Garzia ab Horto Dialogi è Lusitano idio-
mate in Hispanum et Latinum oſcitanter
translati ſunt. y. Petr. à Cytro de Febre ma-
gina p.m. 186.

~~Inſunt præterea inest:~~

Chriſtoph. a Coſta Arboſorum
et plantarum in India
Orientali naſcentium libes,
Caroli Cluſii opera Latine reddidit,
p.ſt. altera, 1593.

This is Guerra 31

E. LEWIS STURTEVANT.

AROMATVM,

ET

SIMPLICIVM ALIQVOT

MEDICAMENTORVM APVD

INDOS NASCENTIVM

HISTORIA:

Primum quidem Lusitanica lingua *διαλογικῶς*
conscripta, à D. GARCIA AB HORTO,
Proregis Indiæ Medico:

*Deinde Latino sermone in Epitomen contracta, & iconi-
bus ad viuum expressis, locupletioribusq; annotatiun-
culis illustrata à CAROLO CLVSIO Atrebase.*

QVARTA EDITIO,

Castigatior, & aliquot locis auctior.

ANTVERPIÆ,

EX OFFICINA PLANTINIANA,

Apud Viduam, & Ioannem Moretum.

M. D. XCIII.

Cum gratia & privilegio.

Pre-Linnean
RS 178
072165
1593

Mo. Bot. Garden.
1893

249

3

BENEVOLO LECTORI.

CRIPSIT D. Garcias ab Orta, eius qui in India pro Rege fuit medicus, librum de iis plantis & aromatibus, quæ longa cura & diligenti studio apud Indos (ubi triginta amplius annis medicinâ fecit) obseruauit: sed Lusitanica lingua, amicorum efflagitationibus victus, tametsi, ut ipse refert, Latine eum scripsisset. Hunc ego, beneuole Lector, in tuam gratiam Latinum faciens, in Epitomen cōtraxi, paulo forsitan commodiore ordine singula disponens, quàm antè fuerant; atque nōnulla etiam reijciens, quæ non multū ad rem facere videbantur. Nam cum singulis ferè simplicibus suum dialogum adscripserit, & ordinē alphabeticum secutus sit noster auctor: multa illum suo loco haud aptè reponere, & pleraque repetere necesse fuit, ut terè in dialogis contingere solet. Eum verò laborem eo libentiùs suscepi, quòd ab incunte ferè ætate rei herbariæ studio summopere sim delectatus, tum etiam quòd huus libri editione excitata præclara ingenia, nostri æcloris exemplum secutura arbitrer.

CVM verò variorum auctorum testimo-

nio vtatur , locos diligenter contulimus at-
 què adscripsimus , in Auicenna postrema m
 editionem , Venetam scilicet anni M. D.
 L X I I I .secuti. Addidimus insuper ad sin-
 gula ferè capita adnotatiunculas, & aliquot
 aromatum icones ad viuum exprimi cura-
 uimus. Quòd si qualemcumque hanc no-
 stram opellam gratam esse animaduerte-
 ro , alia propediem non minùs forsitan vti-
 lia in studioforum rei herbariæ gratiã pub-
 licè proferam.

Ioannes Posthius Germ. Medic.

*Gratia magna tibi debetur, Garçia: nec non
 Gratia debetur, Carole, magna tibi.*

*Tu quoniam nobis Latio sermone dedisti,
 Ille suis patrio quæ dedit antè sono.*

*Vestra simul viuent igitur præconia: donec
 India fertilibus pharmaca mittet agris.*

ARO.

AROMATVM, ET SIMPLICIVM

MEDICAMENTORVM

HISTORIÆ LIBER I.

De Ambaro.

CAP. I.

AMBARVM Latinis, Ambar Arabibus Ambar. dicitur: quo nomine omnibus, quas sciam, nationibus notum est, aut variato dumtaxat paululum vocabulo.

VARIA autem circa huius generationem Scriptorum est opinio. Siquidem alij sperma Balenæ esse asserunt: alij belluæ cuiusdam marinæ excrementum, aut maris spumam (quæ sanè opiniones ratione carent, quòd nullum Ambarum inueniatur ubi frequentissima sunt Balenæ. & ubi fluctuum reciprocatione spuma plurima excitatur;) alij Bituminis modo ex maris alueo emanare: quæ opinio melior, & veritati magis consona plerisque visa est.

Ambarum
Balenarum
sperma non
esse.
Ambarum
Bitumen vi-
deri.

AVICENNA lib. 2. cap. 63. & Serapio lib. simp. cap. 196. scriptum reliquerunt, fungorum in rupibus & arboribus more Ambarum in mari generari, & tempestatibus una cum saxis interdum in littus eijci: quæ sententia verisimilior est reliquis ab Avicenna productis. Nam multum flantibus Euris, magna eius copia Sofalam, & in insulas Comaro, Demgoxa, Mosambicam, totumque eum tractum eicitur è Maldiuis insulis, quæ ad Orientem spectant. Flantibus verò Fauoniis, copiosè inuenitur in insulis quæ vulgò de Maldia nuncupantur corrupto vocabulo, cum de Naledia dicendum sit: etenim Nale lingua Malabarica significat quatuor, & Diua insulam: Naledia igitur pronuntiansandum erat; quasi dicas, Quatuor insulas, simili planè ratione, quæ Angedia vocamus eas insulas quæ à Goa, Orientalis Indiæ emporio,

Insulæ de
Naledia.

Angedia
insula.

12. leucis distant, quod quinque sint numero contermina; Ange enim eorum lingua quinque est. Sed hæc præter institutum: non potui tamen horum non meminisse, cum in *Maldiva* mentionem incidissem.

Azel piscis. **SCRIBUNT** idem locis suprà citatis, *Ambarum* deuorari à pisce quodam *Azel* nuncupato, sed qui eo deuorato statim exinguatur. Hunc deinde vndis fluctuantem regionis illius incolæ vncis in siccum trabunt, eoque exenterato *Ambarum* colligunt: verùm omne improbari, præter id quod spine adhæserit, id enim pro temporis diuturnitate purum & legitimum esse. Sed hæc eorum opinio erronea mihi videtur. Nam veluti certum est animalia querere alimentum nature suæ conueniens, & minime noxium (nisi forte cibus innoxius admisto decipiantur, quemadmodum mures fallere solemus) sic etiam haud quaquam verisimile videtur, hunc pisce *Ambarum* venari, si eo deuorato sit periturus. Imò cum *Ambarum* sit ex eorum numero quæ maximè cordis vires reficiunt; dixerim hunc pisce præsentaneum esse venenum, quanaoquidem tam eximio medicamento deuorato perit.

Ambari esu
Azel non
interire.

Ambarum
cor reficit.

Caphuram
Ascap non
est *Ambari*
genus.

SCRIBIT *Auenrois* 5. collig. cap. 56. *Caphure* genus inueniri natum in maris alueo, quod deinde aquis supernatet: laudatissimum verò id censerì quod Arabibus *Ascap* dicitur. Quàm verò eius opinio à veritate sit aliena, & tanto viro insigni, Philosopho indigna; clarius est quàm ut multis demonstrari debeat: primum quòd *Caphuram* in marina nasci dicat; deinde quòd eandem quæ frigida est & sicca tertio gradu, *Ambari* genus faciat, quod calidum & siccum constituit secundo ordine.

SUBIICIE **LV** S verò nonnulla vocabula quæ apud *Serapionem* & *Auicennā* occurrunt. Magnam eius copiam ex regione *Zing* *Serpio* lib. simp. cap. 196. adferri asserit. Hæc est *Sofala*. Nam *Zingue*, aut *Zangue* Persis & Arabibus

LIBER I.

Arabibus idem significat quod niger Latinis : & quoniam totus ille maximus Æthiopie tractus à nigris incolitur ; Serapio eam Zingue vocat. Sic Auicēna lib. 2 cap. 63. epitheton illi addit Almendeli , quasi de Melinda : uem Sela-chiticum^a, à Zeilan forrè laudatissima totius Orientis insula, quam falsò urbem esse Lacuna cōment. in Diosc. lib. 1. cap. 20 existimauit, cū sit insula multis urbibus exculta.

HÆC sunt quæ ab Arabibus traduntur: nullus autem Græcorum, præter Aëtium, huius meminit.

CETERVM hæc mea est opinio. Veluti pro regionum Auctoris de
Ambaro o-
pinio. natura terra interdum rubra est, ut bolus armenus ; interdum candida, ut creta ; nōnunquam nigricans: sic verisimile est, aut insulas, aut terras similis cum Ambaro formæ inueniri, quòd terra sit aut fungosa, aut alterius generis. Quod verum esse testatur magna eius quæ reperitur quantitas. Siquidem inuenta sunt interdum fragmenta humane magnitudinis, interdum nonaginta palmorum longitudinis, duodeviginti verò latitudinis. Affirmarunt nonnulli se insulam ex puro Ambaro vidisse, quam cū postea Insula ex
Ambaro. requirerent, nusquam comparuisse.

ANNO 1555 circa promontorium Comorim, quod è Promontorio Co-
morim. regione insularum de Maldina est, fragmentum trium fere milium pondo repertum est : sed cū is qui inuenerat, picem aut bituminis genus esse existimaret ; vili admodum vendidit. Maximum verò quod vnquam viderim fragmen- Ambari fra-
gmentum
15 libras
pendens. tum, quindecim libras pendebat. Sed qui in Æthiopiam commercij causa nauigant, multo maiora fragmenta se vidisse affirmant : totus enim ille Æthiopie tractus, à Sofala ad Braua vsque, Ambaro abundat.

INVENITVR etiam interdum, sed rarò, in Timor, & in Brasil. Et anno 1530. inuentum esse fragmentum audio in Setubal Lusitaniae portu.

REFERTVR verò est plerumque auiū rostris,^b quas

in eo nidulari credibile est; interdū conchyliis testisq³ ostreorum permixtū inuenitur, quæ contactu Ambaro adherent.

Ambari delectus.

PORRO optimum Ambarum censetur, quod à sordibus maximè repurgatum est, quodq³ plurimū ad candorem accedit, videlicet quod cinerei sit coloris, aut quod ex venis, nunc cinereis, nunc candidatibus constet, leue, quodq³ acu perfossū multum oleacei liquoris resudet. Nigrum improbat, præterea candidissimum, teste Serapione, loco supra citato: quod gypso adulteratum esse existimo.

NOTA est Manardi contradictio, qui in Electario de Gemmis dist. 1. in comp. Mes. Ambarum rem nouam esse affirmat, eamq³ non magno aestimat, sed paulo post in Electario Diambra ibidem, quasi sui oblitus, hanc compositionem ob Ambarum multis laudibus effert, eoq³ se in mulierum & senum morbis sæpenumero vti asserit.

MAGNA verò in aestimatione est apud opulentiores Indos, eo enim cibus permixto frequenter vtuntur medicinali loco. Eius autē pretium intēditur pro fragmentorum magnitudine: quanto enim maius est fragmentum; tanto eius intensius est pretium, non secus atque in Gemmis. Sed nusquam pluris venditur quàm in Chinarrū regione. Cū enim à nostris Lusitanis eius exigua copia eò delata esset; pretium fuit mille quingenti aurei in singula Cate, quod apud eos ponderis genus est pendens viginti uncias. Huius lucri cupiditate deinde alij mercatores allekti, tantam Ambari detulerunt eò copiam, vt nūc multo vilioris aestimetur.

Ambarum magna in aestimatione apud Chineses.

Cate ponderis genus.

^a Posteriora exemplaria habent Aseleheti.

^b Huiusmodi rostellæ in Ambaro reperta, mihi dedit M. Hugo Morganus Pharmacopœus diligentissimus: sed ea non auium, vt putat noster Auctor, verū Sepiarum esse deprehendi, à Nicolao Rasio Chirurgo Regio edoctus.

ADVENTV Hispaniæ, totius, non dicam Bæticæ, sed etiam Hispaniæ celeberrimum emporium, olei quoddam genus ex America, subrusi coloris, cuius mirabiles prædicant effectus in omnibus vteri morbis. Id oleum de Liquidambar nuncupant, eius sanè odoris fetē, qui Styracis odorem æmuletur. Id verò ex eo liquore exprimitur, quem de Ocosotl arbore stillare, Mexicana historia tradit in hūc modum:

modum: Inter arbores Mexicanas memoratur & Ocosotl arbor præ grandis & venusta, foliis hederæ similibus. Huius liquor quem Liquidambar nuncupant, vulnera curat, atque cum corticis ipsius pol- line permixtus, elegans odoratumque suffimentum præbet.

Ocosotl.
Liquidam-
bar.

De Aloë.

CAP. II.

QVÆ Aloë Latinis, ἄλόν Græcis, hanc Arabes, Persæ, Aloë.
& Turci Cebat vocant, (nam quod Laber à Serapione ἄλόν.
dicatur, Interpretis errore, aut Librariorū negligentia factū Cebat.
esse existimo; siquidem Arabicum exemplar Cebat habet)

Guẖarate verò (quos Gedrosios putant) & Decan incolæ
Areaa; Canarini, qui maritimum hunc tractum habitant, Areaa.
Catecomer; Hispani, Açibar; Lusitani, Azeure appellāt. Catecomer.
Açibar.

Fit ex Aloës herbe siccata succo, quæ plurima nascitur Azeure.
in Cambaya, Bengala, aliisq; multis locis. Ceterum lauda- Aloës nata-
tissima est in Socotora, quæ inde ad Arabes, Persas, Turcos, les.
denique per vniuersam Europam defertur, eamq; ob cau-
sam Aloën Socotorinam appellant. Distat autem hac in-
sula à freto [maris Erythræi] 128. leucis: quæ de re non mi- Aloë Soco-
nùs Arabica quam Aethiopica dici potest, quòd altera parte torina.
freti Arabia terminetur, altera Aethiopia. Socotora in-
sula.

NEC verò succus hic extrahitur in quadam dumtaxat
vrbe, vt ait And. Lacuna Comm. in Diosc. lib. 3. cap. 23. sed
per totam insulam, quæ nullis vrbibus exculta est, sed pagos Socotora
dumtaxat habet cum multis gregibus: neque laterculis ad nullas vrbes
excipiendum succū substernitur pauimentū, vt idem auctor
est, quandoquidem in tota insula non est tanta polities.

NEC hi audiendi qui succum ex superiori planta parte
profluentem, eo qui media aut infima parte profluat, præ-
stantiorem faciunt: siquidem omnis succus bonus est, &
arena caret, si adhibita diligentia extrahatur.

PRÆTEREA non adulteratur, nimia etenim eius est Aloën non
quantitas: sed quòd incolæ negligentiores sint in auferendis adulterari.
sordibus quas hic succus secum trahit; alius alio peior vide-
tur. Hanc ob causam minùs adhibenda fides est Diosc. lib. 3

cap. 23. & Plinio lib. 27. cap. 4. qui eam gummi & acacia adulterari scribunt, cum exigua sit iis in regionibus gummi & acacia copia: imò, ut verum dicam, nulla, quemadmodum à viris fide dignis accepi. Illud verò non negauerim, quin translatum, alius in regionibus adulterari possit.

Aloë Socotorina optima.

PORRO quòd laudatissima sit quæ in Socotora nascitur, non solum vulgari fama, sed à celebribus viris accepi, qui compertum se habere aiebant, Aloën quidem plerisque aliis India locis nasci, quæ cū Socotorina deferretur Adem, & Gida (quam nonnulli corrupto nomine Iudaa vocant) & inde terrestri itinere² Cairum, postea in Alexandriam, ad ostia Nili, vel Ormus, deinde Bacora, postea Cairum & Alexandriam: facile tamen dignosci eam quæ in Socotora nascitur, ab hac quæ à Cambaya, Bengala, alijsq; locis aduehitur: Socotorinaq; pretium quadruplo maius esse, eius quæ aliunde adfertur pretio. Inter reliquas autem notas hanc commendabant, quòd Socotorina solida sit & bene compacta; alterius verò partes non possunt perfectè coire, quòd succus ex diuersis plantis collectus sit.

Aloës delictus.

Vnicum esse Aloës genus.

NEC eius plura sunt genera, ut volunt Arabes, sed vnicum dumtaxat, tamen si varia illi indant nomina.

QVOD verò Dioscorides & Plinius scribunt laudatissimam ex India adferri, alij verò ex Alexandria aut Arabia; non simpliciter id intelligendum est, sed de ea quæ ex Socotora primùm in Indiam delata est. Nam etiam ex Cambaya & Bengala defertur Ormus, Adem, & Gida. Itaque minùs malè Mesue, qui vnum Aloës genus ex Socotora adferri scribit, aliud è Persia, tertium ex Armenia, quartum ex Arabia. Nam quæ in Lusitaniam defertur (uti his oculis vidi) ea ex Socotora allata est. Alexandrinam autem à quibusdam præferri hinc factum est, quòd superioribus annis pleraque aromata Ormus deferrentur, deinde Basora, Adem, Gida; inde Cameliis Suez, quæ in extre-

Aloë Alexandrina.

mo maris Erythraei sita est, & Alexandriam ad Nili ostium, unde Veneri perentes ea reliqua Europa communicabant: non autem quòd in Alexandria fiat Aloë.

NASCITUR verò non modo in maritimis, sed etià Aloën plantam non in maritimis dumtaxat nasci. desertis Indiae locis, cum illam ubiq; viderim ducentis leucis uinere terrestri per eas solitudines confecto Nullum eius inueniri gummi certum est, sed interdum aqua quaedam viscida è foliis stillat, at neglecta & nullius vsus.

HVIVS vsus est non modò apud Arabes Turcosq; medicos (qui Auicennam, Abuhali apud eos dictum, & eius libros quinque Canum edidicerunt, legeruntque Razen, quem Benzacaria vocant, item Hali Rodoam & Mesuen Mesue Arabicus alius à nostro, Menxus. illis Menxus appellatum, tamen si non is sit qui apud nos in usu est; Hippocratis præterea, Galeni Aristotelis & Platonis omnia opera, minùs tamen integra, quàm Græco sermone conscripta) sed etiam apud Indos, in purgantibus medicamentis & collyriis, tum etiam in vulneribus carne explendis: in quem vsum plerumque in suis officinis medicamentum habent, cui nomen Mocebar ex Aloë & myrrha paratum, quo etiam plurimum utuntur in equis curandis, & vulnerum lumbricis enecandis. Mocebar medicamentum.

MEDICVM vidi Magni Sultani Badur Regis Cambayæ, ipsa herba Aloë utentem pro medicamento familiari, in hunc modum. Folia Aloës concisa cum sale coquebat, eius decocti octo uncias propinabat, quæ aluum sine molestia & nocumento subducebant quater aut quinques In hac vrbe Goa Aloën probè tusam & cum lacte mixtam propināt Aloës plantæ medicus vius. in qui ulcere renum aut vesicæ laborant, vel qui purulētias excernunt vrinas, non sine magno successu & ægrorum comodo; nam illico curantur. Illius vsus etiam Aucupibus notus est, qui confracta auium crura ea conglutinant. Hic similiter in India maturandis phlegmonibus idonea.

QVAMOBREM hallucinari mihi videtur Mat-
thiolus,

Aloë planta
amara.

rhizolus in *Diosc. lib. 3. cap. 2.* qui *Aloën* ad spectaculum potius foueri asserit quam ad medicum vsum. Quod verò *Antonius Musa* in *Exam. simpl. neget Aloën* herbam amaram esse, magis mirum: nam sæpè degustatam admodum amaram inueni; quoq; vicinior pars erat radici, eo amarior mihi visa est; extrema autem folia amarore carere mihi visa sunt. Tota planta viroso odore prædita est.

CETERVM quoniam controuersia est inter nonnullos *Auctores*, debeántne ea medicamenta quæ *Aloën* accipiunt, ante cibum sumi, an verò secundùm cibum, & an illico à cibo; pauca visum est hîc aducere, tamen si à doctioribus medicis potius hæc erant petenda. *Galenus* eius quinque catapotia exhibet. & bene quidem, quoniã hac ratione capitis dolores sedat. *Plinius* autem lib. 27. cap. 5. efficaciorẽ esse, si pota ea sumatur cibus, modicus videlicet & boni succi: quæ ratio multum mihi probatur, eamq; sequuntur huius regionis medici. Cùm enim *Aloë* medicamentum sit debile, non euacuabit, nisi statim vires confirmentur modici cibi eiusq; boni succi sumptione, vt eo digesto meliùs euacuare possit. *Paulus* lib. 7. cap. 4. contrà, manẽ sumẽdam præcipit, eosq; reprehendit qui eam à cibo exhibent: corrumpit enim, inquit, cibum. Singuli suis nituntur firmis rationibus & *Auctoribus*, sed conciliari facile possunt. Cùm verò controuersia sit admodum vulgaris, & à multis agitata, an cibus cum medicamento misceatur, superuacaneum esse iudico de his plura agere.

SED præter institutum facere mihi non videbor, si hîc paucula quadam inserã de vulgari ratione quam *Indi* medici in exhibendis medicamentis obseruant. Catapotia & liquidiora medicamenta summo diluculo exhibentur, nostratum more; abstinent deinde quinque horarum spatio à cibo, potu, & somno. Quod si infra hoc tempus non purgentur, roborando stomacho student ex *Auicenna* præcepto, quod

Medicamẽ-
ta exhibẽdi
apud Indos
ratio.

quod sit sumptis duabus mastiches drachmis in stillaticio rosarum liquore dissolutis, aluum bubulo felle inungentes, annumq; lineum felle madentem vmbilico imponentes, ad medicamenti operationem iuuandam, expultricemq; facultatem excitandā, si opus sit. Sin post has quinque horas ne soluetur aluus, propinantur illis tres vncia iusiuli gallinae, aliud praeterea nihil: deinde hausto rosacea aqua paulillo, parumper somno indulgent. Hac medicandi ratio suis rationibus & scriptorum testimonis mihi videtur.

TAMETSI Ruellius lib. 3. cap. 19. magnopere commendat potionem illā Rasi quae Aloën, ammoniacū, myr- Potione Rasi. rham & vinum recipit; ibiq; occasionem nactus, acrius in Arabes inuehatur, qui reiecto ammoniaco & vino, Catapotia ex Aloë, croco, & myrrha concinnent, eamq; compositionem acceptam Raso referant: facit pro suo recentiorūque scriptorum more, qui Arabibus plerumq; iniquiores sūt, ut Gracos tanto magis extollant. Non negauerim certē Rasi medicamentum singulari remedio pollere aduersus pestis contagia: Illud tamen certum est, Catapotia Rasis, quibus Catapotia Rasi. utimur, efficax esse medicamentum, & à multis magno successu expertum. Additur verò Crocum, quoniam corroborat & aperit, tum ob alias facultates quibus praditum est.

MANARDVS, lib I epist. I. aliq; nonnulli recentiores acerrimè in Mesuen, Serapionem, & Auicēnam inuehantur, quod affirmauerint Aloën venarum oscula aded referare, ut inde postea sanguis facilè fluat, eamq; ob causam haemorrhoidibus non conuenire: deinde quod scripserint melli admistam minùs purgare, minùsq; stomacho noxiam esse, quàm reliqua purgantia medicamenta. Dicunt enim Aloë hæmorrhoidibus non conuenit. Manardus & huic similes, Aloën non modò non aperire haemorrhoides, sed eas potiùs obstruere: neque rectè scribere Mesuen, qui illam stomacho minùs noxiam faciat, quandoquidem huic sit admodum utilis, nec nocumentum aliquod Aloë hæmorrhoides obstruit. adferat.

adferat, melliq; admista magis euacuet reliquis purgantibus medicamentis. Priora confirmant Galeni auctoritate: postremum verò, quòd mel, cum sit purgantis facultatis, alteri purganti adiunctum necessario magis debeat purgare. Rectius Antonius Musa, Exam. simpl. qui in nullius magistri verba iurans, Mesue opinionem confirmat, sepius expertum se esse affirmans, Aloën hemorrhoidas aperire. Sic & sepe numero expertus sum summos dolores cum hemorrhoidum fluxu excitasse, quod facile prestare potest Aloë ob amaritudinem, venarum osula reserando, & expultricem facultatem irritando. Hac ratione purgat fel animantium, umbilico illitum, teste Serapione, lib. si. pl. cap. 201. Quod verò oscula venarum obturare asserant, cum Iacobo de partibus respondeo, foris quidem adhibitam adstringere, intus autem sumptam aperire. Quam facultatem obtinēt pleraque medicamenta, quæ intus sumpta, diuersas & contrarias vires exerūt, quàm si foris adhibeantur; veluti Scilla quæ comesta enecat, foris illita exulcerat. Ad ea quæ obiciunt de melle, Mesuen videlicet asserere, Aloën cum melle mixtam minus purgare. sic responsum volo: Quandoquidem virumque medicamentum purgatoria facultate præditum est, validioris facultatem, debilioris, mellis scilicet, facultate infringi: Sic etiam stomachum roborat & firmat accidentaliter, euacuando videlicet sine nocumēto, aut eo certè perexiguo, humores qui ventriculum infestant.

PLINIVM lib. 27. cap. 4 mirari subit, qui Aloën metallicam supra Hierosolimam inueniri tradit^a. Ego non modò medicos Iudæos, sed etiā Pharmacopolas qui Hierosolymorum incolas se assererant, diligenter interrogavi de hoc Plinij loco. Sed illi constanter negabunt vnquam fuisse repertam huiusmodi Aloën tota Palestina.

Aloës diuer-
si effectus.

Aloë stoma-
chum robo-
rat per acci-
dens.

Nulla Aloë
tossilis.

Cairum.

^a Cairum, antiquitus Memphis Pyramidarum celebrata miraculis, quæ & in hunc vsq. diem perdurant. Ibi fuisse Ioseph captiuum tenuit, & adhuc horrea quibus flumenium condidit, ostendi Vo-

caur

carur autem à Mauritanis Mesera: sed quoniam Regina quædam Al- Mesera.
caire nuncupata eius portu ita auxisse creditur, ab eius Regine appella-
tione nomen Cairo sortita est. Cæpit verò hæc urbs populi fre-
quentia paulatim minui, postquam Turcorum Imperator, Constan-
tinopoli occupata, illic regiam fixit sedem, confluentibus nimirum
eò hominibus. Hæc ex Garcia patet.

b Galeno adscriptus ad Patermanum cap. 5. tria grana ciceris ma-
gnitudine dat post cœnam.

c Aloën post cibum etiam exhibet idem Paulus lib. 3. cap. 4: quam
controuersiam Nicolaus Rotarius in suis contradictionum veterum
auctorum libris conciliat.

d Non affirmare eo loco Plin talem inueniri, sed Fuere, inquit, qui
traderent in Iudæa super Hierosolymam metallicam eius naturam.

De Altiht.

CAP. III.

TANTA est in nominibus Altiht, Anjuden, Asa fætida,
Asa dulcis siue odorata, & Laserpicium confusio. ut vix ex-
plicare me possim: quandoquidem hætenus neminem in-
uenire licuerit, qui planta, ex qua hoc gummi profluat, no-
men indicare, aut formam describere mihi potuerit.

VOLVNT nonnulli ex Corasone ad Ormuz, & inde
in Indiam deferri: alij ex Guzarate, tamen si istic ex regno
Deli adferri vulgo asserant, regione admodum frigida, quæ
ad Corasone vsque & regionem Chirnam ex Auicenna
lib. 2. cap. 53. testimonio extenditur.

ILLUD autem certum est, hoc gummi Altiht Arabi- Altiht.
bus dici, nonnullis Antit: nam cuiusq. Arabi gummi Im- An. it.
gu aut Imgara ab Indis vocatum ostenderis, statim id Al- Imgu.
tiht siue Antit esse pronuntiabit. Imgara.

PLANTA ex qua hic liquor emanat, incolis Anju- Anjuden.
den, quibusdam Angeidan aicitur. Sed quoniam hoc Angeidan.
gummi è longinquis adfertur regionibus, veram planta de-
scriptionem habere difficile est.

MULTI-S ab Auicenna lib. 2. cap. 53. nominibus
insignitum est hoc medicamentum veluti est Altiht Al- Almharut.
maharut, propter linguarum in regionibus, vnde aduehi-
tur, varietatem.

QVOD autem interpretem mouerit, cum Asam ver- Asa.
um, igno-

rit, ignoro, nisi quòd verisimile sit eum non *Asam*, sed *Lasera* veruisse; idq; vocabulum deinde temporis iniuria in *Asa* deprauatum esse.

Vzbeque.

PORRO dicet aliquis *Althit* non esse nomen plantæ *Lasera*, sed ipsius potiùs succi concreti & coacti: cuius sententia esse videtur *Gerardus Cremon.* *Commentariis in Rasin, cap de Diminutione coitus, lib. Diuis. 1. cap. 79.* Huic sic responsum volo, *Gerardum* veram linguam Arabicam ignorasse, cùm ex *Batica Hispania* oriundus fuerit; lingua verò qua *Auicenna* scripsit, legitima est Arabica, qua videlicet *Syri, Mesopotamij, Persæ, & Tartari* vtuntur, apud quos *Auicenna* natus creditur vrbe *Basora* (qua nonnullis *Babylon* fuisse putatur, certò tamen rescui *Babylonem* eam non esse, sed proximam huic fuisse cuius nulla nunc extant vestigia) in prouincia *Vzbeque* sita. (Est verò *Vzbeque* pars *Tartaria*, strenuos producens viros, & peritissimos sagittarios, qui tum pedestres, tum equestres peregrinorum Regum stipendius militant: fortè autem *Parthi* sunt, Romanis olim adeò infesti & formidabiles.) Eam igitur linguam vocant illi *Araby*, id est, Arabicam, qua videlicet scripta inueniuntur *Galenii, reliquorumq; Philosophorum, & falsi Prophetae* opera. Nostorum verò *Mauritanorum* linguam *Magaraby* nuncupant, quasi dicas, eorum qui ad Occidentem habitant; siquidem *garby* Occidentem Arabicè sonat, & ma eorum.

Althit.

CETERVM *Althit* nihil aliud est quàm ipsa planta *Lasera*, veluti plerumq. sumitur gumi pro ipsa planta.

Asa dulcis.

VERVM obiiciet aliquis: Si *Althit* non est *Asa* dulcis, quid est *Asa* dulcis? *Asam* dulcem apud nullum probatum Auctorem, siue Arabem, siue Græcum, siue Latinum, legisse memini. Sed cùm Arabes liquorem çuz vocent; eum verò qui probè coctus sit & dēsat, *Robalçuz* (*Rob* enim Arabicè densatum sonat, & *Al* est articulus genitiui apud Arabes) hinc

Robalçuz.

des) hinc depromptum esse nomen *Ase* dulcè verisimile est.

CETERVM Altit Arabum, esse *Laserpitium* Dioscoridis & Plinij, tametsi nemo legitimorum Arabum (qualis est Rasis & Auenrou) usquā eius meminerit; satis ostendit Serapio lib. simpl. cap. 251. qui de Altit agens, ad verbum ea refert quæ Galenus & Diosc. de *Laserpitio* scripsere. Cadit ergo eorū opinio qui multis argumētis probare conantur, *Asam* fœtidā à *Laserpitio* differre. Nam quod *Laserpitium* veterum in cibos admissum esse aiant, *Asam* verò fœtidam medicamentis solum vtilem, idq; rarò; in cibis verò planè damnari ob tetrum odorem, plurimum à veritate aberrare mihi videntur. Siquidem nullum medicamentū simplex per totam Indiam maiore est in usu, quàm *Ase* fœtida, cum in medicamētis, tum condiēdis cibis. Eā enim pro suarum facultatum modo sibi emunt, cuiusmodi sunt *Baneanæ** & omnes gentiles Prouincia Cambayæ, quos Pythagoras imitatus videtur. Solent illi *Asam* suis iusculis & oleis commiscere, confricato primū ex ea lebetes, nec alio condimento vtuntur omnibus in cibis. Baiuli & huiusmodi tenuis fortune homines, quibus duntaxat panis est & cepe, non nisi summa in necessitate ea vtuntur.

Ase fœtida
eodem tunc
Laserpitio.

Ase fœtida
magno in
usu Indis.

Ase in con-
dimentis.

COMMENDAVNT mihi multi cōdimenta istorū *Baneanum* cum à saporis tum ab odoris suauitate. Horum oratione persuasus aliquando eiusmodi condimenta degustavi, quæ sanè sic satis palato arridebant, non tamen adeò vt illi predicabant; quoniam fortè neq. iusculis neque condimētis valde delector: odore certè suo nō erant molesta, tametsi nullus odor aquè mihi infestus sit atq; *Ase* fœtida.

SVMVNT verò nonnulli *Asam*, vt deiecti appetitus *Ase* facultas fastidia tollant; initio enim aliquantulum amara est *Ase*, vt sunt oliuæ conditæ; deinde deuorata mirum in modum illis bene sapit. Solent etiam plerique ea sola ad stomachi corroborationem, flatūsque discutiendos, medicamenti loco vii. Quamobrem multum hallucinantur, qui *Sepulveda* secuti

dam secuti nullo esse in vsu medico asserunt, nisi alibi medica uentis permistam.

LEPIDAM porro historiam quæ in Bisnager contingit, prætermittere nequeo. Lusitanus quispiam istic viuens equum habuit maximi pretij, quem illius Prouinciæ Rex libenter emisset; nisi multis flatibus obnoxium comperisset. Lusitanus asam farinæ permixtam equo præbet edendam, & fluxum morbo liberat. Equum iam sanum emit Rex, & quæ ratione curatus sit, percontatur. Respondet Lusitanus, Imgu siue Asam edendam dedisse. Tum Rex: haud sanè miram si curatus, cum Deorum cibo illum pateris. Ad hæc Lusitanus, sed mustians, ne exaudiri posset, & Lusitanico quidem sermone, veriùs cacodemonum cibum nuncupasset.

SED non possum nõ mirari Matthæi Syluatici cap 47. de Asjuden oscitaniam, qui Galen. citans, venenum esse asserit. Nam neque Galenus, neque Græcorum quispiam id vnquam scripsit, cum omnes vno ore Lasere magnopere commendent aduersus venena, pestis contagia, lumbricos, & scorpionum plagas.

Asa in dolore
dentium.

SOLENT Indi cauernis dentium indere in dolore, quam facultatem etiã illi tribuit Diosc. lib. 3. cap. 76. tamen etsi Plinius lib. 22. cap. 23. id non censeat, exemplo cuiusdam, qui hac de causa sese ex alto præcipitauit. Sed & forsitan cachexia laborauit, & medicamentum eos humores qui turgebant, nimium commouit.

Asa venere-
tem stimu-
lat.

MAGNI apud Indos est pretij, quod eo plurimũ vtantur etiam in venere prouocanda. Radicis verò aut foliorum apud eos nullus est vsus; sunt enim illis incognita.

Lasere de-
scriptio.

IS verò quem supra dixi Asa sola sæpius vti, retulit sibi narratum esse succum hunc ex planta quadam foliis Coryli extrahi conciso caule, deinde in bubula coria conici. prius illa sanguine cum tritici farina permisto, conseruationis gratia: eamque ob causam si quid in Lasere fursuribus simile conspiciatur, non adulterationis, sed puritatis potius esse

esse indicium. Atque interrogatus doctus quidam Baneanus, cur *Asa* videretur, quandoquidem admixtus esset bubulus sanguis? respondit eiusmodi esse medicamentum, ut hac regula minime in illo observanda sit.

FREQVENS vero est in *Mandou*, *Chitor*, & *Deli*; præterea ex *Ormuz* aduchitur in *Pegu*, *Malaca*, *Tanasserim* & regiones his vicinas.

PORRO *Laseris* duo genera ad Indos adferuntur, alterum sincerum & translucens; alterum turbidum & impurum quod à Baneanis repurgatur ante quam in cibos admittatur. Sincerum colore est puro, *Electro* simili, id *Guzarate* conuehitur ex *Chitor*, ut aiunt, & ex *Patane* & *Dely*. Impurum ex *Ormuz* adfertur. Maioris pretij est sincerum, neque facile Mercatores impurum emunt (solet autem id magna ex parte in tenuiorum cibos & medicamenta cedere) nisi imparioris defectu. Sincerum validioris est odoris, quam sordidum. utramque tamen mihi foetet, sed id magis quod sincerius esse putatur. Qui vero eius vsui assueuerunt, sincerius, odoratius esse asserunt; quod quadam consuetudine fit. Multis enim male olent *Syrax* liquida & *Algalia* propter validum odorem, cum tamen maxima ex parte sint odorata. Sic neutrum *Laser* mihi *Porrum* redolet, sed ad nostram *myrrham* nonnihil accedere videtur. Hinc factum puto, ut *Auicenna* *Asam* diuiserit in foetidam & odoratam, quod foetidam porraceo odore esse assererent, cum non ita sit. Siquidem veteribus odoriferum dicebatur, non quod suauiter oleret, sed quod validi esset odoris. Sic vocant calamum odoratum, qui multorum iudicio foetidus potius dicendus erat: eadem ratione *Myrrha* validi est odoris, *Aloë* validioris, & hanc adhuc *Spica nardi* odore superat. Multos enim egros purgaui qui à *Rhabbarbo* abhorrebant, quod illi *Spicam* admiscerem.

Laseris duo genera.

Syrax liquida.
Algalia.

MIRARI subit Antonium Musam, Exam. simp. qui ad credulus fuit, ut his fidem adhiberet, qui *Beniu* (quod

Veteribus fuit ignotum, ut postea ostendemus) plantam con-
similem Silphio esse affirmarunt. Sed de his plura suo loco.

Si c Ruellius vir eruditus & omni laude dignus, lib. de
nat. stirp. 3. cap. 52. scribit in Gallia nasci crassam radicem,
magnā, foris nigricantē, intus cādidam, quæ cum suo liquo-
re & semine mira fragret incunditate. Huic ob insignes vir-
tutes illustria ināderūt nomina: namq. modò Imperatoriā,
modò Angelicā, modò sancti Spiritus radicē appellant Her-
barij; eiq. calfacientē siccatoriāmq. vim in tertio signāt abs-
cessu. Vnicē venenis aduersari tradit, pestilentia populatim
seuētis arcere contagia: corpora ab lue pestifera vindicare,
si tantum in ore teneatur, per hiemem citius magnitudine
cum vino, per æstatem ex stillaticio rosarum liquore sum-
pta: nec sensurum ea die contagionem ait, qua quis deuo-
rarit, nam vrina & sudore venenum abigit: sic etiam ad-
uersus fascinationes valere, aliosq. præterea morbos, quos
breuitatis causa omitto. Hanc igitur esse Laserpitium Gal-
licum, cuius Veterinarij medici meminerunt. Et si quis na-
res consulat, inueniri Laser illud idem quod Benjuinum of-
ficinis appellatum redolere. Nam & doctos in ea esse opinio-
ne, ut quod ab officinis Benjuinum siue Ben Iudæum appel-
latur, Laseris sit Syriaci genus, dictum quòd Iudæa parens
huius mittat ad nos prolem suam.

SED eius opinionem cap. de Benjuino, multis & solidis
argumentis conuellemus. Eiusdem sententia fuisse aliquan-
do (ut videlicet Benjuinum Laser esse putaret) ipse Mat-
thiolus Commentariis suis lib. 3. cap. 78. scribit; veritate ta-
men coactus, sententiam mutauit.

* Quoniam hoc capite totòque adeò opere de Baneanibus disserit
 noster Auctor, quod genus hominum sit necesse est scire. Eorum
 igitur Philosophorum quos Baneanes vocant (tametsi nunc potius
 Negotiatores appellandi veniant, quàm Philosophi) multa sunt ge-
 nera, in hoc conuenientium, ut neque occidant rem aliquam anima-
 tam, nedum ea vescantur. Hoc præceptum adeò stricte obseruant, ut
 plerumque aues redimant, deinde eas auolare sinant. Non vescuntur
 naris, non alliis, non cepis, non pulmentis rubro colore infectis. Vi-
 num non gustant, non acetum, non Nympha, non Ortraqua (ea sunt
 apud

Imperato-
na.

Angelica,
eiusque fa-
cultates..

Laserpitium
Gallicum.

Benjuinum.

Benjudæum.

Baneanes.

apud eos potionum genera) non passum. Plurimum ieiunant, noctu paucissima edentes veluti saccharum, super quo aut aquam, aut lac bibunt. Nonnulli inter hos superstitioniores, viginti interdum diebus omni cibo abstinere.

FORMICIS aquam saccharo edulcatam bibendam præbent, affirmantes sese eleëmofynam in pauperes conferre: sed & aurbus aquam propinant. Morituri, solent nonnulli certam facultatum portionem testamento legare viris quibusdam qui per solitudines vagentur, & aquam peregrinis & iter faciētibz dent. Refert noster hic Auctor in Cambaiete se vidisse Nosocomium in quo omnis generis aues curarentur, quæ sanitati restitutæ quolibet euagari dimitterentur. Eodem vestium genere quo Gymnosophistæ vti fuisse perhibentur, amiciuntur, & animarum transmigrationem in alia atque alia corpora credere rumor est.

HANC similiter opinionem sequi traduntur Bramenes vocati Bramenes, (quæ vox à Brachmanis deducta videtur) in Balagate, Cambaya, & Malauar, qui nisi loti vniuersum corpus, cibū non attingūt, maioriq̃ue sunt in veneratione quàm Baneanes. Ex his etenim deliguntur Regibus Scribæ, Procuratores negotiorum, Quæstores & Legati. Hi tamen omnes, quemadmodum & qui in maritimis Euncam appellatis habitant, vescūtur omni genere carniū, excepta vaccina & porcina domestica. Attamen omnes animarum transmigrationem credunt, aliasq̃ue plurimas persuasiones ridiculas habēt. Atque hæc ex nostro Auctore desumpti, qui variis capitibus de his agebat.

De Opio.

CAP. IIII.

QVOD nos Lusitani corrupto nomine Amfiām ap- Amfiām;
pellamus, id Mauritanī (quos Indi secuti sunt) Ofiūm vo- Ofiūm.
cant, deducto à Græcorum Opio nomine. Pleraq̃ enim nomina à lingua Græca (quam Ihumani, quasi Ionicam diccas, appellāt) mutuati sunt Arabes, P in F, quòd sint litteræ multum affines, mutato. Sic Opium Ofiūm dixerunt, Pæonia Faunia, & multa similiter.

VARIA sunt Opij genera pro regionum differentia. Opij varia genera.
Quod è Caireo adfertur (Meçeri vocant) albicat & ma- Meçeri.
gni est pretij: existimo id esse quod nos Thebaicum dicimus. Opium Thebaicum.
Quod ex Adem aduehitur, alijsq̃ locis Erythrao mari vicinus, nigrum & durum est: eius pretium pro regionum varietate aut intenditur, aut minuitur. Quod in Cambria, Mandou, & Chitor cogitur, mollius est, & magis flavescit. Magno venditur multis locis, quoniam huius esui assuescūt: solet enim quod aliqua in regione frequēti est in vsu, carius semper vendi. Quod dixi ex Cambria adferri, maxima ex

Opiū Thy-
melea non
adulterari.

parte in Malui colligitur. Et quoniam id Thymealeam aliquantulum olet. putarunt nonnulli Thimelea succo adulterari, sed falluntur. nam tota Cambaia, imò tota India Thymealeam prouenire non credo. Et certe in Cambaiete resicui nihil aliud esse quàm gummi, siue lachrymam papaueris.

Caxcax præ-
grande pa-
pauer.

N. scitur istie Papauer (caxcax vocant nomine cum Arabibus communi) prægrandi capite, quod interdum binos ferè sextarios^a (inueniuntur etiam nostri haud maiora) capere possit: hac incisa opium exstillant. Non est autem id papauer nigrum; nam tota Cambaia haud inuenias, tamen si Auicenna lib. 2. cap. 526. Opium ex Papauere nigro parari scribat. Sed num alius in regionibus ex nigro Papauere colligatur ignoro.

Opij ma-
gnus vsus
Asia & Afri-
ca.

PLVRIMVS huius vsus est per vniuersam Mauritaniam & Asiam: ^b siquidem eius esui ita assueuerunt, ut eo abstinentes periculum vite incurrant: quod sanè admiratione non caret, quandoquidem adeò narcoticum & stupefactiuum est. Sed etiam qui eo vtuntur, dormit abundi plerumq. videntur. Itaque solent qui eius facultates intelligunt, exigua quantitate sumere. alij verò plerique liberalius eo vtuntur, ut lassitudinem ex laboribus, animiq. fastidia tollant, non autem ut prouiores in venerē efficiantur, ut stultè quidam credunt. Quoniam Opium non modò venerem non stimulat, sed potius eius stimulos infringu sua frigiditate, & vasorum spermaticorum constrictione. Et nonnullos Lusitanos noui qui huius esu steriles & impotentes effecti sunt.

Opium ve-
nerem non
stimulat.

ισόπερος.

DOSIS communis apud istos est à viginti ad quinquaginta hordei grana. Noui tamen quendam Corasonem natione à Secretis Nizamoxa, qui singulis diebus tres laminas Opij ederet, quæ penderent decem drachmas & amplius: & licet stup^dus & dormit abundus semper videretur, aptissimè tamen & doctè de omnibus disputabat; tantum potest consuetudo.

Auctor

• Auctor habet Canada : est autem apud Lulianus poculi genus continens quinque & triginta uncias. Cum verò Sextarius apud Veteres viginti uncias vini, aceti & aquæ continuissè iuueniamus, Canada Sextarios binos ferè verti, quòd non haberem aptius vocabulum.

• Bellonius lib. 3. cap. 15. observationum (quas nuper latinas fecimus) auctor est, Opiū abundantissimè cogi ex Papauere candido tota Paphlagonia, Cappadocia, & Cilicia, apudque Turcos & Persas sumo esse in usu: non tamè ab eis sumi supra drachmæ vnius pòdus.

De Benjui.

CAP. V.

DIXIMVS in Laserpitio Asim odoratam non esse Benjuinum, tametsi nonnulli docti viri in ea fuerint sententia. Nunc illud restat, ut nostram sententiam firmis argumentis comprobemus.

NVLLVM vnquam in condimenta recepisse Benjui certum est: Ase verò foetide frequens est vsus in in condendis cibis apud Indos, ut ante diximus: ex quo patet Benjui Asam esse non posse.

Benjuinum in cōdimentis non recipitur. Benji non est Laser unde, Ganga fl.

MAXIMA pars Laseris ex India ultra Gangem (incola Ganga vocant) aduebitur. Benjui verò quòd in Indiam adfertur, quòdque amygdaloides vocant, nascitur in Samatra & Sian, (non in Armenia aut Syria Africæ, aut Cyrene) eiusq; maxima pars huc conuehitur; deinde in Arabiam, Persiam, & Asiam minorem deferitur, atque etiam (ut ex virorum fide dignorum relatu intellexi) in Palestinam, Syriam, Armeniam & Africam. Antonio Musæ Exam. simpl. imposuerunt igitur ij Lusitani, qui incolas, apud quos nascatur Benjui, veritate coactos, id gummi etiamnum Laserpitium vocare significarunt: quandoquidem ab indigenis Cominham appellatur.

Anton. Musæ lapsus.

AD Ruellij autem lib. de nat. stirp. 3. cap. 52. objectionem, quem capite de Lasere. Imperatoriam Laser Gallicum atque officinarum Benjuinum esse, contendere scripsimus: sic respondeo.

Ruellij lapsus.

CVM is inter reliquas Imperatoria facultates hanc illi tribuat ut libidines extinguat: in Lasere verò dixerimus

Indoseo vti ad venerem excitandam, Imperatoria Lase-
ris genus esse non potest.

Benjui vete-
ribus igno-
rum.

CETERVM nostrum Benjui veteribus ignotū fuis-
se omnino puto: siquidem neque Graciorū quempiam, neque
quemquam Arabum hunc describere memini. Nam quod
Auentois 5. Collig. cap. 56. dicit, Belenizan, aut Belen-
zan, siue Petrozan exsiccantem & excalsfacientem in se-
cundo excessu habere facultatem, stomachum humidum
& languescentem exsiccare, & roborare, oris odorem
commendare, partes corporis confirmare, & venerem exci-
tare; ex eius adeò succincta & breui descriptione, persuade-
re mihi non possum esse Benjui quod describit: quod si quis
contrà sentiat, per me licet.

Benjui Iu-
dæis veteri-
bus ignotū.

VETERIBVS etiam Iudæis ignotū fuisse ex eo con-
iicere licet, quòd neq. David, neque Solomon eius memine-
runt, tamen si odores et suffimēta summo opere cōmendarint.

Benjaoy.

FIERI autem potest vt Ruellius (in eo quod Benjui
Ben-Iudaum vocat) lapsus fuerit nominum affinitate, de-
bueritq. potiùs nuncupare Benjaoy, id est, filium de Iaoa,
vbi plurimum nascitur.

SCRIBIT Mediolanensis quidam nasci Benjui in
monte Paropanisso, & prater Macedones quosdam, qui in
monte Caucaso odoratissimum, nostròq. multo præstantius
se vidisse asserebant, Ludouicum etiam Romanum citat.

Rumes.

E GO verò neque huic Mediolanensi, neq. illis Macedo-
nibus facile crediderim, quandoquidem videre licet huc
commearantes tot Thraces (quos illi Rumes vocant) & tot
Turcos, qui Benjui mercium gratia hinc transuehunt:
quos, si apud eos Benjui nasceretur, alias potiùs merces quæ
maioris essent emolumenti & quæstus, transportaturos cre-
dibile est. Fieri autem potest, vt illi Macedones Syracem
pro Benjui intellexerint: sed tamen nullibi Syracem na-
sci scimus præterquam in Aethiopia, vbi etiam Myr-
rha reperitur.

Syrax in
Aethiopia.

DE Ludouico Romano à Lusitanis quibusdam audiui, ^{Ludonicus Romanus,} quibus hîc in India cognitus fuit, nunquam eum prateriisse Calecut neque Cochim: necdum enim eo tempore ea maria nauigabamus qua nûc nobis aperta sunt. Ego sanè hûc Ludouicum olim veracem esse credidi; sed lectus eius Commentarius, multa eum pro arbitrio finxisse deprehendi. Exempli gratia, vbi agit de Ormuz, lib. 3. cap. 2. insulam aut urbem esse potentissimam refert, in qua sint aqua suauissima, cum tamen nullam istic aquam prater sal'am inuenias, omnisque annona & aqua aliunde eò conuehatur, nec ista quidem admodum bona. ² Deinde neque aquam, neque ligna in Malaca inueniri scribit, lib. 6. cap. 17. cum tamen istic sit & aqua potabilis, eiusque suavis, copia, & egregia lignorum materia. Ex quibus videre licet, non multum fidei tribuendû esse huius Auctoris scriptis de rebus Indicis.

PORRO Benjui plura sunt genera. Id autem maximè ^{Benjui amygdaloides.} à Mercatoribus expetitur, quod Amygdaloides ³ vocant, quodque ungues seu maculas candidas admixtas habet amygdalarum instar: quo enim pluribus huiusmodi maculis abundat, tanto præstantius habetur.

MAXIME id prouenit in Sian & eius cõtermina Martaban. ⁴ Eius meminisse puto Antoniû Musam, idq. permixta Masc lapsum eius radicam scobe adferri asserere: sed falsò, quandoquidem vnum idemq. est gâmi, aliud videlicet crassiori consistentia, aliud liquidiori, & aliud non plenè dura, qua deinde à Sole exusta magis albet. Id Benjui sic exsiccatum nonnumquam in farinã resolvitur, quam Musa radicû scobem esse putauit.

ALIUD genus nigrius inuenitur in Iaoa & Samatra, ^{Benjui secundum genus.} quod vilioris est pretij. Est & genus nigrum in Samatra è nouellis arboribus profluens, quod ab odore grato Benjui de Boninas vocant: id superiori decuplo carius est. Illius fragmentum superioribus diebus mihi dono missum est, suauissimi odoris, quod manibus confricatum, eas mira odoris fragrantia commendabat. ^{Benjui de Boninas.}

Syrax liqui-
da.

Rocamalha.

E GO sapius existimavi illud Benjui de Boninas nihil aliud esse quam Benjui cum Syrace liquida, quam Chinenfes Rocamalha vocant, permixtum, quoniam eius odor aliquantum ad Benjui de Boninas accederet: eamq; ob causam aliquando periculum facere volui, mixto Benjui cum Syrace liquida. Sed licet Benjui sic permixtum vulgari odoratus esset, odoris tamen fragrantia & suauitate à Benjui de Boninas superabatur.

Benjui de
Boninas cū
nouello per-
miscetur.

CETERVM Benjui è nouellis plantis profluens Amygdaloide odoratus esse, causam esse puto, quòd gummi multum nativæ suæ fragrantia vetustate amittat, ut ferè reliqua huiusmodi. Sed quoniam candidum elegantius est, nigrum verò & nouellum odoratus, utrumque permiscere solent, ut odoris fragrantia etiam elegantiam concilient.

Comin-
ham.
Louaniaoy.

BENIVI genera vocantur à Chinesibus Cominham, ab Arabibus Louanjaoy, quasi dicas Thus de laoa, quòd hæc regio primùm Arabibus innotuerit, siquidè Arabes Thus Louan dicunt, Guzarate & Decan incolæ, Vdo.

Vdo.
Benjuifera
arbor.

EST autem Benjuifera arbor procera, vasta, pulchra, umbram latè diffundens, ob ramorum frequentiam, quos pulcherrimo ordine digestos & in al'ũ sublatos habet. Caudice est crasso, materie prædura & firma. Eius folia minora sunt aliquantum Curi siue Limonera foliis, non tamen ad eandem virentia, sed parte auersa candicantia: quæ verò in ipsis maioribus ramis enascuntur, ad Salicis folia magis accedere videntur, latiora tamen sunt, sed minus longa. Ea tum aceto condita, tum ramis adhuc inharrentia accepi. Nascitur interdum in silvis Malacæ, loco humidior.

Benjni præ-
stantiss.

VV LNERANTVR arbores ut Gummi (quod est Benjui) maiori quantitate effluat. Nouella, ut dixi, arbores Benjui de Boninas emittunt (quod est ex prouincia Bayros) præstantius eo quod in Sian nascitur, licet id reliquis aliis generibus præferatur.

HÆC omnia non sine rei nummaria dispendio didici:
siquidem

siquidem perbellè satisfactum est ei qui mihi & folia & ramos huius arboris attulit, ut aquum erat. Nam præter summam quæ his adeundis est silvis difficultatē, maximum subeundum est periculum, ob Tigridum (quas illi Reimon-

*Tigris.
Reimonca,*

nes vocant) in iis silvis frequentiam.
Si quid verò eis quæ nunc disceptavi meliùs intellexero, palinodiam non modò in his, sed & aliis omnibus canere non pudebit.

a Credibile est nostro huic auctori ab aliquo impositum fuisse, qui Ludouico Romano parum æquus erat, aut sanè aliud habuisse exemplar, quàm ea quæ passim Ludouici Romani nomine circè feruntur. Nam lib. 3. cap. 2. de Ormuz agens. *Aquarum, inquit, potu suauium, annonaque mira caritas; inuehantur scilicet omnia.* Quæ admodum: & noster auctor hoc loco asserit. Et lib. 6. cap. 17. de Malaca agens: *Mittit tamen triticum, carnes, perpaucaque ligna.* Nulquam verò aqua intimit. Et sanè Ludouicum Romanum, cum aliquot aliis, ob egregiè nauatam operam Equitem factum à Principe Laurentio, Dn. Francisci de Almeida primi Indiæ Proregis, filio, profligatis ad Panatem Mauritaniis, & eorum nauibus incendio corruptis, anno reparata salutis humanæ M. D. VII. non modò ipsemet testatur lib. suarum Navigationum 6. cap. 41. siue ultimo: sed etiam Fernandus Lopez de Castagneda Indiæ Orientalis Hist. lib. 11. cap. 66. Quem profectò honorem non esset adeptus, nisi Principi probè fuissent cognita hominis fides & aliz virtutes.

b Hoc Benjui amygdalinum Amarus Lusitanus enarratione 71. cap. de myrrha, præstantissimum Myrrhæ genus esse censet, quam Dioscorides à loco Sarah Troglodyticam cognominat.

c Sunt illæ provincie supra tegrum Malacæ ad fluminum Aræ & Menan in Oceanum Indicum influxum, supra Gangeticum sinum.

De Thure.

CAP. VI.

Cum Veteres duo Thuris esse genera tradant, alterum Arabicum, alterum Indicum; de eo nobis differendum existimari.

PER vniuersam Indiam Thus non nasci certissimū est: cum quicquid Thuris hic consumitur, & hinc in Lusitaniam euehitur, ex Arabia deferatur. Non possum ergo non mirari à quo Dioscorides lib. 1. cap. 70. (quem tamen & Auicenna lib. 2. cap. 533. secutus est) Thus in India nasci acceperit. De Arabibus minùs mirum, qui nigricantem colorem, quo Thus Indicum præditum esse vult Dioscorides,

Thus in India non nascitur.

Indum

Indum plerumque vocent, vt ex Myrobalano nigro quem Indum appellant, pater.

LOUAN. CETERVM Thus Arabibus, apud quos solùm pro-
gamac. uenit, Louan vocatur, nomine ex Græco deducto: Aui-
Ronder. cenna lib. 2. cap. 533. Conder, id est Resina (çamac enim
Ronder. illis est gummi, veluti çamac Arabi, id est, gummi Ara-
 bicum) Serapioni lib. simpl. cap. 178. Ronder corrupto vo-
 cabulo. Nam multos Arabes conueni, sed omnes Thus à
 quoquam eo nomine appellari negant, paucos verò quos-
 dam Conder vocare, & plerosque omnes Louan. Idem
 à quibusdam Lusitanis, qui in Arabia diu vixerunt, intelle-
 xi. Addebant & illi arborem qua Thus producit, ab incolis
Thus mon- Louan etiam appellari, eiusq; duplex esse genus: alteram
tanum. montanam, alteram in planis nascentem. Montana arbor
 montibus confragosis prouenit, optimùmque & laudatissi-
Thus in pla- mum Thus profert. In planis verò nascens Thus profert ni-
nitic natū. grum, improbum, quo cum aliarum arborum resinis per-
 mixto naues picant & oblinunt, vti nos pice solemus. Ea ar-
 bores illius Prouinciæ Regi cedunt, nec cuiquam Thus colligi-
 gere licitum est, nisi Regis permissu. Confluere eò Negotia-
 tores ex Adem, Xaël, & aliis Arabia locis, & cum Rege de
 Thuris quantitate quam auecturi sint, & de pretio conue-
Thus maf- nire solent, modò laudatum sit & legitimum, quod nos
culum. masculum vocamus, ipsi Melato appellant.
Melato.

Thuris vili- LAUDATISSIMI, huc etiam delati, vile est pre-
cas. tium: centena enim libra duobus damtaxat Lusitanicis au-
 reis emuntur. Improbum interdum cum optimo miscetur,
 cui nonnunquam & corticum fragmenta inhaerent, atque
 huc defertur, sed vilissimi est pretij. Thus ergo nullam aliam
Thus non adulterationem nouit. Nā quis, quaso, id adulterare vellet,
adulteratur. cum tam vili ematur?

Thuris vsus. MULTVS est Thuris vsus apud Indicos medicos in
 vnguentis & suffimentis. Nonnunquam & in corpus as-
 sumitur ad varios capitis affectus & alui profluvia. Sed

maxima

maxima Thuris pars hinc in Chinatum regionem exportatur (quoniam istic plurimum eo vtuntur) & in regiones Malacca vicinas.

PORRO Thuris arbor humilis est, & folia habet Len-^{Thuris planti-} tisco similia, peculiarisq; est Arabia. Scribunt tamen Hispani^{ca.} in nouo orbe etiam Thus inueniri, sed penes eos sit fides, ego certè de eo nihil pronunciare possum.

De Myrrha.

CAP. VII.

PLURIMA adfertur etiam ex Arabia ad nos Myr. Myrrha^{rha.}, quae Indis Bola dicitur : tum etià ex regione Abexim, Bola[.] quae Aethiopia est. Qualis verò sit arbor quae eam profert, aut qua ratione resina eliciatur, numquam scire potui. Illud dumtaxat adiiciam, quod à quodam Mercatore, qui in Melinde & Mosambique negotiabatur, tum à quodam sacrisco Aethiopiae, Episcopoq; Armenio intellexi : videlicet genus esse quoddam hominum montanum, & siluestre (quos Bodoins vocant, linguâque pura Arabica, quae non^{Bodoins} nihil ad Chaldaicam aut Syriacam antiquam accedat, vti perhibent) quod Myrrham in Braua & Magadaxo terrestri itinere adfert, & è Chaldea regione sic illis vocata se adferre asserit.

* Qui veterum opiniones de Thure & Myrrha nosse volet, consulat Theophrastum libr. 9. cap. 4. de Historia plantarum, & Plinij naturalem historiam libr. 12. cap. 14. & 15. Tum legat quae aliquando commentari sumus in appendice addita ad Commentarios Gallicos doctissimi Dodonzi de Historia Stirpium.

De Lacca.

CAP. VIII.

QVAM officinae Laccam, eam Arabes, Persae, & Lacca[.] Turci Loc Sumutri, quasi dicas Laccam è Samatra, Loc Sumu^{ti.} nuncupant: non quòd Samatra sit Prouincia Pegu, vbi plurima Lacca nascitur, finitima, sed quòd Arabes, & alij iam memorati in Samatra gigni putarent. Idem nomen etiam inualuit apud Prouinciarum Balaguete, Bengala, & Malauar incolas, quoniam à Mauritanis sic edocti fuerunt. Legitimum tamen earum Prouinciarum nomen est Lac; in Lac[.]

Pegu.

Trec. Pegu verò & Martaban, vbi præstantissima est, Trec, atque istuc è lamay ad ferri tradunt. Non vocatur aec, aut ancusal, vt Pandectarius cap. 13. corrupto nomine appellat. Sac. lauit : neque Sac, vt apud Serapionem lib. simpl. cap. 181. corruptè legitur.

CETERVM cum ab ipsis incolis, apud quos plurima nascitur,

nascitur, Trec vocetur, mirabitur aliquis, cur nomē Lac, Loc aut Luc inuenerit. Sed hanc fuisse causam conijcio: quod hoc medicamentum in Loc siue mellis crassitiem dissolueretur cum ad inficiendū, tum ut eius esset vsus in medicina. Prestaret tamen semper natium prouinciarum, in quibus medicamenta nascuntur, nomen seruare, quod hac immutatio multorum errorum occasionem præbere soleat.

PORRO Pega & Martaban incolæ eam Samatram exportabant, & inde Piper in suam regionem reuehebant.

QVIDNAM esset Lacca, quomodo pararetur, & Varia de Lacca sententia. ubi. in gigneretur, diu dubitavi. Nam adfirmabant nonnulli in Pegu flumina exundare atque alueum suum superare solere, aqua deinde defluente, in lutum quod remaneret bacillos ab incolis iniici, in quibus prægrandes formicæ nascerentur, & ea quidem alata, quæ multam Laccam accumulant. Percontanti autem an eorum quæ narrassent oculati essent testes, tantum sibi fuisse ori negabant, ut hæc adedò diligenter animaduernerent, sed famam vulgarem eam esse. Conueni tandem virum apprimè honestum & curiosum diligentemque, qui istic fuerat. Dixit is vastam Laccæ historia. arborem illic inueniri, foliis quodammodo Pruni, in cuius surculis & minutioribus ramis magnæ formicæ, in terra visceribus aliisque locis enatæ, hanc Laccam elaborant (ut apes mel conficiunt) materiam ex ipsa arbore exsurgentes. Hos deinde ramulos, ab arbore reuelli atque in umbra siccare, donec ijs excidentibus Lacca ipsa veluti in tabulos concreta maneat: interdum tamen ligni fragmenta inharere. Meliorem tamen censerī, quæ sincera sit, lignique fragmentorum expers: eam verò cui inharcant fragmenta, deteriorem. Inueniri etiam solidam & minime sinceram, quam postea colliquant, & in pollinem reducunt, atque viliorem censerī, quoniam multam terram admixtam habet. Deinde negotiū dedi quibusdam qui Pegu profecturi erāt, ut an ita se res haberet, diligenter perquirerent;

Berifera ar-
bor.

Formicæ
Laccam cla-
borant.

Laccæ plan-
ta diffimilis
Myrto.

Lacca neque
Myrrhæ si-
milis, neque
odorata.

Laccæ facul-
tates Carabæ
diffimiles.

verent; & illi sanè sermonem eius confirmarunt. Idē postea
verum esse didici in Balaguate profectus, vbi nōnulla nasci-
tur, & reseruatur, quam deinde in proximos portus expor-
tent. Huc item mihi allatus est ramulus ab arbore Berifera
(cuius in secundo Libro mentionem faciemus) reuulsus, cui
multa inharebat Lacca. Sed quoniā exigua admodum quā-
titate prouenit; aduersante cali temperie negligitur. Multi
tamen se vidisse in iis arboribus affirmarunt. Formicas au-
tem hanc Laccam elaborare inde manifestum est, quod ple-
rumque ale formicarum Lacca permistæ conspiciuntur.

PRÆMANSA autem hac Lacca, pulcherrimo ru-
bro colore inficit (qua est deligēdi ratio) & ex ea bacilli illi,
quibus in obsignandis epistolis vtimur, cōficiuntur, admixtis
iis coloribus quos maximi expetimus. Iisdē & fabri ligna-
rij lineas ducunt. Hac verò Lacca implent etiam cum Au-
rifabri, tum Argentifabri vasa maiora aurea & argentea.

NON est autem ea arbor in qua Lacca elaboratur,
Myrto similis aut facie aut magnitudine, vt aliqui volunt;
sed interdum in nucis iuglandis magnitudinem excrescit,
interdum minor est.

AVICENNA lib. 2. cap. 432. Paulum secutus, Lac-
cam, quam ipse Luc vocat, Myrrhæ persimilem facit, atque
odoratam esse scribit, deberēque cum delectu sumi, eosque
reprehendit qui illam Carabe similem faciunt: nonnullas ta-
men facultates Carabe similes habere. Existimo autē Au-
cennam Laccam non nouisse: siquidem neq. Myrrhæ simi-
lis est, quoniam hac in eximis ramis elaboratur; Myrrhæ
verò ex ipso arboris trunco exillet: neque item odorata,
veluti Myrrhæ est, tamen si Auicenna ibidem odoratam esse
contendat. Quod Bellunensis Luc verterit, fieri potest, eum
ita in veteri exēplari inuenisse. Attamen nunc omnibus Ara-
bibus LOC. sumutri dicitur. Errat similiter, quod similes il-
li cū Carabe facultate tribuat. Carabe enim glutinatoria est,
& adstrictionis particeps. Lacca verò obstructions aperit.

CETERVM

CETERVM erroris ansam Auicenna præbuisse puto, Lacca non
est Cancamum. quod Laccam Cancamum Dioscoridis esse aestimavit, cum tamen planè diuersum sit à Lacca, quæ minimè, vt diximus, odorata est: Cancamum verò ad suffimenta usurpatur, quod grati odoris est indicium. Præterea eius error ex eo manifestus est, quod duo diuersa capita descripserit, in altero ibidem Cancami descriptionem enarrans, in altero de Cneichem agens, quasi diuersa essent simplicia. Cheichem.

SERAPIO lib. simp. cap. 181. de sententia Diosc. & Athabaris, (quem nonnulli Paulum putant) gummi esse ait arboris in Arabia nascentis, Myrrham quadamtenus referens. Deinde ex sententia Rhasis, in ramos Sorbi, quæ ipse Guberam vocat, è calo delabi dicit. Postremò, Lacca, Guberam. inquit Isaac, res quedam est rubea, quæ tenuibus lignorum surculis inhaeret. Coquitur hac, & ex ea panni rubeo colore inficiuntur, quam infecturam Chermetes appellant. Ceterùm Lacca ex Armenia defertur. Hæc sunt Serapionis verba.

SED, quod pace tanti viri dictum volo, Serapioni ignota fuit Lacca, quoniam Dioscoridis Cancamum esse putauit. Lacca veteribus fuit ignota. Laccam tamen à Cancamo diuersam esse iam diximus, nulliq; Græcorum cognitam fuisse asserimus.

LACCAM autem in Arabia non nasci palàm est, quoniam in Arabiam ex India deportatur: Similiter nec in Sorbi ramos delabi, neque etiam Mespili, vt nonnulli perperam verterunt, cum nullæ sint per vniuersam Indiam Sorbi aut Mespili. Sed nec in Armenia nascitur. nec etiam est Chermetes Arabum, cum id nihil aliud sit quàm Coccyi infectorium Græcorum.

QUANTVM verò hallucinentur Monachi qui in Mesuen scripserunt, dist. i. cap. 48. Sanguinem Draconis vulgò vocatum Cancami loco substituentes, doctissimè Matthiolus multis argumentis ostendit suis in Diosc. commentariis lib. i. cap. 23.

EORVM item opinio, qui Dioscoridis Cancamum Benjuin
est Cancamum.

Benjui esse voluit, magis erronea est, quàm vt refelli debeat: siquidem non nascitur in Arabia, vti de eo commentantes diximus.

Dialacca.

VERVM, si mihi dicere licet quod sentio, in ea sum opinione, vt nos legitimo Cancame minimè carere putem, & Laccam etiam legitimam nos habere, quam ex India omnes Mauritani petunt, eaque etiam in suis compositionibus vtuntur, veluti in Dialacca, quam ipsi Dallacca vocant.

Cancamum
quid sit.
Anime.

ERIT autem Græcorum Cancamum, mea sententia, id quod nos Anime vocamus, ad suffimenta idoneum, quod in Lusitaniam ex Aethiopia Arabia finitima aduehitur. Si quis verò aliud proferat quod Cancami descriptioni magis conueniat, sententiam mutare paratus sum.

HALLVCINANTVR verò qui Anime in Bresiliâna regione inueniri contendunt, & genus illud picis siue Bituminis Resinae in Siruam, vt aiunt, non procul à Maluccis repertum, Anime esse credunt. Nam eius picis multa copia huc ex Samatra aliisque regionibus aduehitur; qua picandis nauibus vtuntur. Sed nec odore pradiatum est Cancamo simili, & dumtaxat resinam aut quoduis vulgare gummi olet.

a Etiamnum ea Lacca quæ ad nos aduehitur, circa ramulos elaborata est; & quamuis prædura & exsueca, præmansa tamen sputum efficit sanguineum; quod probitatis est indicium: imò alutas & veruccinas pelles, illa contrita, & vrina veteri macerata, rubro colore ex altera parte infici quidam volunt. Itaque verisimile est, illam adhuc recentē eas omnes notas obtinere quas noster Auctor Lacce tribuit.

Anime.

b Eiusdem est sententiæ Amatus Lusitanus suis in Dioscoridem Commentariis lib. 1. cap. 23. Est verò Anime gummi quoddam Lusitanorum navigationibus in Europam allatum, cuius tria inueniuntur genera. Primum fuluescit, & pellucidum est, planèque nobilius illud succinum crudum æmulatur. Amatus hoc genus Cancamum esse, à Brisoto Gallo edoctus, loco iam dicto contendit. Alterum genus nigricat, & fere simile est taurino glutini, siue illi resinæ quam officine Colophoniam vocant. Id Amatus Myrrhâ aminneam Dioscor. esse vult. Tertium genus pallidum est & resinaceū retorridūque. Omnia verò iucūdum in suffumigiis spirant odorem, idēque videntur temperamentum sortita. Posteriora tamen duo degustata, magis siccare & amarescere deprehenduntur.

D E Anime (quod nescio cur Animum vocet) in hanc sententiam **Anime.**
Amarus Enarrat. 23. cap. de Cancamo: Est igitur Cancamum gummi
quoddam, quod ex Guinea, Africae & insulis illi circumiacentibus
Lusitani nostri adferunt Animum appellantes. Decidit enim gummi
hoc, ut testantur illi, ex proceris arboribus, folia Myrti habentibus,
quod album reperitur, & aliud subnigrum Myrrhae quodammodo
pe simile, odoratum, quod Dioscorides illis de causis tamquam im-
probum commemorat, & Mineam. (*Diosc. habet Aminneam, Galenus tamē*
Mineam meminit) à terra unde præcipue nascitur eā appellat, quāquam
Serapio Aminēā nominet: Unde Lusitani nostri, corrupta dictione,
pro roinia vel aminea Animum vocent, & eo mulieres maxime pro
suffumigiis, & medici contra dolores à frigidityte ortos præcipue
utuntur. Hanc verò assertionem primò adstruxit Brisotus Gallus, vir
magna eruditione præditus, qui cum apud Lusitanos ageret, ut inde
ad Indos, cupidus cognoscendi rerum novarum, nauigaret, gummi
hoc vidit, quod Cancamum esse dixit. Proinde cum Cancamo opus
fuerit, Lusitanorum Animo deinceps utemur.

I T E M Enarratione 71. cap. de Myrrha: Myrrha verò minea vel **Myrrha.**
aminea dicta, hodie quoq. in Lusitania & vniuersa Hispania paucis
mutatis literis habetur, ut cap. de Cancamo diximus, gummi scilicet
animum appellantes, cuius duo genera habentur, album & nigrum.
Nam albū Cancamum esse ex Brisoto didicimus: nigrum verò mi-
nea hæc Dioscoridis Myrrha est, quæ ex proceris arboribus decidit,
nullo cogente artifice, aut vulnere in arbore facto. Hæc Lusitanus.
Verum non desunt etiam qui Anime legitimum Bdelium esse pu-
tent, ob multas quas habet notas cum Bdelij historia communes,
quam apud Diosc. lib. 1. cap. 69. & Plin. lib. 12. cap. 9. atque alios vi-
dere licet, quò lectorem remitto.

C E T E R U M cum hanc epitomen cōscriberem, dono accepit à Ia-
cobo Antonio Cortuso, Patricio Patavino, clarissimus vir Rembertus
Dodoræus, medicus Mechlinientis, exotics nonnullos fructus,
inter quos nucem Fauel duorum generum, Sycomori & Bdelij
fructum, & Fagaram Serapionis, quos mihi pro nostra amicitia libe-
raliter communicauit. Hanc itaque occasionem nactus exhibendi
fructus Bdelij iconem, nolui committere quin eam hoc loco adu-
cerem cum breui quadam descriptione. Cuius sanè, Fagaraque, de
qua postea, & Sycomoti cognitionem Cortuso acceptam fero.

E S T verò Bdelij fructus à Cortuso nullus iuglandis nucis ma- **Bdelium.**
gnitudine, aut etiam amplior, triangulari ferè forma, oblongiore ta-
men, & ad siccum quodammodo accedente, odoratus, colore subci-
nereo, durissimo putamine, quod prægnans esse & nucleum conti-
nere videtur.

B D E L L I historia apud Auicennam cap. 115. valde mutila &
confusa est. Dioscorides aliq. Græci gummi Bdelij dumtaxat me-
minerunt. Plinius tamen lib. 12. cap. 9. arboris etiam Bdelij memi-
nit in hunc modum: Vicina est Baetiana, in qua Bdelium nomi-
natissimum. Arbor nigra est, magnitudine Oleæ, folio roboris, fru-
ctu caprifici naturaque.

S E R A P I O N I S descriptionem prudens omitto. Si quis tamen
eam cupit, aut ipsum Serapionem consulat, aut Matthioli com-
mentarios.

Non defunt, cui factum hunc, quem Bdellij nomine à Cortuso
missum exhibui, magis referendū censeant ad Cuci, cuius Theophras-
tus sub finem secūdi cap. lib. quarti, Plin. lib. 13. cap. 9. meminerunt.

BDELLII CORTVSI FRUCTVS.

De Caphura.

CAP. IX.

Non duliū est quin multum Arabibus debeamus quī-
busdam in medicamentis: etenim aliquando eorum memi-
nerunt, quæ veteribus Græcis neglecta, aut ignota fuisse.

Quod

Quòd si interdum plenam descriptionem non reliquerunt, id accidit, quia illis hæ regiones ignotæ fuerunt. Nam & ego, qui multo iam tempore in hac regione habitavi, summa cum difficultate veram & genuinam Aromatum notitiam consequi possum: partim quoniam nostri Lusitani, tametsi magnam partem orbis nauigant, solum solliciti sunt quas merces quibus ex regionibus maiori cum quaestu sint euecturi, quasue inuecturi; ut verò sciant quæ in singulis quas adeunt regionibus, quaque forma arbores nascantur, & num fructiferae sint nec ne, possintne cum nostratium quibusdam comparari, minimè curiosi: tum etiam quòd propter ingrauescentem ætatem singulas regiones mihi adire non licet, nec etiam si velim, concedatur ab harum Prouinciarum Praefectis & Gubernatoribus, qui meæ, propter senectutem & rerum experientiam, uti malunt, quàm aliorum Medicorum operâ; tametsi eruditi viri non desint. Quamobrem culpandus non sum, si interdum nonnulla cum dubitatione profero.

CETERVM ut ad institutum reuertamur, Capur ^{Capur, Cafur.} & Cafur omnibus Arabibus dicitur, quoniam apud eos litteræ f & p magnam inter se habent affinitatem. Quòd si à quibusdam illi alia induntur nomina, aut exemplarium deprauatorum vitio id accidit, aut ipsos auctores deceptos esse credendum est.

EST verò Caphura nobile medicamentum (cuius nec Galenus, nec quisquam veterum Græcorum meminit, præter Aëtium è recentioribus, tametsi Serapionis vulgata exemplaria Dioscoridis auctoritatem citent, falsò tamen) duorum generum, Caphura videlicet de Burneo, & quæ ex China aduehitur. Caphura de Burneo nunquam vsq; ad nostras regiones penetrauit, saltem cùm istic essem videre non contigit: nec id mirum, quandoquidem huius libra tanti emitur, quanti centena libra eius, quæ ex China ^{Caphura de China.} adfertur, quæ secundum genus est, eaq; in Europam defer-

tur, in panes orbiculares coacta, quinque digitorum diametri: que cum coacta sit, compositum medicamentum videtur, non simplex.

Caphura de
Burneo.

E A Caphura de Burneo quæ magnitudine est Milij, aut paulo maior, maxima ex parte vilior est. Constituunt enim Gentiles, Baneanes, & Arabes qui eam emunt, eius genera quatuor. Namque diuidunt in caput, in pectus, in crura, & in pedes. Eius quæ ex capite est libra, pēdit pardans octoginta: (est verò Pardans^a moneta aurea apud Indos genus quod conficit decem regales Castellanos) quæ ex pectore, aurei viginti: quæ ex cruribus duodecim: quæ ex pedibus, quatuor, aut ad summum quinque. Curiosiores nonnulli quatuor instrumenta cuprea sumunt inaequalibus foraminibus pertusa (qualia qui vniones vendunt habere solent) per quæ Caphuram transmittunt. Ea quæ per instrumentum maiuscula foramina continēs transmissa est, certum habet pretium: quæ per instrumentum mediocre, aliud: quæ per instrumentum minoribus foraminibus pertusum transmissa est, aliud etiam pendit pretium. In ea verò discernenda adeo sunt experii Baneanes isti, vt Caphuram Caphura permixtam dextere distinguere norint, pretiūque iustum imponere, nec facile inueniatur qui eos fallere possit.

Baneanum
industria.

Caphurae
historia.

M V L T A nascitur hæc Caphura in Burneo, Bairros, Samatra, & Pacen. Nomina autem locorū in quibus Serapio & Auicenna nasci tradunt, magna ex parte sunt corrupta. Nam quā Serapio lib. simp. cap. 334. de Pansor vocat, est de Pacen in Samatra insula: Quam Auicenna lib 2. cap. 134 Alçuz^a appellat, de Sōda esse potest, quæ insula est Malacca vicina: Quam verò Serapio ex regione Calca aduehi tradit, corruptū est vocabulum, debebatq. è Malacca dicere, quandoquidem in Bairros loco Malacca vicino nascitur.

E S T autem Caphura gummi, (non medulla aut cor, vt Auicenna loco suprā citato, & alij quidā putarunt) quod in medullam ligni cadens, deinde extrahitur, aut per rimas exudat

exudat. Id vidi in mensa ex Caphura arbore constructa apud Pharmacopolam quendam; deinde in ligno quodā femoris crassitie donato Governatori Domino Ioāni de Cra-
sto; deniq; in tabella palmū lata apud quendā Mercatorem.
Non tamen negauerim, quin interdum in arboris cōcanum decidat. Principio verò exudat admodum candida sine vl-
lis rubentibus aut nigricantibus maculis: non autem orga-
nis elicitur, veluti quidam scripserunt; neque ad canderem
conciliandū decoquitur, ut falsò Auicenna lib. 2. cap. 134.
& Serapioni lib. simpl. cap. 334. persuasum est.

P R O certo mihi relatum est, solere quemlibet prodire ^{Caphuræ colligendæ ratio.} huius colligende gratia; qua vbi cucurbitam impleuerit, si quis validior hunc cum cucurbita viderit, ilico eum impu-
nè posse occidere & cucurbitam auferre, fortuna nimirum
id illis (ut aiunt) elargiente.

Q V Æ ex Burneo adfertur, plerumque admixta habet ^{Caphuræ adulterium.} minutissima lapidum fragmenta aut gummi quoddam, <sup>Chamdor-
ros gummi.</sup> Chamderros illis vocatum, Succino crudo persimile, aut
ligni cuiusdam scobem. Sed facile maleficium deprehendi-
tur. Nullam præter hanc adulterandi rationem novi. Nam
si interdum rubentibus aut nigricantibus maculis conspersa
videtur; id ex sordidarum & impurarum manuum contri-
butione, aut ex madore contrahi affirmant. Sed facile à
Baneanibus id vitium emendatur: Siquidem in panno lineo
^{Caphuræ expurgandæ ratio.} colligatam, in calidam aquam clām demittunt, addito sa-
pone & Limonium succo, deinde probè elotam in vmbra sic-
cant; sic multo candidior redditur, pondere non multum
imminuta. Id ab amico quodam Baneane fieri vidi, qui hoc
arcanum mihi credidit.

V T R I V S Q V E generis meminisse videtur Serapio,
loco suprā citato; sed obscure admodum, cum ait maiorem
quantitatem esse de Hariz, minorem tamen esse quam
quæ à Sim adfertur. Quod sic intelligendum puto, maio-
rem quantitatem ex Chinceo adferri, maioriq; forma esse,

quam quæ ex Burneo aduehitur; quandoquidẽ eius quantitas drachma maior non inuenitur: panes verò siue orbiculi ex Chinceo allati, quatuor sunt vnciarum aut ampliores.

Caphuræ ar-
boris histo-
ria.

A VIRIS fide dignis mihi relatum est, Arborem esse Nuci iuglandi similem, foliis tamen candicantibus, salignis similibus, fructum aut florem haudquaquam se vidisse, fieri tamen posse ut utrumque ferat. Illud autem cerò scio, materiam esse cinerei coloris, fagina ferè similem, interdum nigriorem, nec eam quidem leuem aut fungosam, vi retulit Auicenna libr. 2. cap. 13 (nisi fortè etate iam caducam & emortuam viderit) sed mediocriter solidam. Addunt plerique vastam & præaltam esse arborem, latissimè sese fundentem, & aspectu perpulchram.

FABVLOSVM est quod ad eius umbrã omne animã-
tium genus confugere aiunt, ut ferociora animalia euent.

Serapionis
aliorumque
lapsus.

N E E minùs fabulosum, quod quidam Serapionem lib. simp. cap 334. secuti scribunt, huius largioris prouentus augurium esse, cum frequentibus fulgetris celum coruscat, aut crebro tonitru perstrepat. Nam cum insula Samatra (quam nonnulli Taprobanam putant) & circumiacentia loca Lineæ æquinoctiali vicina sint; multis tonitribus subiecta sint necesse est, eamq; ob causam singulis diebus imbres aut leues pluias habent. Singulis itaque annis Caphura abundare debebat. Ex quibus perspicuum est, tonitru largioris Caphura prouentus causam aut indicium non esse. Nonnullis Caphura de China composita videtur ex eius parte quæ ex Burneo aduehitur. Affirmarunt præterea mihi, panes illos orbiculares qui ex China aduehuntur, cõpositos esse, quoniam Caphura de Burneo in Chinceo deferatur, idea incolis expetita, ut eam alteri viliori permisceant. Cui opinioni suffragantur Baneanes de Cambaya, qui pro arcano dicunt, deficiente Caphura de Burneo, solere se eius exiguam quantitatem cum multa Chinensi commiscere, eamq; falsò de Burneo, vincturare. Addunt item isti Baneanes, Chi-
nensem

Samatra
insula
Taprobana.

Caphura de
China.

Chinensem Caphuram compositum esse medicamentum, quod temporis lapsa euaporet & corrumpatur; Caphuram verò de Burneo minime.

M I H I sanè compositum medicamentum non videtur, tamen si Manardus in comp. Mes. dist. 8. contrà sentire videatur. Sin verò sit, ex duobus Caphura generibus conflare necesse est. Nam tamen si euaporet, non est tamen admodum corruptioni obnoxia: quod indicium est minime cōpositam aut factitiam esse, quandoquidem composita longè facilius corrumpi soleant. Si enim Rhabarbarum vix quadrimestre illud, quo in hac regione pluit, ferre potest, multum sanè est Chipensem Caphuram incorruptam hīc in India manere.

A V E N R O I S 5. Colliget. cap. 56. aliud Caphura genus facit longè à superioribus diuersum, scribitq; Ambarum ^{Auenrois} eius Caphura genus esse. Cū autem eius opinionem Cap. de Ambaro satis abundè confutauerimus, plura de his agere superuacaneum esse iudico. ^{lapsus.}

S C R I B I T Andreas Bellunensis in suo Dictionario ^{Bellunen} secundū Arabes, aquam Caphuratam ex arbore Caphu- ^{latus.} ra stillare, eamq; cum arbore calidam esse tertio ordine. De hac aqua à multis cū Medicis, tum mercatoribus sciscitatus sum, neminem tamen inuenire licuit qui eam se vidisse assereret. Quare facile adducor, ut credam Bellunen- sem cū in hac aqua describenda, tum in eius tempera- mento lapsum esse.

S C R I B V N T Ruellius, libr. 1. cap. 21. & hunc per omnia secutus Matthiolus, in libr. 1. Diosc. cap. 75. vterque verò ex Serapione, hanc Caphuram ceteris bonitate prestare, quæ à Rege quodam Ribab (qui primus dealbandæ Caphura rationem adinuenit) Riachina sit denominata. ^{Caphura} Ego verò ut id credam, adduci non possum, quandoquidem ^{Riachina} ^{nulla.} Indie Reges potentiores sunt, quàm ut tali mangonio operam dare opus habeant.

R H A S E S de re med. lib. 3. cap. 22 eam frigidam & humidam, Auicenna lib. 2. cap. 134. verò, quem plerique sequuntur, frigidam & siccam tertio ordine constituunt.

Caphura
frigida est.

IN ea aliquando opinione cum multis recentioribus fui, Caphuram calidam esse, ob illum odorem & partium tenuitatem quibus prædita est^c. Sed posteaquam experimento didici Ophthalmis & oculorum inflammationibus, tum etiam ambustus imposui, niuis frigiditatem retulisse, ilico sententiam mutavi. Adde, quòd omnes apud quos nascitur, frigidam asserunt. Neq. verò huic sententia repugnat quòd odorata sit, quandoquidem ob partium tenuitatem facile euaporat & exhalat qui in superficie est odor, contra quàm in Santalo & Rosa, quæ ob suam adstrictionem odorem in se retinent.

Caphura vi-
gilas exci-
tat.

R E F E R T Auicenna lib. 2. cap. 134. vigilas excitare Caphuram. Quæ fieri autem id potest, quòdoquidem ipsius testimonio frigida est, soleantq. frigida somnum conciliare? Somnum quidem inducit foris aut intus exigua quantitate usurpata. Si quis verò sapius odoretur & naribus adhibeat, cerebrum exsiccat, & vigilas creat. Magnus eius vsus est his regionibus, cum multis in rebus, tum etiam in cibus.

Perdan.

^a Perdan moneta aurea Indicae genus Ludouicus Roman. libr. 4. nauig. cap. 4. describit forma angustiore contractioreque quàm sint Saraphi Babylonici, sed longe crassiore: cui ab altera parte pro superscriptione bini sunt insculpti daemones, ab altera verò nescio quid literis exaratum cernitur. Mendosus tamen est codex, & Perday pro Perdan legit.

^b Postremæ editionis exemplaria non meminerunt Alluz, sed Al-
tanfuri dumtaxat, & ariagie, deinde alczeid, & alefcek.

^c Consulendas in hanc rem Matthiolus commentariis in Diosc. libr. 1. cap. 75.

De Cate, siue Lycio,

C A P. X.

Q V O N I A M ad gingivarum mollificationem & relaxationem Indi medicamento ex Berre, Areca, & Cate composito plurimum vtuntur, de singulis commentandum aliquid erit. Sed quoniam ordo sic postulat, de posteriore videlicet

delicet Cate, medicamento cum amaritudine astringente, hoc loco agemus, de duobus prioribus suo ordine acturi.

PLVRIMUM nascitur in Cambaya, praesertim Baçaim, ^{Lycij nata-} ^{les.} Manera, & Daman, vrbibus Lusitania Regi parçitibus. Prouenit etiam in continenti Goæ, alijsq; plurimis locis, sed non tam abundanter vt supra enumeratis, è quibus mercimonij gratia exportatur magna quantitate in Chinarum regionem: in Arabiam verò, Persiam, & Coraçone, medicamenti causa, & pauca quantitate. Magna autem copia in Chinarum regionem & Malacam deportatur, quoniam in masticatorijs plurimus eius cum Betre est vsus.

E I V S nomen apud omnes enumeratas nationes est Cate, in Malaca Cato.

Cate, Cato.

Q V O D verò hoc nomen Cate, aut paululum immutatum apud Arabes, Persas, reliquasq; Asiae nationes obtinuerit; in causa esse puto, quòd maxima pars illius in Malacæ regno absumitur, vbi idem nomen obtinet: quemadmodum in Costi vocabulo accidit, quod licet Vplor in Vplor prouincia, vbi plurimum gignitur, dicatur; ab omnibus tamen ferè Indis Pacho lingua prouincia Malacæ vocatur, Pacho, quòd istis multus eius sit vsus.

C E T E R V M arbor ex qua hic succus extrahitur, magnitudine est Fraxini, folio minuto Erica vel Tamarici ^{Lycij histo-} ^{ria.} simillimo, perpetuò virente: florere aiunt, sed fructum ferre negant: multis spinis horret: materies ligni robusta, dura, densa, ponderosa, nec, vt aiunt, putredini obnoxia, siue solibus exponatur, siue aquis immergatur: quam ob causam ab incolis Lignum semperuium nūcupatur. Ex eo ^{lignū sem-} ^{peruium.} propter duritiem & pondus pistilla fiunt deglumanda ori. Zeidonea in mortarijs ligneis sex palmos in ambitu continentibus. Incolæ eam arborem Hacchic vocant: cur autem ^{Hacchic.} ipsum succū Cate nominent, nulla ratione cōsequi possum.

P O R R O succi extrahendi hac est ratio. Ramos huius ^{Lycij extra-} ^{hendi ratio.} arboris minutim concisos elixant, deinde contundunt, post-
modum

Nachani
quid sit.

modum cum farina Nachani ^b (sementis est nigra & minuta sapore Secales, conficiendis panibus apta) & cuiusdam nigri ligni, quod istuc nascitur, scobe (interdum etiam sine eo) pasiilli aut tabellae formantur, quas in umbra siccant, ne solis ardore earum facultas euaporet.

Lycij vires.

OPTIMUM est medicamentum non modò ad confirmandas gingiuas, & desiccandum & cōstringendum; verum etiam ad alui profluvia curanda, oculorumq; dolores tollendos, in quibus plerumque optimo cum successu vsus sum.

NUNC superest, fuerine Cate veteribus cognitum, examinemus.

Cate quid
sit.

EGO, si mihi dicere licet quod sentio, omnino existimo nostrum hoc Cate nihil aliud esse, quàm Græcorum & Latinorum Lycium. Nam eius extrahendi ratio ab omnibus eadem describitur, iisdemque facultatibus pollere censetur quibus nostrum Cate. Huc adde quòd Indicium Lycium præfertur cùm à Dioscoride, lib. 1. cap. 114. & Plinio, lib. 24. cap. 14. tum à Galeno, lib. 7. simpl. Vocatum autem est à Græcis Lycium, quoniam in Lycia primùm inter Græcos illius vsus repertus sit, optimumq; istuc nasci eo tempore censerent. Præfertur etiam Indicium Auicennæ, lib. 2. cap. 399. & Serapioni, lib. simpl. cap. 7. qui id Hadhaddh appellant, easdemque illi facultates tribuunt, quas Græci & Latini. Auicenna vult in eius penuria Arecam & Santalum substitui.

Hadhaddh.

RECENTIORES aliquot è Periclymeni succo succedaneum eius parant. Sed si Lusitani Pharmacopola in conquirendis legitimis medicamentis diligentiores essent, & in edibus Indicis ^c nuncupatis Olyssipone requirerent, posset eius tum etiam Fausel siue Areca magna copia classe regia in Lusitaniam deferri.

Fausel.

^a Dioscoridi Lycium folia buxi habet, & pusilla est arbor. Itaque longè alia cēfenda est quàm ea quæ nostro auctori describitur. Tamen non satis sibi constare videtur Dioscorides in Lycij descriptione, si modò postrema capitis de Lycio pars, Dioscoridis sit

Huius sementis etiam meminit is qui naufragium Naulis S. Benedicti nomine, quæ paulo supra promontorium Bonæ spei ad scopulos ahlisa est, descripsit, atque Sinapi similem esse, sed nigriorem, cuius farina in panes orbiculares subacta vescuntur tota illa Aethiopie ora maritima, præsertim inter fl. S. Christophori, & eum qui à S. Lucia nomen accepit.

Sunt verò et des Indicar, vastæ cōcamerationes sub Regio palatio in quibus asseruantur non modò Aromata, sed omnis generis merces quæ ex India Vysiponem onerariis, seu Corbitis regiis aduehuntur.

De Manna.

CAP. XI.

AN Manna Græcis cognita fuerit, à recentioribus satis disputatum arbitror*. Ego paucula dumtaxat hîc subiciam, quæ silentio prætereunda non duxi.

Eius igitur tria agnoscimus hîc genera, ex provincia Manna tria genera.
Urbèque deportata.

PRIMUM genus vtribus conseruatum, sapore faui mellis, Xirquest, aut Xircast vocatur, id est, Lac ex arbo- I.
Xirquest.
Xircast.
re Quest nuncupata: nã Xir lingua Persica Lac sonat; nos corrupto nomine Siracost nuncupamus. Est autem ros qui- Siracost.
dam in eis arbores delabens, aut gummi ex eis destillans.

ALTERUM genus dictum Ticiamiabim aut Trun- II.
Ticiamiabim.
Trungibim.
gibim, ut vertit Bellunensis, in Cardui nasci ferunt, granis quàm Coriadium maioribus: colore inter rufum & rubentem medio. quæ ex tribulis decutiuntur. Vulgus Plan-
ta fructum esse putauit, sed Gummi aut Resinam esse re-
scitum est. Huius vsus præfertur à Persis ei qua vtuntur: quoniam quæ in vsu est, pueris exhibere non audent, nisi
decimum & quartum annum excefferint. Ego tamen ab eo tempore quo huc delatus sum, illa vti non destui, & sine molestia purgate semper deprehendi.

TERTIUM genus magnis glebis aduehitur, admistis III.
plerumque foliis. Calabrina persimilis est hac Manna, plurisque aestimatur: defertur autem ex Baçora vrbis Persica admodum celebri.

ADUEHITVR interdum Goam in vtribus aliud Manna ge-
genus ex Ormuz emporio, melli candido depurato persimi- nus aliud.
le: sed facile corrumpitur in hac regione, propterea quod vitreis lagenis non asseruetur.

* Conſule commentarios Matthioli in lib. 1. caput verò 73. Dioſcoridis. Illic enim tum veterum Græcorum, Latinorum, & Arabum opiniones recēlet, tum etiam recentiorum ſententias de Manna refellit. Eius verò, auctorisque noſtri, atque adeò omnium qui de hac re hætenus ſcripſerunt, opiniones refutat Donatus ab alto mari tractatu de Manna.

Meminit etiam Mannæ Bellonius lib. 2. obſervationum, ſub ſinem cap. 61.

De Tabaxir.

CAP. XII.

Spodium
unicum.

CUM Spodium tam multas Arabum magni nominis & inſignis doctrinæ Auctorum compositiones ingrediatur, quas intro assumere licet: non mirum eſt ſi dubitatio oriatur, an illorum Spodium cum Græcorum Spodio, quod metallicum eſt, & minimè intro assumi poteſt, idem ſit. Sed, ut verum fateamur, unicum eſt in orbe Spondiū, ſive Pompholyx, ab Arabibus Tutia vocatum, in cuius penuria Græci εὐτρίωδα parabant.

HVIC autem dubitationi & errori anſam præbuit Terentianus ille Dauus omnia turbans, Gerardus Cremonenſis in Rhaſ. ad Alm. libr. 3. cap. 36. qui Tabaxir Arabum interpretatus eſt Spodium, cum non minùs inter ſe differant, quàm albus & ater color. Eius errorem omnes Arabum interpretes Latini ſecuti ſunt, Tabaxir Spodium vertentes.

PERICVLOSÆ autem ſunt vocabulorum verſiones & imutationes, præſertim in re medica, debentque medicamentorum nomina potiùs non interpretata relinquere quàm perperam Latina reddi.

Tabaxir.

CETERVM, ut ad rem redeamus, Tabaxir vocabulum eſt Perſicum, ab Avicenna lib. 2. cap. 617. & aliis Arabibus è lingua Perſica deſumptum, nihilq; aliud ſonat quàm lacteus humor, aut ſuccus liquorue alicubi concretus: quo nomine etiam Arabibus & Turcis hoc medicamentum cognitum eſt.

Sacar Mambu.

VOCATUR autem ab indigenis Sacar Mambu, quaſi dicas Saccharum de Mambu, quoniam Indi arundines ſive

nes, siue ramos arboris illud proferentes Mambu vocant. Attamen nunc etiam Tabaxir vocare coeperunt, quoniam ^{Tabaxir} eo nomine petitur ab Arabibus, Persis, & Turcis, qui id mercimoni causa ex India in suas regiones exportant.

MAGNO erit hoc medicamentum pro prouentus ^{Tabaxir mī-} eius ratione. Eius tamen commune pretium in Arabia est, ^{ra caritas.} ut pari argenti pondere ematur.

ARBOR in qua gignitur, interdum magna est, & in- ^{Tabaxir hi-} star Populi proceras: interdum minor, ramos ut plurimum ^{storia.} erectos (nisi quod pulcherrimos quosq. interdum incuruant ad pergulas & deambulacra, apud Indos frequentia, conficienda) nodis palmi longitudine ab inuicem distitis, distinctos habens; solum Olea longius. Inter singula internodia liquor quidam dulcis generatur, crassus veluti amyllum cegestum, & simili candore, interdum mulius, nonnunquam verò perpaucus. Sed non omnes arundines siue rami eum humorem continent, at ij dumtaxat quos Bisnager, Batecali, & pars Prouinciæ Malauar profert.

HIC autem liquor cōcretus, interdum nigricans & cinereus inuenitur, sed non ideo improbat. Nam aut ob nimiam humiditatē, aut quod diutius ligno inclusus permanferit, hunc sibi colorem conciliat: non autem ob arborum incendium, veluti nonnulli putarunt. Siquidem in multis ramis, quos non contigit ignis, niger etiam inuenitur.

MEMINIT huius Rhases, libr. de re med. 3. cap. 36. sed omissa generatione, solas vires recenset. Serapionis autem libr. simpl. cap. 342. exemplar temporis vitio corruptum esse verisimile est, quandoquidem Saraiscir pro Tabaxir legat.

AVICENNA lib. 2. cap. 617. vult ex arundinum ^{Auicenna} radicibus crematis fieri: sed eius opinionem falsam esse ex ^{lapsus.} supradictis manifestum est.

CETERUM $\mu\sigma\pi\omicron\delta\epsilon\varsigma$, quæ Arabum est Tutia, aliud, ^{Tutia,} ut diximus, est medicamentum, cuius historiam ex Græ-

Antispoda
ex ossibus
Elephantum
nulla.

cus petendam censeo. Huius paupria antispodium fieri censeant nonnulli ex ossibus Elephantum : sed quam id falsum sit, ego iudicare possum, quippe qui Elephantorum ossa nullius esse usus, sed ea ab incolis abiici sciam.

PORRO, quoniam peruersa Cremonensis interpretatio tot errores nobis peperit, in posterum uti censeo Spodo siue Tutia in medicamentis a Graecis descriptis, quae nusquam nisi externis remediis hoc medicamentum admovent: Tabaxir verò legitimo in Arabum compositionibus, quae ut plurimum intus in corpus sumuntur.

Tabaxir fa-
cultates.

CETERVM ex Medicorum tum Indorum, tum Arabum, Persarum & Turcorum testimonio Tabaxir internis & externis conuenit ardoribus, tum etiam biliosis febribus & dysenteris: praesertim autem in biliosis fluxionibus utuntur, nostri verò trochiscos ex eo conficiunt, addito semine Oxalidis.

De Tutia.

CAP. XIII.

AVICENNA lib. 2. cap. 703. Tutiam in India inueniri scribit. Huic etiam suffragatus Serapio, lib. simpl. cap. 422. Tutia quoddam genus Indicum esse asserit.

Tutia Lusit-
anorum.

SED, ut verum fatear, nulla per vniuersam Indiam, nobis saltem cognitam, Tutia inuenitur, siue Graecorum *σποδός*: aut *ας*, aliudue aliquod metallum ex quo conflare Tutia possit. Sed ea Tutia qua nos hic utimur, quamq; in Lusitaniam & Hispanias, reliquasq; occidentales regiones exportant, è metallicis conflata non est: sed ex eorum est genere quae Dioscoridi *στίβοδα* appellantur. Mibi enim rerulit mercator, harum similitumque rerum curiosus indagator, se certò accepisse à Persicis negotiatoribus, hanc Tutiam in Quirmon Persiae regione & Ormuz finitiua (ubi etiam laudatissimum totius Persiae cuminum nascitur) fieri, atque conflare è cineribus arboris cuiusdam istic nascentis nomine Goan, quae fructum eiusdem nominis profert, cortice & putamine constantem: corticem verò &

Goan arbor.

nucleum,

nucleum, qui putamine clauditur, edulesse. Hanc Tur-
tiam Alexandrinam vocari, non quod in Alexandria fiat; ^{ἀντίπρὸς} ^{Alexandria.}
sed quod ex Quirmon Ormuz delata, deinde in Alexan-
driam exportetur, ex qua tandem & Italia* & Gallia
communicatur.

* Immo, ut Matthiolus suis in Diosc. commentariis lib. 5. cap. 46.
censet, Cadmia potius ex ætariis Germanæ & fornacibus petita vtun-
tur, tum Italiæ, tum Germaniæ atque Galliæ officinæ. Attamen si
paulo diligentiores magisque curiosi essent Pharmacopolæ, facile
Pompholygem ex iisdem fornacibus accipere possent, & sua anti-
spoda, quæ, ut idem auctor est, plerumque ex boum ossibus concre-
matis parant, omnino reicerent.

De Ebore.

CAP. XIII.

Ossivm Elephanti non modò in Medicina nullus
est vsus (tamen si nonnulli, ut modò retulimus, falsò tradant
ex his crematis spodium parari) sed nec instrumentis & ope-
ribus faciendis. Dentium dumtaxat materies expetitur. ^{Dentes Ele-}
Nam quod Aegineta lib. 7. cap. 3. Elephanti ungulas medi- ^{phanti}
cum in usum vsurpari tradit, falsum esse puto. ^{dumtaxat}
^{expetiti.}

APPELLATUR autem Arabibus Elephanti Fil: ^{Fil.}
(ipse verò dens Cenaltil, quod dens Elephanti est) in Gu- ^{Cenaltil.}
zarate & Decan, Ati: in Maluar, Ane: in Canara, ^{Ati, Ane.}
Açete: Aethiopibus, Ytembo: nullis verò nationibus ^{Açete, Yte-}
quod sciam Baro, licet Simon Genuensis* id affirmer. ^{bo.}
^{Baro.}

NVLIVS in medicina vsus sunt ipsi dentes apud
Indos: sed dumtaxat ab Arabibus & Turcis vsurpantur ex
Auicenne præscripto in iisdem re. edis, quibus nos vtimur.
Verùm in operibus & instrumentis nonnihilibusq, fabrican- ^{Magnus E-}
dis tantus eorum est vsus, ut ex Aethiopiæ parte qua est à ^{bore apud}
Sofala, vsque ad Melinde, singulis annis in Indiam deue- ^{Indos vsus.}
bantur milies sexcēta pondo, præter eos dentes qui ex ple-
risque Indicæ regionibus conuehuntur. Huius Eboris pars in
Chinarum regionem desertur: maxima verò & potissima
in Cambaya. Est enim certum superstitionis genus a Dæ- ^{Superstitio}
mone mulieribus eius regionis institutum, ut è vita subla- ^{Indicarum}
to ex sanguine iunctis, ilico omnia monilia (quorum vi- ^{mulierum.}

ginti ex ebore confecta singula mulieres in brachiis gerunt, fiunt tamen & ea interdum è testudinum testis) confringant, & posito luctu noua inducant. Ingens verò est apud hos Eboris pretium, pro dentium magnitudine: siquidem minores dentes non adeò magno aestimantur; magni verò, ingentis sunt pretij.

Elephantini
dentes non
sunt deci-
dui.

Elephanti
cradis carni-
bus Aethio-
pes vescun-
tur.

HABENT autem singuli Elephantibinos dentes in maxilla superiore, sed non deciduos & denno renascentes, ut putarunt nonnulli. Feminae verò iis magna ex parte carent, tamen si nonnulla dentibus vnius palmi longitudine praedita sint. Mactantur ab Aethiopibus Elephanti, ut eorum cruda carne vescantur: dentes verò ad nos mercimoniij gratia transmittunt, viminibus siue laqueis colligatos, quod facit ut putem maiora apud eos Elephantorum armenta inueniri, quàm Boum in Europa.

Naires.

PORRO Elephanti naturâ melancholici sunt admodum, noctu pauent, & in somniis metum incutientibus diuexantur. Sed praesens remediũ est si eorum rectores (Naires lingua vernacula vocantur) illorum tergis insideant, semperq; eos alloquantur, ne dormiant. Alui profluvio plerumque laborant; interdũ verò adeò in zelotypiam rapiuntur, ut efferentur, & quodammodo furibundi reddantur, disrumpantq; catenas & vincula. Eius autem mali curatio est, si rectores educant in agros, & grauitèr obiurgent.

Elephantorum
utilitas.

CETERVM prater id ministerium quod rebus oneribus praestant, & tormentis bellicis è loco in locum commutandis, solent bello vtiles esse Elephanti; interdum enim capite & pectore armati equorum more in bellum educantur. Sed qui bis in praeliis vtuntur, id solum emolumentum referunt, quod aduersariorum acies prosternant: & tamen interdum etiam, veluti intellexi, non sine suorum pernicio retrocedunt. Nonnulli sunt Reges, qui interdum mille huiusmodi Elephantos in praelium educunt, alij plures, plerique pauciores.

CRUDELE est id spectaculum, quando Elephanti ^{Elephan- rum pug-} velati monachia proeliantur: siquidem non modò dentibus singuli suum aduersarium impetere student, sed magno interdum impetu capitibus concurrunt; ut alteruter eorum, capite confracto, in planitiem cadat.

FALSUM est quod quidam de maris & femine congressu tradiderunt; quandoquidem haud aliter congregantur quàm reliquæ quadrupedes.

MULTA Plinius lib. 8. cap. 1. 2. 3. & seq. de Elephantis scribit, sed pleraque parum probanda, & hætenus non experta. Quòd verò in Taprobana insula maiores, dociliores, bellicosioresq; Elephantos gigni tradit: verum id est, si Ta- ^{Taprobana Zeilan forte.} probanam intellexeris eam insulam quæ nunc Zeilan vocatur. Nam, ut postea dicemus, huius insule Elephantireliquis omnibus præcellunt, eorumq; imperia reliquos agnoscere scribunt. Huius etiam cum Rhinocerote inimicitia meministidem Plinius, lib. 8. cap. 20. eorumq; pugnas describit.

EST autem Rhinoceros vastum animal cornu in nare gerens, quod difficultet domari potest. Multos in Cambaya ^{Rhinoceros historia.} Bengala finitima, & Patane inueniri tradunt, & ab incolis Gandas vocari. Mihi hætenus Rhinocerotem ^b videre Gandæ non contigit: illud tamen scio, Bengala incolas eius cornu aduersus venena usurpare, unicornu esse existimantes, iam-eti non sit, ut ij referunt qui se probè scire autumant.

CETERVM de Monocerote tam incerta omnia ab ^{Monoceros.} Auctoribus referuntur, ut illum haudquaquam vidisse manifestò appareat. Ego hoc loco referam quæ à viris fide dignis accepi. Inter promontorium Bonæ spei, & aliud promontorium vulgò de Currentes nuncupatum, vidisse se affirmabant ^c terrestre quoddam animalis genus, licet mari etiam delectaretur, quod caput & iubam equi haberet (minimè tamen marinum equum esse) cornu præditum duos palmos oblongo, mobili, quòdque nunc in dextram, nunc in sinistram obuerteret; modò illud attolleret; modò demitteret.

demitteret. Id animal cum Elephante ferociter praeliari, eiusque cornu aduersus venena laudari. Eius experimentum factum propinato duobus canibus veneno : alterum enim canem cui dupla quantitate propinatum esset venenum, sumpto huius cornu puluere ex aqua conualuisse : alium vero cui exigua quantitate venenum esset datum, nec exhibitum hoc cornu, statim mortuum corruisse.

Elephanti
docilitas.

CETERVM non modò vernaculam linguam intelligunt, sed etiam peregrinas, si eas edoceantur. Gloria sunt cupidi, beneficiorum memores, iniuriarum verò haud quam obliuiscuntur, & vindictæ cupidissimi sunt. In summa, huic animali nihil deesse videtur, ut ratione prædium appareat, præter loquelam : tamen si non desint qui in Cochinchin publicum instrumentum (attestationem vocant) se vidisse asserant, quod referret Elephantum aliquando istis locutum, petisseq; à suo rectore (quem in Malauar Naire, in Decam verò Piluane vocant) cibum. At rectorem respondisse, Lebetem in quo illi Orizam coqueret, pertusum esse, tamen ad Cacabarium deferret obturandum, deinde Orizam se cocturum. Lebetem promuscide sumptum Elephantis ad Cacabarium defert. Is lebetem reparat, sed rimam, quam non animaduertat, inobturatam relinquit. Lebetem refert Elephantis. Rector Orizam cum aqua coquendam iniicit; sed per rimam effluere conspiciens aquam, rursus Elephanto tradit consarcinandum ut ferat. Defert Elephas. Cacabarius de industria lebetem se reparare simulans, rimam auget. Elephantis lebetem, ad mare profectus, aquam haurit: hanc effluere videns, lebetem intelligit non reparatum; ad Cacabarium redit magno barritu intonans, quasi de eius perfidia conquereretur. Cacabarius tandem lebetem probè ferruminat, & reparat. Sed ei Elephantis non fidens, denuò e mari aquam haurit: quam non effluere animaduertens, domum redit, & orizam in eo coctam edit. Viuiunt etiamnum qui hoc spectaculum se vidisse

disse affirmant, locutum tamen asserere non ausint.

R V M O R est Regem Sian, in cuius regno praestantissimi post Zeilanos inveniuntur Elephanti, candidum Elephantum habere, eumque propterea Regem candidi Elephanti per excellentiam appellari.

Rex Sian.
Elephantus
candidus.

R E T V L I T mihi amicus fide dignus, se duas Elephantorum venationes vidisse, ad quas profectus esset Rex Pegu cum infinita hominum multitudine, siquidem in prima ducenti hominum milia fuerunt. Cingebant illi in orbem totum eum locum in quo Elephantos sua pasua habere norant: deinde paulatim ambitum illum siue hominum coronam contrahentes, tandem in medio comprehenderunt non modo ingentem Elephantorum multitudinem (siquidem ea venatione quatuor milia capta sunt) sed & alia animalia, veluti apros, tigrides, partim viva, partim iaculis confixa. Omnes autem Elephantos dimisit, praeter ducentos tum adultos tum iuniores, ne suam regionem Elephantis depopularetur. Illos vero domarunt in hunc modum. Magnis trabibus eos sepientes, paulatim circum, quo concludebantur, in angustius contrahabant, donec singulos Elephantos vix locus caperet: deinde funibus è vimine contextis eorum pedes & dentes vinciebant, ut Elephanti se mouere loco non possent. Hos binis funibus cinctos subibant rectores, & calcibus impetentes, tum baculo ferientes, perpetuò se verberaturos, & tandem fame enecturos minitabantur, nisi essent morigeri. Sin vero essent morigeri, oleo se peruncturos, & cibum ministraturos pollicebantur. Deinde singulos educebant & lauabant: lotus singulis binos Elephantos domesticos & iam domatos admouebant, inter quos utrimque coërcerentur. Hac ratione domitos fuisse referebat.

Rex Pegu.

Elephantorum
venatio.

A L I A M praeterea Elephantos capiendi rationem idem mihi narravit. Intellexerat idem Rex Pegu ingentem Elephantum in silvis oberrare, ut cum caperet, aliquos Elephantos feminas domesticas eò mittit, prius comonitas ne cum Ele-

phantis congregeretur, sed signis indicarent se primum congressuras ubi ad sua stabula peruenissent. Posteaquam eadem venissent feminae, statim subsecuti sunt Elephanti cum illis pascentes, donec in urbem Pegu quae admodum vasta est, deducti essent. Feminae ad sua stabula remearunt, subsequenti- bus Elephantis. Eductis inde feminis; solos Elephantos con- clafos, eadem qua supra retulimus ratione domarunt.

Elephantos
domandi
ratio.

IVNIOR ES etiā verberibus, obiurgationibus, & fa- me, interdū verò beneficiis domantur: maiores verò magnis adibus concludunt, quae multas habent ianuas angustas, è quibus qui Elephantos domare volunt, iacula & spicula in eos coniciunt, donec iam fessi, vulneribusq; & fame propè sint enecti. His deinde rectores significant, illos se uae exerci- tasse, ut feritatem deponant: quòd si humi se prostrauerint, beneficia collaturos pollicentur. procumbunt Elephanti, la- uantur, unguntur oleo, & cubus datur: deinde singulis ferè momentis interrogantur quī valeant, quid petant. His ra- tionibus paulatim edomantur.

Plinij lapsus.

MANIFESTVS autē Plinij error in eo deprehendi- tur, quòd Elephātos minime suis stridore terreri & retroce- dere scribit lib. 8. cap. 9. Nam plerumq. sues Elephantorum stabula ingrediuntur, nec eis terrētur, aut illarum praesentia quidquam commouentur. Sed & in siluis Malauar multas sues cum Elephantis versari certū est. Illud verum est, quòd mures oderint, quē admodum idem tradit. Nam si mures in suis stabulis versari senserint, nūquam nisi cōtorra in se & cōuoluta promuscide Elephāti dormient, ne eā mures ingre- diātur & mordeāt. eadē planè ratione formicas abhorrent.

Elephantus
murem odit
& formicas.

Andr. Lacu-
nae lapsus.

MIRARI subit, à quo Andreas Lacuna lib. 2. cap. 50. comm. in Diosc. edoctus, fossile & minerale ebur inueniri scripserit, quādoquidem nihil à veritate magis alienum sit.

Fuchsi error.

N E C minus Fuchsum lib. de Compos. med. miror, qui nullibi verum ebur reperiri summo errore scripsit: cū tot sint Elephanti per vniuersam Indiam & Aethiopiam.

a Vulgaria Simonis Genuensis exemplaria huius meminisse non reperio

D e Elephantorum docilitate & industria multa apud Auctores leguntur. Sed & recētiū exemplis eorum industria & docilitas est cognita. Nonne Elephas quem ante aliquot annos hic in Belgica vidimus, quemq̃ ad Imp. Maximilianum I. tum Cæsarem Rex Catholicus mittebat, summum docilitatis & intellectus propemodum humani specimen nobis præbuit? Attamen adhuc erat iunior, nec novum annum excessisse ferebatur.

b Rhinoceros visus Straboni lib. 16. Cuius color Elephanti similis non buxo (buxum tamen illic colorem tribuit Plin. lib. 8 cap. 20) magnitudo Tauri, forma Apro proxima, præsertim quod ad rostrum attinet, denso naso, qui cornu quoddam est recurvum, omni offe-
datus: eo pro armis vitur, quemadmodum Apri dentibus. Habet etiam duo cingula, tanquam draconum volumina, à dorso usque ad venterum circumieuntia, alterum iubam versus, alterum ad lumbum.

c Non multum ab hoc animali differre videtur Æthiopum Eale, quam describit Plin. lib. 8. Naturalis historię cap. 21. Apud eosdem [videlicet Æthiops] & quę vocatur Eale, magnitudine Equi fluviatilis, cauda Elephanti, colore nigra vel fulva; maxillas apri, maiora cubitalibus cornua habens, mobilia, quę alterna in pugna sistit, variatq̃ aut infesta aut obliqua, utcunque ratio monstravit.

d Similem planè venandi rationem describit Pausanias in Bœoticis, siue lib. 9 in hunc modum: Venatores ubi campestres vel montanos saltus ad stadia ferme mille in orbem continēti indagine cinxerint, ita ut constanter omnes, quem quisque ceperit in eo ambitu locum obineat, ad intimos eadem agminis forma recessus progressi, feras omnes in medio comprehendunt, & inter eas Alcen, &c.

e Laminulis quibusdā Eboris fossilis, quę nativum æmulantur, sed crusta quadam candidissima inductę sunt, ante biennium à Rasio nostro omnium Naturę miraculorum diligentissimo observatore, donatus sum. In Italia erui hoc ebur intelligo, & magno in usu istis esse aduersus virulentorum animalium morsus.

Ebur fossile.

De Canella.

CAP. XV.

T A M longa difficiliq̃ via petebantur olim hæc aromata, ut perfectam eorum notitiam consequi veteribus haud facile fuerit. Hinc factum, ut innumera fingerētur fabula, quas Herodotus pro veris refert. Et quoniam ingens eorum erat pretium, maiorq̃ in hominibus lucri cupiditas, adulterabantur aromata; & hac ratione fiebat, ut diversa illis inderentur nomina, tamen si plerūque eiusdem essent generis.

Herodoti
fabulę, in
Thalia.

P R O P T E R locorum igitur distantiam, & minus frequentatas has regiones à negotiatoribus, probè cognita Casia historia veteribus non fuit. Nam qui eam Ormuz & Arabiam deuehebant, Chineses (ut infra dicemus) erāt;

CANELLÆ FOLIUM ET BACILLVS.

ex Ormuz deinde in Alep emporium totius Syria nobilissimum ab aliis negotiatoribus transferebatur. Qui verò inde ad Græcos deportabant, aut apud se nasci, aut in Aethiopia dicebant, multisq; cum superstitionibus cædi, diuidiq; à sacerdote in ternas partes, quarum vnâ Deo poneret, alteram Regi, tertiam Sacerdotibus*.

Alep Syriæ
emporium.

CETERVM neque Cassiam, neque Cinnamomum apud Aethiopes, aut Arabes nasci, nostrorum Lusitanorum nauigatione palàm factum est: qui licet totam illam oram circumlegerint, magnâq; ex parte terrestri itinere peragrârint, nullam tamen Cassiam aut Cinnamomum vidisse affirmant. Huc adde, quòd ipsimet Arabes Canellam dictam hinc petunt, eiusq; pretium apud illos intenditur quoties hinc non defertur.

* Paulo aliter Plin. lib. 12. cap. 19. Cassia neq; Cinnamomum apud Aethiopes nascitur.

DICET aliquis, Canellam quidem apud eos non nasci, & propterea ab Indis petere; sed legitima Cassia & vero Cinnamomo eos non carere, fortè autem à Barbaris & inconditis populis ignorari. Familiares habeo eruditos viros Medicos Arabes, Turcos, & Coraçones, qui omnes Canellam Crassiores, Cassiam ligneam appellant. Preterea nonnulli ex nostris totam Aethiopiam sub Aegypto (quam nunc Guineam vocant) non solum secundùm mare, sed & in mediterraneis peragrariunt; alij ab insula D. Thomæ nuncupata vsq; ad Sofala & Mozambique, & inde Goam penetrantes, alij plerique à promontorio Bonæ spei (cùm naufragium passi essent) vsq; ad Mosambique & Melindam, ita vt vtramque Aethiopiam supra & infra Aegyptum perlustrarint; nulla tamen his conspecta est Canella vel Cassia.

Guinea.

Promontorium Bonæ spei.

CVM igitur orbis numquam ita fuerit cognitus, vt nunc est, præsertim Lusitanis; verisimile est non defutura huiusmodi aromata & celebria medicamenta, qualia sunt Cinnamomum & Cassia: sed abundantiam ipsam, hanc nobis dubitationem parere.

NEQVE enim (tamei si nostri minimè curiosi fuissent)

Insula D.
Laurentij.

Fructus Ca-
ryophylla
olens.

Salihacha.

Canella est
Cassia.

Ormuz no-
bissi empo-
rium.

Canella Zei-
lanica reli-
qua longe
superat.

credendum est ipsos incolae tam nobilia aromata celaturos. Nam quemadmodum Barbarissima gens, quae insulam D. Laurentij incolit, mercatoribus qui eò interdum deuehantur, fructum quendam Auellanae magnitudine ostendit, quod Caryophylla redolet: eadem ratione credendum est, Aethiopes Cinnamomum & Cassiam adeò odorata medicamenta nostris demonstraturos fuisse.

PORRO Cassia lignea Arabibus, Persis, & Indis Salihacha vocatur: à vulgo autem Indorum, eodem nomine dicitur quo Canella: nullum enim inter Canellam & Cassiam discrimen faciunt. Neque, ut verum dicam, quispiam Cassiam à Canella differentem vidit.

CETERVM quòd Canelle diuersa Cinnamomi & Cassiae nomina indita fuerint, occasionem praeuisse puto mercatores Chineses (Nam Annales urbis Ormuz producit olim quadringentas naues è China vno eodémque tempore eò appulisse) qui cum è sua regione aurum, sericum, vasa murrhina (porcellanas vocant) moschum, cuprum, margaritas, aliasq; huiusmodi merces eueherent, nonnullas ex eis in Malaca vendebant; sandalum, nucem myristicam, mace-rem, Caryophylla, lignum aloës, contra in suas naues inse-rentes: quae rursus in Zeilan & Maluar diuēdebant, indeq; sumebant Canellam, ex Zeilan videlicet laudatissimam, & ex Maluar minùs selectam: similiter & ex laoa, vnde etiam piper; cardamomumque euehebant, eaque omnia deinde Ormuz, aut in Arabiae oram maritimam perferebant. Interrogati autem isti Chineses, quanam essent haec aromata, & vnde ea adueherent, fabulas illas narrabant quas recenset Herodotus, ut his commentis earum mercium pretia augerent.

CVM autem quae in Zeilan nata esset Canellam, ab ea quam in laoa & Maluar sumpserant, differre cōspicerent, diuersa illis indidēre nomina, cum tamen eiusdem generis essent cortices, pro soli caliq; varietate solum differen-tes, ut

tes, ut plerumque idem fructus pro regionum & soli varietate suavior fieri, aut à naturali bonitate degenerare solet.

E M E N T E S ergo Ormaz incola eam Canellam à Chinesibus, idcirco eam Darchini, quod Persis lignum Darchini. Chinense sonat, appellarunt: deinde Alexandriam reben-tes, ut eam Græcis eò confluentibus carius venderent, Cinnamomum vocarunt, quod significat lignum odoratum, Cinnamomum. quasi Amomum ex China delatum. Deteriori autem Canelle, quæ scilicet ex Malauar & Iaoa delata esset, idem nomen quo in Iaoa appellatur, indiderunt, scilicet Cais Cais manis. manis, quod lingua Malaya dulce lignum sonat (hanc corrupto vocabulo Cassiam Græci dixerunt) dao diuersa nomina eidem rei imponentes. Cassia.

V S V S est autem Auicenna lib. 2. cap. 128. cum Rhase & reliquis Arabibus, vocabulo Persico Darchini, ut plerisque aliis Persicis solet. Nā Canella cuiuscumque generis Arabicè Querfaa & Querfe dicitur. Reliqua verò nomina Arabibus prodita corrupta sunt, ut Darsihahā & similia. Querfaa. Querfe. Vocatur in Zeilā Cuurdo: in Malayo, uti dixi, Cais manis: in Maluar Cameaa. Nam quod Serapio Darchini arborem de China interpretatur, corrupta est interpretatio & ab Interprete addita. Cuurda. Cameaa.

C E T E R V M rogatos volo omnes cum Medicos tum Pharmacopœos, ut post hac Cassia loco Canellam deteriorem prescribere desinant, & selectissima utantur; quandoquidem tanta nunc est eius copia. Tum etiam ne Cassiam duplici pondere pro Cinnamomo in compositionibus iniiciant, tamen si freti Dioscoridis & Galeni auctoritate.

S C R I B V N T nonnulli, Canellam nostram veterum Cassiam non esse, quod (ut aiunt) nigricans sit, & inodora: aut, si sit, Pseudocassiam Dioscoridis esse potius quam legitimam. Fit interdum, ut etiam hic in India Cassiam admodum deprauatam cum alia inuenimus, non exigua quantitate (quoniam aut non bene parata fuit, aut non suo tem-

suo tempore caſa) quandoquidem vix Aroma reperias corruptioni magis obnoxium quam Canella eſt, præſertim ſi diu in nauis perſtiterit. Eſt enim hæc regio putredini admodum obnoxia, maritimus præſertim locus; immo quotidiana experientia videmus Canellam ſingulis annis multum de ſua illa odoris & ſaporis ſuauitate deperdere.

Cinnamomum, Caſſia, & Canel-
la idẽ ſunt.
Cinnamomi ſine Canellæ duo
dumtaxat
eſſe genera.

S I quis plura de Caſſia requireret, legat Manardum lib. Epist. 8. epist. 1. & Commentarios Matthioli, lib. 1. cap. 12. & 13. qui multis argumentis demonſtrant noſtram Canellam, legitimam Caſſiam eſſe. Sed quod Cinnamomum inueniri negent, in eo falluntur, cum Caſſia, Cinnamomum, & noſtra Canella vnum idemq; ſint medicamentum.

ANNOTAVIT Lacuna lib. 1. cap. 13. in adibus Indicis Viſſipone ſe omnia Cinnamomi genera à veteribus deſcripta obſervaffe. Sed ego hic in India plura duob. nõ obſervavi, videlicet quod in Zeilan naſcitur, & quod in Iaoa & Malabar. Nam quod in Luſitaniam deuehi ſolet, Zeilanicum omnino eſt. Poterit autem fieri, vt quinque genera bonitate diſcreta inuenerit, non autem genere diuerſa. Quod verò deinde addit de Cinnamomo cum Maria Siliconis vxore reperto ſub Paulo 111. P. M. fabuloſum prorsus videtur.

FATENTVR nonnulli, Cinnamomum quidem nos habere. ſed non illud Moſyliticum, quod à Dioſcoride lib. 1. cap. 13. cæteris generibus præfertur; quodque Theophrastus lib. 9. cap. 5. multis nodis conſtare ſcribit. Sed his abunde ſatiſfactum puto iis argumentis quæ antè protulimus.

Canellæ hi-
ſtoria.

PORRO Cinnamomum ſive Canella arbor magnitudine eſt Olea, interdum minor, multis ramis prædita, non iis quidem contortis, ſed rectis fermè: foliis Lauri quidem colore, ſed forma ad Ciuſi folia accedente (non foliis Iridis, vt fabuloſè quidam ſcripſere) ſtoribus cædidis, fructu nigro & rotundo, auellane ferè magnitudine, aut exiguis oliuis ſimili. Eſt autem Canella nihil aliud viſi ſecundus & interior arboris cortex, nam hæc arbor duplici cortice mu-

mita est veluti Suber, non eo tamen adeò crasso & distincto. Exemptus ergo cortex crasso illo & exteriori libro repurgatur: deinde in laminulas quadrangulas sectus, humi abicitur, atque ita per se conuoluitur, ut trunci vniusrami integer cortex videatur, cum tamen partes sint dumtaxat corticis in tubulos digui crassitie conuoluta, truncus verò interdum femoris crassitudine reperiatur. Roseum autem illum, siue ex cinereo vinosum colorem Solis calore contrahit: qui, non probè paratus, candicans siue cinerei coloris fit; nimis verò ardoribus Solis adustus, niger. Adempto cortice tribus postea annis ab ea arbore abstinetur.

FREQUENTES sunt hæc arbores in Zeilan, solebátque vili emi Canella: sed triginta abhinc annis nemo eam emere potuit, præter Procuratorem regionum negotiorum, Factore vocat. Zeilanicis minores sunt ea quæ ignobiliorem Canellam præbent in prouincia Malauar. & in Iaoa siue Iaua; non tamen adeò pusillæ, ut eas Plinius lib. 12. cap. 19 & Galenus lib. 1. de Antidotis esse censent. Sunt verò omnes siluestres & sponte nascentes.

NVS QVAM alibi, quod sciam, nascitur Canella, tam- ^{Canella arbor siluestris.} etsi Franciscus de Tamara scribat in freto maris Erythraei Cinnamomi arbores, & Lauros maris estu interdum operas inueniri: quoniam nostri singulis annis per mare Erythraeum nauigant, nullam tamen huiusmodi arborem viderunt. Nam quod ad Occidentalis quam vocant Indiae historiam attinet^b, non verisimile videtur Canellam istuc nasci, ^{Nulla Canella in America} quandoquidem eam dicit calices glandesque Suberis modo ferre, cum legitima Canella veluti oliuas ferat. sed alia erit sui generis arbor. Nec, ut eadem refert, in China nascitur, ^{Nulla itera in China} nam è Malaca Chinam cum aliis mercibus defertur. Intellico verò plurimam etiam Canellam in insula Mindanao nasci, & vicinis insulis; sed ea procul à China absunt.

PVTARVNT etiã nonnulli in Alep nasci Canellam, quod apud aliquos Scriptores præscriptum inuenerint Cinnamomum

Cinnamomum Alipinum,

Canella Zeilanica.

Canella Malauarica.

Liquor e radice Canelle.

Aqua e corticibus, & e floribus Canelle.

Aqua Canelle facultates.

Oleum Canelle.

Zigir.

momum Alipinum: sed sciunt non magis istic, quam in Hispaniis nasci. Verum cum ex his regionibus Ormuz & Giden, atque inde Alep deuehatur, factum est, ut incorrupta & recens Canella istinc in Europam aduecta, ab ipsa urbe Alep denominata sit. Quamuis autem Zeilanica reliquis preferatur, inuenitur tamen etiam interdum ignobilis, qualis est quæ crassiori cortice constat, minusque in Tabulos conuoluitur, quod non sit eiusdem anni: quo enim vetustior cortex, eo deterior. Quæ verò in Malauar nascitur, tota ferè est ignobilis, tantumque à Zeilanica differt, ut centena Zeilanica libra decem aureos pendant; Malauarica verò libra quadringenta vnum dumtaxat aureum.

EXSTILLAT ipsa radix liquorem Caphuram redolentem. Sed rex vetuit radices vulnerari, ne arbores pereant. Elicitur aqua plumbea aut vitreis instrumentis ex ipsis floribus, sed quæ fragrantia & odoris suauitate ei cedat, quæ ex corticibus nondum exsiccatis educitur; tamen si ex solis floribus elici auctor sit Lacuna lib. 1. cap. 2.

UTILIS est stillaticius hic liquor ad plurima: nam stomachi imbecillitatem roborat, coli dolores ex causa frigida provenientes illico lenit, ut plerumque sum experius, faciei colorem commendat, & oris halitum, præterea ad condiendos suauioresque efficiendos cibos perquam idoneus.

EX Canella baccis oleum extrahitur, quemadmodum ex oliuis, sebaceum quodammodo, & saponis Gallici modo in panes coactum, inodorum, nisi calefactum sit, tunc enim Cinnamomum aliquantulum olet. Eo viuntur aduersus ventriculi & neruorum frigidam intemperiem.

CETERVM ut de nominibus generum Canella à veteribus traditis aliquid hic dicam: fieri posse existimo, ut Zigir vocatus fuerit totus ille Chingalarum tractus, qui est Zeilan. Nam Persæ & Arabes nigros vocant Zangues, omnes verò Zeilan et Malauar incolæ nigro colore pradi sunt. Mosyliticum ab insula Zeilan, quæ montosa est, dici puto.

PLINIVS lib. 12. cap. 19. in Gebanitarum portum Ocila vocatum deferri tradit, quoniam nihil aliud est, quam Chingalarum siue Zeilan portus.

CONTINET autem Zeilan, siue Ceilan, octoginta ^{Zeilan insulae descriptio & vberitas.} leucas in circuitu, triginta vero in longitudinem patet. populum eleuatum habet a sexto ad nonum gradum, vberissima & laudatissima totius orbis insula (hanc nonnulli veterum Taprobanam esse volunt, quod nomen alij Samaira ^{Taprobana.} tribuere malunt) habens è regione & in conspectu Promontorium de Comorin vulgò nuncupatum. Populosa est admodum, tamen si magna ex parte montosa, cuius incolae Chingala appellantur. Multa istic nuges myristica, Cario ^{Chingala, Zeilan incolae.} phylla, Piper: omnis generis praeter adamantem gemmae: margaritarum, auri, argenti magna copia. Siluae omnis generis auibus scatent, pannonibus, gallinis, palumbis varij generis, multoque venatu, ceruis & apris. Delicatissimi istic fructus, tamen si sponte nascentes, ficus, vuae, aurea mala suauitate reliqua totius orbis superant: ligno & ferro abundat: multa Palmarum genera, optimique Elephantres, summiq; ingenij; quibus reliquos obediens esse ferunt. ^{Elephantia Zeilanicae reliqui parent.} Fabulantur Indi istic esse Elysios Campos, & in excelsio qui istic est monte (quem rostrum siue acumen Adami vocant) pedum Adami vestigia apparere.

In nostra sanè Canella interdum inuenies fragmenta quae non videntur interior ille cortex, sed omnino superior cinerea quodammodo pellicula obductus. Plerique verò tubuli, delibati & crassiori inaequalique cortice denudati videntur.

CINNAMOMI verò duos ramulos in Belgico vidi: alterum apud Generosum Dominum Carolum à D. Audemaro, pia memoriae, virum non modò rei Herbariae peritissimum, & qui plantas ipsas, aues, quadrupedesque insigni artificio, viuasque coloribus exprimi curabat, sed omnium etiam Naturae miraculorum studiosissimum: alterum apud C. V. D. Nicolaum Valdaura Brugensem medicum: tertium reliquis maiore & crassiore paucos ante mentes, apud Generosum Dominum Thomam Redigerum in peregrinatione nostra Britannica anno 1571. Bristolij adquisitum. Erant verò ij recti, non enodes; sed nodis quibusdam siue ramulorum vestigiis palmum ad inuicem distitis insigniti. Cortex tenuis, subiecti quodammodo coloris, iucundi odoris, suavis gustus, sed qui sua acrimonia aliquantulum

quantulum linguam vellicet. Lignum certè inodorum est, & insipidum, non minus quàm Salicis ramus, cui perquam similis est. Retinet autem cortex suauem illam cum odoris tum saporis iucunditatem (tamen si totis quadraginta aut amplius annis à sua matre reuulsi sint ramuli) atque eam etiam maiorem quàm nostra Canella, cuius folium Clariss. vir, D. Ioannes Plaça, Medicus ac Professor Valentinus in Hispaniis mihi dedit.

L V D O V I C V S Roman. lib. 6. cap. 4. similem ferè nostro Auctori Cinnamomi siue Canellæ descriptionem tradit. At Maximil. Trans. epistola de Moluc. insul. Cinnamomi arborem Punicæ mali similem facit, quàm rectè nescio Eum secutus videtur Franciscus Gomara in Historia generali, cap. 96.

Quotquot Peruanam historiam descripserunt, istius Canellæ, quam in prouincia Sumaco nasci tradunt, meminerunt. Est verò, ex eorum descriptione, Canellæ arbor vasta admodum, folio laurino, fructu racematim coherente, sed qui calice subetino simili cõtineatur, ampl ore tamen & magis cauo, colore nigricante. Huius arboris fructui, foliis, cortici & radicibus (licet Canellæ saporem & odorem habeant) longè calices præferuntur, quorum duntaxat puluis in vtu est. Nam si Canellæ modo cum cibis deoquantur, tantum abest vt suauitatem eduliis concilient, quin potius eorum facultas & saporis gratia decoctione euanescit. Horum puluere ad plerosque morbos vtuntur, sed præsertim aduersus coli, intestinorum, & stomachi dolores in potionibus propinant. Quamuis autem multæ sint huius generis arbores siluestres, diligenter tamen & magna cura eas in suis prædiis colunt, (si enim cultu longè melior) atque in vicinas regiones deferunt, alias merces ad vitam humanam necessaria hoc aromate redempturi. Hæc Franciscus Gomara in Historia generali cap. 143. Augustinus Carate lib. 4. Histor. Peruanæ, cap. 2. & Petrus Cieca, parte prima Chronici Peruani, cap. 40.

Huius fabulæ reminiscit etiam Lud. Roman. lib. 6. nauig. cap. 4. vbi de insula Zeilan agit. Memorant, inquit, incolæ diuum Adam, post lapsum illic fletu ac continentia poenitudine ductū culpam redemisse. Illa sequuntur ea coniectura, quòd parentis adhuc visentur impressa pedum vestigia, longitudine geminum palmum excedentia.

De Agallocho.

CAP. XVI.

DIOSCORIDES lib. 1. cap. 21. Lignam Aloës, quod ipse Agallochum vocat, ex India atque Arabia deportari, cute veriùs quàm cortice vestitum, & pro Thure ad suffimenta substitui scribit.

Lignū Aloës
ex Ind. a
duntaxat.

Agallochū
pro thure
nō substitui.

SE D legitimum Lignam Aloës non nisi ex India deportatur. Ex Arabia quidem adferri potuit, priùs tamen ex India eò deportatum, vt pleraq; alia merces. Nam in Arabia nasci non puto. Cute sanè nō vestitur, sed cortice, vt reliqua ligna. Neq. verisimile est pro Thure ad suffimenta substitui:

stitui: sed potius è contrà pro Agallocho Thus substitui de- Agallochum
pro Thure
nō substitui.
buit, utpote cuius semper maior copia fuit. Nō solemus enim
rariora & inuentu difficilia vulgaribus substituere. sed con-
trà Nam Thuris selecti centum pondo, aureo dumtaxat hīc
emuntur, tamen si ex Arabia huc deportetur. Lignum verò
Aloës licet hīc natum, tres aureos pendit in singulas libras.

P V T A N T nonnulli Plinio descriptum esse sub Tari
nomine, quod Tarum, libr. 12. naturalis historiae cap. 20.
ex confinio Casiae Cinnamig³ per Nabathæos Trogodyas
inuehi scribit.

M E M I N I T Agallochi Auicenna duobus diuersis ca-
pitibus. altero, lib. 2. cap. 742. videlicet, de Xylaloë; & alie-
ro, lib. 2. cap. 14. de Agalugen. Solet enim, de medicamento
aliquo dubitans, duo, ut antiè diximus, capita describere,
posteriori plerumque plenius & accuratius omnia descri-
bens. Priori (lib. 2. cap. 742. scilicet) nomina recenset, &
prouincias enumerat, è quibus deportabatur. Sed in omni-
bus verum & legitimum Lignum Aloës non nascitur. Nam
quod in Promontorio Comorin, Veteribus Cori dicto, & Promonto-
rium Cori.
Zeilan inuenitur, lignum quidem odoratum est, quod Li-
gnum aloës siluestre vocarunt; cū tamen non sit. Legiti- Xylaloës.
mum verò in Malaca & Samatra nascitur, vnde à Chi-
nensibus ferebatur.

H A L L V C I N A T V R autem Auicenna^a, cū ab
incolis elixari, ut omnem odorem eliciant, scribit.

E I V S plura genera enumerat Serapio, lib. simplicium
cap. 197. Indū, id in quadā Indiæ insula inuenitur, quæ Fiu-
ma nominatur. Selectissimum est nigrum, quod varium
ostendat colorem, ponderosum. Mondunum à Mondel In-
diæ vrbe denominatum. Seisicum: postremò Alcumericum,
Seisico bonitate cedēs; tamen si Alcumeri non longius à Seisi,
quàm triduo itinere distet. Ceterū prestare quod sua
grauedine in aquam coniectum non innatet, sed statim sub-
sidat, quòdque ignium flammis diu resistat.

Aguila bra-
ua.
Bancanes.

Ego sanè quid per hæc vocabula sibi velit Serapio, planè ignoro, & nomina admodum deprauata esse existimo. Nam quid per Fiuma intelligat, nescio: per Mondel, foriè Melindam intelligit: per Seisi & Alcumeri Zeilan insulam, & Promontorium Comorin; à quo triduo itinere marino Zeilan insula distat. Coniecturis dumtaxat vtor. In Comorin certè & Zeilan ligni quoddam genus odoratum prouenit, quod Aguila braua, id est, Lignum Aloës siluestre appellant, vt paulo antè diximus. Eo cremantur Baneanum corpora, quos huius historia initio ab omni re animata abstinere dixi.

Agallochi
fructus.

Idem Serapio lib. sim. cap. 197. ramos ab arbore resectos integro anno sepeliri scribit, vt ita obruti Agallochi marcescat cortex, lignumq; purum dumtaxat remaneat, adeò vt è ligno nihil erodatur. Addit collabētes ex Agallochi arboribus ramos, à fluminum inundationibus raptos, per circumstantes regiones deferri. In nonnullis sanè veritati consona refert, sed in quibusdam veritatem assecutus non est. Quòd verò fructum proferre rotundum piperis modo, & rubētem refert, an verum sit ignoro, cū hactenus videre mihi non contigerit, nec quemquam inuenerim qui aliquādo viderit: nec reliqui Arabes, Rhases, Auenrois, & Isaac, eius vsquam meminerunt, tametsi Agallochi facultates descripserint.

MAGIS autem fabulosa sunt illorum somnia, qui Agallochi arborem terrestri tantū paradiso prouenire, eiusq; fragmenta fluminibus ferri fabulantur, quā vt refelli debeant.

Chamalea
in regno
Malacæ non
nascitur.

Nec minùs absōna sunt, quæ Pandectarius cap. 30. de Agallocho scripsit. Nam quòd Chamalea adulterari Agallochum scribit, à veritate alienum est omnino, cū tota ea regione Chamalea non nascatur.

RVELLVS verò lib. 1. cap. 36. tametsi per omnia veritatem non sit assecutus, in plerisq; tamen hallucinatus non est. Quatuor quæ recenset Agallochi genera hactenus videre mihi

re mihi non licuit ; sed vnicum genus Indicū noui. Fieri potest ut reliqua genera legitimum Agallochum non sint , sed lignum aliquod odoratum.

Agallochi
legitimū
vnicū
genus
inueniri

BENE etiam scribit Musa exam. simpl. de Agallocho: in hoc tamen fallitur , quod eius plures siluas inueniri scribat. Nam rare sunt arbores.

CETERVM Agallochum dicitur Arabibus Agalugen & Haud , Guzarate & Decan incolis Vd, quod vocabulum ex Arabico desumptum videtur : in Malaca Garro, selectissimum autem Calambac.

Agalugen,
Haud, Vd.
Garro, Ca-
lambac.

ARBOR est Oleæ instar , interdum maior , fructum aut florem videre non contigit , ob difficilem & periculosam huius arboris diuturnam observationem , frequenter istic grassantibus Tigribus. Allati verò mihi sunt è Malaca rami cum foliis. Ferunt autem recens dissectum Agallochum nulla odoris fragrantia gratum esse , nec nisi siccatum odoratum esse : imò eum odorem per vniuersam ligni materiem non diffundi , sed in ipso arboris corde siue matrice coaceruati. Crassus est enim cortex , & ligni materies odoris expers. Haud negauerim tamen, quin putrescente cortice & ligno, oleosus ille & pinguis humor matriçi sese insinuet, illamq; odoratiorem reddat ; sed ut odor Agallocho concilietur , minimè putredine opus est. Multi enim sunt aded. experti & dextri in Agallocho dignoscendo, ut etiam de recens dissecto iudicare possint , si ne odoratum futurum, an nulla odoris iucunditate spiraturum. Etenim in omni lignorū genere aliud alio præstantius est. Solent autem Malaca incole Agallochum repurgare antè quàm negotiatoribus vendant.

Agallochi
historia.

PRÆPERTVR verò multum nigricans , cinereis discurrentibus venis , ponderosum , plurimo humore pingui prægnans^b. Probatio erit , si igne accensum multum humoris exudet ; non si in aquam coniectum , subsidat. Nam selectissimum quandoque innatat , nec subsidit. Guzarate & Decan incole, præter supradictas notas , ut magna sine fragmina

Agallochi
delectus.

gmina requirunt, quemadmodum maiores gemmas & margaritas ceteris præferunt: persuadent enim sibi, quo maiora sunt fragmina, eo plus facultatis in se continere.

¶ Ego totam Agallochi historiam apud Auicennam legi, sed nusquam eius mentionem fecisse inuenio; latem in nostris exemplaribus. Quare omnino dicendum est, Auctorem à nostris diuersa habuisse exemplaria.

¶ Eiusmodi ex India Vlyssiponem adfertur, sed magno aestimant. Fiunt interdum ex eo sphaerulae precariae, odoris iucunditate & pretij magnitudine commendabiles. Frequentiores tamen sunt ea quae ex Xylaloë ut vocant siluestri, nostro Auctori descripto, tum ex alio ligni genere (quod mirum in modum Agallochum æmulatur, inodorum tamen est) torno concinnantur.

Selectissimi porro Agallochi fragmenta in *αγυλλιαρχίω* adseruo, quae Britannica mea peregrinatione tertia, anno 181. munere H. Morgani nunc Regij pharmacopœi, & Iacobi Gareti iunioris aromatarij diligentissimi, nactus sum.

De Sandalo.

CAP. XVII.

Sandalum.

QVONIAM Sandalum vsibus humanis valde necessarium est, utpote quod cordis affectibus non parum conueniat, de eo differere non alienum duxi.

Chandama
Sandal.

APPELLATUR autem in Timor insula omnibusque prouinciis Malacæ vicinis Chandama: Arabes corrupto nomine Sandal vocarunt, quos imitati sunt omnes in genere Mauritanii, cuiuscunque tandem illi sint prouinciæ: in

Sercanda.

Canara, Decan, & Guzarate Sercanda dicitur.

Sandali tria
genera.

PORRO tria sunt Sandali genera, Rubrum, Album, Pallidum, quod Citrium officinae vocant. Hæc autem omnia genera non nascuntur vna in prouincia; sed locis multum inter se distantibus. Siquidem rubrum in Timor, vbi plurimum Album & pallidum prouenit, non nascitur: sed in

Ganges fl.

India intra Gangem fl. quem incolæ Ganga vocant, videlicet in Tanasarim & maritimis quibusdam Charamandel. Huius descriptionem non propono, quod hactenus eam consequi non licuerit. Illud autem certum est, omne Sandalum rubrum ex iis quæ iam recitavi locis adferri. Rarus in hac prouincia eius vsus est, quod Indi duntaxat aduersus febres vsurpent: reliquum in Lusitaniam & occidentales regiones defertur. Illo etiam interdum huius prouinciæ in-

cola

cola sua idola eorumq; delubra fabricant: qua de re cras- Idola ex
Sandaloru-
bro.
siora ligna magis expetuntur, maioriq; pretio redimuntur.

D I F F E R V N T autem inter se Santalum rubrum & Sandali ru-
bri & Brasi-
lij differen-
tia.
Brasilium lignum, utrumque inodorum. Nam Santalum
rubrum neque dulce est, neque inficit; quæ notæ in Brasilio
manifestè deprehenduntur.

C E T E R V M Santalum album & pallidum in India Timor insu-
la portuosa.
ultra Gangem nascitur, plurimū verò in Timor insula, quæ
vndique portuosa est. Præfertur autem quod ad portū Me-
na inuenitur: est enim id haudquaquā lignosum, sed totum
ferè cor. Ad portum Matomea est Santalū etiam pallidum:
sed illud multum ligni, parum cordis habet: Lignum autem
à corde segrego, quoniam in corde tota odoris gratia consi-
stit. Ad alium portum, Camanase appellatum, improbum
Santalum nascitur, utpote quod plurimū lignum, & nihil
ferè cordis possideat. Huiusmodi est & illud quod ad portū
Seruiago nuncupatum inuenitur. Sunt autem mercatores
in his discernendis adeò exercitati, ut, conspecto ligno, sta-
tim indicare possint, unde sit allatum.

I N V E N I T V R etiam Santalum album & pallidum
in Verwali, portu Iauæ, vehementer quidem odoratum, sed
quod breui senescat, debeatq; post annum multo ligno ad-
empto eius odor reuocari, qui in medullis consistit.

P R I M V M verò locum obtinet pallidum, quod odo- Santalum
pallidum
odoratum.
ratiū est, sed minori copia inuehitur. Etenim inter innu-
meros Santali truncos vix quinquagesimus quisq; pallidus
est. Nuper tamen à mercatoribus intellexi, qui diu in ea in-
sula versati sunt, plurimum Santalum pallidum locis apri-
cis nasci, tantamq; inter utriusq; Santali arbores esse affi-
nitatem, ut pallidum à candido discerni non possit, nisi for-
tè ab ipsis incolis, qui eas casas Mercatoribus vendunt.

C E T E R V M Santalū in nucis Iuglandis magnitudi- Santali hi-
torea.
nem attollitur; foliis admodum virentibus, Lentisci æmulis:
flos ex caruleo nigricās: fructus Cerasi magnitudine, primū
viridis,

viridis, deinde niger, insipidus, & facile decidens. Inodorantur ferunt esse arborem, nisi detracto iam cortice exsiccata.

Magnus
Santali vsus
apud Indos.

MAGNA Santali albi & Curini quantitas per vniuersam Indiam absumitur, quoniam omnes ferè eius incolæ, siue Mauriani, siue Gentiles, illo in mortariis lapideis confuso, & aqua macerato, sibi vniuersum corpus inungunt; deinde siccari sinunt, ad æstus corporis tollendos, & odoris conciliandi causa. Est enim hac regio admodum calida, & incolæ plurimum odoribus delectantur.

Couchin &
Goa India
emporium.

ADVEHITVR autem vtrumq; Santalum Lusitanorū Onerariis ex Malaca, & in Couchin & Goa maxima totius India emporia inuebitur: perit enim nunc Calicut amplissimum olim emporium. Inde scilicet ex Couchin & Goa potissimam partem exportant in Malauar, Canara, Bengala, Decan, & Guzarate: minima verò defertur Ormuz, Arabiam, & Lusitaniam. Imò vix in Lusitaniam legitimum Curinum deferri puto, cum multo pluris hic ematur, quàm in Lusitaniam delatum vendi possit.

Santalum
pallidum ra-
ris. in Lusi-
taniā ex-
portatur.

ANTIQUIORES Græci Santalorum non meminerunt, sed Arabes dumtaxat. Quid verò sibi velint Machazari & Mahazari vocabula, quibus pallidum Santalum nuncupari quidam volunt, prorsus ignoro (tamen si Monachi Commentatores in Mesuen distinct. 8. cap. 261. Machazari explicent odoriferi) nisi fortè Machazari significet è Malaca petatum; aut Mazafrani legendum sit, quod pallidum aut croceo colore infectum sonat.

Machazari.
Mazafrani.

Santali palli-
di penuria
candidum
expicit.

CETERVM in pallidi penuria albi & rubri partes equales prescribendas non censeo, ut vult Sepulveda, sed potius solum candidum: magis enim pallido affine est album quàm rubrum.

Andanager
vrbs.

Nizamoxa
horti.

IN exteras regiones delata Santali arbor etiam crescit. Vidi enim in Andanager totius regni Decan vrbe primaria, ubi regiam suam habet Nizamoxa, attamen non erat odorata. Habet autem Nizamoxa istic hortos amplissimos, omni

omni peregrinarum arborum, etiam nostratum, genere excultissimos, quæ fructiferae sunt.

SIGNIFICATVM mihi erat, in insula D. Laurēij Santalum etiā inueniri, & ipsos Aethiopes incolas sic asserere. Verū postea Santalū nō esse intellexi, sed ligni dumtaxat genus odoratum, cuiusmodi hī plurima inueniuntur. Lignū Santalo simile.

INVENITVR & in Malauar odorati ligni genus Santalo albo persimile, quo se in febribus indigena inungūt: lingua Malauarica Sambarane appellatum. Sambarane lignum.

Quantum ex hac Sandali descriptione colligere licet, valde erit dubitandum an legitimum Santalum pallidum habeamus, quādoquidem scribit vix in Lusitaniam deferri, quoniam eius pretium maius sit apud ipsos Indos, quā apud Lusitanos. Fieri igitur poterit ut aliquod aliud odoratum lignum nobis pro legitimo sandalo obtundatur. Certē candidum nostrum plane inodorum est: & rubrum, tamen si dulce, inficit tamen; quam notam noster Auctor in Santalo rubro non requirit.

At legitimi pallidi libræ fragmentum, è stipite aliquot pedes longo, semipedem crasso recisum, donauit mihi etiam anno 1581. idem Morganus, fragrantis admodum odoris, cuius partem adhuc apud me seruo, reliquum amicis communicavi.

De Betre.

CAP. XVIII.

FREQVENTISSIMO in vsu est apud Indos Betre: ab instituto igitur alienum non erit, si hoc loco eius mentionem fecero.

BETRE masticatam, amarum inuenitur: hinc ob causam ei Arecā admisceri, & calcis momentum, sic q̃ preparatum suauissimi esse saporis affirmant. Mihi sanè, cum primū degustauī, propter amarorem ita displicuit, ut ab illo tēpore semper abhorrerim, nec vnquam degustare potuerim.

SUNT qui addant Lyciam: potentiores verò & opulentiores Caphuram de Burneo, nonnulli Lignum aloës & Moscbum aut Ambarum. Sic autem paratum adeò suauis est saporis, orisq̃ halitum adeò commendat sua fragrantia, ut perpetuò ferè illud masticient opulentiores, tum etiam alij pro facultatum ratione, tamen si non desint, qui Arecam cum Cardamomo aut Caryophyllis masticient. In solitudinibus autem & remotioribus à mari locis cardē venditur. Ideo

Xarabdar.
Tambuldar.

fertur Nizamoxa singulis annis in id impendere trigesies mille aureos Lusitanicos. Hæc sunt eorum iragemata, hoc abeuntem donant: atque Rex ipse interdum propria manu potentioribus elargitur, aliis verò per manus famuli sui quæ Xarabdar aut Tambuldar vocant. Sed quia Betre venas habet aut costas secundum folij longitudinem excurrentes, vngue pollicis (quem ea de causa in acutum præsecant, non, veluti nos, in rotundum) illas eximunt: deinde admisto calcis momento (quæ ob exiguam quantitatem & materiam vnde conflata est, fit enim ex ostreorum testis concrematis, nullum nocumentum adferre potest) & Areca contusa aut confracta, folium Betre complicant, atque in os iniectum mandunt, priorem illum succum expuentes (quod tamen nonnulli non faciunt) qui cruentus videtur: deinde alia atq; alia folia simili modo præparata subsequenter sumunt. Solent aliquem dimissuri, aut ipsi ab adstantibus discedentes, his foliis præparatis plena bursula sericea abeuntem honorare. Nemo autem discedere sustinet, donec Betre sit donatus; id enim dimissionis est indicium.

Betre vsus.

CETERVM opulentiores aliquos adituri, hoc Betre masticare pro more habent, ut odore os commendent. Siquidem apud eos summa incivilitatis est odoratum non habere anhelitum: ita ut si tenuioris fortune aliquem cum potentiore sermonem conferre necesse sit, manu ori apposita id faciet, ne teter aliquis odor alterius nares feriat. Sic etiam mulieres viris congressura, Betre mandunt ante quam colloquantur, existimantq; ad lasciviam summam esse illecebram.

OMNES huius regionis incolæ id, sumpto cibo, mandere solent, alioqui cibos nauseam quodammodo mouere aiunt: & masticare assuetis, oris balium tetrum olere, si quando abstineant.

Quando Betre usu abstineant.

SOLENT ab eius usu per aliquot dies abstinere, quibus obierunt sanguine iuncti. & in quibusdam ieiuniis. Ab huius etiam esu abstinent, & humi se abiciunt Arabes & Moabitis, hoc

lis, hoc est, Alii sectatores dicti, decem diebus quibus ieiunant. fabulantur autem isti Alii sectatores, sibi se merituros conclusos in quadā arce; multāsq. præterea fabulas addunt.

Moalis ridicula persuasio.

N A S C I T U R Betre in omnibus India regionibus maritimis Lusitania cognitis: nam in continenti non reperitur, nisi è maritimis allatum. Verum quidem est in Dultabado, vrbe opulenta in Decan, & Bisnagua inueniri, sed minori certè quantitate, quàm ut ad Persas & Arabes deferatur. Supra Calaiate, quod octoginta leucis ab Ormus distat, inuenire haud erit facile. Nam neque regionem frigidam amat, ut est China; neque solibus nimium adustam, ut Mosambique & Sofala.

Betre natales.

I N Maluar vocatur Betre; in Decan, Guzarate, & Canam Pam; in Malaio Siri Hallucinantur qui Betre folium Indum esse putant: in quo errore etiam versatus sum, cum primùm in Indiam appuli. Sed sententiam mutare coactus sum postea, à Nizamoxa, quem Nizamaluquo vocant, euocatus: cui medicamentum roborando stomacho iussus componere, ea simplicia quæ medicamentum ingrederentur enumeravi, addens id soliū quod masticaret, Folium Indum esse. Ad quam vocem risit ille (siquidem hoc vocabulum intelligebat) & Auicennam mihi ostendit Arabica lingua conscriptum, qui diuersis capitibus de Folio & Betre agebat. Ducētesimo enim quinquagesimo nono capite, lib. 2. de Folio Indo, Cadegi Indi illi nuncupato, scribit; & septingentesimo septimo capite lib. 2. de Betre, quod ille Tembul vocat, corrupto, ut mihi videtur, aliquantulum vocabulo, quod ab omnibus Tambul, non Tembul dicitur. Huc adde, quod si quem Arabem aut Aethiopem perconteris, quī vocetur Betre, statim Tambul dicet.

Betre, Pam, Siri.
Betre non est: folium Indum.

Cadegi Indi

Tambul

A V I C E N N A lib. 2. cap. 709. gingiuas confirmare est auctor, in quem etiam vsum semper ab Indis masticatur: & paulo post subiicit, Stomachum roborare; ob quam facultatē etiam ab Indis expetitur. Quod autem frigidam

illi facultatem tribuat in primo gradu, & exsiccantem in secundo: puta uerim exemplar uiriosum esse, aut (quod eruditi Arabes arbitrantur) Auicenna, in temperamenti descriptione, imposuū esse; sit enim plerumque ut vulgus erret in temperamenti dignotione, utpote cui Piper, Cardamomum, Ceba sint frigida. Calidum autem & siccum esse Betre ad finem secundi excessus, ipse expertus sum, & sic ex sapore & odore conicio.

Betre temperamentum.

Betre historia.

EST autem Betre folium simile ferè Mali medica folio, oblongius tamen & per extremū arctius, venas, siue costas, ut diximus, per longitudinē excurrentes habens. Optimum censetur bene maturum, colore fuluescente, tamen si nonnulla mulieres præferant immaturum, quòd maiorem sonum edat in ore dum manditur. Corruptitur, si recens à planta collectum diuiniis manibus tractetur.

Betre fructus.

FERT Betre in Maluccis fructum quendam contortum, Lacerti cauda similem, quem istic edunt, quòd bene illis sapiat. Fuit id semen delatum Malacam, atque degustatum optimi saporis inuentum est.

SERITVR autem ut vitis, addunturque stipites & pedamenta, per quæ repens se sustineat nostratis Hedera modo. Quidam maioris questus gratia Piperis aut Arecae arboribus id maruant, atque ita pulcherrima umbraculi conficiunt. Multam verò curam, & assiduam rigationem desiderat.

* Betre siue Berle meminit etiam Alois. Cadamust. cap. 75. Viri, inquit, & feminae incedunt per urbem Calecut estantes folium quoddam, cui nomen est Berle. Hoc igitur inficit ora & dentes colore subrufo. Hoc more abstinent tantū obscuro loco nati. Vbi verò ob funera pullam induunt vestem, in speciem mæstitiæ, temperant à folio huiusmodi, ut & dentes præ se ferant maiorem, & subrufo coloris succedit nigrescens.

LVDOVICVS item Roman. lib. nauig. 5. cap. 7. Rex Calecut quandoque adductus superstitione, ad ahnū ab re venerea abstinet, & item animo destinar' vesci nolle Betolis. Hæc sunt folia quæ Assyrij mali frondis similitudinem exprimunt: hæc enim frondes in cibatu habent gratissimas, &c.

6 Fructum hunc ferè similem, quem noster Auctor suo Betre tribuit, communicauit mihi R. affus noster. Est verò is duorum digitorum

rum transversorum longitudine, quinque teretibus siliquulis constans mutuo implicatis & contortis funiculi modo, gustu aromatico & odore, pediculo oblongo

Quotquot Peruanam historiam scripserunt, referunt earum regionum incolas admodum delectari quarundam radicum, ramusculorum, aut herbarum gestatione in ore, ut Orientales suo Betre delectantur: præsertim vero familiarem esse (Petri Cieca testimonio) Cap. 96. quandam herbam Cocaillis dictam, quam à summo mane ad noctem usque perpetuò in ore retinent, tamen si neque eam mandant, Coca. neque deglutiant. Percontari cur eam assidue in ore habeant, respondent eius usu neque famem aut sitim sibi molestam, & vires roburque sibi confirmari.

Est autem hæc pumila arbor, folio (quod Coca vocant) Myrti, vel, ut alij volunt, Rhois coriariorum; Sumac vulgus Medicorum appellat. Eius arbusculæ folia sole desiccata oblongis angustisque canistris circiter libras 25. continentibus reponuntur in usum quotidianum.

Seritur hæc arbuscula magna cura plerisque locis in conuallibus montium, quos incolæ Andes dicunt, à Ciuitate Guamanga, usque ad eam quæ ab argento, Plata, Hispanis nomen mutuata est.

Cæterum tanto in pretio apud eos est hæc Coca, ut illam auro, argento, panique præferant, & anno Domini M. D. XLVIII & aliquot subsequentibus, singularum hæreditatum, in quibus seritur, pretia, alia octoginta, alia sexaginta, alia quadraginta, alia viginti ducatorum milibus, singulis annis æstimata sint. Postea vero adeo eius culturæ studuerunt, ut nunc vilior sit, numquam tamen desinet summo in pretio esse: imò plerique iam in Hispanis viuunt, qui solius Coca mercimonio ditissimi euasere.

De Folio.

CAP. XIX.

FOLIUM Indum à Betre differre, diuersisq; capitibus ab Auicenna describi, superiori capite satis declarauimus: qua de re superuacaneum duco eadem hic repetere.

APPELLANT autem Indi Folium Tamalaparra, Tamalaparra. quam vocem Græci & Latini imitantes corruptè Malabarrum nuncuparunt. Arabes Cadegi Indi, id est, Folium Malabarrum. Cadegi Ind. Indum dicunt: siquidem interpres Auicennam verbum verbo reddidit. Itaque non dicitur Folium per excellentiam, sed quoniam Auicenna lib. 2. cap. 259. ita vocauit. Nam quod Actuarius Mauritanos id Tembul appellare scribit, in eo fallitur, ut alij plerique.

EST vero Folium Indum* Mali medica folio simile, an- Foliij historia. gustius tamen per extremum, colore viridi, tribus per longitudinem excurrentibus costis (qua nota facile dignoscitur) odoratum,

TAMALAPATRA RAMVSCVLVS.

odoratum,

odoratum, Cariophylla quodammodo redolens, non tam vehementis odoris ut Nardus aut Macis; neque tam subtilis aut acuti ut est Canella.

A QV I S non innatat hoc Folium lentis palustris modo, Dioscoridis
& Plinij la-
plus. ut scripsit Diosc. lib. 1. cap. 11. & hunc secutus Plin. lib. 12. cap. 26 quibus impositum est in huius descriptione: sed nascitur in procera arbore procul ab aquis, cum multis aliis locis, tum in Cambaya. Et si ab aliquo Pharmacopola (quem ipsi Gandis vocant) Tamalapatra petieris, statim te intelliget, quoniam vernacula est eorum lingua. Candis.

NON sunt verò hæc folia tam validi odoris atque Spica Nardi, sed suavioris: neque eo modo colliguntur ut Dioscorides lib. 1. cap. 11. perhibet; sed collecta in fasciculos colligantur, atque ita veniunt. Dilutiore viridi colore nitent, non ex candido nigricant, & præferuntur integra; quod facultas in istis melius conservari credatur. Odore nequam caput feriunt, ut reliqua odorata.

A V C T O R est Plinius lib. 12. cap. 26. arborem esse in Syria folio convoluta, ex quo exprimitur oleum ad vnguenta: feriliorem quidem eius esse Aegyptum, laudatius tamen ex India venire: in paludibus ibi gigni lentis modo, odoratius croco, salis gustu, minz probari candidum, saporem eius Nardo similem esse debere, & cuius odor in vino sufferuefacti antecedit alios, &c.

A N in Syria & Aegypto nascatur ignoro. Perquisivi Malabarrā
neque in Sy-
ria, neque in
Aegypto la-
scitur. tamen à Medicis Memphiticis, Damascenis, & Alepitanis: sed omnes vno ore negarunt aut in Syria aut in Aegypto gigni. At illud scio, neque tam validi odoris esse ut Crocum, neque Nardi esse saporem. Quod verò huius in vino sufferuefacti odorem alios antecedere scribit, ea tempestate verum id esse potuit, cum ignota adhuc essent Benjuide Borinas, Ambarum, Moschus, Calambac (quod Agallochum præstantissimum est) aromata odoratissima.

S C R I B I T Avicenna lib. 2. cap. 259 iisdem facultatibus

*Saheseftam
vulg exemp.

ratibus praeclitum esse cum Nardo, foliaq; esse Saifistam, in paludibus generari, lentis palustris modo aquis innata-
re sine radice, nonnullosq; putasse foliis Nymphae^b esse si-
mile, eiusq; oleum Laserpitij & olei croci facultatem ha-
bere, valentius tamen esse.

Græci Ma-
labatri hi-
storiâ igno-
rarunt.

SE D cum certum sit, Arabes in hoc medicamento Gra-
ecos per omnia secutos esse, & abunde satis Graecorum opi-
nionem falsam esse demonstrauerimus, plura in medium
esse proferenda non duximus. In hoc autem omnes conue-
niunt, urinam ciere, oris balitum commendare, vestes ab
erosione tueri, easdemq; cum Nardo vixes sortiri.

Folium In-
dum Caryo-
phyllorum
folium non
est.

S V N T ex recentioribus nonnulli, qui Malabattrum sibi
ignotum esse scribant. Illi mea sententia cordatè loquuntur.
At ij falli videtur, qui folium Caryophyllorum esse asserunt;
quandoquidem regio, vbi Caryophylli nascuntur, biennij
ferè itinere abest ab ea in qua Malabattrum prouenit.

Folium in
Aethiopia
nō nascitur.
Canellæ fo-
lium.

S C R I B I T Franciscanus quidam in Aethiopia gigni,
sibiq; datum esse cum inscriptione foliorum Canella. Sed
valde hallucinatur. Nam in Aethiopia nulla est Canella
arbor, neque Folium similiter. Fieri autem potest; vt ad
eum missa sint Canella folia cum ipsa Canella: ea enim
non multum à folio differunt Indo, nisi quod Canella fo-
lium angustius & minus acutum est, tribusq; illis costis siue
neruis caret, quos Folium Indum habere diximus.

Folij succe-
dancum.

N O N opus erat ἀρτιγάλλομενρον, si diligentiores essent
pharmacopola & medici Lusitani: siquidem tanta eius ca-
pia hinc exportari poterat, quae vniuersae Europa sufficeret.
Eius autem penuria, Canella foliis vtantur, si ea vanci-
scentur: sin minus, Spica Nardi, non autem Maci, vt vo-
luerunt nonnulli. Iubet etiam Auicenna, lib. 2. cap. 259. in-
terprete Bellunenfi, Thalifafar^a substitui; sed quid sibi
velit Thalifafar, planè ignoro.

Thalifafar.

^a Folium Indum quale hic Auctor describit, ad nos etiamnum ad-
fertur, ipsis tenuioribus ramis interdū adhuc inhaerens, & integrum,
quale nos hic expressimus: gustu laurini ferè folij. Longè verò illud
differt

differt à Caryophyllorum folio, quod postea describetur: ipsorum etiam tenuiorum ramusculorū cortex aromaticum quiddam sapit. Huius historiam cum Betre confundit Amatus enarratione xi. & lxxviii. Cap. de Malabathro, & Malabathrino.

CETERVM cum nunc sub prælo esset nostra hæc Epitome, accepi ab Amplissimo viro Domino Iacobo Antonio Cortuso fructū quendam exiguum glandis forma cū hac inscriptione, *Fructus Canelæ ex quorundam sententia: ex aliorum verò sententia Tembul conuoluti in India.* Eum quoniam intellexeram interdum vnā cum folio Indō vulgari ad nos adferri, atque id legitimum esse folium ex Garciz nostri descriptione coniiciam, (quandoquidem Tembul fructus longè sit diuersus, vt ex Betre descriptione colligere licet) adpingendum hinc curauī ea magnitudine qua ad me missus est.

b Legit hinc noster Auctor foliis Golfam simile, quod ego Nymphet Golfam reddidi, siquidē aliam interpretationem habere non potui. At nostra exemplaria nusquam Golfam meminerunt, sed *Nereidem Indæ*, id est Nardi Indicæ: quod satis euidens est argumentū, Auicennæ Interpretem in plurimis lapsū esse, aut aliū inueniri Auicēnam Arabicum.

c Ego per Thahlaphtar Auicennam intelligere puto id quod lib. 2. cap. 694. Talisifar describit, quodque noster hic Auctor Macerem Græcorum significare sequenti capite dicet.

De Maci.

CAP. XX.

NON dubium est, quin Macis, de quo nunc acturi sumus, plurimū à Macere Græcorum discrepet, si viriusque descriptionem & facultates consideremus. Cū igitur recentiorum quidam^a satis manifestè id demonstrarint, non opus esse existimaui eorum argumenta hinc recensere. Sed opera precium me facturum putauī, si Macis & Myristicæ nucis historiam hinc breuiter contexerem, quandoquidem Græcorum Macerem hoc tempore ignorari puto.

EST igitur arbor quæ Myristicam nucem & Macim Nucis Myristicæ historia profert, Pyri magnitudine, foliis eiusdem, sed breuioribus & subrotundis; siue, vt verius dicam, arbor est Persica malo haud absimilis, breuioribus tamē foliis. Fructum fert denso operimento munitum, quod per maturitatem dehiscit, atq; tenuiorem corticem siue membranam, quæ nucem cum suo putamine ambit, ostendit. Tenuis illa membrana Macis est. De externo illo operimento siue puluinato calice nullā mentionem facimus, tamen si saccharo conditus^b plurimum hinc commendetur (cū sit odoratus & grati saporis) in morbis cerebri, vteri, & neruorum. Maturo fructu, & dehiscente, vt di-

ut dixi, primo illo operimento calicum echinatorum, qui castaneas amplectuntur, (calicum qui iuglandes nostras vestiunt dicere malim) modo: Macis Cocci instar rubescens conspicitur, pulcherrimo aspectu, bene onustus praesertim arboribus. Exsiccata nuce, debiscit etiam Macis; & flaccescente rubore, auream quodammodo colorem acquirit. Eius pretium triplo maius quam Nucis Myristicae.

Ex Banda etiam aduehitur Nux myristica aceto condita in fictilibus, qua nonnulli in acetarius vescuntur: sed maior est eius copia qua saccharo excepta adferitur.

Nucis myristicae natales.

NASCITVR autem hac arbor in Insula Banda. Inueniri etiam tradunt in Maluccis, sed non est fructifera, quemadmodum nec ea qua in Zeilan prouenit.

Nux myristica veteribus ignota.

FUIT autem hac nux cum suo Maci veteribus Graecis incognita, quemadmodum Auenrois etiam testatur, qui hoc medicamentum ex eorum numero recenset, qua Graecis incognita fuerunt: quamuis Serapio lib. simpl. cap. 2. in huius medicamenti descriptione, Graecorum auctoritate nitatur.

Talisifar.

HUIVS meminit Auicenna lib. 2. cap. 456. Nam quam sub nomine Talisifar lib. 2. cap. 694. describit, Graecorum Macer est.

Chrysobalanus Galeni.

EOS qui nostram Myristicam nucem Chrysobalanum Galeni esse volunt, satis conuincunt cum forma, tum color & temperamentum.

Palla, Bunapalla, 'apa-
tri.
Jaifol.

Jaufiband.
Betbase.

CETERVM hac nux ab incolis eius regionis ubi nascitur, Palla, Macis verò Bunapalla vocatur: in Decan nux ipsa japatri, Macis verò jaifol. Auicenna libro 2. cap. 503. lingua Arabica nucem vocari scribit jaufiband, id est, Nux Bandensis, Macim verò Betbase, cuius nominis derivationem numquam scire potui.

HÆC sunt vera & legitima nomina Arabica, tametsi plerique Mauritanii & Arabes & Turci aliis nominibus utantur, qua temporum iniuria deprauata sunt, ut etiam in Serapione plerique inueniuntur.

M A C I S autem appellatur ea membrana qua nucem *Macis à Ma-*
 amplectitur, à *Maceris* similitudine, quem *Græci* rubentem *cere nomen*
 depingunt. *sumpsit.*

N V X M Y R I S T I C A C V M E X T E R N O O P E -
R I M E N T O M A C I O B V O L V T A , E T
P V T A M I N E E X E M T A .

Ex Maci fit oleum in neruorum morbis vtilissimum.

a Conſule Matthioli Commentarios in lib. 1. Dioſcoridis de materia medica cap. de Macere. Ludouic. Roman lib. 6. cap. 24. & Maximilianus Tranſil. de Moluccis inſulis Nucis Myſticæ hiftoriam tradunt.

b Aduerſatur etiam ad nos integræ nuceſ myſticæ ſaccharo conditæ, quarum ſummum operimentum craſſum & denſum eſt, vt in iuglandibus, mox ſequitur Macis ligneû putamen ambiens, quo nux ipsa includitur, rotunda ferè: tamenſi interdum inueniatur oblongum quoddam genus, mas vulgo appellatum, & mulieribus alia nuce longè vilius æſtimatum. Nos & nucem integram ſummo operimento per medium ſectò, vt ligneum putamen ſuo maci inuolutum oſtendat, & nucem putamine fractò, oblongamque illam ſeu marem eadem tabella exprimi curauimus.

c Aut alia habet noſter hic Auſtor Auenrois exemplaria, aut noſtra mendosa ſunt. Nam ſecundùm noſtra exemplaria Auenrois 3. Collig. cap. 42. tuam ſententiam Galeni auctoritate ſtabilit.

De Caryophyllis.

CAP. XXI.

Caryophyl-
lon Dioſc. &
Gal. igno-
rum.

NVSQVAM Dioſcoridem, aut Galenum Caryophyllorum mentionem ſeciſſe inuenio: tamenſi Serapio ex Galeni auctoritate de Caryophyllis tradiderit. Quamobrem crediderim aut Galeni librum, in quo de Caryophyllis diſſeruit, periſſe (nam liber de Dinamidiis falſò Galeno aſcribitur) aut Pauli potiùs quàm Galeni teſtimonio de his Serapionem ſcripſiſſe.

CARYOPHYLLI meminit Plin. lib. 12. cap. 7. in hanc ſententiam: Eſt, inquit, etiamnum in India Piperis grani ſimile, quod vocat Garyophyllon, grandius fragiliusq.

Calafur.
Chanque.
Armufel.
Carrumfel.

CETERVM Caryophyllon, ſiue Garyophyllon vocatur Arabibus, Perſis, Turcis, & plerisque omnibus ferè Indis Calafur: in Maluccis verò, vbi ſolùm gignitur, tum etiam in his regionibus dicitur Chanque. Nomina autem quæ in Pandectario ſunt Armufel & Carrumfel, aut imperitia librarij Arabici corrupta ſunt, aut ætatis vitio. Sed de nominibus minimè eſt altercandum, quandoquidem res ipſa omnibus perſpicua eſt.

Caryophylli
natales.
Maluccæ in-
ſulæ.

NASCITVR, vt dixi, dumtaxat Caryophyllon in Maluccis inſulis, quæ ſunt quinque numero (quarum primaria eſt Gioulo) nec procul nimium à mari, nec etiã locis

mari

CARYOPHYLLI, CVM SVO FOLIO ET
FRUCTV, VIVA IMAGO.

Caryophyl-
lon in Ma-
luccis dum-
taxat fructi-
ferum.

Caryophylli
historia.

*mari nimis vicinis. Nasceatur etiam in Zeilan, nonnullis q̃,
aliis locis, sed nullibi fruct. fera est arbor, quam in Maluccis.*

PORRO arbor est Lauriforma & magnitudine, fo-
liis etiam laurinis, sed angustioribus, multis prædita ramis,
copioso flore, primùm cādido, deinde virescente, postremùm
rufescente, qui induratus, est Caryophyllum ipsum^a, cla-
uum vocant, quòd capitatus sit in modum clauis, exertis in
aduersum quatuor denticulis sese stellatim decussantibus.
Prouenit in extremis ramulis Myrti modo. Est autem flos
hic viridis (vt à fide dignis viris accepi) adeò odoratus, vt
reliquos flores odoris suauitate superet. Cultores flagellant
altiores ramos arboris, emundato prius circa arborem solo;
siquidem nullum genus graminis sub ea nascitur, omnem
succum siue humorem ad se attrahente arbore. Decussa
Caryophylla biduum aut triduum siccantur, deinde asser-
uantur, & Malacam aliasq̃, prouincias mittuntur. Qua in
arbore hærent, crassiora fiunt, nec ab aliis nisi vetustate dif-
ferunt. Quare non rectè Auicenna lib. 2. cap. 318 crassio-
rem hunc fructum marem facit. Magni prouentus augu-
rium est, si arbor plures flores produxerit quàm folia: id in co-
non debent nimium flagellari arbores, quia vehemens &
& nimia flagellatio steriliores efficit. Pediculi oblongi, è qui-
bus dependent flores, vulgò Fusti vocantur. Folia tanta odo-
ris suauitate non fragrant, vt ipsum Caryophyllum: sed ne-
que ipsi rami odori sunt, nisi aliquantulum siccati.

Fusti.

Caryophylli
arbor non
colitur.

NASCITVR autem ipsa arbor sponte ex Caryophyl-
lis decidentibus. Nam cum nunquam huic desit pluuia que
fructui alimentum præbeat, qui in terram decidit; enascun-
tur arbuscula que intra octennium quidem adolescunt, in
centesimum verò annum perdurant, quemadmodum ipsi
incolæ testantur.

Caryophyl-
legium.

COLLIGITVR Caryophyllum à decimo quinto Se-
ptembris vsq̃ in Ianuarium & Februarium, non manu, vt
nonnulli volunt, sed violenta flagellatione, vt iam dixi.

ERRANT qui *Caryophylli* & *Moschata* nucis arborem eandem esse putant. Nam *Nux* rotunda fere folia habet, *Pyr*i foliis similia. *Caryophyllum* verò, folio est *Lauri*^b. Præterea *Caryophyllum* deferitur in *Bandam* insulam procul inde disitam, quæ *Nucem* profert.

SCRIBIT *Auicenna* libr. 2. cap. 318. gummi *Ca-* Caryophyl-
lorum Gum-
mi.
ryophyllum simili facultate præditum esse cum *Terebin-*
thinæ resina. Hanc ob causam percontatus sum ab iis qui
ex *Maluccis* *Caryophyllum* aduehunt, sed negant se huius-
modi gummi vidiſſe^c. Non negauerim tamen omnes fere
arbores gummiferas esse, præsertim si vulnerentur. Sed ha-
tenus nemo, quod sciam, expertus est.

NULLIVS autem pretij fuisse *Caryophylla* intelligo Caryophyl-
la olim apud
Maluccanos
neglecta.
apud *Maluccanos*, donec eò delati nauibus *Chinenses*, inde
magnam eorum copiam in suam regionem exportarunt, &
inde in *Indiam*, *Persiam*, & *Arabiam*. Conseruari autem
in sua bonitate audio *Caryophylla*, si marina aqua inſper-
guntur, alioqui teredinem sentire.

MULTIPLICIS vsus sunt *Caryophylla* tum ad ob- Caryophyl-
lorum vius.
soria, tum ad medicamenta: magis tamen expetuntur in
Iaua crassiora illa & annotina *Caryophylla*; à nobis verò te- Caryophyl-
la condita.
nuiora, quæ adhuc viridia aceto & sale apud *Maluccanos*
conduntur, sed his teneriora saccharo asseruantur, mirum
in modum palato grata. *Lusitanica* mulieres quæ istic ha-
bitant, è *Caryophyllis* viridibus aquam stillatitiam organis Aqua stilla-
titia è Ca-
ryophyl.
eliciunt, mira odoris suauitate fragrantem, & cordis affe-
ctibus vitilem. Nonnulli sudores mouent iis qui lue venerea
duexantur, *Caryophyllis*, nuce *Moschata*, maci, pipere lon-
go & nigro. Alij *Caryophyllum* puluerem capiti admo-
uent aduersus capitis dolores à frigida causa prouenientes.
Mulieres Indica tum etiam *Lusitanica* illa mandunt com-
mendandi balneis gratia.

NASCUNTUR flores, qui à *Caryophyllum* odo- Caryophyl-
lati flores.
re *Caryophyllati* nuncupantur, etiam in *Chinarum* regio-

ne, sed nequaquam odoris suauitate ita commendati, ut qui apud nos asseruantur.

Fructus Caryophylla
olens.

EST etiam in insula cui D. Laurentio nomen, fructus quidam Auellanae magnitudine cum suo putamine, aut eo amplior, qui Caryophylla redolet, sed in opere adhuc vsus.

a Imò Caryophyllam ipsum nihil aliud est, quàm rudimentum fructus, quemadmodum in malis, pytis Punicis atque plerisque aliis videre est. Nam flos ipse, qui quaternis foliolis constat. huic fructus rudimento infidet, multis fibris plenus, veluti Myrti flos ferè. Caryophyllum etiam describunt Ludouicus Romanus, libr. 6. cap. 25. & Maximilian. Transil. de Maluccis insulis. At quem M. Paulus Venetus lib. 2. cap. 38 exhibet, planè alia est planta.

b Huius folium Laurino est angustius, Salicis aut Persicæ mali folio simillimum, oblongiori tamen pediculo. Huiusmodi aliquando vidimus vnâ cum Caryophyllorum ramulis muria cõditis. Eos cum folio & fructu exprimi curauimus.

c Inter Caryophylla quæ Antuerpiam adferuntur, inuenitur interdum gummi ex atro rufescens, odorum sanè, & quod prunis inest, Caryophyllorum odorem refert. Id fortè erit gummi ab Auienna commemoratum, quod tamen affirmare non aulam, cum eius vires nondum sint exploratæ.

De Pipere.*

CAP. XXII.

Piperis naturales.

MAXIMA Piperis quantitas prouenit in Malauar, tota ea maritima regione quæ à Promontorio Comorim ad Cananor vsque pertingit. Nasctur etiam in Malacca maritimis, sed bonitate superiori cedens, & magna ex parte inane. Prouenit similiter & in insulis Iaua vicinis, & Sunda, & Cuda, alijsq; locis. Sed id totum in Chinarum regionem deportatur, & loco natali consumitur, præter id quod in Pegu & Martaban exportatur. Potissima etiã eius pars quod in Malauar gignitur, in vsum incolarum cedit, tametsi regio admodum ampla non sit; nonnihil etiam à maritimis eius regionis populis absumentur: Pars defertur in Balagate bubulis coriis: & magna copia (tametsi regio mandata sit vetitum) à Mauritanis per mare Erythraum exportatur, id suffurantibus ipsis incolis.

EÆ sunt regiones quæ Piper gignant, quamquam & inuenitur supra Cananor, quæ Septentrionem spectat: sed adeò exigua quantitate, ut ipsis incolis non sufficiat, & ex-

DIPERIS VVA AD VIVVM
EXPRESSA.

Piper iuxta
Caucasum
non nasci.

terno importato opus habeāt. Etenim non gaudet hac planta locis desertis & mediterraneis. Quam verò procul à Caucaso monte distat sint hæ regiones, ex topographicis chartis satis patet.

Molanga.
Lada.
Filfil.

Fulful.
Darfulful.

Meriche.
Morois.

Pimpilim.

NOMEN est Malauarica lingua Molanga, Malacitana verò Lada, Arabibus medicum tum vulgo Filfil; tametsi Avicenna libr. 2. cap. 557. & 558. secundum Bellunensistralationem Fulful, & Piper longum Darfulful appellet, & Fulfel, quem secutus est Serapio, lib simp. cap. 367. vterque Arabs. In Guzarate & Decan Meriche, & in Bengala Moroïs : longum verò, quod solummodo istic prouenit, Pimpilim.

MIRVM nõ est, si Theophrastus, lib. 9. cap. 22. Diosc. lib. 2. cap. 153. & hos secutus in plerisque Plinius, lib. 12. cap. 7. Piperis plantæ formam ac notas ignorauerint, & indigenam in ea describenda fidem secuti sint, ob regionum distantiam. Quòd verò Arabes in eodem errore versati sint, & nonnulli etiam ex recentioribus, illud mirum.

Piperishi-
storia.

SERITVR autem Piperis planta ad radices alterius arboris (magna certè ex parte iuxta Faufel arborem aut Palmam plantatam vidi) ad cuius vsque fastigium sese cōuoluendo scandere solet : foliis raris, mali Assyrii effigie, sed minoribus, & per extremum acutis, virentibus, gustu calidis aliquantulum, & folium Betre siue Betle, cuius antè memini, sapiētib. Fructus vuarum modo racematim coheret, minores tamen sunt Piperis racemi, & ipse fructus minor, semperq; virens, donec siccetur, & plenam maturitatem consequatur, quæ incidit circiter mediū Ianuarium. Radix pusilla, non Costo similis, vt voluit Dioscorides, lib. 2. cap. 150. quandoquidem Costus radix non est, sed lignum, vt peculiari capite dicemus.

Dioscoridis
lapsus.

Exigua inter
plantam Pi-
peris nigri
& albi diffe-
rentia.

INTER plantam quæ Piper nigrum fert, & eam quæ candidum, tam exigua est differentia, vt à solis incolis discerni possint : quemadmodum vitem quæ vuam fert nigram, ab

gram ab ea qua candidam fert, non dignoscimus, nisi cum vuas habent, & illas quidem maturas.

QVÆ autem longum Piper profert, longè alia est plan- Piper longū.
ta: etenim non plus habet similitudinis cum superioribus,
quàm faba cum ouo. Præterea Piper longum in Bengala
nascitur, quæ regio quingentarum leucarum spatio à Ma-
lauar distat, ubi Candidum & Nigrum gignuntur.

PRETIUM longi Piperis in Bengala est vnius Lusita-
nici aurei cum semisse in singulas centenae libras. In Con-
chin verò ubi plurimū Nigrum nascitur, quinque aurei emi
solebant centena libra: sed ab hinc quadriennium aut quin-
quennium, quòd in alias etiam regiones importari cœpe-
rit, quindecim aut viginti aureis emendæ sunt. Piperis au-
tem nigri pretium in centenae libras est duorum Lusitani-
corum cum semisse natali loco: at in Bengala duodecim
Lusitanicis emuntur totidem librae.

CANDIDI plantæ rariores sunt, nec nisi certis Ma- Piper album
rarum.
lauar & Malacca locis rara nascuntur. Solet Magnatum
mensis inferri: eo enim vituntur quem admodum nos sale.
Venenis resistere & ocularibus medicamentis utile esse
asserunt, quod & Dioscorides libr. 2. cap. 150. anno-
tauit, atque vnam totam huius plantæ historiam tam
verè descripsisset.

SED nec Brasma vocabulum, quod apud eundem Brasma.
Dioscoridem ibidem legitur, nec Brechmasin, quod apud Brechmasin
Plinium, libr. 12. cap. 7. vnquam his in regionibus audi-
ui, aut auditum puto.

CONDIUNTUR aceto aut sale virentes adhuc &
immaturo Piperis nigri racemi, & vsui afferuantur.

ARABES & Persæ medici Piper calidum tertio or- Piperis tem-
peramentū.
dine constituunt. Sed Empirici, cuiusmodi sunt maxima
pars Indicorum medicorum, frigidum Piper faciunt, ut &
pleraque alia aromata quæ excalfaciunt.

ORATOS autē omnes Medicos volo, ut Piperis can-

dididi loco (quod calidius est & odoratius) Nigrum non præscribant, nisi candidi sit panuria. Similiter ne longum Piper candidi aut nigri loco substituant, cum prorsus diuersa sint plantæ, & nigrum cum candido magis conueniat.

Piper Cana-
rinum.

CETERVM ne quod Piperis genus desit, mentionem hîc subiicere libuit eius Piperis quod lingua Malauarica à Canara nomen sumpsit. Est autem inane, illôque vtuntur ad pituitam à capite euacuandam, dentiumq; dolores: nonnulli & in Cholericis quem vocant affectu. Eius autem formam describere superuacaneum existimo, quoniam in Lusitaniam non deportatur.

* Piperis historiam etiam describit Ludou. Roman lib. 5. cap. 14. & lib. 6. cap. 19. sed paululum à nostro Auctore variat.

4 Vidimus Vlyssipone candidum Piper; & inde nobiscum attulimus grano non rugoso, sed pleno, acriore & odoratius quam nigrum, Vlyssipone tamē neglectum. Ex Indiis verò copiosum, saltem quod medicamenti sufficeret. habere possemus, si Lusitani Pharmacopœ paulo diligentiores essent. Inueniuntur tamen interdum Antuerpiæ apud myropolas nigro permistum.

5 Eiusmodi racemos interdum cum Gingiberis radicibus muria conditis Antuerpiæ repetire licet, oblongos quidem illos & graciles, neque ita fæctos vt sunt vuarum racemi. Eius iconem ad viuum expressam hîc adiecimus.

O L I M Antuerpiam inuehi solebat aliud Piperis genus, quod Lusitani Pimenta del rabo, id est, caudatum Piper appellabant: sed metuens Rex Lusitanus ne legitimum Piper alterius inuentione vilesceret, id amplius inuehi edicto vetuit. Erat id Cubebis ferè simile, pediculo subnixum exiguo, rotundum, plenum, aliquantulum rugosum, nigricans, eadem acrimonia qua Piper prædictum, aromaticum, racematim (vt ab iis qui racemos habuerunt, didicimus) coherens Amomum, nonnulli periti perperam existimarunt. Eius autem iconem, qualem ab optimo viro Iacobo Garcto iuniore accepimus Londino, M. D. XC. hîc exprimere iussi.

LIBER I.
 ALTERA CAVDATI PIPERIS
 IMAGO IAC. GARETI.

91

De Cubebis.

CAP. XXIII.

TAMETSI Cubebis rardè in Europa utamur, nisi in Compositionibus: attamen apud Indos magnus earum in vino maceratarum est vsus ad excitandam venerem; tum etiam in Iaoa ad excalfaciendum ventriculum.

APPELLATUR hic fructus ab Arabibus medicis Cubebe, Cubebe & Quabebe; à vulgo Quabebechini: in Iaoa, Quabebe-
 vol chini,

Cumuc,
Cubabchini.
ai.

ubi frequens nascitur, Cumuc; à reliquis Indis; præterquam in Malayo, Cubabchini. Non est autem nomen huic fructui inditum, quòd in China nascatur, quandoquidem ex Cunda & Iaoa, ubi plurimus est, in Chinam perferatur: sed quoniam Chineses, qui Oceanum Indicum nauigabant, hunc fructum, quem in iam enumeratis insulis emerant, cum aliis mercibus in alios maris Indici portus & emporia transuehebant.

Cubebæ historia.

CETERVM similis est hæc planta Malo vulgari, minor tamen, foliis Piperis. sed angustioribus, per arbores Hedera, aut, ut veriùs dicam, Piperis modo repens, non Myrti effigie, aut foliis Myrto similibus. Fructus racematim coheret, non quidem ut in vua coniunctim, sed singulis granis ex suis pediculis dependentibus. Flos est odoratus.

Monachorum lapsus.

SILVESTRIS est hæc planta, & sponte nascens, non domestica, neque multorum generum, uti falsò Monachi Commentatores in Mesuen sub finem prima partii dist. 1 cap. 36. putarunt.

Cubebæ decoctæ ad nos perferuntur.

TANTA autem in existimatione est fructus hic etiam ubi nascitur, ut eum incolæ decoquant, antè quàm efferri sinant, metuentes ne alibi satius nascatur. Hinc fieri puto, ut corruptioni magis sit obnoxius, cum hic, tum in Europa.

HÆC à Lusitanis fide dignis accepi, qui longo tempore in insula Iloa habitauerunt.

Cubebæ non sunt Piper.

NON est Piperis genus (ut putant nonnulli) quoniam plurimum Piper ex Cunda aduehitur, quod nihil differt à Malauarico. Hæc verò planta cum fructu diuersi generis est, minimâque quantitate istic nascitur.

Matth Siluatici error.

PUTAT Matthæus Siluat. cap. 381. ex Serapionis & Arabum auctoritate Cubebæ nihil aliud esse quàm Dioscoridis Myrtum siluestrem, quem Ruscum vocat; aut Carpesium Galeni. Sed fallitur. Nam cum Serapio, aliq, Arabes qui in lingua Græca multum versati non erant, à Dioscoride & Galeno nihil esse prætermissum existimarent, si quas fa-

culantes

cultates in simplicibus à Græcis descriptis, inuenirent convenientes cum iis quibus prædita erant Indica medicamēta auditu tantum illis cognita, idem medicamentum esse ilico crediderunt. Non esse autem myrtum silueſtrem, clarius est quam ut demonſtrari debeat. Carpeſium verò aliud eſſe à Cubebis, argumentis euincere poſſem, ſi opus eſſet.

L A V D A T V R Carpeſium Ponticum, plurimūmq. in Syria naſci tradunt. Sed ſi Cubebæ ſunt Carpeſiū, cur Cubebas ex India petunt Turci & Syri, magnòque redimunt; cum non inuecto uti poſſent, & ſine magno ſumptu? Carpeſium item Galenus lib. 1. de Antidot. deſcribit feſtucarum tenuium modo: quàm verò feſtucis diſſimiles ſint Cubebæ, quis non videt?

Carpeſium non eſſe Cubebas.

N O N defuerunt, qui Cubebas aſſerere ſint auſi Viſicis Cubebæ Viſicis fructus non eſt. eſſe ſemen: cum verò utriusque hiſtoria & facultates planè diſſimiles, talium ſententiam omnino conuellant, plura de his agere ſuperuacaneum eſſe duco.

FAGARA AVICENNÆ.

* Cubebarum facultates in memoriam mihi reuocarunt Fagaræ hiſtoriam apud Auicennam, quæ ſ. r. e. iſdem cum Cubebis viribus prædita eſt. Cum igitur commodiorem in hac Epitome locum non haberem, cui eius iconem & hiſtoriam infererem, operæ pretium me facturum exiſtimari ſi eam hîc darem.

E ſt itaque Fagara fructus Ciceris arietini magnitudine, cortice tenui conſtans ex cinereo nigricante, cui ſub eſt tenue putamen nucleum continens ſaris ſolidum, & tenui nigraque membrana obdu-

ctum

stum. Integer fructus cum magnitudine tum forma & colore adeo similis est ei quem nostræ officinæ Cuculum Indum, Itali Coccole dileuante appellant, ut primo aspectu fallere, & pro eo sumi possit.

M E M I N I T huius Auicenna cap. 266. in hunc modum. Fagara quid est granum simile Ciceti habens granum Mahaleb, & in concavitate eius est granum nigrum sicut Sechedenegi, & asportatur de Sofale. Collocat verò eam in tertio calefacientium & siccantium ordine, atque stomachi & hepatis frigiditati vtilem esse, concoctionemque iuuare, & aluum constringere scribit.

Cardamomum.

De Cardamomo.

C A P. X X I I I I.

Q V O D Cardamomum vocant, Aroma est illis in regionibus probè cognitum, in quibus magnus eius vsus est. Huius etiam magna pars in Europam, Africam, & Asiam euehitur. Quàm verò rectè sit illi inditum Cardamomi nomen, aliis disceptandum relinquo. Auicenna lib. 2. cap. 159. sanè peculiare caput instituit de Saccolaa, quod duùm esse generum tradit, alterum Saccolaa quebir, id est, magnum; alterum verò Saccolaa ceguer, id est, minus. His nominibus cognitum est utrumque Cardamomum, cum Medicis Arabibus, tum Mercatoribus.

Saccolaa quebir.
Saccolaa ceguer.

Etremelli.
Ençal, Hil.

Elachi.
Dore.

Hilbant.

Cardamomum hoc veteribus ignotum fuit.

I N Malauar vocatur Etremelli, in Zeilan Ençal, in Bengala verò Guzarate, & Decan, interdum Hil, interdum Elachi, idque inter Mauritanos; nam à Gentilibus indigenis omnium prouinciarum enarratarum Dore nuncupatur. Quæ diuersitas summam illam nominum confusionem inter Arabes scriptores peperit (etenim nonnulli Indicis vocabulis vsi sunt, alij verò Arabicis) & multis errandi occasionem præbuit. Nam quod alterum Serapio Saccolaa, alterum Hilbane vocat, mendosum est exemplar, & Hil dumtaxat scribendum erat. Etenim si Bane omnino adiiciendum volumus, potius Bara dicendum erat, quod lingua Canarina magnum significat.

N I H I Ligitur aliud est Saccolaa omnibus Arabibus nuncupatum, aut Saccule Auicenna, aut Elachi, quàm quod Cardamomum vulgò appellat, veteribus cum Græcis, tum Latinis planè ignotum, ut ex eorū monumentis colligere licet. Siquidem Galenus lib. 7 simp. med. Cardamomum

scribit

Cardamomum minus vulg. *Cardamomum minus vulg.*

scribit non esse tã calida facultatis quàm Nasturtium, sed suauius & magis fragrans, cum quadam amaritudine: quæ omnes nota nostro Cardamomo non conueniunt, vt experientia docet. Dioscorides verò, lib. 1. cap. 5. cõmendat quod ex Comagene, Armenia, Bosphoroq; deuehitur (tamen si in India quoque & Arabia prouenire dicat) eligendumq; sibi bit plenum, frangenti contumax, gustu acre, subamarum, odore caput tentans. Nostrum contrà Cardamomum in illas regiones defertur, è quibus Dioscorides suũ deuehi scribit. Sed neque id frangenti contumax est, neque caput tentat, neque amarum, neque gustu adeò acri, vt Caryophylla.

Cardamomi
genera 4.
Plinio.

PLINIVS lib. 12. cap. 13. quadruplex esse Cardamomi genus scribit, sic inquit: Simile his & nomine, & fructu Cardamomum, semine oblõgo. Metitur & eodem modo in Arabia. Quatuor eius genera. Viridissimum ac pingue, acutus angulus, contumax fricanti, quod maximè lauratur. Proximum è rufo candicans. Tertium breuius atque nigrum. Peius tamen varium & facile tritu, odorisq; parui: qui verus, Costo vicinus esse debet. Hoc & apud Medos nascitur. Hæc Plinius, tametsi tam Dioscoridi, quàm ceteris Grecis vnicum tantum extet Cardamomi genus.

SED nullum ex prædictis cum nostro quidquam commune habet, quod fragile esse debet, siliqua candicante, granis intus nigris.

Saccolaa historia.

SERITVR verò id leguminũ modo, altitudine, quando summa, cubiti, in quo dependent siliquula granula interdum vsque ad viginti continentes, non, vt Cordus in libr. 1. Diosc. scripsit, Glandis aut Auellanae magnitudine.

Dauus Terentianus.

HVIC autem errori occasionem præbuit Dauus ille Terentianus, omnia perturbans, Gerardum Cremonensem^b interpretem intelligo, qui cùm hoc medicamentum ignoraret, nomen illi ex Grecis pro arbitrio indidit, tametsi legitimum Arabicum nomen in integro & non mutatum reliquisse præstiuisset.

QUAM Ruellij lib. 2. cap. 5. opinio sit erronea, qui no-
 bu Capsicon, aut Siliquastrum pro Cardamomo Maurita-
 norum proponit, omnibus notissimum est. Ruellij er-
ror.

AD ea verò qua Lacuna lib. 1. cap. 5. commentariis
 suis in Dioscoridem scribit, satis proteruè in Arabes inue-
 ctus, sic responsum volo: Neq; eius Meleghetam Cardam-
 mum esse Dioscoridis, siquidem ignota fuit Dioscoridi: ne-
 que Cardamomum maius coloris est cinerei: neque Nigel Melegheta.
Nigella.
 la tertium id genus quod in officinis haberi asserit, quando-
 quidem Nigella totis his provinciis non nascatur.

CETERVM non malitū fortè refragabor iis qui Cor-
 dumeni Arabum, Cardamomum Græcorum esse putant: Cordume-
ni.
 quandoquidem Serapionis & Avicenna Saccolaa Græcis
 est ignota, uti supra diximus. Quod verò S. ccolaa uten-
 dum negent, quoniam Græci de ipso nihil scripsere, non con-
 cedo; multis enim experimentis comprobatum est plerisque
 morbis perutile esse: eoq; utendum censeo in omnibus com-
 positionibus Arabū, & recentiorum qui Arabes secuti sunt.

MALAGVETAM porro, siue Meleguetam, à non-
 nullis Paradisi grana nuncupatam, cuiusque in Europa Malagueta
Cardamo-
mum nō est.
 vsus Cardamomi minoris loco, non esse Cardamomum didi-
 ci, quoniam sæpius cū in Hispania, tam hīc in India per-
 contatus eos qui è Lusitania in Malaguetam profecti fue-
 rant, an istic Cacollaa siue Sacollaa (quod Cardamomum
 appellamus) nasceretur, negarunt omnes: rursus Indi inter-
 rogati an Malagueta apud eos cresceret, negarunt & ipsi.
 Deprehendebā tamen Malaguetam ab Avicenna Com-
 bazbague dici, eumq; scribere ex çofala, cui Malagueta
 provincia contermina est, deferri: verisimile autem mihi
 non videri Avicennam, virum adeò peritum, bina capita de
 eadem re scripsisse. His cogitationibus occupato animo, Tur-
 cam mercatorem professione Iudaum, in Cochini commo-
 dum reperio, qui diceret sibi mandatum, ut præter cetera
 aromata çacollaa quabir, hoc est, Cardamomum maius,

emeret : quod me mouit, vt sciscitaret an in alijs etiam regionibus nasceretur. Tandem Regiarum mercium in Ceilan Curator, Factorem vocant, mihi retulit, istic inueniri nostro quidem multo maius, sed minus odoratū: remq. ita se habere comperi, illius specimine (me curante) ex Ceilan delato. Accersitus praeterea in Balagate ad curandum illustrem Harnjam, cuiusdam Regis in Balagate, nomine Verido, fratrem, de industria medicamentum, in quo Cardamomum maius & minus Arabica lingua, praescripsi, vt conspicerem : vtrumque mihi exhibitum ad medicamenti compositionem, eadem quidem vtriusque forma, sed magnitudo diuersa, nulla tamē cum Malagueta similitudo.

Saccolae delectus.

OPTIMUM autem censetur minus, quod odoratum est altero, & facultate maius dici potest meo iudicio.

PROVENIT vtrumque in India, praesertim verò ab Emporio Calecut vsq. ad Cananor, tamen si alius etiam locus Malauar, & in Iaoa nascatur, non tamen adeò copiosum, neque cortice adeò candido.

Saccolae usus.

MVLTVS eius vsus est in his prouincijs, siquidem vna cum Betre (veluti supra diximus) manditur, pueritiaeq. caput & stomachum expurgat, & Serapijs admiscetur.

Matth. Siluatici error.

FALSVM autem est quod Matth. Siluaticus cap. 117. scripsit, Indos eius radice aduersus febris circuitus vti^a, nascique in tuberibus quarundam arborum. Nam exili est admodum radice, nec nisi satum prouenit, solo ante ignibus perusto, vt facilius enascatur.

^a Cordus in lib. 1. Dios. Cardamomum maius ficus propemodum magnitudine facit : minus verò Auellana minus. Sed lib. 4. de plantis Cardamomum medium Auellanz grandis aequale facit. Matthioli similiter Cardamomi iconem ficus forma & magnitudine exhibet: cum tamen nihil aliud sit quam Melegueta suo inuolucro lecta, quae sanè inter Cardamomi vulgaris siue Saccolae Arabum genera ex nostri auctoris sententia recipienda non est.

^b Pandectarius eius meminisse inuenietur cap. 117 in nostris autem exemplaribus apud Rhasin haud facile inuenies.

^c Nullam huic similem facultatem nostra Pandectarij, qui Matthaeus Siluaticus est, exemplaria tribuunt.

De Faufel.

CAP. XXV.

IMPROBE faciunt, qui pro Faufel Santalum rubrum substituunt, quod plerumq³ alio ligno rubro per simill³ adulteratur: est enim utrumque inodorum, ut in Santalo diximus. Faufel verò & minoris emitur, nec adulteratum est, poteratque facile in Lusitaniam deferri cum aliis Aromaticis, si aut Pharmacopola, aut Medici curiosi magis essent, idq³ adferendum curarent. Faufel vulgare est.

DICITUR autem Arabibus Faufel (tamen sic corr^u. Faufel. p^{te} Auicennalib. 1. cap. 262. Filfel & Fufel) tum etiam Filfel, Fufel. in Dofar & Xaël portibus Arabicis: in Malauar Pac à Pac. vulgo, à Nobilioribus verò Areca, quo nomine vtantur Lusitani qui in Indiis habitant, quoniam primùm ea regio fuit illis cognita: in Guzarate & Decan, çopari: in Zeilan, çupari, Poaz, Pinan, Chacani. Poaz, Pinan, Chacani. Poaz: in Malaca, Pinan: in Couchin, Chacani.

NASCITUR plurimum in Malauar, in Guzarate Faufel nata. & Decan paucā quantitate, idq³ dumtaxat in maritimis, les. sed laudatum, praesertim in Chaul, quod deferretur Ormuz. Optimum item prouenit in Mombaim insula, quam mihi Mombaim insula. Rex Lusitania dono dedit, excepta emphyteusi. Laudatur etiam quod in regione Baçaim prouenit, atque id deferretur in Decan cum hoc quod in Gauchin nascitur nigrū & pusillum, durum admodum, postquam siccatum fuerit. Nascitur etiam in Malaca, sed tam parua quantitate, ut vix incolis sufficiat. Item in Zeilan magna copia, sed candidum, quod in eam partem regionis Decan deferretur qua Coramaluco paret, tum etiam in Bisnaga. Deferretur etiā ex Zeilan in Ormuz, Cambaya, & in insulas Maldinas, siue Naledinas. Et tamen si scribat Serapio lib. simp. cap. 345. Arabiam nō alere Arecam (de mediterraneis locis & magna ex parte intelligendum id est) nascitur tamen laudata, sed exigua in Dofar & Xaël locis maritimis. Amat enim haec arbor maritima loca, & mediterranea respuit, alioqui magna cum diligentia sereretur, quoniam singulis diebus eam edūt cūm

FAUFEL CVM SVO INVOLVCRQ,
& involucre exemptum.

AVELLANAE INDI-
CE genus oblongum.

Mauritani, tum Moali (genus hominum id est, qui Ali, ut Moalla dixi, generum Machometi sectantur) etiam in suis ieiuniis cum à Betre abstinent. Mastificant enim Arecam cum Cardamomo, purgandi ventriculi & cerebri gratia.

ADMISCENTUR Faufel, siue Arecæ, eadem quæ ^{Faufel hist. xura.} supra Betre admisceri diximus: tamen si Betre calidum sit, Arecæ verò frigida & sicca. Sed & admiscetur Lycium, quoniam utrumque gingivas confirmat, & dentes stabilis, stomachum roborat, & utile est aduersus sanguinis reiectiones, vomitus, & alui profluvia.

EST autem ipsa arbor recta, fungosa materie, foliis ^{Faufel historia.} Palma, fructu nucis Moschata, minore tamen, aut iuglandibus exiguis simili, intus duro, & candidis rubentibusque venis resperso, non planè rotundo, sed altera parte sessili: quæ tamen notæ non omnibus Arecæ generibus conueniunt. Inregitur hic fructus inuolucro admodum lanuginoso, & foris subflauo, perquam simili Dactylis, cum maturuit, & antè quàm siccatus sit. Immaturus verò, stupefacit & inebriat. editur autem immaturus à nonnullis, ut, veluti temulentis, dolorum cruciatus non sentiant.

SICCATVM verò fructum sic parant. Contusam nucem ^{Faufel præparatio & usus.} Faufel in tenuissimas partes cum Lycio, & folio Betre, cui exemptus sit nervus, mastificant, veluti in Betre diximus, & priorem saliuam, quæ cruenta est, expuunt, eaq; ratione cerebrum & ventriculum expurgant, gingivas, & dentes stabilunt. Potentiores ex Faufel, Lycio, Caphura, Ligno aloës, & Ambari momento, formas orbiculares siue pastillos componunt, quos mastificant.

SCRIBIT Serapio libr. simplic. cap. 345. excalescere, & amaritudinis particeps esse. Sed cum degustauissem, nullum calorem deprehendi; verum cum insipiditate adstrictoria facultate præditum esse comperi. Itaque puto aut Serapionem hanc Arecam non nouisse, aut, si nouerit, illam numquam degustasse.

Aqua ex
Faufel.

Ex ea viridi aquam stillaticiam vitreis organis elici-
beo, qua maximo cum successu in biliosis alui profluuiis vtor.
Sed arcanum id mihi haecenus fuit.

* Nucem Faufel cum suo integumento nobis aliquando commu-
nicauit Petrus Coldenbergus Pharmacopola, vir eruditus, & rei her-
bariae peritus.

INVENIUNTUR interdum aliae nuges oblongae, quae Faufel
cum suo inuolucro magnitudine equant, praedurae & foris nigrican-
tes, quae per medium sectae Nucem myristicam mirum in modum
amulantur. Fortè Faufel genus erunt, aut aliquid simile. Sed cum
dumtaxat vetustate exsuccas videre licuerit, de gustu & tempera-
mento nihil pronunciare possum. Vtriusque iconem expressimus.

MEMINIT etiam Arceæ Lud. Roman lib. nauig. 5. cap. 7 in hunc
modum: Edere suenerunt (de rege & magnatibus urbis Calecut lo-
quitur) fructum quendam cui *Chosolo* (Faufel intelligit) nomen est.
Hunc mittit arbor *Archea* nomine, Palmae non dissimilis, quae caryotas
gignit, & consimiles producit fructus. Miscet insuper contritas
ostrearum conchas calcis instar. Hæc ille. At ridiculū esset quod idem
lib. 4. cap. 2. scribit (quoniam quæ sanitatis tuendae causa eduntur,
praesentissimum esse venenum asserat) nisi causam postea subiiceret.
At Sultanus, inquit, letho traditurus est Sarravis quempiam, ad se ac-
ceritum cui mors imminet, nudum sibi assistere compellit, moxque
edit nonnullos fructus, *chosolos* vocitant, instar nucis myristicæ: man-
dit etiam quædam herbarum folia, modo mali Assyrii, *tambelos* no-
minant, addit etiam attritarum concharum ostreae calcem, simulque
cuncta mandendo ruminat. Tandem in eum, quem cupit occidi,
expuit, aspersoque eo, continuo mors subsequitur, praesentaneo ve-
neno vitam perimente: nam ubi in hominem, ut praemisimus, expue-
rit contrita venena, intra mediae horae spatium peritus veneno in
terram corruens efflat animam. Hæc ille de Sultano Cambaia, quem
patet in cunabulis veneno aluerat.

De Nuce Indica.

CAP. XXVI.

Palma Indi-
ca

NULLAM arborem vsibus humanis aptiorem inue-
niri puto, quam sit Palma Indica, veteribus Graecis, quan-
tum conicio, incognita, & Arabibus ferè neglecta, qui
pauca admodum de ea descripserunt.

Iausialindi.

AVICENNA lib. 2. cap. 506. eam vocat Iausialin-
di, quod Nucem Indicam sonat: Serapio lib. simp. cap. 228.

Iaralnare.

& Rhases lib. 3 de remed. cap. 20. arborem ipsam Iaralna-
re, id est, Arborem nuciferam. Vocatur autem vulgo ipsa arbor

Maro, Na-
rel.

Maro, & fructus Narel, quod vocabulum Narel commu-

Tengamarā.
Tenga.

ne est Persis & Arabibus: in Malabar arbor ipsa Ten-
gamaran, fructus verò maturus Tenga, sed viridis adhuc

& im-

Eleni, Lan-
ha.

Trican, Ni-
hor, Coquo.

& immaturus Eleni, & Goæ Lanha : in Malaio, arbor Trican, ipsa nux Nihor, cui nos Lusitani nomen Coquo indidimus, ob tria illa foraminum vestigia, quibus Cerco-
pitheci, aut alterius similis animalis caput representat.

Nucis Indi-
cæ historia.

ARBOR est vastæ magnitudinis, foliis Palma aut Arundini similibus, aliquantulum tamen latioribus : flore Castinea, materie fungosa & ferulacea. Gaudet arenoso solo & mari vicino, ut in mediterraneis baud facile sit reperire. Seruntur ipsæ nuces, ex quibus enata planta transplantantur; & paucis annis adolescunt & fructifera fiunt, præsertim si diligenter colantur. Nam hieme, cinere aut stercore conspergi volunt, æstate aqua rigari : lætiores tamen euadunt, si secus ædificia pangantur, quia videntur sordibus & luto gaudere.

Olla.

MATERIES ligni, cum sit procera, ad plurima perquam utilis est, ita ut interdum in Nalediua insula (Mal-
diuam vulgo, ut diximus, vocant) ex hac arbore naues fabricentur, atq; clauis, malis, velis & rudentibus armentur. Ex ramis qui in Malauar Olla^b appellantur, fiunt adiun-
recta, & nauium tabulata & opercula.

Cocci duo
genera.
çura.

Orraqua.

PORRO has arbores in duo genera distinguunt. Al-
terum enim fructus ferendi causa seruant : alterum curæ
cogende gratia, quæ est vinum mustum : hæc autem deco-
cta, ab incolis Orraqua vocatur. çura verò in hunc mo-
dum cogitur. Præcisis ramis, vascula alligantur, ad liquo-
rem, çuram vocant, excipiendum : quem ut ex alioribus
ramis colligant, arborem conscendunt aptatis ad pedes
compedibus & laqueis, aut fasciis vinculisque quibusdam ar-
bores per intervalla colligantes. Hæc Sara destillatur aqua
ardentis modo, vinumq; extrahitur aqua ardenti per omnia
simile, ut etiam pannus lineus eo madefactus non secus ar-
deat, quam si aqua ardenti intinctus foret. Vocatur autem
stillatus hic liquor Fula, id est, flos : quod reliquum est,
Orraqua appellatur, admiste stillatusq; liquoris memento.

Fula.

E çura

Eçura vel Sura (ita enim pronunciandum est) antequam exstilletur insolata, sit acetum satis interdum acre. Sublato priore vasculo, si vulnus in arbore factum adhuc Suram exstillet, servatur ea, & solis aestu vel igne densata, sacchari modo coit; id jagra vocant. Optima censetur quæ in Na- jagra. lediua insula nascitur: etenim non nigricat veluti quæ in aliis regionibus gignitur.

TEGITVR nux adhuc recens tenero admodum cortice, Cinara, dum gustatur, saporem referente. Constat tenera valde & dulci medulla, quæ in se conclusam aquam suauem & dulcem habet, & fastidiũ non parientem, multoq; tempore durantem. Quanto autem recentior est nux, tanto eius liquor suauior, tum etiam medius cortex qui amygdalis suauitate non cedit, editurq; à nonnullis cum jagra, cuius paulo antè meminimus, aut cum saccharo: aut ex eo trito lac exprimitur, cum quo coquitur Oriza non minus suavis quàm si cum lacte caprino decocta esset: aut ex hoc & auium quadrupedumue carnibus edulia parantur Caril illis nuncupata. Maturior verò facta nux, continet Caril. quidem etiam liquorem, sed non adeò suauem ut prior, quique interdum acescat.

NVCEs istæ recentes siccata, atq; superiori cortice delibrata & confracta, ab indigenis Copra vocantur, deue- Copra. hunturq; in Ormuz, Balaguata, aliasq; regiones, quibus minore copia nascuntur, quàm ut exsiccari possint: aut in eas provincias quæ his omnino carent. Suaues sunt, iisq; vimur tamquam castaneis siccis. Gratiores mulco sunt palato, quàm quæ integra in Lusitaniam perferuntur.

Ex iisdem fragmentis, siue Copra, limpidissimum oleum Oleum ex Copra. magna copia torculari exprimitur, non modò ad lucernas vtile, sed etiam Oriza coquenda aptum. Duplex verò exprimitur ex his nucibus olei genus.

VNUM ex nucibus recentibus contusis calida affusa Oleum ex Cocco re- aqua, quibus expressis oleum aqua supernatat. Hoc vimur centi.

ad purgandum extremis ventriculum & intestina: purgat enim leniter & sine noxa: multi Tamarindorum expressionem addunt, quod & vtile medicamentum esse sapientissimus expertus. Si hoc oleum intelligunt Auicenna libr. 2. cap. 506. & Serapio lib. simp. cap. 228. cum id butyro praferunt, rectè sentiunt mea sententia. in eo verò falluntur, quod ventrem minùs lenire dicant, quàm butyrum.

Olei ex Copra facultates.

ALTERVM genus olei id est, quod superius ex Copra exprimi diximus. Id præter iam dictas facultates, nervis admodum est vtile. Siquidem magnam huius utilitatem quotidie experimur in nervorum contractionibus & articulorum doloribus antiquis: hoc enim inunctum agrum cupæ grandi, quæ hominem capere possit, imponimus, ibique dormire & quiescere concalescitur sinimus, magno cum adminiculo. An verò lumbricos enecet, ut scribunt Auicenna locis iam citatis & Serapio, nondum expertus sum. Quod verò ipsam nucem eadem facultate præditam scribant, non modò rationi consonum non est; sed ipsa quotidiana experientia manifestissimum est, eius esu lumbricos generari. in Serapionis autem libr. simplic. cap. 228. sententiam facile concessero, qui Mansarunge (quem antiquum Mesuen esse ait) auctoritate fretus, nucis huius siue Cocci esu alui profluvia sisti auctor est. Alienum enim à ratione non est, ut ipsa nuce, quæ terrestrium est partium, aluum sisti: oleum verò, quod tenuiam & aëreum est partium, ventrem subducere.

Mansarunge.

Lacuna copra.

NVLVM autem oleum exstillat ipsa arbor, sed dumtaxat ex ipso Cocco exprimitur: tamen si Lacuna Com. in Diosc. lib. 1. cap. 29. scribat in ea opinione quosdam esse, ut credant dulce id oleum, quod ex hac Palma stillat, Dioscoridis esse Eleomeli.

Eleomeli.

Cairo.

CETERVM duplici cortice integitur hac nux. Extimus villosa materie compactus est, ex qua fit Cairo Malabaribus dictus, hac in provincia magni usus. Nam & ex co-

ruden-

rudentes^c & funes nauibus necessarij fiunt, qui incorrupti manent in aqua marina. Ex eodem stupæ loco naues obturantur ac stipantur, ipsisq; adeo stupis præstat, quod putredini minùs sit obnoxius, & aqua marina imbutus infletur denseturq;. Nulla certè ex hac villosa materie fiunt aulea, ut persuadere nobis nititur Lacuna Comm. in Diosc. lib. 1. cap. 141. Ex putamine illo interno & præduro vasa in tenuiorum vsum ternantur, & etiam carbones fiunt aurifabris perquam viiles. Sed et vasa paralyticos, si inde bibant, minimè iuuant, ut putauit Sepulveda, & vulgo Lusitanorum creditum est. Nam nihil huius fructus nervis salutare est, præter oleum, de quo paulo antè: sed nec ipsi incole huiusmodi facultates talibus vasculis tribuunt, nec quisquam probatus auctor meminit.

Vasa ex
Cocco.

Vascula ex
Cocco para-
lyticos non
iuvant.

SED minimè prætermittendum putavi, quòd harum regionum incolæ istarum palmarum germinibus vescantur: gratiora enim sũt palato, quàm aut Castanea molles, aut humiles Palma, quas vulgò Palmitos, Itali Cefaglioni vocant. Quo autem vetustior est Palma, eo tenerius & delicatius germen producit. At eo sublato peris Palma: hinc fit, ut qui huiusmodi germẽ edit, nō immeritò Palmā vorare dicatur.

Palma Indi-
cæ germen.

Palmitos.

N V N C superest, ut de Cocco, quem de Maldia^d appellant, aliquid subiiciamus.

Coccus de
Maldia.

L A V D A T V R hic Coccus, aut hac nux (sed præsertim eius medulla) aduersus venena ab ipsis earum insularum incolis. Et à viris fide dignis accepti, ad coli dolores, paralysim, epilepsiam, aliòsque nervorum affectus se vtilem sensisse: à coli quidem doloribus, quòd vomitum excitaret; ab aliis verò aegritudinibus immunes reddi agros, si aquam in iis nucibus (adiecto medulla momento) aliquamdiu conseruatam ebiberent.

SED cum non sim id expertus, minus fidei his tribuo. Nullam autem, periculum faciendi, occasionem habui, quòd vii malum medicamentum quorum facultates iam mihi perspecta,

pecta & multa experientia comprobata sunt, veluti sunt Lapis Bezar, Theriaca, Smaragdi, terra sigillata, & alia pleraq; medicamenta (de quibus suo loco) quam recensibus minusq; certis. Nā quod nonnulli dicant, se huius vsu commodum sensisse, an id per suasionem & imaginationem factū sit ignoro; hinc fit ut nihil affirmare possim. Sed si quid certius cum tempore nactus fuero, sententiā reuocare non pudebit.

*Cocci de
Maldia hi-
storia.*

NIGER est autem huius Cocci cortex, & nitidior vulgari Cocco, figura ovali magna ex parte, nec ita rotunda ut vulgaris: medullæ siue pulpa interior, quæ siccata dura est admodum & candida, nonnihil tamen ad pallorem inclinans, in superficie rimosa est & valde porosa, nullo sapore excellens. Dosis verò est huius medullæ ad grana decem, cum vino aut aqua, pro morbiratione & natura.

INVENIUNTUR interdum isti Cocci prægrādes admodum, interdum etiam exigui: omnes autem in littus eiectioni.

VULGARI autem fama accepimus, insulas Maldivas aliquando continentem fuisse, sed inundatione maris submersum, has insulas effecisse; in quibus obruta Palma fuerint, quæ hos Cocco protulissent, qui terra indurati in hunc modum conspiciuntur. Sintne verò eiusdem generis cum nostris, facile iudicari non potest, cum hætenus nemo folia aut arboris truncum videre potuerit; sed soli Cocci in littus eiciantur nunc bini coniunctim, nonnunquam verò singuli separatim. Sed hos nemini colligere licet, nisi cum capitis periculo; quoniam Regis esse asserunt quidquid è mari in littus eicitur: quæ res maiorem auctoritatem huic nuci conciliauit. Eximitur autem ex his Coccis pulpa siue medulla, deinde exsiccat eadem ratione quæ Copra, atque indurescit eo quo venditur modo: diceres esse caseum ouillum.

* Huius arboris descriptionem cum alijs, tum Ludouicus Romanus libr. 1. cap. 16. & Iosephus Indus cap. 137. & 138. tradiderunt. Sed & Strabo Geographiæ 16. huius palmæ meminit: quare satis mirari non possum nostrum Auctorem, qui veteribus Græcis incognitam

Melobolus

nitam dicat hanc arborem. Sic enim habet Strabo: Cetera verò ex Palma præbet, ex ea enim panis, mel, acerum, & oleum fit, & testilia varia: nucleis pro carbonibus fabri ferrarij vtuntur, qui in aqua macerati bobus & ouibus in pabulum dantur.

a Nulquam in nostris exemplaribus huc adductos Auctores *Sarabara* meminisse comperio: at Neregil meminerunt, quemadmodum & Pandeſtarius cap. 565.

b Ferdinandus Lopez lib. 1. Historiæ Indiæ, *Olla* vocat, non Palmæ ramos, sed ipsa folia, quibus inscribere solent Indi res memorabiles, & instrumēta publica. Refert idem, simili *Ollæ* seu folio, Atabieis characteribus inscriptam fuisse eam epistolā quam Rex Calecut ad Lusitanic Regem Emanuelem dedit, cum eò primū appulerunt Lusitani.

Inuestæ porro sunt Antuerpianæ paucos ante annos ex India merces magnis foliorum nutis Indiæ (vt asseriebant) fragmentis inuolutæ: cubitalia erant ea fragmenta aut ampliora, crassiora tamen quàm vt quidquam his inscribi commodè posset: nam etsi per medium aperta essent, interdum bubalini corij crassitudinem æquabant, læuia vtriusque & perpolita, ac, quantum ex fragmentorum magnitudine colligere licebat, quaternos aut quinos cubitos longitudine, binos verò latitudine superauerant, ita vt non incommodè ædes & naues his regere, & vela concinnare, earum regionum incolæ, vt noster Auctor asserit, possint. Eius fragmentum penes me est à Guilhelmo Andrea Pharmacopœo Antuerpiensi integerrimo mihi donatum.

c Omnes rudentes & funes nautici Onerariarum Regiarum Vlyssipone confecti sunt ex villis Coccozum siue nucum, præsertim verò earum quæ in Indiam nauigant. Sed etiam ex his villis sunt nodosa cingula, magno in vsu omnibus ferè tenuioris fortunæ mulierculis Vlyssipone.

d Vidimus vascula ex hoc Cocco de Maldiua confecta Vlyssipone, tum aliis locis, oblongiora plerumque quàm quæ ex vulgari Cocco parantur, & nigriora nitidiora quæ. Sed & ipsam medullam siccatam Vlyssipone venalem reperias, cuius facultates mirificè extollunt, atque omnibus ferè alexipharmacis præferunt: eam quæ ob causam magnum eius pretium. Quàm verò parum fidei sit adhibendum huiusmodi fabulosis & commenticiis facultatibus, Auctor noster satis declarat.

Non ineptè subiiciendæ hæc videntur aliquot Auellana rumicores cum suis descriptionibus.

Prior exigua est, tribus lateribus elatioribus, atque itidem tribus foraminum vestigiis, vti Nux Indica seu Coccus, conspicua, villosa quodam inuolucro, veluti Fauces ferè, testa, nucleum continens dulcem, tenui candicante membrana inclusum.

Altera pollicari est longitudine, duorum verò digitorum crassitie, inferiore parte scissilis, rugosa scabiæ & cinerea, superna autem & eminentiore parte læuis subfusque coloris, ita vt animalculum duro cono testum videatur: prægnans est, & aliam continet. Huic ferè simile genus inuenitur minus, nigricanteque colore, quod à Matthiolo inter Indicas Auellanas exhibetur.

Tertia ab amplissimo viro Corthuso mihi nomine Mehenbethene missa, quamuis non admodum eius descriptioni cōueniat, & potius eorum sententiam amplectendā censeam, qui inter ynguentarias nu-

res referunt: pollicem transuersum longa est, forma triangulati, duroque & ligneo putamine. fracta tres cellulas habet, in quibus nucleus oblongus albus dulcisque inuenitur.

De Myrobalanis.

CAP. XXVII.

MANIFESTUM est, neque Dioscoridem, neq. Galienum, neque Plinium, nostra Myrobalana cognouisse, sed eorum Myrobalanum planè aliud esse, ex quo videlicet oleum ad pretiosa vnguenta exprimerent. *μυροβάλανος* enim idem sonat Græcis, quod Nux vel glans vnguentaria Latinis. Myrobalana Græcis & Latinis incognita. Myrobalanus Græcorum.

ET quoniam Auicenna & Serapionis interpretes vidit hæc nostra quodammodo ad glandis formam accedere, nullo iudicio Myrobalana vertit, cum mea sententia Pruna (quibus similia sunt) meliùs vertisset.

VOCAT ea Auicenna lib. 2. cap. 458. Delegi: Sic etiam Serapio, lib. simp. cap. 107. tamen si librariorum vitio Halilig corruptè legatur. Omnes enim Medici Arabes mihi affirmarunt, omnia Myrobalana Delegi vocari. Peculiariter verò flaua azfar, Indica siue nigra asuat, quebula quebulgi, bellerica beleregi, & emblica embelgi, sub quo nomine haudquaquam nota fuere hæc posteriora Auicenna, lib. 2. cap. 228. & Mesua, de simplic. medicam. purg. cap. 3. sed sub nomine Seni, ut patet ex Serapione, Seni qui Seni, tenuissimo cortice prædita esse scribit, quæ nota Emblicis conuenit. Delegi, Halilig, Azfar, Asuat, Quebulgi, Beleregi, Embelgi.

SUNT igitur in vniuersum quinque eorum genera, quorum nomina magna ex parte mutuati sumus. Nam quod genus quoddam Serapio Damascenum appellat, melancholicis morbis perutile: id facit, non quod in Damasco proueniat hic fructus, sed quod hinc ex India Myrobalana Indæ ed deferrentur. Myrobal. quinque genera.

ET quamuis idem Serapio lib. simp. cap. 107. scribat Seni cognominata genus esse Olivarum, tamen errat (quod pace eius dictum volo) atque ei erroris occasionem præbuisse credo, quod emblica sale aut aceto condita edantur. Serapionis error.

Myr. flava.

Myr. natica.

Myr. bellerica.

Myr. chepula.

Myr. emollica.

FALLUNTUR autem iam qui omnia Myrobala-
 notum genera in eadem arbore nasci putant, quam qui fla-
 ua & quebula tantum. Nam quinque sunt diuersa arbo-
 rum genera: &, quod magis mireris, in regionibus sexa-
 ginta aut centum leucis inter se distantibus nascuntur. Pro-
 ueniunt enim nonnulla in Goa & Batecala, alia in Mala-
 uar & Dabul. In toto regno Cambaia quatuor eorum ge-
 nera inueniuntur: quebula verò in Bisnager, Decan, Gu-
 Zarate, & Bengala.

Myrobala-
 notum ar-
 bores diuer-
 sa.

CETERVM quæ in Lusitaniam sicca deportantur,
 magna ex parte sumpta sunt in regione quæ est inter Da-
 bul & Cambaya. Nam experientia compertum habemus,
 hos fructus, quos regio septentrioni vicinior producit, minùs
 putredini obnoxios esse. Inuenio autem apud eos tria My-
 robalanorum genera (ipsi vocant tres species) quorum vsus
 est in purgationibus leuibus & sine molestia. horum pri-
 mum genus, quod rotundum est, & bilem purgat, indigenæ
 arare, medici antiqui vocant, nobis sunt flaua: alterum
 genus, incolis rezanuale dictum, nostra sunt Indica siue ni-
 gra: tertium genus, Gotim incolis nuncupatum, rotundum,
 nobis bellerica sunt. Chepula verò nostra quæ pituitam pur-
 gant, illis aretea appellantur. Hæc sunt quatuor Myroba-
 lanorum genera, quæ illis sunt in vsu medico. Nam quinto
 genere, amuale iis nuncupato, nobis verò emblica dicto
 (tamen si apud eos reperiatur) non vtuntur, nisi densandis
 coriis, Rhoeis coriariorum loco, & atramento conficiendo.
 Sunt tamen etiam nonnulli qui iis viridibus vescuntur ex-
 citanda appetentia causa.

Arare, Anti-
 qui.
 Rezanuale.
 Gotim.

Myrobala-
 notum hi-
 storia.

PORRO Arare rotundum est, & Sorbi folia profert,
 Amuale foliis est minutim incis, palmam longis. Reza-
 nuale octogonum est, & folia Salici similia habet. Guli so-
 liis est Lauri, sed pallidioribus & sub cinericiis. Aretea ma-
 gna sunt & rotunda, oblongiora tamen dum ad perfectam
 maturitatem peruenierunt, & angulosa: folia eius Persicis

^asimilia. Sunt autem singula arbores Pruni magnitudine, omnesq; siluestres & spontè nascentes, non domestica.

Cum autem gustu sint adstringente & acido, Sorborum immaturorum modo, ex frigidorum & siccantium classe esse dixerim.

PREPARATIONIS modus apud Indos non inualuit, vipote qui iis non vrantur purgationis, sed adstrictionis dumtaxat gratia. Nam si purgare velint, eorum decocto vtuntur, & maiore dosi quàm nos in Europa. Solent autem iis saccharo conditis vii magno cum successu, nec quisquam medicorum vsu istorum famam vnquam est perulatus. Chepulorum^b autem maior est gloria: conduntur hac in Bisnager, Bengala & Cambaya: flaua & Indica, in Batecala & Bengala.

Aqua stillatitia Myrobalan.

I V B E O ego ex his immaturis stillaticium liquorem organis elici, quem post sumptam aliquã conseruam adstringentem propino, & Syrupis admisceo, si quando opus est. Flaua & Bellerica præscribere soleo initio mense, iis qui aut alui profluuio, aut stomachi relaxatione laborant: talibus enim conuenit huiusmodi cibus propter adstrictionem cum pauca aciditate coniunctam. Præterea immaturorum Myrobalanorum succum, in alui profluuio apprimè efficacem esse expertus sum.

^aChepulorum arborem apud Bituriges Gallorum inueniri intellexeram, & huius folium inde allatum dono mihi dedit D. Ioan. Posthius Germ. medicus, mihi amicissimus: verùm id Persicæ folio simile non est, sed Pruni aut Cerasi folium potius emulari videtur, atque nihil aliud esse postea comperi, quàm Pruni genus mihi i. Rariorum stirpium lib. descriptum. Omnium verò Myrobalanorum genera, vt in officinis inueniuntur, expressimus.

^bChepula rarius ad nos adferuntur, & non nisi dura & malè condita Emblica verò copiosè recentissima & opumè condita inuehantur Antuerpiam.

Refert Fragosus, in noua Hispania fructum Dactylorum modo nasci Houos nomine, Myrobalanis flauis adeò similem, vt plerique eundem esse contendant: præalta nascitur arbore, vt vix colligi possit nisi præmaturus spontè decidat.

Sed quandoquidem in Houos mentionem incidimus, meminit etiã arboris Houo Franciscus Gomara, in Generali Indiarũ historiã cap. 67. quæ an eadem sit cum superiore, aliis disceptandum relinquo.

Houo,

Houo, inquit, arbor est præalta & patula, sanam vmbra præbens (qua de causa, cum Indi, tum Hispani potius sub ea, quam sub alia quavis arbore recubant) ex cuius cacuminibus & cortice, odorata fit aqua ad crura roboranda, & facandam faciem, utilis: etenim cutem constringit & densat in quem vsus balnea fiunt ex ea, etiam itinere defessi. salutaria. Eius radice vulnerata, multa aqua manat potui apta, fructu flauo, paruo, & pulpæ parum habente, sed ossiculum in se continente satis magnum. salubris est is fructus, & facilis digestionis, sed dentibus molestus & noxius, ob fibrarum copiam.

De Tamarindis.

CAP. XXVIII.

MEDICAMENTVM omnibus cognitum sunt Tamarindi, quamobrem nullum adulterium norunt.

NASCUNTUR multis Indie locis, sed qui montosis & ad Septentrionem obuersis proueniunt, præferuntur, & diutius incorrupti manent: quales Cambaïete & Guzarate gignit.

VOCANTUR in Maluar Puli, in Guzarate Ambili, quo nomine reliquis Indie prouinciis noti sunt. Arabes ^{Puli, Ambia} ^{li.} Tamarindi appellant, quasi dicas Palmulas Indicas. Nam Tamarindi. Tamar (quod omnibus notum est) eorū lingua Dactylum significat. Palmulas autem vocant Arabes hunc fructum, non quod eius arbor Palmæ similis sit; sed quoniam aliud nomen magis aptum non inuenerint, ossicula etiam in se continere conspicientes.

ARBOR est Fraxini, aut Iuglandis, Castaneæ æ am- ^{Tamarindorum histo-} ^{ria.} plitudine, materie firma, non fungosa siue spongiosa, ramis foliis ornatis multis minutimq; incisis, palmi magnitudine: fructus in arcus aut digiti incurui figuram efformatur. Huius immaturi cortex viret, siccatus verò, cinereus est, & facile auellitur: nucleos intus continet satiuorum Lupinorum magnitudine, quodammodo rotundos, sed planos, colore furuos, sed laues; quibus abiectis, pulpa vsus est, qua len- ta & viscida est. Sed illud obseruatione dignum, quod hic fructus in arbore adhuc pendēs noctu foliis sese inuoluat vi- tandi frigoris causa, interdiu verò sese expediat, & è medio foliorum emergat. Acidus est dū viret, sed tamen ea aciditas ^{Tamarind.} ^{facultates.} suauitate non caret. Plurimum illis expurgatis vtor cū sac-

charo, atque id maiori cum successu, quàm si Syrupo acetoso viderer. Soleo etiam plerumque egros Tamarindorum infusione purgare. Tamarindorum quatuor vncia aqua frigida aut stillatio in tubi liquore macerentur per tres horas, deinde facta expressione eximantur Tamarindi, quos modico saccharo inspersos vtiliter exhibeo; euacuant enim ex parte biliosum humorem atque puuitosum incidunt & attenuant. Huius regionis incolæ sine molestia sese purgant Tamarindis cum oleo Nucis Indicæ sumptis. Medici verò Indici, folia Tamarindorum trita partibus corporis erysipellate infectis imponunt. Nos hîc Tamarindis aceti loco vti- mur, gratior enim palato est eorum aciditas, præsertim maturorum. Deferuntur in Arabiam, Persiam, Asiam minorem, & Lusitaniam sale conditi, vt temporis iniuriam melius ferre possint. Ego verò sine sale domi asseruare cum suo cortice soleo. Fit ex iis recentibus cum saccharo conferva, præclarum proculdubio medicamentum ad digerendos & expurgandos humores, nec minùs palato gratum. Tamarindorum stillatio liquore pro digestiuo aliquando vsus sum: verùm cùm nimis dulcem & insipidum ferè inuenerim, eo vti desij.

Tamarind.
conferva.

Aqua stilla-
titia Tama-
rind.

N V N C superest, vt ex Auctorum Arabum scriptis hoc medicamentum examinemus, cùm veteribus Græcis fuerit incognitum.

A V I C E N N A lib. 2. cap. 699. hoc medicamentum non describit, sed eius delectum dumtaxat profert, aitq; recentiores Tamarindos præferri.

Mesue-
plus.

M E S V E lib. de simp. med. cap. 8. facit illos Palma siluestris Indicæ fructum: sed eius error inde manifestus est, quòd tota India palmas non reperias: sed palmula adferuntur ex Arabia in Indiã, vbi magna quantitate eduntur sicca, similiter & in massam cõpresse, abiectis nucleis. Memini tamen vidisse quoddã genus siluestre palmarũ in Cambaya & Guzarate, sed sterile & lōgè diuersũ à Tamarindifera arbore.

Palma silue-
stris.

SERAPIO lib. simpl. cap. 348. ex auctoritate Bonifacii, in Casarea Aman prouenire asserit. Sed pace eius dictum sit: nullos Tamarindos in Casarea Aman, quæ est Syria, prouenire certum est, cum à negotiatoribus mercimoniij gratia eò ex India deportentur.

NONNULLI Tamarindos à saporis aciditate Oxyphœnicem faciunt, quorum sententiam ut nec improbare, ita nec approbare possum. Sed quòd **Lacuna Com.** in Dioscor. lib. 1. cap. 126. à Thebaicis palmulis non differre scribit, non probo: quemadmodum nec quòd eius arborem Palma siue-
Oxyphœ-
nix.
Lacuna er-
ror.

CETERVM Tamarindi ex Arabum testimonio refrigerant & exsiccant tertio ordine, tamen si aliquot exemplaria Mesua, sed mendosa, secundo ordine refrigerantium & siccantium collocent.

EIS semper vtor in febribus admodum biliosis, nō cassia solutiva aut Manna, quoniam ob suam dulcedinem, bilem generant. Hinc sit ut huius regionis medici saccharum suum in febribus ardentibus abstineant.

De Cassia solutiva.

CAP. XXIX.

SVPERVACANEVM videbatur de ea arbore hīc differere quam vulgò Cassiam fistularem appellant, quandoquidem medicamentum est omnibus notissimum, nisi controuersia esset de nomine male illi indito à Gerardo Cremonensi*, quem (ut suprà diximus) Arabica nomina intacta relinquere præsuisset, quàm peruersè ita Arabes interpretari, & ansam præbere eos calumniandi; cum omni potius laude quàm vituperio sint digni, qui nobis huius tam nobilis, tam præstantis, tamq̃ humana salutis necessarij medicamenti cognitionem protulerunt.

* Rhases ad
A. m. lib. 3.
de re med.
cap. 51.

PORRO vulgauer Arabibus dicitur Hiarxam ber, Hiarxam-
ber.
 vocabulo tetrasyllabo, tamen si Auenenna lib. 2. cap. 197.

Chiacsamdar corrupto nomine vocetur in Malauar Com-

Comdaca.
Bauasimga,
Bauasim-
gua.
Gramalla.
Bahoo.
Cassia sol.
historia.

daca: in Canara, cuius prouincia est Goa, Bauasimga: in Decan & à Bramenis Bauasimgua: in Guzarate & à Mauritanis regnum Decan incolentibus Gramalla: arbor ipsa in Canara Bahoo.

EST autem hac arbor Pyri magnitudine, foliis mali Persicae, angustioribus tamen aliquantum, & virentibus: floribus Genistae perquam similibus, luteis, Garryophyllum odore emulantibus; quibus decidentibus, exiliunt oblongae siliquae, virentes admodum ante maturitatem (non autem rubentes, ut scripsit Lacuna) quae per maturitatem nigrescunt, longitudine interdum quinque palmorum, numquam verò infra binos palmos.

NASCITVR per vniuersas has prouincias, praestantissima tamen & durabilior locis ad Septentrionem magis vergentibus, ut in Cambaya. Inuenitur & in Cayro, & in Malaca, & in Sian, totoq; eo tractu.

Cassia spon-
te nascitur.

HANC non nisi siluestribus per se satam vidi, in America tamen (quam falsò Indiam occidentalem appellant, quandoquidem vnica sit India ab Indo flumine denomina- ta, veteribus cognita) intelligo è siluestribus locis tralatam esse in hortos & agros, ita ut nunc istic frequentissima sit. Fortunatiores tamen nostros Lusitanos puto, apud quos si- ne satione tanta copia nascitur, ut vnius Candil, hoc est, quingentarum & viginti duarum librarum pretium non excedat decem regales Castellanos, qui constituunt aureum Indicum Pardaon nuncupatum.

Candil quid
sit.

Pardaon.

AVICENNA lib. 2. cap. 197. scribit eam medio esse inter calidum & frigidum temperamento, nonnihil verò humectare. Serapio lib. simp. cap. 12. temperatam consti- tuit. Mesue de simp. med. cap. 6. nonnihil ad calorem acce- dere scribit. Antonius Musa exam. simpl. excalfacere & humectare ordine primo aut secundi initio.

Manardi la-
plus.

SÆPIVS sum miratus Manardum in lib. simp. Me- sue scripsisse grana siue semina huius Cassia purgatoria sa-
cultate

cultate prædita esse, cum tamen potius adstringentem facultatem obtinere videantur quam solutivam.

ILLUD verò omni reprehensione dignum est quod ait ^{Sepulveda} Sepulveda, nimirum ad mouendos menses, difficilésque ^{error.} partus, remorantésque secundas, decoctum corticum harum siliquarum cum Artemisia propinari, aut ex ovo sorbicum vnciis quatuor mellis exhiberi. Nam eisi demus magno, ut ipse ait, successu propinatum esse huiusmodi medicamentum, Artemisia potius facultatem hos effectus præbuisse censebimus, quam harum siliquarum cortices tale quid præstitisse, qui frigidi & sicci sunt temperamenti. Huc adde secundas sæpius etiam sine medicamento reici, nature propria vi. Nam quod Auicenna lib. 2. cap. 197. prescribit ad partus difficultatem, multi non abs re suspectum habent hunc locum: censetque Bellunensis in contextu cucumerem siccum reponi debere. Hanc ob causam statuerunt doctiores, Cassiam solutivam intelligendam esse, quotiescumque Cassia meminisset in purgante medicamento, reliquis locis Cassiam ligneam denotari.

RIDICULUM verò est, quod de Lusitanis quibusdam nunc proferam, qui crediderunt plerosque huius ^{Soluta de Cassia sol. persuasio.} regionis homines continua alui solutione laborare, quod boues, quarum carnibus vescerentur, Cassiam solutivam depascerent. Nam arbores altiores sunt quam ut à bobus depasci possint; neque tanta copia est arborum, ut numerum infinitum vaccarum (siquidem multas isti alunt, nullius verò carnibus indigenæ vescuntur) alere possint. Deinde cum duro cortice prædita sit siliqua, verisimile est (etiam si pertingere possent) vaccas graminis pabulum, quod semper serè hic viret, istarum siliquarum auiditate non relicturas. Quod cum ab incolis percontarer, non mediocrem illis risum moui.

De Anacardio.

CAP. XXX.

ANACARDIVM OFFICINARVM.

Anacardiu
veteribus
ignotum.
Balador.
Bybo.
Faua de Ma-
laqua.

ANACARDIO nomen indiderunt recentiores Graeci (nam veteribus ignotum fuit) à cordis tum similitudine tum colore, Arabum vestigia secuti, quibus Balador, Indis Bybo dicitur, Lusitanis Faua de Malaqua, quòd viridis & in arbore pendens, similis sit nostrati maiori Faba, maior tamen.

MAGNA eius est in Cananor copia, tum in Calecut & reliquis India prouinciis mihi cognitis, veluti in Cambaya & Decan.

Serapionis
lapsus.

SERAPIO lib. simp. cap 3/6. Galenum citat, tamquam huius fructus meminerit (cùm tamen illi planè sit incognitus) & deleteriam facultatem habere ait, cui tamen experientia refragatur. Siquidem bis in regionibus è lactis sero maceratum asthmaticis datur, & aduersus lumbricos: præterea iis viridibus & sale conditis vimur in cibariis, oliuarum conditarum modo. Fructu verò siccato, caustici vice vtuntur in strumis: totaque India huius cum calce misti vsus est ad pannos obsignandos.

AVICENNA lib. 2 cap. 4 id facit fructus Tamarindi ossi simile, eiusq; nucleum Amygdala effigie, sine no-
cumento esse affirmans: & paulo post subiicit, inter venena
referri quæ deleteria sint facultatis.

NULLA autem præditum esse venenosa facultate,
exemplis suprâ demonstravimus: Causticam vero vim ob-
tinere, iam exsiccatum, diximus.

NONNULLI Anacardium calidum & siccum con- Anacardij
temperamē-
tum.
stituunt in quarto gradu: alij in tertio. Nemo tamen mihi
satisfacit, quandoquidem in virente clarum est deesse hunc
excalscientem & exsiccantem excessum: neque rationi
consentaneum videtur in eo caliditatis & siccitatis gradu
constituere quo est Piper. Nisi forte, quod in Sicilia nasci-
tur, sit tali facultate præditum.

CAJONS,

per medium sectus
nucleo integro.

integer.

* Adfertur interdum nucis genus *Uyffiponem* è *Brasilianorum*
regione, quod *Cajons* vocant. Arbor et magna, foliis pyri (ut recens *Cajons*
natali aut potius) fructu oui aserni forma & magnitudine, qui
succo plenus est, veluti id *Carrorum* genus quod *Limam* vocat, quo
quidem vescuntur *Brasiliani*, (I. c. *Tleuetus* cap. 61. Descriptionis
Americæ contra asserat,) ut à *Fernamouco* incolis intellexi In extre-
mo fructu prominet nux quædam rens leporini forma, colore cinere-
o, interdum ex cinereo rubescens. Duplici vero hæc nux con-
stat cortice, inter quos spongiosa quedam est materia oleosa aspera ni

& calidissimi plena: intus vero nucleum candidum continet esui aptum, & Pistacii gustus suauitate non cedentem, pellicula cinericia obductum, quam adimere oportet. Eo leuiter toste rescuntur incolæ; grauior enim est, & venter stimulare fertur. Ac si illo oleo nihil præstantius esse terunt ad lichenas & impetigines tollendas. Incolæ certe aduersus scabiem vtuntur. Sed illud mirum, primarium fructum nulla semina continere: & extrema illa nuce earum arborum genus conseruari debere. Nonnulli Anacardiorum genus esse autumant, ob similitudinem a ris illius humoris, quem corticibus conditum habent. Nos & officinarum Anacardium, & hanc nucem integram, & per medium sectam, exprimi curauimus.

De Amomo.

CAP. XXXI.

Amomum.

MAGNA inter recentiores dubitatio est, quid sit Amomum. Hinc fit ut nonnulli eius loco Acorum ex præcepto Galeni lib. simp. med. 6. substituunt; de quo haud secus atque de ipso Amomo dubitatur.

Rosa Hiericantina.

Ex recentioribus nonnulli in ea opinione fuerant, ut Rosam Hiericantinam, legitimum Amomum esse contenderint, quorum opinionem doctè Matthiolus comment. in Diosc. lib. 1. cap. 14. multis argumentis refellit. Alij Pedem columbinum esse aiunt, quos idem Matthiolus erroris convincere nititur.

Hamama.
Pes columbinus.Nizamora
Rex.

Ego, tamen si hic non viderim eas stirpes quas Europa gignit, subiticiam tamen liberè quæ in India de Amomo didici. Percontatus sum aliquando à quodam Pharmacopœo natione quidem Hispano, sed religione Iudæo, qui Hierosolymis se habitare aiebat, quid esset Amomum. Respondit ille, lingua Arabica Hamama nuncupari, quod interpretatum Pedem columbinum significat. Hanc stirpem sibi cognitam esse affirmabat, quam tamen apud Indos non vidiſſet. Euocatus postea à Nizamora (quæ vulgò Nizamaluco nuncupant) Rege in Decan potentissimo, qui præter mediocrem doctrinam semper apud sceruditos medicos alit cum Persas, tum Turcos, magnis stipendiis. Eius medicos interrogavi, num Amomum haberent; dixerunt illi, istic quidem non nasci, sed inter alia aromata quæ ad Regem ex Asia, Persia, & Arabia conficientis alexipharmacis perferrentur,

Amo-

Amomum etiam aduehi, cuius ramulo me donarunt. Hunc cum Dioscoridis descriptione contuli, ad quam venustissime quadrabat, & licet iam siccus, pedem tamen columbinum referebat.

NAM omnia plantarum & morborum ferè nomina apud Auicennam, aut ad verbum redduntur, aut ab ipsa re nomen sortiuntur: exempli gratia, *Lingua bouis*, *Lingua canis*, *Capillus veneris*, *Lingua auis*: sic & in morbis *ἑλκὸς* dicitur illis *Daulalfil*, quod est, *Pes Elephantis*, *Daulalfil*. *ὀδονόσια* *marazalquelbe*, quod est *Dolor canis*. Hinc *Marazalquelbe*. sciendum est, *Amomum* apud Auicennam nihil aliud esse quàm pedem Columbinum^a.

CUM apud Nizamoxa essem, aliquot plantas obseruavi, quibus Goæ caremus, veluti *Eupatorium*, *Mexquetera*, *Mexir*,^b *melissophyllon*, *buglossum*, *fumum terra*,^c *maricem*, *asparagos*, & *violae purpureas* in Regio horto satas. Hæ forsitan omnes etiam in mediterraneis nascuntur: sed tanta est nostrorum *Pharmacopolarum* auaritia, ut potiùs mercibus conuehendis studeant, quàm officina sua excolenda. Hinc fit, ut violarum loco vrantur floribus cuiusdam arboris diuersæ planè facultatis à nostris violis: quorum tamen usum non admitto, nisi in iis medicamentis quæ foris applicantur: atque *Syrupum violaceum* confici iubeo è violis conditis ex *Ormuz* aut *Lusitania* delatis.

^a Vtinam noster hic Auctor *Amomi* descriptionem pleniorē dedisset, quandoquidem plantam legitimam se vidisse affirmat. Nam multis alterationibus ansam præcidisset. Certè pes eius columbinus, noster esse non potest, quem nonnulli *Amomi* legitimi loco usurpare non verentur, cum sit potiùs *Geranii* genus. Sed horum turpem errorem eruditè detegit in commentariis suis *Matthiolus*.

Ceterùm accepit nuper ex *Ormuz*, celebri sinus Arabici emporio, *Valerandus Donatus Pharmacopæus Lugdunensis*, vir diligens & eruditus, exigui fruticis fragmenta *Amomi* nomine, & item alia *Amomidis*, neutra tamen cum *Amomo* Dioscor. & *Plinio* descripto conueniunt, nisi id fortè sit, quo se noster auctor donatum, quodque pedem columbinum referre asserit. Nam hæc fragmenta aliquot ramulis constant, foliolis quibusdam adeò frequentibus quasi, ut ex foliis foliis constare videantur (quemadmodum in *Tichimalo*

Amomum

Amomis

thi malo parallo conſpicere eſt (quæ in extremo tali ordine ſunt diſpoſita, vt ſtoſculum aut roſulam efforment. Ramuli iſti ſimul compacti non ineptè pedem columbinum (qualis eorum eſt quæ pluripedes ſunt) referre videntur, nullo tamen ſingulari odore aut ſapore præditi. Eius Amomi & alterius Amomid ſecondis hæc ſubiunximus.

His etiam ſimiles ramulos, Amomi nomine 1582. Conſtantinopoli miſſos Viennæ Auſtriæ accepi.

Quænam nobis ſint plantæ Mexquetera & Mexir, planè ignoro: nec quid hæc vocabula ſignificent, quiſquam indicare potuit.

De Calamo aromatico. CAP. XXXII.

Diſputatio
de Acoro &
Calamo.

NON minor eſt controuerſia inter recentiores medicos de Calamo & Acoro. Volunt enim nonnulli Calamum officinarum eſſe Acorum veterum: Alij malunt Galagani eſſe Acorum. Eam ob cauſam difficile eſt in tanta opinionum va-

rietate

rietate aliquid certi statuere. Ego tamen nullius opinioni addictus, liberè dicam quod sentio.

CALAMVS aromaticus quo officinae in Lusitania ^{Ca'amus} utuntur (aromaticum voco non odoratum, ut plerique alij, ^{aromat.} quandoquidem aroma odorem non significat, sed quod vulgo drogum vocat; neque etiam Calamum odoratum scio, sed luncum duntaxat) idem est cum eo qui hic in India magno est in usu cum viris tum mulieribus & iumentis. Vocatur is in Guzarate, Vaz: in Decan, Bache: in Mala- ^{Vaz, Bache,} bar, Vazabu: in Malayo, Diringuo: in Persia, Heger: ^{Vazabu, Di-} in Cuncam, quæ est regio maritima, Vaticam: Arabibus ^{ringuo, He-} Cassab & Aldirira. Serapio lib. simp. cap. 205. eum vo- ^{ger, Vati-} cat Assabeldiriri, sed corrupto vocabulo: omnes enim ^{cam, Cassab,} Arabes medici cum Auicenna lib. 2. cap. 161. & 212. Cas- ^{Aldirira, As-} sab & Aldirira appellat. Idem autem sonat Cassab quod ^{sabeldiriri.} Calamus, & Aldirira ex aromatibus: nam Dirire idem ^{Dirire,} quod nobis aroma est. Quoniam verò Malayo incola eius usum ab Arabibus qui ex Coraçone erant, didicerunt, idcirco corrupto nomine Diringuo vocarunt.

SERITVR per vniuersam Indiam: plurimus verò in Guzarate & Balaguete. Hic etiam Goæ (ubi multus eius est usus) in hortis satis prouenit, sed per paucus.

CETERVM non est odoratus, nisi è terra avulsus: quantoq; virentior est, tanto mihi validioris tetrioriq; odoris videtur; tamen si aliud sentiat Ruellius lib. 1. cap. 18. Cōuehitur ad maritima, quoniam qui istic nascitur, non sufficit. Qui ex Balaguete adfertur, ad Occidentem mittitur.

FAMILIARIS eius usus est mulieribus in vteri as- ^{Calami vl-} sectibus, & nervorū doloribus. Sed maximè expetitur hic- ^{tes.} me à mulomedicis: cōtusum enim, additis alliis, ammi (quod est Cuminum rusticum) salis momento, butyro, & saccha- ^{Cuminum} ro, iumentis aduersus frigora mane exhibent, vocantq; id ^{rusticum,} medicamentum Arata. ^{Arata,}

CETERVM quoniam Hippocrates & Galenus lib. 1. simp.

Calamus
vnguentaria-
rius.
Calamus
Arabicus.
Calamus
Alexandri-
nus.

simp. med Indicum hunc Calamum vnguentarium appel-
lant, Plutarchus verò Calamum Arabicum, & Cornelius
Celsus Calamum Alexandrinum: videtur etiam extra In-
diam nasci.

E G O, vt veritatem elicerem, sciscitatus sum à multis
Coracone incolis & Arabibus, qui huc venales equos addu-
cunt, si apud eos nasceretur Calamus; item an esset eis cog-
nitus, eoque vterentur: Negarunt omnes apud se inueniri,
nisi ab Indis aduectum mercimonij gratia, probèq. sibi cog-
nitum, vipote cuius plurimus apud eos esset vsus. Non fal-
luntur tamen, qui Arabicum vocant, nam ex India in Ara-
biam deferitur, & inde in alias regiones: neque qui Alexan-
drinum appellant, quoniam hinc Alexandriam, deinde Ba-
rut & Tripolim Syriae deferitur.

Q U O D autem Manardus lib. 8. epist. 1. dicit in Pan-
nonia se vidisse adeò recentem, vt nō longè petitus videretur,
fieri potest vt fallatur: aut, si viderit, satum fortè in sporta
aut fictili vidit, vt plerumq. satum Gingiber nascitur. Sed
illud certissimum est, hinc auehi Calamum in eas regiones.

Calamus nō
nisi in India.

I S verò quo utimur, radix nō est (pusilla etenim est ra-
dix) sed ipsius Calami cum aliquantula interdum radici
parte fragmentum. Hallucinantur ergo qui nihil nisi radi-
cem * esse scribunt, confirmanda sua sententiae causa, qua
contendunt hunc Calamum Acorum esse. Neque quod in
Calamo est spongiosum & flavescente colore, aliqua in re
simile est Aranearum telis, vt falsò putarūt Auicenna lib. 2.
cap. 161. & Serapio libr. simpl. cap. 205. quos Graeci &
Latinis hac meliùs nosse oportebat.

Acorū dum-
taxat in Eu-
ropa.

C E T E R V M quòd Calamus Acorū non sit, nec etiam
Galanga, satis ex Auicenna & Serapione probari potest,
qui tria distincta capita de Calamo, Acoro, & Galāga scri-
bunt. Praeterea qui calamum describunt, aiunt eum in in-
dia nasci, quod verum est: nec enim in alia regione nasci-
tur. Acorum verò non nisi in Europa nasci tradunt. Itaque
nobis

nobis ignotum est Acorum, aut imaginari non posuimus quod Manardus, Leonicens, & alij animaduertunt. Omnibus sanè Arabibus, Turcis, Corasionibus, & Indiis medicis ignotum est. Nam à Nizamoxa vocatus ut eum tremoris affectu liberarem, magna mihi cum illis cōsuetudo fuit de Acoro: quid tamen esset Acorum (etiam illis indicato nomine Arabico) indicare non potuerunt, nisi quòd apud Turcos nasceretur.

PRÆTEREA Calamus pallet; acris, calidus, & siccus est in secundo ordine: Acorum albet, amarū, calidum q̃, & siccum est ordine tertio: Galanga autem utroq. calidior & odoratior. Deinde Calamus & Acorum cerebri & nervorum morbis conueniunt: Galanga verò ventriculum roborat, flatu discutit, & oris halitum commendat. Galanga item & Calamus medicamenta sunt in hac regione ab initio cognita, & in Occidentem uehi solita.

SOLEO tamen perpetuò Acori loco Calamum substituere, sed maiori quantitate, quòd non adeò excalfacias & exsiccat, veluti Acorum.

Acori succi
dancum.

* Nostrarum officinarum Calamus longè alius est ab eo quem hoc capite satis obscure describit noster Auctor, quippe cuius Calamus legitimus videatur à veteribus descriptus. Noster verò nihil nisi radix est, cum aliquantula interdum foliorum particula. Cum omnes notæ Acori à veteribus adscriptæ pulcherrimè conueniant, Manardi & aliorum sententiam improbare non possum, qui Acorum legitimum esse volunt. Eo & Germani, & Itali, & Galli utuntur, aliumque Calamum non norunt. Solebat enim Antuerpiam Vlysiopone adueni Calami genus vscali nostro simillimum, sed terri odoris, & saporis horridi; quæ notæ illi communis erat cum Calamo nostro Auctori descripto: Solam tam en hanc ob causam in v. u. apud nos esse desinit, licet omnes aromatarij multo efficacius eo, quo nunc utimur, fuisse affirmant.

solat
imo verum est
calam. veterum

Legitimi porò Acori descriptionem luculentam in nostra stirpium Historia studiosi inuenient.

Ceterum cum tertio recudenda esset hæc Historia, commodè nobis innotuit legitimum Calamum aromaticum, quem doctiss. vir Bernardus Paludanus Frisius, ex Syria & Aegypto rediit, cum Habel fructu, multisque abstratis & variis tenuibus, pro nostra amicitia, sub anni 1579. innum liberaliter communicauit. Eius autem (quoniam exactissime ad Dioscor. descriptionem quadrare videtur) iconem ex fragmentis exprimi curauimus. Umbellifera verò
poula

potius planta quam harundinacea meo iudicio censenda est: etenim rectum habet caulem, multis nodis seu geniculis cinctum, lumen alioqui, intus concavum; & membrula, vti harundines, præditum, qui assules, quemadmodum Diosc. scriptum reliquit. f. angitur, estque satis odoratus gratique saporis, amantamen, & nonnullæ adstrictionis participes: folia (vti ex vestigiis colligere licet) cina ex aduerso in singulis geniculis sita caule amplecti videntur: radix summo capite longè extuberat, deinde in fibras desinit.

De Nardo. CAP. XXXIII.

ILLUD affirmare possum, multo plura aromata, maioriq; quantitate, & minùs adulterata ad nos adferri, vilioriq; emi, quàm antiquitus fiebat: quod nunc Lusitanorum nauigationibus India nobis aperta sint, ipsæq; regiones, quæ aromata gignunt, longè cultiores nunc sint, quàm Veterum tempore fuerunt.

IN eorum numero Nardum repono, quæ legitima & sine mangonio ad nos importatur, licet interdum aut maris humore sibi ascito situm contrahat, aut senio suauolentiam illam amittat, qua initio prædita erat.

VOCATUR autem Nardus incolis (nam Græcum & Latinum nomen notum est) Cahzçara: Auicenna, l. b. 2 cap. 646. & omnibus huius tem-

pestatis Arabibus çembul, quod est Spica; & çēbul indi, id est, Spica Indica: eadem ratione, quam nos Spicam Celticam vocamus. illi çembul rumim appellat. Quod autem corruptè Maribaus Siluaticus cap. 640. Simibel & Sum-

Nardus.

Cahzçara.

çembul.

NARDVS.

Sumbel.

Sumbel protulerit, mirum non est, cum is linguam Arabicam ignorarit: nisi malimus tempore paulatim corrupta fuisse vocabula.

Ganges flu.

CETERVM nascitur Nardus in Mandou & Chitor prouinciis, Regnis Delli, Bengala, & Decan vicinis, iuxta flu. Gangem, quem incola Ganga appellant, & sacrosanctum existimant, ita vt morituri regni Bengala incola hoc flumine mergi se iubeant, sed pedibus dumtaxat. Sunt in eo flumine certa idolorum delubra, ad quorum cultum cateruatim confluunt mercatores e Guzarate & regno Decan, magnaq; donaria in hac idola conferunt, inde redeuntes sanctificati, vt ipsi sibi persuadent, imò potius a cacodamone ot sessi.

Nardi vnicum genus.

PORRO non sunt diuersa Nardi genera: sed vnicum dumtaxat mihi notum est genus, id scilicet quod ex iam memoratis locis adferri diximus. Prouenit quidem in monte quodam, qui altera parte Orientem spectat, altera Occidentem, ad quem scilicet occidentem sita est Syria multis regionibus ab India discreta: sed tamen multis aliis eius regionis locis sata prouenit, non facile enim sponte nascitur. Neque vna prestantior est altera: Spicamve habet alia altera multo longiorem.

Nardus sponte non prouenit.
Nardi descriptio.

CERTE radix est, spargens supra solum breuem virgulam seu caule circiter tres palmos longum; cum longissimus, atque alias insuper virgulas multo breuiiores: in summa radice spicae producuntur, item alia per virgulas. Tali enim modo venditur in Cambayete, Asurate, & Gogua, aliisque portibus marinis, vnde mercatores Arabes & Persae petunt: potissimam tamen partem ab indigenis absumi ferunt.

Nardus sordida.

INVENITVR interdum sordida & puluerulenta, villis ipsius plantae in pollinem reductis. Emitur tamen ab iis quos dixi mercatoribus, & eo puluere manus eluere intelligo.

HAC vnica Nardo quae iuxta Gangem oritur, quamq; in Occidentem exportant, vtuntur medici cum Indici tum Turci, Persae, & Arabes. Nam quod ex ingenti pretio quo

antiquitus teste Plinio lib. 12. cap. 12. emebatur, inferre volunt, nostram Nardum non esse legitimam, obiectioni me satis respondisse arbitror, cum dixi Indias nunc magis apertas & cognitae esse, quam tempore Plinij fuerint, & ipsa aromata maiori copia ad nos adferri.

CETERVM fabulosum omnino iudico, quod Andreas Lacuna suis in Diosc. lib. 1. cap. 6. cōmentariis scribit, Nardi vsum apud Indos esse periculosum, quoniam ex ea fiat veneni quoddam genus mortiferum, quod non modo haustum, sed etiam cuti in sudoribus inspersum, hominem illico iugulet; idque toxicum Pisum vocari. Nam cum multis in India annis Medicinam exercuerim, & non modo versatus sim cum omnis generis medicis Asiaticis, sed etiam Regibus & Principibus familiaris fuerim; numquam tamen hoc Pisum videre mihi contigit, aut eius nomen audire.

Lacuna of-
citantia.

Pisum.

Id genus quod Sepulveda Saticch & Satiach appellat, id esse puto, quod ex Satiguam adfertur, celeberrimo regni Bengala portu & emporio ad fluvij Gangis estia.

Saticch.
Satiach.

HIRCULVS VETERVM.

* Cum superiore Aprili Antuerpiae essem, inter aliquod Nardi Celticae taliculos plantulas quasdam inveni, quae ad amum sem quadrabant cum Dioscoridis Hirculo, quem libro primo de re medica cap. 7. describit, eoque Nardum Celticam adulterari refert. Nam plantula est Nardo Celticae similis candidior tamen, & veluti ex viridi cinerea, sine caniculo, minoribus brevioribusque foliis, villosa admodum secundum radicem, & nigricans, nulla odoris iucunditate. Folia praemansa nullum aromaticum saporem reddunt, sed lenta & viscida sunt; cum Nardi Celticae folia & calida sint, cum aliqua tamen adstrictione, & odor & saporque iucunda. Cum igitur hoc capite noster Auctor de Nardo ex professo agat, facere non potui, quin Hirculi meminissem, eiusque hic iconem subiicerem, quam nemo hactenus exhibuit.

Ad eci & Nardi iconem ad integerrimam & selectissimam, quam apud aromatarios inuenire potui, stirpem expressam Nardi porro Celticae legitimam iconem & descriptionem dedi in Pan. stirp. Historia.

De Iunco odorato. CAP. XXXIIII.

IUNCVS odoratus in Mazcate & Calaiate Arabia
prouinciis maxima frequētia & abundātia nascitur, veluti
in Hispania gramen vulgare quo vescuntur animalia.

HVIVS graminis nomina Græca & Latina nota
sunt.

sunt. Ab incolis autem Sachbar vocatur: à nonnullis verò sachbar.
 haxis cachule, id est, herba lotoria, aut lotionibus idonea: Haxis ca-
 tametsi non negem aliis etiam nominibus apud Arabes in- chule.
 signiri. Nam Auicenna lib. 2. cap. 598. eum adhar, Sera-
 pio cap. 19. adher appellant: quos sequuntur omnes Ara- Adhar.
 bici & Persici medici hinc agentes: florem verò vocant Foca. Foca.
 Nam quod Siluaticus, cap. 12. adcher & adhecarum
 vocari scribit, corrupta sunt vocabula, Persis, qui ad iā di-
 ctas vsq̃ prouincias pertingunt, Alaf, quod herbam signi- Alaf.
 ficat, vocatur, quo nomine per excellentiā appellari potest.
 Apud Indos peculiare nomen non est sortitus, sed herba
 Mazcatensis appellatur. Sunt qui paleam de Mecha nun- Herba Maz-
 cupent. Nec desunt qui pastum Camelorū vocent, nec im- catensis.
 merito: sed tamen Camelinon sunt istic adeò frequentes, Palea de Me-
 vt hoc gramen cum floribus omnino depascere possint. Sed cha.
 sunt ibidem multi asini, muli, equi, quos Arabicos vocamus, Pastus Ca-
 boues, caprae & oues, quæ nullum aliud pabulum norunt melorum.
 quàm hanc herbam siue gramen.

DEPERTVR quidem in Indiam, in vsum medicum
 vsurpandus. Maxima tamen copia per fasciculos colliga-
 tum in nauibus adsumunt equarij mercatores seu mango-
 nes, vt equis substernant, ne stercoris & vrinae podore offen-
 dantur. Nam simul atq̃. maduerit, recentem substernunt,
 & madidum in mare abiiciunt. Sed & nautæ fasciculos
 aliquot secum aduehere solent, quos deinde in India ven-
 dunt. Memini in insula Diu^a, vili emisse multos lunci fasci- Insula Diu.
 culos, quos in Lusitaniam cum aliis aromatibus mitterem:
 nullum tamen florem videre cōigit. Sed nec aliquo in pre-
 tio ab incolis habetur, cū gens sit rudis & siluestris.

NVLVS est huius vsus apud istius regionis incolas:
 sed nos duntaxat, & Medici Arabes & Persæ, eo vtimur.
 Ipsi indigenæ eo se & sua iumenta luant.

NUNC ad Auctorum, qui eius meminere, descri-
 bes veniamus.

DIOSCORIDES lib. 1. cap. 16. laudatissimum ex Nabathæa, proximum Arabicū, quem aliqui Babylonium vocant, pessimum ex Africa adferri scribit. Floris, culmorum, radicisq; esse vsum. Eligendum eum qui manibus confricatus rosæ odorem emittit.

Nabathæa. **SCIO** in iis quas suprà enumeravi prouinciis, quæ Arabia nomine comprehenduntur, prouenire. An verò in Nabathæa gignatur (quæ à Nabatoch Ismaëlis nepore denominata, prouincia est & Arabia Iudææ contermina) diligenter percontatus sum à medicis qui in Hierusalem, Galilæa, aliisq; vicinis prouinciis versati erant: Sed illi responderūt, eum, quæ istic vterentur, ex Cairo aduehi. Interrogati verò an in Cairo nasceretur, an autem ex Mazcate adferretur: ignorare se dixerunt, quoniam medicamenta interdum ignota manerent ob indigenarum negligentiam. Quæcūm audirem, inquirere non volui num Babylone nasceretur, tamen si id fieri posse putem.

Iunci Ros.

CVM verò Dioscorides Africanum improbet, nō oportet nos admodum sollicitos esse in eo inuestigādo, præsertim cū nō adscripserit quæ Africa regione proueniat. De floribus autem, cū meam, tum reliquorū medicorum negligentiam agnosco, qui non iubeamus eum aduehi. Nostri etenim culpa factum est, ut eius vsus desierit.

IN medicamentis odoratis, Dioscoridem incertis comparationibus plerumque vti video, quemadmodum & in hoc Iunco. Nam tritus, iucundum quidem spirat odorem, sed Rosæ haudquaquam.

Iuncus rotundus,

IUNCVS odoratus, & Cornelio Celso Iuncus rotundus vocatur, ad differentiam Iunci vulgaris, & Cyperi siue Iunci triangularis: sed minimè in eam altitudinem excre-scit quæ Iuncus.

AVICENNA lib. 2. cap. 598. duo eius genera constituit. Alterū enim Arabicum vocat, qui est odoratus. Alterum in Agiami natū, per quod vocabulum Damascum intelli-

IUNCUS ODORATUS.

Auicenna
lapsus.

intelligit. Sed quod Dioscoridus testimonio, Iuncum fructum proferre nigrum probet, manifestus error est, cum Dioscorides nusquam fructus meminerit.

Iunci histo-
ria.

SERAPIO lib. simpl. cap. 19. ex auctoritate Bonifacii scribit Iuncum habere radicem Chulem similem, latiore tamen, & minoribus nodis cinctam, multos calamulos praeduros proferentem, qui fructum proferat similem floribus Arundinis, graciliorem tamen & minorem: simulq; & in vno cessit: multas plantas nasci. Huius radix adeo similis est Chulem^b, ut sub eo nomine à nonnullis appelletur, quemadmodum initio dixi.

MATTHÆVS Siluaticus cap. 12. decem annis conservari asserit. Credo in siccis & mediterraneis regionibus multo tempore conservari posse, cum humiditate non abundet. Sed in huius provincia maritimis, paucis annis in sua odoris fragrantia conservari potest.

Monacho-
um osci-
tantia.

QVOD ad Brasauolū & Monachos in Mesuen commentatores attinet, doctè illorum argumenta refellit Matthiolus, Com. in Diosc. lib. 1. cap. 16. quare superuacaneum esse iudico quidquam iis addere. Satis tamen Monachorum in Mes. dist. 1. cap. 47. oscitantiam mirari non possum, qui Galangam Iunci odorati radicem esse contendūt, cum Galanga in China nascatur, quæ bis mille ferè leucis ab Arabia abest, & plurimum ab Iūco odorato differat tum foliis, tum radice: nec nisi sata proueniat Galanga, quemadmodum & Calamus: Iuncus verò spontè nascatur, nec seratur.

Nata sunt nobis superiore æstate aliquot Iunci odorati plantæ. ex semine Italia missò. Est verò Iuncus planta multis culmis assurgens, tenerioribus foliis quàm gramin seu ror (quam pulcerrimè refert) linguam mord. catibus iucunda & aromatica quadam acrimonia, quæ trita gratum quidem spirant odorem, sed in quo rosa odor non clareat: nam manducata potius rosa, præsertim saccharo condita, odorem æmulari videtur. Nullum protulit florem, quod ferès prouenerit: imò primis frigoribus perit, ita ut annua planta censenda sit Radix est nunc. osa & capillaris, non nodosa, ut ait Serapio, gustu feruido & aromatico. Eius iconem ad viuum expressam interere hîc libuit.

a Oiuvi Dio insula Oceani Indici aduersus ostia fluminis Indi (quem incolæ Diul appellant) sita est, eamq; Patalen Plinio dici putat.

Continet verò ea vibem mercurialem, potentemq. admodum, & celeberrimum quendam portum, quò confluunt negotiatores Veneti, Graeci, Thraces (quos Rumes vulgò vocant) Peræ, Turci, & Arabes.

περλαμνὴ verò Straboni Geograph. lib. xv. insula est quam Indus facit in duas partes diu sus, figura triángula: in qua vibs est insignis nomine Pattala, à qua insula nominatur.

Quid per Chulem intelligat noster Auctor, hæcenus scire non Chulem. potui, tametsi diligentissimè perquisierim: nisi fortè intelligat gramen siue herbam vulgarem quam Graeci πέρλας vocant. Nam à quibusdam Haxis cichule nuncupari ait, id est, lotoriam herbam. Et Pandectaris cap. 158. Chulem herba capillaris est.

De Costo. CAP. XXXV.

MAGNOPERE commendatus à veteribus fuit Costus: at nec nūc sua laude caret. Sed cum Graeci omnes tum Latini, tum Arabes, plura eius genera cōstituerint, factum est, vt magna sit orta disputatio, an legitimum Costum habeamus. Plerique negant, & radices vel in Hispania, vel in Italia natas pro legitimo Costo in Myropoliis ostendi aiunt. Ego verò sum in ea opinione, vt vnum duntaxat Costi genus esse credam, cuius nomina primū proferam, deinde delineationem, postremò vsum medicum indicabo.

EST ergo Costus dictus Arabibus Cost aut Cast: in Costus. Guzarate, Vplot: in Malaca, vbi eius plurimus est vsus, Cost, Cast, Vplot, Puch. Puchō, & inde vehitur in Chinarum regionem. Graeci & Latini ab Arabibus nomen mutuati sunt. Nam quod Serapio lib. simp. cap. 318. Chost appellat, corruptum est exemplar, legendumq. Cast: & quotquot conueni Arabes, eum nunc Cast, nunc Cost, nunc Costi vocant. Cast, Costi.

NASCITVR circa Guzarate, inter Bégala, Delli, & Cābaya, in Mandou & Chitor: Inde multi currus Vplot, Spica, Chrysocolle, aliisq. mercibus onusti aduehuntur, in urbem primariam regni dictam Amadabar, quæ in desertis sita est, & in Cambayete non procul à mari sitam urbem: vnde postea per maiorem Asia, nonnullam Africa partem, & vniuersam Europam deuehuntur prædictæ merces.

QVONIAM verò in Chrysocolle mentionem incidimus, sciendū est, eam vulgò Borrax nuncupari, Arabibus Borrax.

Tincal.
Tincar.

atq; Guzarate incolæ Tincar, seu Tincal: metallicā autem hic eius esse naturā, utpote quæ è monte quodā Lusitanicis leucis centum à Cambayete distāte, eruitur. Magnus eius ubiq. vsus in ferruminando auro, reliquiq; metallis: ab Indis verò medicis rarò vsurpatur, præterquam ad scabiem. Sed neque nos ea frequenter vtimur: inuicem dumtaxat in vnguentum citrinum, fucos mulicbres, & vnguēta ad profligandam scabiem parata. Ex earum mercium est numero, quas regio edicto vetitum est in Lusitaniam asportari.

Costi histo-
ria.

DESCRIBITVR autem Costus^a ab iis qui videntur, Sambuci effigie, & Arbuti aut A Zimbri^b magnitudine, florem odoratum proferens. Præcellit qui intus candidus est, cortice cinereo: inuenitur tamen etiam colore buxi, cortice pallescente. Tanta est odoris fragrantia præditus, ut plerisque nares feriat, & capitis dolorem excitet: gustu nec amaro, nec etiam dulci, tamen si iam senescens interdum amarescat. Nam recēs acris gustu est, ut reliqua aromata.

Hoc vtuntur in multis medicamentis Indici medici. Hunc in Ormuz mercatores exportant, quò Corasones & Persæ confluunt: inde in Adem, quò huius emendi cum aliis mercibus gratia Arabes & Turci conueniunt. Nec mirum est, si eius loco, alio medicamento officina vtantur in regionibus procul à Lusitania distitis, quandoquidem exigua admodum quantitas in Lusitaniam defertur.

Costi tria
genera apud
Pacres.

QVONIAM verò Veteres tria Costi genera constituunt, videlicet Arabicum, qui sit candidus, leuis, eximia odoris suauitate; Indicum leuem, amarum, & nigrum; & Syriacum grauem, colore buxæo: perquisiui à negotiatoribus Arabibus, Persicis, & Turcis, vbinam tanta Costi copia consumeretur, quæ ad eos hinc exportaretur. Responderunt illi maximam partem in Asia minori & Syria consumi, sed & etiam apud Arabes & Persas. Interrogati verò an alius quispiam Costus apud eos nasceretur, negarunt nasci. Idem percontatus sum à Nizam aluci medicis; sed negarunt illi alium

aliud se Costum vidisse vnquam, quàm qui ex India ad eos perferretur. Vnus tamen illorum olim Xatamas medicus fuerat, diuturnoq; tempore in Cairo & Constantinopoli medicinam fecerat. Vt autem tam diuersa nomina sortiretur, occasionem prabuisse negotiatores puto, qui ex variis regionibus oriundi erant.

QVOD Arabes eius duo genera faciant, amarum & dulce; factum esse puto, quòd hoc medicamentum cum recens est & incorruptum, nullius amaritudinis sit particeps, candidiusque persistat: vbi autem vetustate corrumpi incipit, amaritudinem contrahit, sicq; nigricans.

Costus amarus & dulcis Arabibus.

a Non videtur huius Costi descriptio cum Veterum costo conuenire. Nam ex Dioscoride satis manifestum est, illorum Costum radicem fuisse, cum ait: Sunt qui admittis Helenij Comageni præduris radicibus adulterent. Verisimile enim non est, fruticis tantum tantam habere cum radice affinitatem, vt radice adulterari possit. At nostri Auctoris Costus minimum radicis habet, & ferè nihil nisi lignum est suo cortice contectum. Quare aut veterum Costum ignorasse dicendum est, aut Arabum Costum (si is quem describit illorum Costus est) à veterum Græcorum Costo diuersam esse plantam.

COSTI gener Antuerpiam è Lusitania inuehitur solidum, cortice cinereo, intus candidans, interdum verò cinerei coloris, odorata est admodum radix violaceum siue irinum spirans odorem, præsertim dum manditur: ei caulis fragmentum quod è terra extat, plerumque inhaerere adhuc conspicitur ferulaceum quiddam referens, & fungosam medullam continens, vt facillè appareat. Costo nostri Auctoris plurimum conuenire. Eius iconem, qualis videlicet ex sicca radice exprimi potuit, hic adiciendam curavi.

b Nisi per Azimoro Imperum noster Auctor intelligat (Zimbrenum enim Lusitanis Iuniperus est) quid sit, ignorare me fateor.

c Venetiis interdum adfertur Costi quoddam genus Gingiberis radicibus adeò simile, vt nihil supra, intus etiam fibrosum, sed pallescens, & eximie amaritudinis.

Non desunt, qui Zedoariam vsualem inter Costi genera referant, & primum apud Dioscor. descriptum Costum esse autumant, quòd multas notas habeat, quæ Arabico illius Costo pulchre quadant.

De Turbit. CAP. XXXVI.

DE Turbit Arabum magna est inter recentiores Medicos controuersia. Nam nonnulli Tripolium Græcorum esse volunt: alij Pityusa radicem esse contendunt: alij Alypi. Sed errant omnes mea sententia. Siquidem Turbit plantam

& vi-

COSTVS INDICVS.

& virentem vidi, & floribus exornatam, quæ planè diuersa est ab iis quas in medium proferunt.

QVOD igitur nos Turbit vocamus, eodem nomine & Turbit Arabibus, & Persis, & Turcis appellatur: tamen si Andreas Bellunensis in suis emendationibus Terbet vocet. In Guzarate, vbi plurimum nascitur, Barcaman: in Canara, ^{Barcaman,} cuius prouincia est Goa, Tiguar. ^{Tiguar.}

EST autem Turbit planta, radice neque magna, neque ^{Turbit hi-} longa, caule hederæ modo per solum extenso, digiti crassitie, ^{storia.} interdum crassiore, duos palmos longo, interdum verò multo longiore. Folia Althææ profert; flores etiam similes, è candido rubentes, nonnunquam omnino candidos, non (vt quidam volunt) colorem ter die mutantes. Est verò dumtaxat utilis & gummosa caulis pars inferior iuxta radicem: reliqua pars gracilior est, & comosior, quàm vt utilis esse possit. Nonnunquam radix cauli adhæret, sed inutilis, cum caulis dumtaxat in medicum vsum recipiatur. Tota autem planta insipida est cùm colligitur.

PROVENIT in maritimis, verùm non ad eò mari vicinis, vt vnda allui possit: sed duabus, interdum tribus à mari ^{Turbit na-} taleis. vileucis seu miliaribus. Plurimum nascitur in Cambayete, Surrate, Dio insula, & Baçaim, ² locisq; vicinis. Inuenitur & in Goa: sed à medicis improbatur, nec eo vtuntur. Intellexeram etiam in Bisnager prouenire, quod centum quinquaginta & amplius leucis à Guzarate distat: sed postea rescitum est, eò ex Guzarate deportari, vnde etiam magna copia in Persiam, Arabiam, Asiam minore, & Lusitaniam exportatur: Nam si aliquod in Bisnager nascitur, viribus ad eò infirmis est, vt à medicis recipiendum non censeant.

FIERI potest, vt aliis etiam per Indiam locis gignatur (non enim feritur, sed spontè prouenit) incertum tamen est, ob indigenarum negligentiam.

CETERVM in Turbit delectu, duo solent à Medicis ^{Turbit qua-} requiri, vt gummosum sit & album. Non omne verò gum- ^{ratione gu-} mosum hat- ^{mosum}

mosum est natura: Sed quoniam viderunt Indi, à gummo-
sitate, optimi Turbit notas nos petere, solent eius plantam,
ante collectionem, aut contorquere, aut leuiter vulnerare,
quo liquor exiliat & densetur. Deinde post aliquot dies re-
deunt, & gummi siue concreto liquore plenos caules repe-
rientes, colligunt. Id mihi retulit affinis meus medicus in
Baçaim, qui aliquoties cum ipsis Indis colligendi gratia
profectus est, & hanc eliciendi succi rationem obseruauit. Nam
cùm iussisset aliquot plantas intactas relinqui, eas minimè
gummosas inuenit, aut nonnullas tantum paucum cum gummi.
Ex eo igitur deprehendere licet, gummi nihil ad praestantiam
agere; sed id plerumque praestantius censendum esse, cuius gum-
mi non appareat, quippe quod in ipsa planta reconditum sit.
Non negauerim, quin etiam Turbit gummosum sine con-
torsione reperiatur: sed ut facilius liquorem suum aut gum-
mi exerat, contorqueri & vulnerari plantam certum est.

Turbit de-
lectus.

ALTERA probationis nota est, ut sit candidum. Sic-
catum ad solem, candidum est: in umbra verò resiccatum,
tamen si nigrescat, non minus fortè bonum est, quam album
in sole paratum.

Turbit fa-
cultates.

EST verò Turbit Indicis medicis medicamentum pi-
tuitam deiciens, cui interdum, si absit febris, Gingiber ad-
iicere (ut etiam aliis purgantibus medicamentis) solent: alio-
qui plerumque sine Gingibere ex decocto pulli gallinacei,
aut ex aqua exhibent. Praefertur autem quod in Cambaya
natum est. Memini me in insula Dio emisse singulas quas
vocant manus, una tanga.^b Pendunt autem singulae manus
viginti septem libras. Sed postea intellexi eum à quo emis-
sem, duplo minoris emisse.

Tanga.
Manus.

Turbit Ara-
bum,

CETERVM longè nolis aliud Turbit^c describunt
Arabes, quam id quod modò exhibui. Siquidem Mesue lib. 2.
de simpl. med. cap. 2. ait radicem esse herbae folia Ferula mi-
nora ferentis, & ex earum plantarum genere qua lacteo
succo turgent: varia eius inueniri genera, videlicet domesti-
cum,

cum, siluestre; magnum, paruum; album, nigrum, & flauum: & in locis siccioribus gigni, quod ex succi densitate deprehenditur. Septem verò in eius delectu observanda: vt Turbit Arabi-
bū delectus sit cādidum, intus cauum siue vacuum & arundinosum, & gummosum, cortice cinereo. planum, fragile, & recēs: crassum autem siue densum improbari. Sed, quod eius pace dixerim, ex aliorum relatu suum Turbit descripsisse potius videtur, quàm legitimum vidisse. Nam neque forma conuenit, nec è lacte madentium plantarum est numero, nec Turbit è Lactariarum
numero non
est. eius domesticum genus inuenitur: cū vniuersum sponte in incultis proueniat. Alterū genus interdū altero esse maius verum est. Color autem aut albus, aut flauus, aut niger naturalis eius planta nō est: sed pro preparationis ratione contrahitur. Nam quod probè preparatum, suōve tempore collectum non est, album esse non potest. Nascitur verò potius locis humenibus quàm siccis. Neque albedo & gummositas probitatis sunt indicia, veluti iam dixi. Neque arundinaceum aut ferulaceum est, aut planum, aut fragile, nisi nimia siccitate exsuccum. Densum autem potius mihi videtur probandum, quàm improbandum, quippe quod plus substantiæ contineat, modò cariosum non sit.

SERAPIO lib. simp. cap. 330. Tripoliū Dioscoridū Tripolium
non est Tur-
bit. historiam ad suum Turbit transtulit. Sed si cum legitimi quam exhibemus Turbit descriptione conferatur; manifestè eius error deprehendetur. Nam neque folia Isatidis habet, neque eius caules in summo diuiduntur, sed in mucronem desinunt largo foliorum prouentu ornatum. Flos non mutat ter die colorem, neque eius radix odorata est, aut venena arcere adhuc deprehensa est.

DENIQUE non est Alypum Dioscoridū, vt recentiorum quidā existimant, cū eius historia Alypi descriptioni planè repugnet, & facultates sint diuersæ: Turbit enim pituitā duntaxat purgat, Alypū airā bilem deiecit. Neque, vt iam diximus, cuiquā è lactariis cōparari potest, quæ non
fines

sine noxa in corpus admittuntur: cū Turbit legitimū nullā acrimoniam habeat, & sine molestia pituitā deiciat.

Arabes erro-
ris auctores.

PORRO huic errori ansam prabuisse puto Arabes, qui conspicientes apud suos in vsu esse Turbit ab India peti-
tum, id ad Gracorum aliquam descriptionem ilico referre
voluerunt, Gracis omne plantarum genus fuisse cognitum
existimātes Sed satius multo fuerat, simili rāione omnia
non confundere, & simplicem aliquā eorū medicamento-
rum, quæ illis non erant probè nota, descriptionē contexere.

a Baçaim vrbis est vasta, multas alias vrbes & pagos sub suo domi-
nio habet: quinquaginta leucis ab insula Diu abest, & Regi Lusita-
niæ pareat.

Tanga.

b Monetæ genus Indicum Tanga est, quod sexaginta Lusitanicis re-
galibus æstimatur, hoc est, duobus fere Castellanis regalibus, aut se-
ptem assibus Gallicis. Regale enim Castellanicum triginta & sex Lusi-
tanica conficit.

c Turbit à nostro Auctore descriptum longè aliud est ab eo quo
vulgo in officinis vtuntur. De quo qui plura volet, consulat eruditos
Matthioli commentarios in capita 30. 51. & 78. libri quarti Diosco-
ridis. Per vniuersam Hispaniam Thapsia abunde nascitur, eius radice
pleræque Hispaniæ officinæ pro Turpeto legitimo vtuntur. Non de-
sunt etiam multis per Europam locis, qui Scammonij radicem concii-
sam pro legitimo Turpeto ostendant, atque in sua medicamenta re-
cipiant, vt his manifestum esse potest qui scammonæ radices siccas
cum illorum Turpeto diligentius contulerunt.

De Rhabarbaro. CAP. XXXVII.

NON est operæ pretium multa de Rhabarbaro recen-
sere, cū omnibus notissimum sit medicamentum. Silentio
tamen prætermittendum non duxi, quod hīc in India didi-
ci: videlicet, omne id Rhabarbarum quod in Indiā, Persiā,
& Europam importatur, esse in Chinarū regione natum.
Nam ex Chinarum regione per Tartariā Ormuz & Ale-
pum defertur; inde in Alexandriam, & tandem Venetias,
vnde reliqua Europa regna petunt. Nos, præter id quod na-
uigiis ex China infertur, eo etiam vtimur quod Persæ ex
Ormuz aduehant, quod minùs teredinem & cariem sen-
tit, quàm quod ex China nauigiis infertur. Siquidem plus
corrumpuntur aromata per mare inuecta, menstruo spa-
tio; quam terrestri itinere importata, vnius anni tempore.

Rhabarba-
rū omne in
Chinarum
prouincia
nasci.

Præterea India, præsertim maritimis locis, maxime humida est, & eiusmodi aromata diu incorrupta permanere non sinit. Nam Rhabarbarum sub mensem Maium in India maritima illatum, nisi ante Septembrem absumatur, planè inutile est, & in mare abiiciendum: corrumpitur enim, ut pleraque alia aromata, hibernis illis mensibus [ij nostro auctori sunt, alio quodā loco, Iunius, Iulius, Augustus] interea aliud præstantius & recentius ex Ormuz importatur, cuius usus. In montanis verò hieme adseruati alia est ratio, putredini enim non est adeò obnoxium. Eam ob causam, qui illud in India conseruare volet, in Bisnaguer aut Balagate perferri curet.

REFERUNT genus quoddam nasci in certa Tartaria vrbe nomine Samarcandar: sed quod improbum sit, nec nisi iumentorum purgationibus vtile. Rhabarbarū
Samarcan-
darinum.

NULLVM autem est Rhabarbaricum, aut Indicum: sed solummodo Chinense, quod Rauam Chini Persæ appellant, Mauritanii tamen plerique solummodo Rauam. Rauam
Chini.
Rauam.

ALIQUANDO in Couchin intellexi Rhabarbarum ab indigenis interdum decoqui aut distillari, & eius decocto aut stillatitia aqua sese purgare, eamq; esse causam, cur interdum tam facile teredinem sentiat & corrumpatur. Sed cum neminem audiuerim, qui, an hæc ita sese haberet, se vidisse diceret, affirmare non ausim.

De Radice Chinæ. CAP. XXXVIII.

NASCITVR hæc radix in Chinarū vastissima regione, quæ Moscouiam vsque extendi creditur. Quoniam verò per totam hanc prouinciam, & etiam in Iapan sauit lues Venerea, quam alij Neapolitanum morbum, alij Gallicū vocant, nostri scabiē Hispanicā, Persæ Bade-Frangi (tamen si etiā simpliciter Fringui) quod morbū Gallicum sonat; aperuit benignus & misericors Deus huius regionis incolis usum radicis cuiusdā, quæ apud eos nascitur, ut huic malo succurrerent. Quemadmodum in nouo orbe Guaiaci

Lues vene-
rea primùm
in Europa
1493. anno.

vsus ostendit, quoniam ea pars orbis etiam hoc morbo ab omni hominum memoria vexata fuit. Ibi contractum morbum in Europam adferentes Hispani anno Redēptionis humanae 1493. reliquis nationibus communicarūt. Nobis verò primùm innotescere cœpit huius radicis vsus post annum quingentesimum trigesimum quintum supra millesimum, adferentibus illam huc Chinesibus quibusdam ea lue infectis, quae se interea dum hīc negotiarentur, curarent.

CETERVM anno antiè quàm huius radicis vsus in India innotesceret, huc è Lusitania delatus sum, nonnullas facultates mecū adferēs, atq. inter eas, Ligni Guaiaci libras quingentas. Ex eo, tametsi multum sublatum esset, dum in nauem inferretur, & efferretur, mille tamen aureos contraxi Lusitanicos, quoniam magna auiditate è Lusitania expectabatur hoc lignum, quòd multi malè perirent inunctionibus: & fortè tum tēporis nemo prater me aduexerat. Curati ergo fuerunt plurimi meo ligno. Sed illo absumpto, cū nouum è Lusitania non importaretur, eius, quod iam decoctum fuerat, libra quinque Lusitanicis aureis venit.

Qua ratione
primùm Ra-
dix Chinae
Lusitanis in-
notuit.

FACTVM est, vt eo tēpore mercator quidam in Diu insula narraret inclyto viro Domino Martino Alfonso de Sousa, meo mæcenati, qua ratione à Gallica scabie curatus fuisset quadam radice è Chinarum regione allata, cuius vires magnis laudibus euebebat, quoniam qui ea vterentur, extrema illa victus ratione non egerent, qualis in Guaiaci vsu obseruabatur, sed tantùm abstinerent à bubulis & suillis carnibus, pisce, & crudis fructibus: tametsi ne in China quidem piscibus abstinerent, quoniam magni sunt belluones. Cū inualuisset is de radice rumor apud vulgus, mirum in modum hanc radicem videre, atque illa vti auebant, quoniam molestè ferebant extremam illam victus rationem, quam in Guaiaci vsu obseruare cogeantur. Adde quòd huius regionis incolae ob otiosam vitam natura sint magni epulones. Sub id tēpus appellant Malacam Chinen-
ses

ses naues, paululum huius radicis in suum vsum adferentes. Sed id paululum tanta auiditate requisitum fuit, vt in singulas huius radicis gantas (pondus est apud eos viginti quatuor vncias pendens) decem Lusitanicos pendere oportuerit. Postea verò aduehentibus maiorem copiam Chinenfibus nauibus, minui cœpit pretium, ita vt nunc ganta ematur dumtaxat regali Castellano.

Ab eo tempore vilescere cœpit Guaiaci vsus, atque ex India relegari, tamquam Hispanus quispiam, qui indigenas fame enecare vellet.

CETERVM, vt ad institutum reuertamur, non sine causa tantis laudibus effertur Chinæ radix. Nam obseruatis quæ in hoc morbo obseruanda veniunt, natura morbi, anni tempore, regione, sexu, ætate, & temperamento acri, mirabiles eius sunt effectus: tametsi non desint ex recentioribus, qui eam acriter, sed immeritò damnant.

Radicis Chinæ mirabiles effectus.

IN magnis doloribus & inueteratis, huius radicis vncia in septem aquæ sextariis * coquitur, ad dimidiū vsq. humoris consumptionē. Seruatur id decoctū vsui, vase aliquo vitreo aut figulino vitrato. Spuma verò inter bulliendum colligitur, & utiliter vlceribus tumoribusq; imponitur. Salutaris est etiam densus ille vapor inter coquendum exhalans ipsis doloribus. Interdum calido decocto tumores fouemus: nonnunquam lineos pannos decocto madidos vlceribus imponimus, eâque mundamus.

Præparationis modus.

SOLENT Chineses maiori quantitate in sua regione assumere, cum frigida admodum sit. Quos cum imitari vellent huius regionis nonnulli, radicis duas vncias, addita interdū semisse, in precedenti aquæ quantitate decoquentes, ob nimium medicamenti calorem in graua inciderunt symptomata. Sed & quod mihi accidit, prætereundum non duco Sciatica laborans, huius radicis decocto vsus sum. prouocandi sudoris causa. Sed cum calidum haurirem, vt initio ferebat consuetudo; in tantos hepatis ardores incidi, vt

Chinarum regio frigida.

vniversum corpus erysipelate & phlegmone laborare cœperit, necesseq; fuerit statim venam secare, decoctum hordei cum saccharo rosato sumere, & aëri me exponere, vt sanitatem pristinam recuperarem. Itaque meo periculo facti sapientiores reliqui, calido decocti potu, & tanta radicis copia in posterum vii desierunt.

Radiciſ Chi-
næ delectus.

Eius vtenda
ratio.

A N T E omnia deligenda est radix ponderosa, recens, firma, quæ neque teredinem, neque cariem senserit, & quæ cādida sit: melior enim talis est, quàm rubescens. Huius vnciam in septem aquæ sextariis decoquimus ad medias, aut ad tertiam partem, pro morbi & acri natura, subinde ea medicamenta iniicientes, quæ huius radicis facultates corrigant. Exempli gratia: Si dolor capitis aut neruorū adsit, rorem marinum, aut rosas iniicio: si obstructionibus hepar laboret, apium: si ardor adsit cum obstructione, intubum: si vlcus vesicæ aut renū infestet, additur glycyrrhizæ succus: interdum radici admisceo æquale pondus hordei.

S O L E N T autem huius radicis decoctum sumpturi, prius syrupis conuenientibus purgari, quibus (quoniam plerumque materia quæ peccat pituitosa est) Turbit aut Agaricum maiuscula quantitate indimus, aut nonnumquam Syrupos China decocto diluimus. Bene purgato corpore, radicis decoctum propinare incipimus, post decimū quintum diem, minoratiuo, si opus sit, exhibito: item alio interdum post trigesimum diem, quod ex manna constet, aut cassia solutiuā aut Rhabarbaro macerato ipsius radicis China, aut hordei, prunorumve, vel glycyrrhizæ, aut intybi decocto. Toto hoc tempore, si alius singulis diebus libera non erit, clysteres ex radicis decocto, melle rosato, oleo violaceo, & cassia solutiuā paratos iniicimus, habita necessitatis ratione.

Q U O D si nimium incalescat ager, radicem minùs decoquimus, aut eius decocto aquam intybi, vel sumi terra, si adsit, aut buglossi, iniicimus. Quòd si nec hoc sufficit, deco-

ctum

etum subtrahimus, curationemque in aliud tempus magis opportunum differimus.

HOC decoctum interdum intra vigesimum diem curat, interdum serius, interdum verò citius. Vulgariter tamen ad decimum quintum usque diem dolores augentur & intenduntur, deinde paulatim mitigantur. Nonnullos vidi, qui, licet aliquoties hoc decoctum sumpsissent, postrema tantum diata curati sunt. Alios itē, qui nullo modo curati sunt, quòd forsitan frigidiores essent humores. Itaque consulo, ut qui in Europa hac radice utentur, eius quantitatem augeant, cum frigidior sit regio.

IN singulas verò curas, radicis usus esse solet ad uncias ^{Medicamen-} triginta, vnciis totidem dierum numero, quibus cura persi- ^{dos.} citur, respondentibus. Rarò calidum decoctum exhibeo, nisi in vehementibus & inueteratis doloribus, quando sudoribus materiam euacuari oportet: tunc enim bis singulis diebus exhibetur, mane scilicet & vespere. Hac autem vulgaris est ^{Victus ratio.} victus ratio. Datur caro gallinarum, pullorum gallinaceorum, & vervecina elixa cum salis momento (id enim modicè sumptum noxium esse non puto) & croco, & coriandro sicco. Interdum eadem assa exhibetur, habita morbi ratione. Vinū omnino adimo, nisi ad stomachi ex multa pituita contractam debilitatem, appetentiaq; deiectionem tollendam, decoctū sumatur: tum enim radicis decocto dilutum agris propinatur; appetentiam enim ciet, & concoctionem plurimum iuvat. Pane mellito utuntur Chineses.

EFFICACIOR est hac radix in inueteratis, ubi videlicet magni tumores, & ulcera maligna adsunt, quàm ^{Radix Chi-} in recentibus morbis. ^{nae præstan-}

SUNT & alia hac radice utendi rationes. Nam quosdam in Balagate vidi, qui calido radicis decocto eiusdē radicis trita drachmam cum semisse iniicerent, quotiescumque mane & vespere sumerent. ^{tior in inue-}

SUNT qui manē laminam conserue ex huius radicis ^{terato quàm} puluere ^{recenti mor-}

Conserua ē
radice Chi-
nz.

pulvere & melle (siue saccharo, si magnus adsit calor) parata edant, deinde radicis decoctum bibant. Augetur autem, aut minuitur pulueris quantitas in hac conserua, & quandoque corrigitur, pro Medici arbitrio.

VARIANDA sunt interdum remedia. Memini solo decocto binos curasse, quibus testiculi intumuerant.

HAC radice adhuc tenera, Chineses cum carne elixa vescuntur, veluti apud nos napis aut rapis cum carnibus elixis vesci solemus.

Aqua stilla-
tiua ē radice
Chinz.

HVIS radicis aquam stillatitiam vtilem fore credo, si quis eam nancisci posset. Ego sanè destillatoria organa in Chinaram regionem misi, ut ex ea radice liquorem mihi eliciant. Nescio an impetrabo.

Radicis Chi-
nz facultas
rei.

VILE est etiam huius radicis decoctum, præter eos morbos qui cum cōtagio luis venereæ commune aliquid habent, ad paralyses, tremores, articulorū dolores, sciaticam, podagram, tumores scirrholes & œdematodes; tum etiam strumas extirpat. Succurrit ventriculi imbecillitati, inueterato capitis dolori, calculo, & vesicæ vlceribus. Huius enim decocti vsu plerique liberati sunt, cum nullis antè medicamentis iuuamen sensissent.

Lampatam.
Radicis Chi-
nz descriptio.

CETERVM indigenæ hanc plantam Lampatam vocant: trium aut quatuor palmorum altitudine assurgit, cauliculis tenuibus, quos rara folia cingunt, mali Assyrii minoris similitudine, radix palmi longitudine, interdū crassa, nonnumquam tenuis, quæ recens eruta, admodum tenella est, & cruda aut elixa mandi potest. Ego vnicam dumtaxat plantam hic in Goa vidi, eamq; per pusillam, quæ siccitate periit, antè quàm excreuisset. Si feretur ea radix, iuxta arbores ferendam esse perhibent, quoniam suo complexu bedera modo eas scandit.

Mulieres ad
agros non
admittenda.

INTELLIGO illos qui hoc decocto vřutur, mulierū conspectu vehemēter ad libidinē accendi. Quare consultū videtur, ut per curā tēpus nulla ad agros mulieres admittantur.

SED quoniam in Chinenſium mentionem his commentariis plerumque incidimus, praſertim verò hoc capite, non alienum ab inſtituto erit, ſi ex his quae de illis à fide dignis viris accepi, paucula hîc proferam.

SVNT ergo Chinenſes Aſiatici Scithæ, quilibet gens Chinenſes
Schitæ ſunt. Barbara eſſe aſtimantur, in negotiatione tamen & manualibus operibus cenſentur admodum indiſtriæ. Sed neque in litterarum cognitione cuiquam regioni cedere aſtimantur. Habent enim leges ſcriptas Iuri imperatorio ſimillimas, ut ex libro, quem eorum legibus inſcriptam apud Indos aſſervari audio, videri poteſt. Vnam ex his legibus exempli gratia proferam, quae eſt, Non eſſe integrum viro, mulierem, cum qua vivente marito adulterium commiſerit, poſt mariti mortem, matrimonio ſibi iungere.

INTELLIGO etiam apud eos doctrinae gradus & Doctrinae
gradus apud
Chinenſes. premia eſſe: Eruditis etiam viris, Regis totiusq; regni moderationem committi. Sed & in eorum picturis, viros è ſuggeſtu legentes, & auditores circum adſtantes conſpicere licet. Huc adde artem typographicam tam vetuſtam apud Typogra-
phica apud
Chinenſes
vetuſtiſſima. illos eſſe, ut omnem hominum memoriam ſuperet, & ſemper uſurpatam apud eos cenſeant.

* Hoc loco etiam noſter Auctor vocabulo Canadæ utitur, cuius interpretationem cap. de Opio dedi. Cum itaque radicis Chinz vnam in quatuor aquæ Canadis decoqui dicat; ob rationes eo capite adductas, quatuor Canadas in ſeptem Sextarios verti, qui ad amuſim reſpondent.

Nunc per uniuerſam Europam radicis cuiusdâ uſus inualuit, quam Hiſpanico nomine (illi enim eius uſum primi ex Peru in Europam inuexerunt) garça parilla vocant, quaſi dicas Rubum viticulam. Cuius ſané magni ſunt effectus, & Radici Chinz ſuam laudē adimit, quæ non rilla, niſi caroſa & longa vectura emarcida ad nos peruenire ſolet. Qui de garça parilla plura requirit, Marthioli Epistoſas, & eius in Dioſc. commentarios legat. Et nos breui, Deo annuente, eius hutoriam cum iconē exhibebimus, atque à Smilace aſpera volubili ſue genere (quas garçam ſue zaiſam parillam nonnulli arbitraſi ſunt) piumum diſſere offendemus.

De Croco Indico. CAP. XXXIX.

Alad.
Manjale,
Cunhert.
Darzard.
Habet.

APPELLATUR hac radix in Canara Alad : ꝑ
etiam in Malauar, sed propriè manjale: in Malayo, cun-
het : à Persis, darzard, quod lignum luteum sonat : ab
Arabibus habet.

NASCITVR plurima in regionis Malauar parte, vi-
delicet in Cananor, & Calecut. Prouenit etiam hic Goa,
sed exigua quantitate.

MAGNA eius copia ad Arabes, Persas, & Turcos defer-
tur; qui omnes apud se nō nasci, sed ex India adferri fatētur.

Chaledfium.
Chaliduniū,

HVIVS Croci, quod indigenum ducō, mentionem fa-
cere videtur Auicenna lib. 2. ducentesimo capite^a & Cha-
ledfium siue Chalidunium appellare. Sed cū dubi-
tanter hac scribat, aliorumq; auctoritates citet, tamquam
de re non multū sibi perspecta, nihil affirmare possum. Fieri
autem potest, ut corruptum sit vocabulum, vocataq; sit hac
radix initio Arabibus aled, quemadmodū & Indus, postea
verò corruptè Chaledfium. Ut autem hoc facilius cre-
dam, me impulit, quòd eum, caput de curcuma siue cur-
cumani lib. 2. cap. 166. (quod etiam huic radici simile
est) scripsisse videam. Solet enim Auicenna de simplici ali-
quo medicamento dubitans, diuersa (vti diximus) scribere
capita. Neque eorum auctoritas me mouet, qui per Curcu-
ma Chelidonium intelligi dicunt, quoniam crocea sit radi-
ce, scribatq; oculis perutile esse, quæ nota etiam Chelidonio
conueniūt. Nam tamen si vulgo hac radice, croco scilicet in-
digeno, vtantur ad tingendos condiendosq; cibos, cū hic,
tum apud Arabes & Persas, ob eam nimirū causam, quòd
viliori ematur, quàm noster crocus, qui apud eos etiam
prouenit: huius tamē etiam in medicina vsus est, præsertim
autem in ocularibus medicamentis: tum etiam ad pso-
ram, si cum mali aurea succo, & Cocci, siue nucis Indica
oleo misceatur. Quibus affectibus Auicenna utroq. illo ca-
pite chaledfium & curcuma vtilia esse scribit.

Aled,

Curcuma.

Chelidoniū

Croci Indici
vsus.

EST autem hac radix recens, intus crocea, foris verò Croci Indici
historia.
Gingiberi persimilis, foliis Milij maioribus, cauleq; folia-
ceo. Vehementi amaritudine & acrimonia, dum recens est,
caret, ob multam humiditatem: siccata verò acris est, sed
non aded ut Gingiber: putoque sine noxa posse sumi.

a In nostris exemplaribus Avicenna libr. 2. cap. 200. Chelidonium
describit. Capite autem 166. de Chorcumani, siue Chorchumma agit,
cum hac interpretatione: Et est fex olei de Croco. Ceterum de Offi-
cinarum Curcuma, quod Dioscoridis Cyperum Indicum volunt re-
centiore, lege Matthioli, tum aliorum commentarios.

De Galanga. CAP. XL.

EST Galanga medicamentum vsibus humanis valde
necessarium, sed veteribus Græcis ignotum, & Arabibus non
satis perspectum.

DICITUR autē Caluegiam Arabibus, Et licet om- Caluegiam.
nes Mauritanii, ut Serapio lib. simp. cap. 332. corruptè le-
git, Culungem, aut Galungē scribant, fides eis adhibēda Culungem.
non est, quoniam omnes Arabes Caluegiam nuncupant. Galangem.

EST verò Galanga duplex. Altera minor, odorata, Galanga
quæ ex Chinarum regione huc, inde in Lusitaniam defertur: duplex.
eam incolæ Lauandon appellant. Altera maior, quæ cras- Minor ga-
sior est priore, ignavior tamen & viribus infirmior. Nasci- langa.
tur hæc in Iaua, & incolis Lancuaz dicitur. Nos tamen Lauandon.
hic in India utramque Lancuaz appellamus. Maior ga-
langa.
Lancuaz.

PORRO minor duorum palmorum altitudine fruti-
cat, foliis Myrti, radice nodosa, spontè nascens. Maior in Iaua
nata binum fere cubitorum altitudine ætollitur, foliis
mucronatis in modum cuspidis lanceæ, radice crassa, nodosa Galanga hi-
ærundinis modo: flore candido, seminifera est. Seritur ta- storia.
men hæc maior radice dumtaxat ut Gingiber, non semine,
licet apud Auctores aliud reperias. Sed tamen & ex semine Galanga re-
sata hic prouenit in hortis, sed exigua quantitate, quanta cens in ace-
videlicet acetariis & huius generis vsui medico sufficit. tatis.

AVICENNA & Serapio exactam huius planta na-
titiā non habuerunt. Nam cum eius, ut diximus, duo sint

Galanga maior.

Galanga minor.

genera, & prior, Chinensis scilicet, præferatur: dubitantes
tamen de ea scripserunt: hincq³ factum puto, ut Auicenna
duo diuersa capita de ea scripserit, alterum lib. 2. cap. 321.
sub nomine Calungiam, alterum verò lib. 2. cap. 196. sub
Caserhendar nomine. Sed sub quo nomine Chinensis, cuius
primarius est vsus, aut sub quo Iauanensis, quæ ignobilior
est,

est, describatur, ignoro: quoniam viriisque non nisi summa cum dubitatione meminerunt.

INTER recentiores Medicos controuersia est de Galanga, Calamo, & Acoro. Volant enim nonnulli, inter quos est Antonius Musa Exam. simpl. ex Leoniceri testimonio, Galangam Acorum esse veterum. Alij, inter quos est Marnardus lib. 6. epist. 3. & Matthiolus, Comm. in Dioscor. libr. 1. cap. 2. Calamum officinarum, legitimum esse Acorum malunt. Sed capite de Calamo, neutrum ex his esse Acorum satis ostendi*. Calamum tamen odoratam, ut eodem loco dixi, in Acori locum semper substituere soleo.

CETERVM omnino explodenda est Monachorum ^{Monachorum inscitia.} dist. 1. cap. 47. qui in Mesuen commentati sunt, opinio (ut rectè Matthiolus) qui Galangam Schoenanthi radicem esse volunt. Nam inuilis est Schoenanthi radix: praterea Schoenanthus in Arabia & Caliate nascitur: Galanga verò in China & Iaua siue Iaoa prouinciis ab Arabia procul diffitis prouenit.

* Vide caput de Calamo, ubi nostrum vsualem Calamum haudquaquam cum nostri Auctoris Calamo conuenire diximus.

De Gingibere. CAP. XLI.

GINGIBER appellatur Arabibus, Persis, & Turcis Gengibil, non Lengibel (ut corruptè legunt Serapionis Gengibil. lib. simp. cap. 336. exemplaria) in Guzarate, Decan, Bengala, cum adhuc recens & viride est, adrac; siccatum verò, ^{Adrac, Su-} ^{Et, Imgi,} Suete: in Malauar, tam viride quàm siccum, imgi: in Aliaa. Malayo, aliaa.

EST autè Gingiber similibus Iridi aquatica, aut Gladiolo (nō Arundini) foliis, magis tamen nigricantibus: caule cum foliis duorum aut trium palmorum altitudine, radice etiam Iridis, non serpente, ut voluit Ant. Musa exam. simp. At nec admodū acris est, praesertim eius quod in Bagaim natum est, ob nimiam, qua dominatur, humiditatem. ^{Gingiberis radix recens}

HÆC radix minutim concisa, & aliis herbis admixta in acetatis.

in ace-

in acetariis editur cum aceto, oleo, & sale: at etiam cum piscibus & carnibus cocta.

Gingiberis
delectatur.

NASCITVR *Gingiber* in omnibus Indiae prouinciis nobis cognitis, semine aut radice satū. Nā quod sponte prouenit, exigui est momenti. Optimum & frequentissimum est Malauaricum, Arabibus & Persis maximè expetitur. Secundum locum obtinet quod in Bengala iuuenitur. Tertium quod in Dabul, & Baçim, totaque ea ora mariima nascitur. In solitudinibus & mediterraneis vix crescit, neque inde ad nos adfertur. Inuenitur etiam in insulis diui Laurentij & Comaro, quae Aethiopiae sunt cōterminae. Inde sumpserunt occasionem nonnulli, vt scriberent apud Troglodytas & Arabes nasci.

Troglodytæ.

Gingiberis
melis.

COLLIGITVR & eruitur Decēbri & Ianuario, deinde aliquantulum siccatum limo obducitur, nō quo maioris sit ponderis, sed vt foraminibus obturatis, diutius sine corruptione in sua humiditate naturali conseruetur. Nam non probè obductum, teredini obnoxium est.

GALENVS lib. 6. simpl. è Barbaria conuchi scribit. Si per Barbariam Indiam intelligit, bene quidem; at si eam Africae partem, quae nunc Barbaria dicitur, male.

Nellū Gin-
ger in Ara-
bia.

Gingiberis
vires.

DIOSCORIDES autem lib. 2. cap. 151. in Troglodytica Arabia nasci tradit. Nascitur quidem apud Troglodytas & Aethiopes, sed adeò exigua quantitate, vt ipsis incolis vix sufficiat. In Arabia verò non nascitur, quandoquidem ad Arabes exportatur. Illud autem verum est, quod primis eduliis admisceri scribit: idem enim adhuc hodie apud Indos obseruatur. Quod verò dicit huius radices Cyperi modo paruas esse, fallitur: nā multo maiores sunt Cypero. Aluū leniter emollit, concoctionem iuuans. Aluum contra, vt alij volunt, etiam adstringit, quoniā facta proba concoctione, sistuntur alui profluvia à crudis humoribus nata.

SCRIBIT Musa Exam. simpl. saccharo conditum dum manduatur, in fine veluti filamentum in ore relinquere.

Sed,

Sed, quemadmodum ipse ait, id dumtaxat in eo contingit, quod adulteratum aut teredinosum acrilixiuo prius maceratum, deinde saccharo conditur, ut maleficium non deprehendatur. Nam bene maturum, & plenum, non cariosum, multis aquis elotum, & per multos dies maceratum, deinde saccharo conditum, gratissimum est, nec ulla vehementi acrimonia molestum, neq. filamenta in ore relinquit. Tale fit in Bengala, quod laudatissimum est, deinde in Chaul, Baçaim, & Dabul. Improbatur, quod ex Batecala aduehitur. Gingiber in probum.

* Meminit Zingiberis Lud. Roman. lib. 5. cap. 14. Producit, inquit, Calecut ager Zingiber, quæ radix est, eruiturque nonnumquam pondus vnciarum duodecim: sed non omnibus est eadem amplitudo. Plus non agit in profundum radix, quam ad ternos vel quaternos palmos harundinum modo. Cum eruitur Zingiber, relinquunt internodium radicis in scrobe, terramque radici aggerunt, seu semen eius radicis, proximo anno erutum fructum, id est, Zingiber. Maximilianus item Transil. de Moluccis insulis Gingiber hoc modo descripsit. Gingiber verò passim in singulis insulis huius Archipelagi nascitur: aliud seminatione, aliud sponte prouenit, sed quod seminatur nobilius est. Herba similis illi quæ Crocum (Indicum intellige, siue Curcuma) fert, & eodem modo eius radix ferè nascitur, quæ Gingiber est.

De Zedoaria. CAP. XLII.

MAGNA est dubitatio de Medicamentis Zedoaria & Zerumbet, quoniam Auicenna lib. 2. diuersa duo capita de eis scripsit, videlicet 743. & 745. Rhases libr. 3. de re med. cap. 34. utrumq. sub vno capite comprehendit. Serapio verò lib. simp. cap. 172. vnicum caput de Zerumbet scripsit.

EGO diu in eadem dubitatione versatus sum, & existimaui Zedoariam, quæ celebrior est, eam esse quæ nobis Zedoaria. hic Zerumba dicitur, & medicamentum est Persis expetitum. Zerumba. tum, quod hinc Ormuz defertur, inde in Asiam minorem & Venetias. Zerumbet verò id esse quod nos hic vocamus Zerumbet. Crocum indigenum, cuius in Croco Indico mentionem feci. Crocum Indicum. Postea tamen, errare me, deprehendi ex diuersis, quibus prædicta sunt, facultatibus Crocum Indicum & Zerumbet.

QVOD nos hic Zedoariam appellamus, Auicenna lib. 2. cap. 752. (tamen si non nouerit) Geiduar dicitur aliud nomen ignoro, quoniam nascitur regionibus, Chinesium pro-

nuncia

Geiduar rarum admodum.

jogues, Calandares.

Geiduar historia.

Geiduar facultates.

Geiduar veterib. ignotum.

Zeruba. Cachoraa. qua.

uincia vicinis. Magno verò emitur Geiduar, nec facile inuenias, nisi apud Circumforaneos quosdam & circulatores, quos Indi jogues, Mauriani Calandares appellant, hominum genus quod peregrinationibus & stipem emendicando vitam sustentat. Ab his enim & Reges & Magnates Geiduar emunt.

EST verò Geiduar ^a magnitudine glandis, eiusdemque ferè formæ, colore sublucido. Unicum huius Geiduar fragmentum, quod circiter dimidiam vnciam pendebat, à Nizamoxa semel impetraui: sed id in Lusitaniam cum insigni lapide Armenio missum, vnà cum naui periit. Ostemderam id prius Pharmacopolis in Chaul & Goa: sed nemo illorum nouerat quid esset. Aliud pauxillum apud istos circulatores vidi; sed non emi, quòd fraudem metuerem.

VTILE est autem istud Geiduar ad plurima, sed præsertim aduersus venena, & virulentorum animalium ictus, morsusque.

PORRO hoc medicamentum Dioscoridi incognitum fuit, tum etiam Auicenna, lib. 2. cap. 752. quoniam se existimare ait Geiduar esse: quod subolscesse videtur Bellunensis, in Arabicorum nominum expositione. Zedoaria verò vocabulum corruptum est, & Geiduar dicendum.

^a Incognitum Europæ esse puto Geiduar hîc descriptum, & difficulter cognitum iri credendum est, ob eas rationes quas noster Auctor in medium profert. Nam quam Zedoariam vocamus, nihil minus est quàm Geiduar; sed ex Zerumbæ forsitan erit generibus, quam sequenti capite noster Auctor describit. Tamen si non desint, veluti in Costo diximus, qui tam inter Costi genera Dioscoridi descripta referendam censeant.

De Zerumbet. CAP. XLIII.

ZERVMBET appellatur Arabibus, Persis, & Turcis Zeruba^a: in Guzarate, Decan, & Canara, cachoraa: in Malauar qua.

COPIOSE prouenit in Malauar, Calecut videlicet & Cananor siluis spontè. Si autem pangatur aut seratur, pluri-

plurimis etiam locis : inde à multis *Gingiber silvestre* ap- *Gingiber
silvestre.*
pellatur , nec id sine ratione , quoniam eius folia *Gingiberis*
foliis similia sunt , longiora tamen & magis aperta : eius
item radix *Gingibere* maior.

RADIX eruta , conciditur & siccatur ; deinde in
Arabiam , *Persiam*que defertur , in *Gida* & *Alexan-*
driam ; vnde postea *Venetias* & alias regiones transfertur.
Conditur etiam saccharo , & *Gingibere* præstantior est.

N V N C eos Auctores , qui de hac scripserunt , per-
curramus.

AVICENNA libr. 2. cap. 743. *Zedoariam* radi- *Zedoaria.*
cem esse ait *Aristolochia* similem , atque eam præferri , quæ
ad radices *Napelligignitur* : præstantissimum autem esse
antidotum aduersus venena , serpentum præsertim & *Na-*
pelli . Capite verò 747. ait *Zerumbet* *Cypero* similem esse , *Zerumbet.*
minus tamen odoriferam . Alio loco arborem esse vult si-
milibus præditam facultatibus , quales *Serapio* *Zedoaria*
tribuit.

SERAPIO lib. simp. cap. 172. *Zerūbet* esse *Zedo-*
riam scribit : deinde ex auctoritate *Isaac* *Zerumbet*^b radi-
ces rotundas esse instar *Aristolochia* , colore verò & sapore
Gingiberi similes , easque è *Chinarum* regione conuehi.

AVICENNA libr. 2. cap. 743. dumtaxat *Ze-*
rumba aut *Zerumbet* nouit : Sed quoniam eam vidit in
frusta rotunda , interdum verò in oblonga concisam , ad si-
num *Persicū* vebi , duo genera esse existimauit *Zerumba*
& *Zerumbet* . Hac etiam de causa folia , quæ non viderat ,
prætermisit : & quemadmodum ipsa radix ex *India* in
alias regiones transferatur , dumtaxat expressit . Et cerre
etiā hodierno die diuersum est pretium eius quæ in rotunda
frusta resecta est , ab illius quæ in oblonga concisa est , ut mi-
nores *Gingiberis* radices vilioris æstimantur quā prægrādes.

Q V O D verò iuxta *Napellum* nasci optimam scribit , *Avicennæ
opinio ca-
pita.*
planè fabulosum est ; quandoquidē *Napellus* vix hīc reperi-

tur (non sunt enim huius regionis siluæ procreando Napello aptæ) & Zerumba plurima, vt diximus, nascitur siluosis Malauar locis: tum etiam aliis multis sata prouenit: nec quemquam (tamei si diligentissimè perquisiuerim) hanc radicem iuxta Napellum vidisse intellexi. Præterea ex reliquis Anicennæ iam adductis locis manifestum est, quàm sibi parum constet, vt faciliè hinc iudicari possit, eum Zurumbet historiam planè ignorasse.

SERAPIONIS autem legitimi codices non habent additam expositionem Zerumbet, id est, Zedoaria, sed ab interprete insertam verisimile est, qui differentiam inter Zedoaria & Zerumba ignorabat. Id ex sequentibus faciliè deprehenditur, cum ait, è Chinatum regione conuehi. Certum enim est, Zedoariam non nasci apud Indos, sed è Chinatum regione aduehi, raramq; apud Indos inueniri. Zerumba verò abunde in India nascitur.

NON defuerunt, qui crediderint, Arnabo, de quo Paulus lib. 7. cap. 3. scribit, idem esse cum Zerumbet. Verùm ex vtriusque historia, satis manifestum est, diuersas esse plantas. Siquidem Arnabo Pauli, arbor est procera. suauis odore fragrans: Zerumba verò graminea est planta, vt modò diximus.

CETERVM minùs sunt audiendi, qui aut Ben album & rubrum, aut Carpesium esse volunt: quoniã hoc vtrumque medicamentum huc non sine quæstu conuehitur. Zerumba verò hinc in exteras regiones exportatur. Præterea longè diuersa est vtriusque facies à Zerumba.

a Zeruba siue Zerumba forsitan erit ea radix, quam capite de Costo Veneriis adferri dixi, Zingiberi adeò similem, vt nihil suprà, plerumque tamen maiorem, & intus pallecentem.

b Inuenitur Antuerpiæ apud quosdã aromatarios Zedoariæ quoddam genus illis Bloeczewal, id est, tuberosa Zedoaria nuncupatum, rotundum instar Aristolochiæ rotundæ, foris nigricans, interdum cinerei coloris, intus candicans, gustu vñalis Zedoariæ. Eam radicem, quoniã multum cum Serapionis Zerumbet conuenire videtur, hic exprimi curauimus.

Geiduar
apud Chi-
nenses.

Zerumba
apud Indos.
Arnabo.

Ben album
& rubrum.
Carpesium.

e Qui plura de horum opinione requirer, legat doctissimi Martii bio-
li commentarios in Dio'coridem, & aliorum recentiorum de re her-
baria lucubrationes.

De ligno Colubrino. CAP. XLIIII.

NON modò aduersus animalium virus ei aculantium Ligni Colu-
brini facul-
tates. morsus ictusve efficax est hoc lignum, siue potius radix; sed
etiam eius puluis lumbricos necare, papulas, exanthemata,
& impetigines tollere creditur, & cholericam quã vocant Cholera
morbus.
Mordexi. passionem (incola Mordexi dicunt) sanare. Similiter vtile
esse medicamentum ferunt aduersus febrium circuitus, vn-
cia pondere propinatum. priùs tamen tritum, & aqua ma-
ceratum, per vomitus expurgata multabile.

HANC verò radicem Serpentium moribus prodesse,
hoc modo deprehensum est.

IN Zeilan insula, Serpentis genus est coronatum, seu diademate insignitum, (Lusitani Cobras de capelo, nos Regulum dicere possumus) maximè noxium. Est item animalis genus magnitudine viucrae huic serpenti inimicissimum, Quil, vel quirpele vocant. Quotiescumque cum serpente congressurū est hoc animalculum, istam radicem (quae multa istuc nascitur) ea parte praeiordei qua denudata est: etenim pars aliqua extra solum prominet. Praemorsa radice, pedibus anterioribus salua cōspersis, caput primum, deinde reliquum corpus sibi demulcet: postea serpenti aggreditur, nec eum dimittit, donec occiderit. Quod, illo cōgressu serpentem vincere nō potest, denuo ad radicem confugit, ad quam se fricat, deinde in praelium redit, atq. ita morsu serpentem necat. Hoc spectaculo edocti Chingala (ij sunt Zeilan incolae) hanc radicē venenis resistere didicerunt.

Regulus sc-
ptus.
Cobras de
capelo.

Quil, Quir-
pele.
Reguli &
Quil pugna.

Chingala.

HUIUSMODI pugnarum spectatores pleriq. fuerunt Lusitani. Nā solent domi alere similia animalcula tum ad mures extirpandos, quos acerrimè persequuntur, tum ut cum serpentibus regulis praelentur, quos circumferre solent Circumforanei quidam, Iogues appellant, stipem emendicantes, & cineribus se aspergentes, ut hac ratione venerandos sese sanctimoniae titulo vulgo prabeant. Circumeunt isti omnes regiones, & nonnulli ex iis Circulatorum munere funguntur, gestantq. serpentes regulos, quos demulcere solent, & collo aptare (prius tamen exemptis dentibus) vulgo persuadentes eos se incantasse, ne nocere possint. Interdum verò serpentes, quos etiam habent integros, quibusq. non sunt exempti dentes, accepto premio, cum iis quas dixi, viueris, siue alio simili animalculo, committere solent.

Iogues.

TRIA sunt huius ligni genera in insula Zeilan.

Tria ligni
Colubini
genera.

PRIMUM & laudatissimū illud est à quo subsidium querit viueris, vocaturq. incolis Rameul, Lusitanis Pao da cobra, id est, Lignum Colubrinum, quod serpentum moribus sit salutare. Duorum aut trium palmarum ma-

Rameul de-
scriptio.

guitudine assurgit, paucis virgulis, quatuor aut quinque. dūtaxat tenuibus: radix quæ maximè in sum venum, veluti tenuiorum nostrarum vitium radices, multis capitibus aut nodis se propagans, ita ut semper radix aliqua ex ea solum se exerat, & radice vna exempta, alia in eius locum succedant. Radix hæc ex candido cinerea est, solida admodum, amaro gustu: folia Persica mali, magis tamen virentia: flos longè a foliis racematim coheret, pulcherrimo colore rubēs. Fructus sambuci, sed rubēs & durus, racematim coherēs, veluti in Periclymeno. Teritur primū hæc radix, & ex vino aut aqua cordiali propinatur à serpēte percussus: teritur etiā ad cori Sani modo, & vulneribus inspergitur. Hanc multis aliis regionibus, & in Goa continenti nasci tradunt.

Alterius generis descriptio.

SECUNDVM genus veluti primum aduersus venena commendatur, eodemq; modo quo superius usurpatur. Arbor est (cū sola prouenit nullis vicinis arboribus) Malo punice similis, spinis breuibus & firmis horrida, cortice candido, denso, rimoso, & solido, & amaro, non tamen veluti prioris cortex: foliis est luteis, aspectu pulcherrimis. Hanc autem, si iuxta aliā quampiā arborem proueniat, per summos eius ramos serpere, atque Cucurbitæ modo amplecti ferunt. Solent ipsum lignum cum radice & cortice permixtum exhibere. Præfertur tamen radix. Hoc etiam in insula Goa nasci ferunt: sed numquam id videre mihi contigit.

Tertium genus.

CVM Prorex in Iafanapatan insula, Zecilan contermina, esset; dono dati sunt illi aliquot fasciculi ligni cum suis radicibus, quæ tenues erant, duræ, nigra, & odorata. Eā radice mirificè prædicabāt, & aduersus venena perllere ai. bāt. Simile in continētī Goæ nasci ferunt. Ramos habet paucos, tenues, quatuor aut quinque cubitorū longitudine, qui, nisi alligati, sustentare se nequeant, sed per solum sese diffundāt: folia rara, Lentiscinorum effigie, oblonga, non viridia, sed maculosa, siue nigriatibus ex candido maculis respersa.

Eius descriptio.

RADICEM quandam in Malacca inueniri rumor est,

qua aduersus vulnera sagittis toxico illitis facta presentaneum sine remedium.

A Meminit etiam huius generis serpentum Ferdinādu Lopez lib. 1. Historiæ Indiæ, & valde perniciosum esse ait, solereque incolas, nautali proelio cum hostibus congressuros, interdum fistilibus incudere, quæ, dum proelium feruer, in hostium naues coniciant, eo stragemate quandoque victoriam reportantes. Hoc genus serpenti *Mara chat* ab indigenis appellari dicit Odoardus Barbosa & aliud illo adhuc nocentius *Mandili*.

Primi generis fragmentum, trium digitorum transuersorum longitudine a. no. laurus 1564. ostendit mihi Salmanticæ ornatissimus vir Augustinus Vascus, dono olim à Lusitania missum D. Ioanni Vascovi o. doct. s. no. eius parenti, cum vasculo à Cocco de Maldina confecto, lapide Bezar insigni, & vasculis testudineis: quæ omnia mihi sic aduersari venenis creduntur.

Secundi autem generis (nisi fallor) fragmentum quinque vnciarum longitudinis quoddamque, ut coniceret licebat, duarum vnciarum crassitiem æquabat, mihi non modò ostendit Londini anno 1581. C. V. D. Hæstor N. nez Medicus Lusitanus, sed etiam dimidia eius parte liberaliter donauit. Eius porò materies firma est, candida, venis quibusdam distincta, non dissimilis fraxini ligno; cortex autem, qui eam integrit, canalicans, & quasi cinereus. Ut aque verò si quis degustet, amaro sapore præterea esse deprehenduntur. Eius, quale accepi, fragmenti iconem lectoris oculi subiecimus.

De lapide Bezar. CAP. XLV.

A LAPIDE Bezar nomen inuenerunt medicamenta venenis resistentia, quæ per excellentiam Bezardica dicuntur. Est enim hic lapis eximia aduersus venena facultatis: nasciturq; hoc modo.

EST in Corasone & Persia Hirci quoddam genus, quod Pazam lingua Persica vocat, rufi aut alterius coloris (ego rufum & prægrandem Goæ vidi) mediocri altitudine, in cuius ventriculo fit hic lapis Bezar, circum tenuissimam quandam paleam semper augecens, & veluti multis è tunicis contextus; Columella aut glandis plerumque, interdum alia & alia forma, levis magna ex parte, colore veluti ex viridi nigricante Inueniuntur exigui, & magni. Magni, qui rariores sunt, ab earum regionum illustribus viris expetuntur: quo enim maiores sunt, eo valentioris esse facultatis sibi persuadent. Memini vnum habuisse, qui serè quinque drachmas penderet. Is in Lusitaniam delatus, vix sexa-

Bezardica
medicamenta.

Lapidis Bezar historia.

ginta quatuor Lusitanicis aureis [ij Hungaricis æquipollēt] vēnit, cū tamē aliquāto pluris hīc emptus fuisset.

H V N C verò lapidem ea ratione generari quam modò retulimus, tum his oculis obseruavi (lapidem enim cōritum huiusmodi tenuem paleam in meditullio continere inueni) tum à viris fide dignis accepi, omnes in Persia natos simili modo circum paleolam * efformatos inueniri.

Lapis Bezar
multis locis
inuenitur.

C E T E R V M non solū generatur hic lapis in Persia, sed etiam nonnullis Malacca locis, & in insula quæ à Vaccis nomen sumpsit, haud procul à promōtorio Comorim. Nam cū in exercitus annonā mactarentur istic multi pregrandes hirci, in eorū ventriculis magna ex parte hi lapides reperti sunt. Hinc factū est, vt quouot ab eo tēpore in hanc insulā appellant, hircos obtruncant, lapidesq; ex iis rollant.

Lapis Bezar
Persicus reli-
quos ante-
cellit,
Delectus ra-
tio.

V E R V M nulli Persicis bonitate comparari possunt. Dextri autē adeò sunt Mauritani, vt facile, quæ in regione nati sint singuli lapides, discernere & diiudicare possint. Ut verò adulterinos à legitimis dignoscant, manus compri-
munt, deinde spiritu instant. Nam si aër aliquis permeat, adulterini indicium est.

Pazar, Pa-
zan.

Bazar.

V O C A T V R autem hic lapis Pazar, à Pazan, id est, hirco, cum Arabibus, tum Persis & Cerasone incolis: nos corrupto nomine Bezar, atque Indi magis corruptè Bazar appellant, quasi dicas lapidem forensem: nam Bazar eorum lingua forum est.

Lapidis Be-
zar faculta-
tes.

I L L O vtuntur Indi, nos secuti, aduersus deleteria facultatis medicamenta. Ormuz verò & Cerasone incolæ non modò aduersus virulētorum animalium morsus vsurpāt, sed etiam aduersus omnes melācholicos morbos. Opu-
lentiores bis se purgant singulis annis, Martio videlicet & Septembri. A purgatione, quinque subsequentibus diebus continuus hauriunt in singulas doses, decē huius lapidis grana macerata in stillatui rosarum liquore. Hoc remedio iu-
uentam & membrorum robur sibi conseruari dicunt. So-
lent

lent interdum nonnulli ad triginta vsque grana sumere, nimis sanè magna quantitate. Nam tametsi nullas noxias facultates in se contineat hic lapis; tutior tamen est eius exigua quantitas. Atq. etiam parua quãtitate exhibere solent in Ormuz: nec sine periculo liberaliùs sumi dicunt.

Eo vtor in inueteratus morbis melancholicis, velati in mala scabie, lepra, pruriginibus, impetiginibúsq. Hac etiam ratione quartanis conuenire posse arbitror. Viros sanè planè deploratos, atq. à medicis derelictos, huius lapidis vsu, pristina sanitati restitutos fuisse intelligo.

QVOD scribit Matthiolus, lib. 5. cap. 73. Comment. in Diosc. adalligatum, ita vt nudam sinistri lateris carnem contingat, omnia venena superare, experiri nunquam vidi, nec hìc simili modo vtuntur. Illud autem verum scimus, quòd eius pulvis vulnere impositus, à mortiferis animalibus ictos liberet. Isdem viribus pollet, apertis carbunculis in peste impositus etenim venenum exugit.

QVONIAM verò exanthemata siue pustulae, & herpes, in hac regione admodum noxia sunt, & subinde agros necant, solemus agris per singulos dies puluerem lapidis Bezar ex aqua rosacea propinare ad vnum aut alterum granum, magno cum successu.

Boam Plinius vocat rubentes papulas. lib. 24. cap. 8. & lib. 26. cap. 11.

COEPIIT autem successu temporis hic Lapis maiori in pretio haberi. Nam necesse est nunc omnes ad eius regionem, in qua generantur, Regem perferri: nec sine difficultate inde haberi possunt.

Inuenitur interdum Vlysiopone venalis hic lapis alia atque alia forma, quem tametsi magno admodum æstiment mercatores, ea conditione vendere nolunt, vt periculum, an legitimus sit, faciat emptor. Id autem fit in hunc modum: Quæritur cum acu filum per torionem (herba balastira vocatur) tendit per canis aut alterius animalis oculi pedem transmittitur acus, atque filum relinquitur in vulnere. Canis illico eas symptomata non potest habere quæ committi solent eis qui toxicum bibebunt. Cùm planè canis sit canis, atque desperatus videtur, una puluerem ab hac lapide abrosam & aqua dilutam canis ore percipit. Si autem non sentiat canis, legitima probatio est: sin minus, adulterium censent.

Monardus.

* Meminit etiam huius lapidis clarissimus Medicus Hispalensis Nicolaus de Monardis, in eo libello quem de eo & Scutizonera peculiarem fecit, sed legitimos & minime adulteratos in medicullo concauos esse vult.

Hager.

Bezaar.

Bezar.

Belzaar.

Lapis, inquit, Bezaar multis nominibus donatur: nam Arabibus Hager, Persis Bozaar, Indis Bezar, Hebraeis Bel zaar, dicitur, quasi Dominus veneni, à Bel Dominus, & zaar verenum.

Est vero eius forma varia, nam alij rotundi sunt, alij oblongi dactylorum effigibus similes, alij palumbouis, alij capreolorem enibus, alij castaneas amulantur, omnes tamen obtusi, non in cuspidem desinentes: nec minus colore variant, siquidem nunc spadiceo coloris, nunc mellini, magna vero ex parte ex viridi nigrescentis, ut mala insana conspiciuntur, plura inueniam cinerei obicunoris, ut qui in fellebus Ciuetam egerentibus est.

Constant autem singuli ex laminulis miro artificio alia aliam, ut ceptum tunicae, amplectentibus, splendentibusque quasi polux essent: immo priore lamina dempta, subsequens multo splendidior inuenitur, quod legitimum est indicium: suntque haec laminulae aliae aliis densiores, pro lapidum magnitudine. Lapis est & blandus, ut facile a labstri modo bradi possit: immo diutius in aqua haerens liquefit. Nullum cor aut matricem habet, sed in medicullo cauus est, & pulueris eiusdem cum lapide substantiae plenus, qui maxime commendatur, atque etiam ipsi lapidi praefertur: sed is pulvis legitime et amindicium est: etenim qui adulterati sunt, neque laminas splendentes habent, neque puluerem illum in medicullo continent, sed granulum aliquod aut semen, supra quod indi illum efformantur.

Porro eximitur hic lapis ex animalis cerui ferè magnitudine & agilitate, sed cornibus induratum reflexis, & corporis forma, capreis ferè simili, quam ob causam ab incolis Capra montana vocatur, tamen meo iudicio Cerui capra potius dici debeat. Inuenitur vero hoc animal in India supra Gangem, montibus Chinaram regioni finium, pello breui, & colore ut plurimum cinereo & rufo.

De lapide Malacensi. * CAP. XLVI.

Lapis Malacensis.

CETERVM Lapis Bezar alium lapidem mihi in memoriam reuocauit, quem vnicè venenis resistentem in Malaca inueniri tradunt: saltem in Pam Regni Malacensis prouincia. Inuenitur autem istuc in selle Histricis: sed tanta est in aestimatione apud ipsos indigenas ob raritatem, ut è duobus, qui simul reperti meo tempore fuerunt, alter pro ingenti munere missus sit ei qui pro Rege Lusitaniae Indiam gubernat. Et licet istuc frequens lapis Bezar inueniatur, huc tamen longè praferunt incolae. Unum dumtaxat vidisse meminimus, cuius color dilutioris videbatur purpura, gustu amaro, tangenti lauis & lubricus, quemadmodum Gallicus sapo.

Lapidis Malacensis descriptio.

HACTENVS eius facultates experiri mihi non li-
tuit. Sed clarissimus vir & insignis Medicus Dimas Bosque
Valentinus illas experimento comprobasse in duobus viris,
qui venenum hauserant, mihi affirmavit. Vulgari autem
aqua (cùm cordialis deesset, & periculum esset in morbo)
hunc lapidem aliquandiu maceravit: quam deinde agris
propinauit, qui illam gustu amarum inuenerunt; attamen
eorum stomachus roboratus est, & venenum nihil obfuit.

Lap. Malac.
facultates.

MVLTVM certè huic viro debent omnes Indici me-
dici, quòd huius lapidis facultates nobis aperuerit. Nam ne-
cessaria admodum sunt hac in regione medicamenta, quæ
venenis resistunt, Alexipharmaca Græci appellant.

* Ferdinandus Lopez, lib. 1. Historiæ Indiarum, meminit lapidis cuius-
dam, quem non minore facultate prædictum esse asserit, quàm sit lapis
Bezaz, aut Malaccensis, quippe qui mirificè omnibus venenis resistat.
Est verò is lapis magnitudine auellanae rarus admodum, ut qui è ca-
pite animalis quod Indi Bulgodas appellat, eximatur.

DE GEMMIS.

ABSOLUTA Aromatum historia, non inutile fore
duxi, si nonnulla de gemmis subiicerem, præsertim cùm in
lapidum mentionem iam inciderimus. Initium igitur facie-
mus ab Adamante, quoniam reliquas omnes excellere, &
quodammodo rex Gemmarum esse, ob substantiæ duritiem,
creditur. Nam omnium Gemmariorum iudicio, si omnibus
quæ requiruntur suis dotibus, nativoq; colore ac equali ma-
gnitudine prædita sint hæ tres gemmæ, primarium locum
obtinebit Smaragdus, deinde Carbunculus, tertium Adamas.

SED Gemmarum pretium, aut ex earum raritate, aut
ex hominum affectibus & cupiditate, intenditur. Maiori-
bus enim facultatibus, iisque longo experimēto comprobatis,
præditus est Magnes, tum etiam lapis qui sanguinem vn-
decumque fluentem sistit. Venduntur tamen hi per manus, Manus.
(ponderis genus est in Cambay, unde petuntur, quod vi-
ginti sex* libras pendit) Smaragdi verò per ratis (pondus est Ratis.
triū triūci grana pendens) reliquæ gemmæ, in Europa qui-

Carate.

Mangelis.

dem per Carates (pondus quatuor grana constituēs) in India verò per Mangelis, pondus quinque pendens grana.

* Suprà capite d. Tarbit, manus illi est auctior vna libra: liquidem viginti septem libras pendit.

De Adamante. CAP. XLVII.

Almaz.

Itaa, Itam.

ARABES, quos pleriq. omnes Mauritanii secuti sunt, Adamantem appellant Almaz, tamen si Serapio lib. simp. cap. 291. alio vocet nomine. Ab indigenis, vbi nascitur, itaa: in Malao, vbi etiam inuenitur, itain.

Adamasin
Bisnager.

CETERVM tribus aut quatuor locis inueniuntur Adamantes. videlicet in Bisnager prouincia, duabus vel tribus rupibus. Magnum quæstum adferunt hæ fodina illius prouinciæ Regi, magnaq. sunt eius iura. Nam quemadmodum in Hispaniis Rex in Thynnorū captura sua habet iura, ita vt si vnicus Thynnus capiatur, Regi cedat oportet: sic in his fodinis magni sunt Regis redditus. Nam quotquot Adamantes inueniuntur triginta* Mangelis excedētes, Regi cedunt. Præterea diligentissimè obseruantur opera: quoniam si quis vnicum Adamantem sustulisse deprehēdatur, illico ipse cum omnibus facultatibus Regis fisco addicitur.

* hoc est,
350. grana,
vel drach-
mas duas,
grana sex.

Adamasin
Decan.

ALIA est rupes in Decan, non procul à ditione Imadixæ, quem nos Madre Maluco nūcupamus. Alia quedam rupes est in domino cuiusdam Reguli indigenæ, in qua præstantissimi Adamantes inueniuntur, sed minores. Isti à vulgo de Rupe veteri cognomen sortiuntur: & venum exportantur in urbem quandam regionis Decan, Lissor nuncupatam, vbi celebris est mercatus. Istic emptos Guzaratenses huc nobis adferunt emendos. Sed etiam in Bisnager deferunt, magnitudine pretij eos inuitante. Nā magno apud illos habentur in pretio Adamantes de Rupe veteri cognominati, præsertim quos natura ipsa elaborauit. Naifes ab incolis appellantur. Nam quemadmodum, inquiunt, virgo præferenda est iam corrupta mulieri: sic etiam Adamas à natura elaboratus, præferendus est ei quem hominum in-

Adamasin de
rupe veteri.
Lissor em-
porium.

Naifes.

dustria

dustria expoliuit : contra sentientibus Lusitanis, qui industria hominum expolitos longè pluris aestimare solent.

ALIA est rupes ad fretū Tanjam in Malacca tractu, quæ etiā de Rupe veteri cognominatos profert. Exigui quidē sunt, sed laudati: vnū tamē habent vitium, quòd ponderosi sint, quo nomine gratiores sunt vēditorib. quā emptoribus. Adamas in Tanjam.

N V L L O autē ex prædictis loco Crystallus inuenitur, quemadmodum nec per vniuersam Indiam. Amat enim Crystallus loca frigida, qualia sunt Alpes Germaniam ab Italia separantes. Nulla Crystallus in India.

N O N negauerim in India Beryllum inueniri, qui Crystallo similis est, & quidem magnis fragmentis, ex quibus & vitra & vasa fabricari solent pretiosa. Sed in Bisnager non inuenitur, nisi locis procul ab Adamantum fodinis distitis. Plurimus autem est Beryllus in Cambaya, Martauan, & Pegu regionibus, vbi nullus Adamas, nisi qui importatus fuerit. Inuenitur & in Zeilan insula, vbi nullus Adamas. Beryllus Crystallo similis.

R E F E R T Plin. lib. 37. cap 4 & in Arabia nasci. Verū id nec videre, nec audire nihilicui: quemadmodum nec in Cypro, nec in Macedonia. Nam si istic nascerentur Adamantes, ij qui hic nascuntur ad eē nō expteterentur à Turcis, qui potissimam Adamantum partem ad suos euehant.

S C R I B I T Frācisus de Tamara, in Peru Adamantes reperiri. Sed huic auctori exiguam fidē adhibeo, quòd videam in Indicorū Adamantiū extractione tā ineptas commentum esse fabulas: veluti quòd peruigiles sint serpentes, quæ Adamantes tuentur: eosq; non posse inde auferri nisi prius obiectis carnibus certa quadam ratione praparatīs, quibus vorandis dum serpentes occupantur, tuiò interea Adamantes auferri possunt. Franciscus de Tamara.

N O N desunt qui in Hispaniis inueniri putent, quorum opinioni subscribere non possum, quoniam nullus probata auctoritatis scriptoribus fulciatur. Adamas nullus in Hispania.

R E F E R T etiam Plin. loco iam citato, haud facile inueniri

Magnus
Adamas.

Adamantum
mura gene-
ratio.

Adamas
mallei ictu
frangitur.

Adamas
Cryſtallo nō
innascitur.

Adamas ma-
gnetem non
impedit.

ueniri Adamantem Auellana nucleo maiorem. In quo sanè non est reprehendendus: nā sibi comperta scribit. Sed inueniuntur hīc interdū maiores quatuor Auellanis. Maximus tamen quē vidi, centum quadraginta mangelis^b pendebat. Proximus huic centum & viginti pendebat. Intellexi apud quēdam negotiatore esse vnum, qui ducentos quinquaginta mangelis pōdere æquet, tamen si is strenuè neget talē apud se esse. Accepi itē à viro fide digno, qui affirmaret se Adamantem vidisse in Bisnager magnitudine exigui ouis gallinacei.

SED miraculi instar id mihi videtur, huiusmodi gemmas, quæ altissimè in terræ visceribus, multiq; annis perfici debebant, in summo serè solo generari, & duorū aut trium annorum spatio perfici. Nam si in ipsa fodina hoc anno ad cubiti altitudinem fodias, Adamantes reperies. Post biennium, rursus illic excavato, ibidem inuenies Adamantes. Sed certum est grandes non nisi sub infima rupe nasci.

EST verò Adamantis nitor viua & robustus, Cryſtalli verò non nisi elanguidus: qua nota, tum etiam duritie, à Gemmaris dignoscitur.

CETERVM tantum abest vt mallei ictum respuat Adamas, vt etiā in scobē malleolo redigatur. Facillime verò pistillo ferreo in mortario cōfringi & alteri solet, vt eius scobe alij Adamantes expoliantur.

FALSO igitur creditum est à Veteribus, Adamantem Cryſtallo innasci, & mallei ictu nō frangi, sed hircino dumtaxat sanguine maceratū rumpi: præsertim si (ex quorundam sententia) hircus prius apium aliaq; diureticas plantas depascatur, vinumq; bibat. Sed nec Magnetem impedit quin ferrum trahat. Nam sæpius id experiri volui, sed figmentum esse deprehendi: quemadmodum & illud, quod de Adamante capiti mulieris ipsa inscia supposito ferunt: videlicet in amplexus viri dormientem ruere, si fidelis sit: sin labes eius pudicitie sit illata, maritum auersari.

FABVLOSVM etiam est, quod Adamanti aciem plumbo

plumbo obtundi putant ; propter argenti vini cum plumbo Plumbum
Adamantis
aciem non
obtundit.
commixtionem. Nam quemadmodum & ferrum vincit &
reliqua metalla ; sic etiam plumbum eadem facilitate pene-
trat, quæ napum.

ILLUD verò sæpius expertus sum, Adamantes ex-
quisitos, mutuo alutitu sic glutinari, ut facile separari non
possint. Sic etiam Adamantem vidi, ubi incaluisset, festucas
trahere non secus ac electrum.

NULLIVS autem est in medicina usus, tametsi in- Adamantis
nullius in
medicina
vñ.
Adamantis de-
leterie facul-
tatis non est.
uenerim medicos indigenas, qui eum per syringam in vesti-
cam iniiciebant ad confringendum calculum. Per os verò am-
plius non exhibent, quoniam erronea quædam persuasio in
vulgus peruasit, deleteria facultatis esse, si intro sumatur
Adamantis, ob suam tenuitatem & penetrandi vim, quæ in-
testina perforaret scilicet : cuius opinionis etiam video esse
aliquot è recentioribus medicis.

SED, ut dixi, vana est persuasio. Nā Aethiopes Gem-
mariorum seruos noui, qui Adamantes deglutierint ; quos
cū requirerent domini, tandem verberibus egregiè cæsi,
se deglutiuisse fassi sunt : eosq; deinde cumcrementis eie-
cerunt, sine aliquo nocumento. Id ego testari possum.

AT in scobem tritus, inquires, venenum est, quoniam Adamantis
scobes dele-
terie facul-
tatis non est.
& stomachum & intestina perforat. Immo nequaquam
scobem attrahet ad se stomachus, quæ sua gravitate celeri-
ter ad inferiora descendet. Et mulierem quandam scio, quæ
marito antiquè dysenteria laboranti, Adamantis scobem per
multos dies propinquit sine vlla noxa, donec medicamento
toties reiterato lassus abstinuit, præsertim cū eius vxor à
medicis intercessisset frustra se laborare : non posse enim ma-
ritum hoc morbo liberari. Is igitur multo post tempore sub-
latus est, cū scobe vti multis iam diebus desisset.

a Similem ferè nec minùs absurdam perquirendi Adamantes ra-
tionem de cub. M. Paul. Venetus lib. 3. cap. 29.

b 140 Mangelis, id est, septuaginta grana, siue unciam cum drach-
ma & scrupulis duobus & granis quatuor. Nam Mangelis, ut antè dixit
noster Auctor, quinque grana pendit.

Maiorem verò Adamantem in Belgio conspectū haud puto, quàm quem Philippus Hispaniarum Rex, ductor Elizabethæ Henrici II. Galliarum regis maiorem natu filiam, emit de Carolo Affetati Antuerpij, anno 1599 octogies millenis coronatis: pendebat autem carates septem & quadraginta cum semissis; hoc est, 190 grana.

Adamas Anglicus.

Tribus supra Bristolum miliaribus, Ducatu Somersetensi, ad Sabrinam flumen, solo rubro & tenaci eruitur Adamantis genus nata expolitum, forma nunc plana, nunc trigona pentagonave aut polygona. Horum aliquot nobis dono dedit generosus Eques Dn. Georgius Northum, cuius in ditione eruntur, Sunt verò ij paulo obscuriores, & matrice sua velut ovo concluduntur tenaci & dura, nunc innumeri, nunc exigui & plerumque informes; nunc pauci, sed maiores & elaborati: interdum matriæ adherentes, nonnumquam soluti, & in matrice (si moveatur) crepitantes, ut Ætitem lapidem censeas. Si artificum industria perpoliantur, orientales ita æmulantur, ut exiguum discrimen sit sed durius ab orientalibus superantur.

De Smaragdo. CAP. XLVIII.

RARIOR & pretiosior est Smaragdus, eiusque locus natalis vix agnoscitur; nullis remanentibus fragmentis, sed propter raritatem, etiam ea auferentibus negotiatoribus.

Pachee, Zamarrut, Zabarget, Tabarget.

PORRO Smaragdus appellatur Persis & Indis Pachee, Arabibus verò Zamarrut, non Zabarget, ut vulgatus Serapionis libr. simp. cap. 384. codex, aut Tabarget, ut Pandectarium in litteris T & Z vult. Nam corruptus est ille locus cap. de Smaragdo: & Zomarrut legendum est.

Smaragdus adulterinus.

VULGARE autem est in Balagate & Bisnager, ut fictitias Smaragdos ex vitrearum lagenarum crassioribus fragmentis conslent.

SED & Smaragdi quæ ex Peru novi orbis provincia aduehuntur, adulterationis suspitione non carent.

Feruzegi.

Peruzegi.

CETERVM plurimū hallucinantur, qui in Electuario de Gemmis Smaragdum præscribi putant, existimantes per Feruzegi Smaragdum intelligendam: ignorant enim illi lingua Arabice proprietatem, & ipsius Mesuæ mentem non intelligunt. Præterea Mesuæ codex Arabicus legit Peruzegi de Elect. dist. 1. Et quoniam magna est, ut aliquando diximus, apud Arabes inter P & F lueras cognatio, facilius fuit lapsus Librarij, ut F pro P reponeret.

Peruzaa, est Turchesa.

EST verò Peruzaa* Arabibus Turchesa nostra, quæ pluri-

plurima tota Persia nascitur. Non fuit igitur Mesua mens
 ut Smaragdus illam compositionem ingredi deretur, tamen si
 contra sentiat Christophorus de Honestis, eius interpretes. sed
 Turchesam volui, quam omnibus Arabum compositionibus
 iniici oportet. quæ habent Feruzegi. Nam apud Maurita-
 nos illius est in medicina usus, sed apud Indos minime.

* Idem fuisse videtur Bellunenſis in eadem compositione Ele-
 Guarij de Gemmis.

De Rubino. CAP. XLIX.

MULTA sunt Rubinorum genera. Nobilior Græcis
 ἀνθραξ, Latinis Carbunculus vocatur: non quod in tenebris ἀνθραξ.
 splendeat (fabulosa est enim ista persuasio) sed quod eius ni- Carbuncu-
 tor viuacior sit ceteris. Dicam tamen quod à Gemmario lus.
 quodam audiui. Emerat ille aliquot nobiliores Rubinos ex
 Zelan insula delatos, sed minutiores, quales ij sunt quos
 vulgo Rubinos de Corja vocamus, id est, qui viceni simul Rubini de
 emuntur. Hos cum è mensa sustulisset, latuit vnus in plicis Corja.
 straguli quo mensa strata erat. Noctu in tenebris animad-
 uerit quasi ignis scintillam quandam in mensa. Accedit ad
 mensam, accensa prius: adela; inuenit exiguum Rubinum;
 quo sublato, nullam postea in mensa simillam vidit. Non
 me latet, negotiatores plerumque huiusmodi fabulas suis
 dictis admiscere solere; sed penes eos fides esto.

CARBUNCULUM igitur appellabimus, cuius ru- Carbunculus.
 bor fuerit splendens & elegans, & qui erit viginti quatuor
 quilarum siue caratum, ut vulgo vocant. Eiusmodi ego vi-
 di apud Magnatem quendam in Decan; qui cum mihi fami-
 liaris esses, ostendere tamē noluit, nisi prius data fide id clam
 fore, nec eius regionis Regi me indicaturum. Cēsebatur vi-
 cies mille Lusitanicos aureos valere. Ipse tamē dominus af-
 firmabat à se emptum sex auri manus, quæ quinque Lusi- Manus auri.
 tanicas arrobas * efficiunt. Arroba.

SECUNDUM genus est quem Balasium vocant, Balasius.
 aliquantulum rubens. Vilior hic est.

TER-

Spinellus.

TERTIVM genus est, Spinellus appellatus: magis hic rubet; sed tamen vilior est, quia non habet splendorem illum legitimi Rubini.

INVENIUNTUR & candicantes. Sunt alij ex purpura candicantes, vel, ut verius dicā, colore cerasum maturescens referentes. Sunt & qui media parte rubent, altera candicant. Alij media ex parte Sapphiri, altera Rubini.

HVIS varietatis causam fieri puto ab ipsa Rubini origine. Cum enim Rubinus in sua rupe aut fodina recens generatus est, candicat; deinde maturescens ruborem adquirit: qui rubor cum temporis diuturnitate concilietur, fit, ut qui ante maturitatem eruti sunt, nunc candicantes, modo ex rubro languescentes conspiciantur.

Rubinus &
Sapphirus,
in eadem fo-
dina gene-
rantur.

Nilacandi
Sapphiro-
rubinus.
Yacut.
Manica.

QUONIAM verò Rubinus & Sapphirus in eadē fodina nasci creduntur, fit interdū ut altera parte Sapphirum repræsentet, altera Rubinū: qui, cum elegans est, & ceruleū colorē cū rubro equaliter permixtum habet, vocatur à quibusdam incolis Nilacādi, quasi dicas, Sapphiro-Rubinum.

PORRO Arabibus & Persis Rubinus nuncupatur **Yacut**: huius regionis incolæ manica appellant.

* Lusitanica Arroba constat triginta duabus libris: hoc est fere modis quinque Italicis, ingens sanè gemmæ pretium.

De Sapphiro. CAP. I.

Nilaa.

GEMMA est Sapphirus quæ vili emitur: cum tamen ob eius elegantem ceruleum colorem, cuius aspectu oculi mirum in modum recreantur, magni deberet esse pretij. Vocatur ab incolis Nilaa.

Sapphirus
aqueus.

EIVS duo sunt genera. Vnum enim obscurius est: Alterū verò splendens, quod genus vulgo Sapphirū aqueū vocant. Vilior hic est, & interdum coloris cuiusdā admixtione Adamantē ita amulatur, ut nonnullos plerumq. sesellerit.

Sapphirus
ex Pegu.

INVENITUR utrumque genus in Calecut, Cananor, & variis regni Bisnagua locis. Prestantiores ex Zeilan adferuntur: omnium verò laudatissimi ex Pegu.

TAMET.

TAMETSÌ verò adeò oculis sit grata hac gemma, nullius tamen quantumvis magna, & viuidi coloris, pretium mille Lusitanicos aureos superasse inuenietur.

De Hyacintho & Granato. CAP. LI.

VILISSIMI sunt hîc pretij cum Hyacinthus tum ^{Hyacinthus.} Granatus. quos volunt nonnulli ex Rubinorum esse generi- ^{Granatus.} bus, Hyacinthum flavescentē Rubinum appellantes; Granatum verò, nigricantem Rubinum.

NASCUNTUR autem & in Calecut, & Cananor: Granati etiam toto regno Cambaya & Balagate: Hyacinthi verò & quibusdā Lusitania locis prouenire feruntur, ut in Belas non procul Olysipone, & multis Hispania locis.

De Iaspide. CAP. LII.

INVENITUR Iaspidis genus viride, ex quo vasa Iaspis viridis, Murrhina fiunt (Porcellanas vocant) adeò virentia, ut ex ^{Porcellana.} Smaragdo conflata videantur.

EX hoc fortè genere erit id quod Genuæ ostenditur, quodq; ex Smaragdo esse contendunt, rariùs videndū proponentes, quo maiorem auctoritatem lapidi concilient.

HVIVSMODI vas Murrhinum aliquando mihi ^{Vasa Mur-} propositum fuit venale ducēis pardaons siue aureis Hispa- ^{rhina ex Ias-} nicis: cuius, si ex Smaragdo conflatum fuisset, millesimam ^{pide viridi.} partem eo pretio vix nancisci potuissem.

De Alaqueca. CAP. LIII.

INVENITUR in Balagate lapidis quoddam genus ^{Alaqueca} quod Alaqueca, Arabes Quequi vocant, cuius libra mi- ^{Quequi.} nutis fragmentis expolui, regali Castellano emi potest, tātā est vilitas. Huius tamen virtus reliquarū facultates exuperat, quippe qui sanguinē vnde quaque fluentem ilico sistat.

Solent plerumque ex hoc lapide efformari phazulæ precariae.

De Oculo Catti.* CAP. LIIII.

LAUDATISSIMI inveniuntur in Zeilan. Non- ^{Oculus Cat-} nulli etiam ex Pegu aduehantur, quos eò defertitur ^{ti magno} ex ^{estimatur} regione Bramaā. ^{apud Indos.}

MVLT O maioris is est apud Indos pretij, quàm in Lusitania. Memini enim quendam eò misisse qui hic sexcētis Lusitanicis aureis aestimabatur. Sed cum in Lusitania dumtaxat nonaginta aureos aestimarent, hic relatus, eo, quod nunc dixi, pretio venditus est.

Oculi Carti
facultates.

PERSVADENT sibi Indi, eius, qui hanc gemmam possidet, facultates non posse imminui, sed semper incrementum facere & augeri.

EGO verò quod expertus sum referam. Lineus pannus ita compressus, ut ipsius Gemma meditullium siue oculum tangat, nullo igne vri potest.

Pseudoopalus.

* Hunc Cardanus lib. 7. de Subtilitate, Pseudoopalum vocat: de quo, cum etiam de aliis gemmis ille ibi multa.

De lapide Armeno. CAP. LV.

Hager armeni.
Lapis Armenus.

MIXTVS est hic Lapis ex caeruleo & diluto viridi. Appellatur Arabibus Hager armini, id est, Lapis Armenus. Interrogati tamē Armeni, an apud eos nasceretur hic lapis, affirmare non potuerunt. Sed Turci & Persa medici dixerunt, exigua quidem quantitate apud se vidisse, verum ignorare, num ex Armenia adferretur, nec ne. Aiunt multos inueniri in Ultabado vrbe celebri regni Balaguate.

HOC lapide melancholiam purgāt Mauritanii medici. Sed tamen experimēto didici, segnier admodum purgare.

De Magnete. CAP. LVI.

Fabula de Magnete.

FABVLOSVM est quod nonnulli de Magnete scribunt, videlicet eas naues quae Calecut comitant, clauis ferreus non compingi, ob scopulorum è Magnete lapide frequentiam, à quo scilicet attraherētur & raperentur naues, si ferreis clauis fabricatae essent. Nam & in Calecut, & toto eorum tractu plures inueniuntur naues clauis confixae ferreis, quàm ligneis. Verum quidem est in Maldiu insulae naues ligneis clauis esse exstructas; id autem ob ferri penuriam potius, & quòd minori constet, fieri puto, quàm quòd à Magnete sibi metuant.

CETERVM Magnes ideo ferrū ad se haudquaquam trahit, quòd in eadem fodina nascantur, aut eorum fodinae sint contiguae, veluti quidam existimant: quandoquidem Magnes inuenitur in locis ubi nullum ferrum est.

Falsè de Magnete persuasiones.

SUNT qui putent Magnetem ad se ferrum trahere, ob eam facultatem quam ferro cōmunicauit, qua ad Magnetem feratur: eamq; ob causam Magnetem non maioris esse ponderis, etiam si multum ferrum illi addatur, quàm cum exigua ferri quantitate in bilance positum. At nos contrarium plerumque experti sumus.

SED nec deleterius est hic lapis, quod nonnulli voluerunt. Nam tradūt huius regionis incolae, Magnetem paucā quantitate sumptum adoleſcentiam conseruare. Qua de re fertur senior Rex Zeilan, patinas ex Magnete iussisse confici, in quibus cibus eius coquatur. Hoc ipse, cui mandatum erat negotium, mihi affirmauit.

Magnes non est deleterius facultatis.

Patinae è Magnece.

De Margarita. CAP. LVII.

NUNC superest, ut de Margaritis scribamus, quae non modo ad decorem; sed etiam ad medicamenta expetuntur.

PRÆGRANDES igitur Margaritæ, Vniones Latinis dicuntur, quoniam vix duæ reperiuntur magnitudine, figura & nitore similes. Minores appellantur Latinis Margaritæ simpliciter. Arabibus & Persis Lulu, Indis Moti, in Malauar Mutu, Lusitanis Aliofar, quod Arabicè sonat de Iulfar, is est portus in mari Persico, ubi laudatissima generantur. Nam tamen si Barem, Catifa, Camaran, aliquæ huius maris portus laudatas mittant: quia tamen nostris notior fuit initio hic portus, ab illo nomen Margaritæ indiderunt lingua Arabica Aliofar.

Vnio.

Margarita, Lulu, Moti, Mutu, Aliofar, Iulfar, portus.

HINC etiam fit ut illæ Orientales appellentur, quoniam hic sinus Persicus Orientalis sit, si cum nostra Europa conferatur.

Margaritæ Orientales.

GENERANTVR etiam Margaritæ à promontorio Comorim, ad insulam vsq. Zeilā (quæ captura & piscario

Margaritæ captura.

Regis Lusitania est) sed minuiiores maxima ex parte, nec
cum superioribus conferenda (qua magna sunt & omni do-
te absolutissima) ideoq; etiam viliori emuntur.

G E N E R A N T V R & in insula Burneo, qua tamen si-
sini grandes, forma tamen elegātia à superioribus vincun-
tur. Sic & nonnullas Chinatum regio mittit, sed viles.

C E R T V M est etiam in nouo orbe inueniri, verū nul-
la ratione cū Orientalibus sunt conferenda. Nā aut obscura
sunt, & nubili coloris, aut nullo orbe lauioreq; cōmendantur.

Margarita-
rum origo.

O R I G O atq. genitura est è conchis, baud n. aliū ab
ostrearum conchis dissimilibus. Cōcha autem qua superiori
maris parte natant, grandiores Margaritas generant: qua
però in alto mari degunt, minuiiores proferunt.

H Æ concha aëri exposta siccantur, & sese pandunt, in
quarum carne inueniuntur Margaritæ nunc multa, nunc
pauca, pro concharum magnitudine.

I N V E N I V N T V R & in nostratibus conchyliis
ostreisve, sed minùs nobiles.

Cheripo.

O M N I V M autē prastantissima ad generandas Mar-
garitas censentur ea concha laues & candida, quas eius re-
gionis incolæ Cheripo appellant, ex quibus cohibearia po-
culaq; conficiuntur.

Chanquo.

V E R V M Cheripo non id est conchylium quod vul-
go Matrem perlarum vocamus. Nam id Chanquo incolæ
vocant, ex quo videlicet mēsa, cystula, sphaerula precaria fa-
bricatur: quod licet parte externa si abrum sit & impoli-
tum, interna tamē lauiissimū est, & aspectu pulcherrimum.

Consuetudo
de virgini-
bus.

D E V E H I T V R id conchylium Bengala mercimoniū
gratia, vbi expolitur & poculi vices supplet: maxima ta-
mē ex parte conficiuntur ex eo armilla & alia opera. Fuit
enim olim istic consuetudo, ut nulla nobiliores virgines cor-
rumpi possent, nisi huius generis armillis brachia exornata
haberent. Nunc verò desit ista consuetudo: tamq; ob cau-
sam viliori emuntur hæc conchylia.

HABENT mercatores huius regionis cuprea quædam instrumenta multis foraminibus pertusa, quibus pretia Margaritis imponere solent. Nam quæ per instrumentum minoribus foraminibus pertusum transeunt Margaritæ, vnius sunt pretij, vendunturq; per drachmas: quæ per instrumentum maiora paulum foramina habens, maioris sunt pretij: & ita deinceps pro foraminum, quibus instrumenta prædicta sunt, quibusq; Margaritæ transmittuntur, magnitudine pretia intendentes. At quæ adeò sunt minute, ut perforari non possint (arte enim perforantur, non natura, ut fabulantur quidam) cedunt officinis; quæ de causa in Europam exportantur. Harum uncia duobus fortè assibus Gallicis venit.

Instrumenta
discernendis
Margaritis
idonea.

MAXIMÆ quæ ad promontorium Comorim generantur Margaritæ, pendeant centum frumenti grana. Taliæ pretium, mille quingentorum aureorum in singulas esse solet. Multo maiores ego vidi, quas in insula Burneo captas asserabant: sed non erant eius elegantia cuius superiores. Vidi aliam hic captam, quæ centum sexaginta grana tritici penderet.

Unionum
magnitudo.

SENECTUTE pondus earum minui, & coloris elegantia immutari creditur. Diu autem oriza leuiter confecta & sale versatas, pristinum vigorem & fulgorem recuperare, expertus sum.

Margaritis
nitor resti-
tuitur.

CERTUM est, Margaritæ post plenilunium captas, cum tempore minui & decrescere. Quæ verò ante plenilunium capiuntur, huic vitio baudquæquam sunt obnoxia.

CETERUM rarò in medium usum venit Margaritæ apud Indos. Mauritani verò frequenter, nostro more, Margaritæ cordialibus medicamentis iniiciunt.

Indis nullus
Margarita-
rum in me-
dicina usus.

INDICARVM ALIQVOT PLAN-

TARVM HISTORIÆ,

LIBER SECVNDVS.

De Arbore tristi. CAP. I.

Medicamentis & stirpibus Indicis nobis incognitis non abs re fore duxi, initium facere ab arbore quadam, quæ non nisi à solis occasu vsque ad eius ortum floret, interdum minimè.

Arboris tristi-
tis decri-
ptio.

ARBOR est Olea magnitudine, foliis Pruno similibus, flore noctu (dum scilicet floret) odoratissimo, nullius, quod sciã, vsus propter teneritatẽ: nisi quòd florũ pediculis, qui lutei sunt, huius vr̃bis incolæ vtuntur cibis tingendis, siquidem Croci modo inficiunt. Et volunt etiam nonnulli aquã stillatitiã florũ, oculis vtilẽ esse admoto lineo pãne hac intincto.

Aqua è Ho-
ribus Arb.
tristis.
Parizataco
Singadi.
Arbor trist.
Fabula de
Par zataci
filia.

PECVLIA R I S est hæc arbor Goæ, quam è Malacca allatam asserant. Eam sanè nusquam alibi per Indiam vidi. Hæc Goæ Parizataco, in Malayo Singadi vocant. Arboris tristi nomen illi inditum, quòd dumtaxat noctu floreat.

FABVLANTVR autem indigenæ, Sarrapæ cuidam nomine Parizataco elegantem fuisse filiam, quæ Solem deperiens, ab illo compressa fuerit. Cùm verò postea illam relinqueret alterius amore irretitus, Parizataci filia præ amoris impatientia sibi ipsi mortem consciuerit. Ex cuius cremata cineribus (nam adhuc vruntur in hac regione cadauera) hæc nata est arbor, cuius flores adeò Solem exhorrent, vt eum videre non sustineant.

CETERVM horum florum fragrans odor, duorum aliorum odoratissimorum florum memoriam reuocauit.

Mogori.

PRIORES sunt dicti Mogori, mali aurea floribus multo

multo odoratiore, quorū stillatitius liquor eundē apud istos
vsum obtinuit, quē apud Hispanos florū mali aurea aqua.

ALII flores (quorum hīc magnus est vsum) dicuntur
Champe, odore grauiori quā Liliū album. Champe.

PORRO (quandoquidē in odoramentorū mentionem Indi odora-
mentis de-
ditissimi.) odoribus adeo dedui sunt huius regionis incolae, vt
plerūq. cibo abstinēat, quo habeāt vnde odores sibi cōparare
possint, ideoq. nō immerito promiores in venerē esse cēsentur.

MVNERA quae à tenuioribus offerri solent Regibus,
prædicti sunt flores, & rosa nostrates, quibus solent cubi-
la Regis insternere, & coriis floribus variis depictis ornare.

NARRARVNT mihi quidam, tantam esse huius
gentis in odores amentiam, vt tributa ex odoribus & flori-
bus in singulos annos Regi Bisnager soluta, ad quinq. mil-
lium Hispanicorum aureorum summam serē accedant.

De Nimbo. CAP. II.

AB omnibus huius Indiae incolis Nimbo vocatur, ar- Nimbo hi-
storia.
bor quaedam Fraxini magnitudine, folio Olea, acutiore ta-
men, per ambitum serrato, vtraque parte viridi, non cine-
reo aut villosa. Multis luxuriat foliis; flos candidus est, &
fructus exiguis oliuis similis.

VTILIS est haec arbor in vsu medico. Nā folia trita Nimbo fa-
cultates.
& vulneribus cum hominum, tum iumentorum cum succo
Limonum (mali Assyrii genus est; imposita, miraculose ea
sanant. Foliorum succum utilem esse ferunt lumbricis ne-
candis, cum Balaguate incola, tum Malauarēses: quod ra-
tioni consonum est, cum nonnihil amaritudinis possideant.

EXPRIMITVR in Bisnager & Malauar oleum Oleum ex
Nimbo.
ex eius arboris fructu, quod hoc mercimoniū gratia depor-
tatur. Vtilissimum id est aduersus neruorum dolores, si eo
caldo inungantur.

De Negundo. CAP. III.

PROVENIT in Balaguate & Malauar arbuscula N-gundo
hutoria.
quaedam Persica magnitudine, frequentibus ramis: qui re

cisi frequentiores latioresq³ renascuntur, foliis Sambaci, simili modo per ambitum serratis & aliquantulum hispidis: flos ex cinereo candidus: fructus niger, Piperis magnitudine, aut paulo maior. Malauar incola eum suis edulis Caril nuncupatis inspergunt.

Negundo.
Sambali.
Noche.
Negundo
facultates.

VVLGARE nomen est Negundo, nonnulli in Balagate Sambali appellant: in Malauar Noche.

MVLTIS facultatibus praedita est hac arbor. Tene-riorum ramulorum cum foliis decocto, aut ipsis elixis & contritis, vtilissimè contusa fouentur, modò nò adsit vulnus. Friguntur interdum iidem rami cum foliis in oleo, & contusionibus applicantur, resoluunt enim tumores & curant. Frequens adeò est huius vsus, vt in omnibus doloribus, frictum cum oleo, aut elixum, exhibendum censeant. Non desunt qui supra vulnera admouerint, vnaq³ nocte dolorem sustulisse, materiamq³ digessisse affirmant: deinde foliis contritis, ipsis vulneribus impositis ita emundasse vulnera, vt breui ad cicatricem perducta sint.

Vtilem perhibent esse mulieres ad iuuandum conceptionem: eius enim succo aut decocto epoto, vteros ad conceptionem preparari. Ego malim praemandi, valentius enim futurum existimo medicamentum. Masticata folia, oris balitum commendant. Acrimonia verò cuiusdam participat, veluti Nasturtium: vnde manifestum est, calidam esse hanc plantam. Experti sunt nonnulli Veneris stimulos & imperius cohibere, eamq³ ob causam Viticem esse contenderunt: sed valde errant. Nam Vitex multum ab hac arbore differt.

Negundo vitex non est.

De Iaca. CAP. IIII.

Iaca historia.

ARBOR est in India praevalida, fructum in summo caudice, non in ramis, ferens, praevalidam, magni Melonis effigie, interdum maiorem, foris viridem, intus verò fuluescentem, multis spinulis instar erinacei, sed mollibus, obseptum. Continet autem hic fructus in se magnas quasdam nuces duro putamine rectas. Cortex fructus gustu Melonis, sed

sed difficillima concoctionis, nempe qui plerumque soleat, ita ut assumitur, excerni. Noces verò intus nata, torrentur aut elixantur, abiectoque putamine (qui nullius est usus) castanearum modo, quibus sunt persimiles, eduntur.

VOCATUR hic fructus in Malauar Iaca, in Canara Iaca, & Guzarate Panaz. Nasceatur autem dicitur in maritimis. Panaz.

EXPERTVS sum cum in me, tum in plerisque aliis, hasce castaneas siue noces alui profluvia mirum in modum sistere.

Hanc arborem describit Lud. Roman. lib. 5. cap. 15. suarum navigationum, his verbis: In Calecut reperiuntur nonnulli fructus, quos cultores *Iaceros* appellant. Caudicis eius arboris amplitudo Pyri est: fructus autem magnitudo bini ac medi palmi, crassitudinis verò humanæ coxæ. Gignitur fructus in caudice arboris subtus frondes, alij circiter medium caudicis. Color est viridis, cetera nuci Pineæ haud absimilis, vinaceis tamen minutioribus. Cum maturecere incipit, obducit nigricantem colorem, marcescensque videtur. Legitur is fructus mense Decembri: saporis sicut ferme Peponis moschum redolentis, parumque, si saporis quæras, abest à cotoneo Persico, eodemque mitiore. Variam in cibatu voluptatem parit. Videberis modò edere fauam mellis, modò suaue medicum malum comedere. Intrinsecus membranas habet ut malum punicum, in quibus delitescunt fructus nescio qui, mollibus non dissimiles castaneis. Si enim igne torrentur, saporem castaneæ repræsentant. Propterea fateri licet, non esse excellentiorem digniorémve illo fructu quempiam.

De Iangomas. CAP. V.

ARBOR Pruni magnitudine sponte nascitur in agris Iangomas & etiam in hortis Baçaim, Chaul, & Batequala, multis descriptionibus spinis horrens, foliis itidem Pruni: floribus candidis, fructu Sorbo simili, gustu Prunorum adstringente & acerbato. Cum primum emergit, Sirobilo persimilis est. Vocatur incolis Iangomas.

ACCIPERE à fide dignis viris, optimam serendi rationem esse, si fructus, postquam eum ediderit certa quadam avis, excretus, una cum excremento seratur. Facilius enim hac ratione satius emergit, cuiusque fructifera sit arbor.

De Carandas. CAP. VI.

ARBUSCVLA est arbuti magnitudine, foliis similibus, copioso flore, odore Periclymeni: fructu exiguis malis persimili, nigricante per maturitatem, gratissimoque vuarum sapore, ex quo à nonnullis vinosus succus exprimitur. Fructus

autem virens magnitudine est nucis ponticæ cum suo putamine, interdū maior; succum nonnumquam exstillās viscidum & lacteum. Editur à nonnullis fructus maturus cum sale. Solet tamen, cū viridis est, muria aut aceto cōdiri, & ita asseruari, ad excitandam elanguescentem appetētiā.

NASCITVR tum in continenti, tum in Balagat,

Carandas. vocaturq; Carandas.

* Hu c tere si vilem describit Ouidius lib. 8. suæ historiæ cap. 12. in hunc modum: In Hispaniola insula, vasta est arbor pulchrāque materie firma & vtili, *Auzuba* nomine; fructu quidem longē inuissimo, ut sunt pyra apiana, muscatellina vocant, sed qui lacteo succo tōque viscido & glutinoso abundet, qualis est qui in ficibus immaturis: idcirco non oblitus his qui eo vescuntur, nisi prius fructum in aquam mīciant, & lacteum succum digitis exprimant, qui in aqua sedit.

De Coru. CAP. VII.

Coru histo-
ria.

CORV lingua Canarica dictus, frutex est in Arbusti altitudinem assurgens, aut paulo minor, foliis mali Persici, floribus candidis, Periclymeni odorem æmulantibus. Hunc

Herba Mala-
uarica.

Lusitani Indiam incolentes Herbam Maluanaricam nominant, quoniam Maluarenses eius vsum primi docuerunt. Hac etenim planta cuiuscumq; generis dysenterias presentissimè curant, euacuata primū magna ex parte peccāte materia, alioqui facile in eundem morbum rursus incidūt.

V s v s est corticis radicū primū exsiccatis, quoniam recens lacteum liquorem exstillat, quem initio calidum putavi; sed degustatum, infidum & frigidū inueni. Quamobrem ob eius effectus, frigidum & siccum constitui, plus tamen siccitatis quā frigiditatis obtinentem: in quo ordine etiam huius regionis medici constituunt.

Coru facul-
tates.

P V L V E R E M huius radicis contuse in ollulam distillatoriam imponimus, ac sero lactis maceramus: deinde additis Ammeos, apij, coriandri sicci, & cumini nigri seminibus tritis & torrefactis, vnciāque vna butyri non salui, ignis calore elicimus aquam stillatitiā, cuius quatuor vncias cum aqua stillatiua rosarum, aut aqua è pediculis rosarū, aut plantaginis daabus vncijs agro propinquamus. Quod si opus

si opus est, adiicimus puluerem pastillorum ex herba Malauarica confectorum. Formantur autem ex iisdem rebus, quibus fit aqua, demptio batyro. Iniiciuntur etiam clysteres ex hac aqua confecti magno cum successu: sed frigidi, quoniam regio calida est. Quod si necesse sit, eam aquam bis singulis diebus propinamus, mane videlicet hora sexta, & a meridie hora secunda. Cibus est oriza sero lactis macerata, & pulli gallinacei in aqua oriza, quam Canje vocant, macerati, pro virium agri robore cibum subministrantes. Canje.
Certe vino omnino abstinemus, nisi urgente admodum necessitate in inueteratis dysenteris eius necessarius sit usus.

SED tamen si mihi semper bene successerit huius aquae usus; cogor tamen fateri Malauaricam herbam ab ipsis Malauarensibus preparatam, magis presentaneam opem adferre. Ea vero paratur ex iisdem, quibus nostra aqua, rebus tenuissime tritis, & sero, aut iusculo orizae probe cocta maceratis. Sunt qui succum ex planta virente exprimant, cuius septem uncias mane exhibent, & totidem sub vesperam, si necessitas urgeat. Sed quoniam amarus est succus & ingratus, ab eius potu seruum propinare ad os eluendum solent. Quod si Malauarenses fortiori adhuc remedio opus esse vident, opium admiscere solent, tamen si id semper strenue negent.

SALVTARE est item hoc medicamentum stomachi debilitati: tum etiam vomitus compefcit, cum aqua Menthae & Mastiches puluere sumptum.

De Auacari. CAP. VIII.

EST etiam in hac prouincia pusilla arbor, maior tamen superiore, quae foliis, floribus, & fructu Myrto perquam similibus constat. Fructus eiusdem etiam est cum Myrto saporis, multo tamen adstringentior. Hanc plantam Auacari nominant incolae. Nascitur in montibus. Auacari historia.

AIUNT mira esse efficacia aduersus inueteratas dysenterias, quae causa frigida proueniunt. Eius experimentum se fecisse asseruit Lusitanus quidam senex in filia sua, quae cum integro
Auacari cultura.

integro anno dysenteria laborasset, nec ei quidquam reliqua
medicamenta profuissent, sumptis huius plantae cortice trito
& in aqua oriza macerato in ptisane modum, sanata est.
Hanc arbusculam trifolium olere ferunt.

De Mangas. CAP. IX.

Mangas.

TAMETSI ij fructus qui apud Indos nascuntur, longè
sint excellentiores his qui in Europa proueniunt, veluti aurea
mala, citria, ficus, vna, persica, punica, & similes; omnibus
tamen praestat fructus quidam apud illos nascens quem ipsi
Mangas vocant. Tanta est enim eius suauitas, ut, cum in
foro prostat, Ormuz incola, apud quos frequens est cum aliis
fructibus iam enumeratis, reliquis neglectis, hunc sibi emat.

Mangas au-
tumnus.

Rodolho.

COLLIGENDI tempus est in regionibus calidioribus mensis
Aprilis: aliis regionibus serotinus, Maius & Iunius: interdum
tamen October (quæ ipsi Rodolho vocant) & Nouember.

Mangas de-
lectus.

CETERVM pro regionum natura & diuersitate
variat etiam saporis bonitate hic fructus.

PRIMAS igitur tenet is qui in Ormuz nascitur. Se-
cundum locum obtinet qui in Guzarate prouenit, praesertim
is qui per excellentiam Guzarateus nuncupatur, magnitu-
dine quidem reliquis cedens, saporis tamen & odoris gratia
superior, exiguo intus osse siue nucleo. Tertium bonitatis
gradum obtinet quæ Balagate gignit, maior in vniuersum
supradictis. Memini enim duos vidisse, qui quatuor libras
cum dimidia penderent. Sed inter eos suauior mihi visus est
quem proferunt Chacanna, Quindor, Madanager, & Dul-
tabado, primariae vrbes Regis Nizamoxa. Boni sunt item ij
fructus qui in Bengala, Pegu, & Malaca proueniunt.

Mangas ar-
bor onifera.

HABEO in meo praedio quod est in Bombaim (cuius in
priori huius Historia parte memini) arborem huiusmodi fru-
ctus proferentem, quæ bifera est. Nam Maio mense fructum
fert saporis quidem & odoris gratia excellentiorem; Autumni
verò sub finem, alium superiori magis commendabilem,
quoniam praeter tempus solum nascitur.

COLORE est is fructus ex viridi rubescente, & odore grauisimo. Exemplo cortice, editur aut sine vino, aut generoso aliquo vino maceratus, veluti persica duracina. Conditur etiam saccharo, interdum verò & aceto, & oleo, & sale, inspersis in eius medullis gingibere & allium. Interdum editur cum sale, & nonnunquam elixus. Frigidus verò est & humidus, quemadmodum persica. Huius officulis assa-
 ris, alui profluvia sisti aiunt, quod verum esse deprehendi: Mangis fa-
cultates.
 nam degustata, suberinas glandes sapiebant. Nuclei verò recentes, lumbricos & venenis tinea necare dicuntur: quod rationi consonum esse puto, ob amarorem.

* Hic fructus in memoriam mihi reuocat Laiama Ouiedi, quem septimo suae Historiae lib. cap. 13. describit. tamen si plus similitudinis habere videatur cum eius *Anon*, de quo lib. 8. cap. 18. Vtriusque igitur historiam hic adscribam, ut vtra huic fructui magis quadret, lectori diiudicandum relinquamus.

A N O N igitur arbor est cuius fructus magnam cum Guanabano *Anon*, similitudinem habet cum forma, cum carne & semine. Sed & ipsa *Anon* arbor Guanabani arbori simillima est, cum in magnitudine, tum forma & folio. Duabus verò in rebus differunt, primum quod huius fructus minor sit Guanabano, corneque color luteus, qui in Guanabano viridis est; deinde, quod meo quidem iudicio grauior sit palato *Anon* quam Guanabano, utpote firmiore carne. Vtrumque magno in pretio habent Indi Americi, & diligenter in suis praeiis colunt. Hic Ouiedus de *Anone*: Nunc ad *Laiama* historiam accedamus. Laiama

N A S C I T U R in Hispaniola, reliquisque vicinis insulis fructus quidam, quem nostri à Strobili siue Pinex nucleis similitudine *Pinas* appellant, non quòd eiusmodi lignosas squamas habeat, sed quòd eius cortex simili modo distinctus videatur, tamen non squamatum, sed peponis modo cultello integer auferatur. Ut autem facili bonitate & suauitate reliquos fructus hic antecellit; ita color illi pulcherrimus ex luteo virescens, paulatim per maturitatem virore euanescente. Odor lucidissimus, qualis ferè in eo Persico tum genere quod à malis & cotoneis nomen apud Italos & Hispanos inuenit, magnitudo illi vulgaris Melonis. Nascitur verò singuli fructus ex Cardui genere aspero & spinoso, oblongis praedito foliis, è quorum medio prolixe & rotundus vnicui ferè fructum, qui potest 10. aut 12. centena dumtaxat maturefcit. Eo sublato, nullus praeterea in planta nascitur fructus, idcircoque ea velut inanis abiicitur. In extremo fructu, interdum verò etiam in extremo caule sub fructu enascuntur, velut iermina & tumores quidam qui fructui magnum addunt ornamentum. Huius aequum semen panguntur enim tribus sub terra digitis, sic ut media turronum pars extra solam exstet, atque radices agunt, fructumque hoc tempore perficiunt. Varia sunt eius genera, quae prolixe quatuor varietatibus nominibus nuncupantur: res verò distinctae species notantur, pro

Iaiama ab incolis appellata; altera *Bonama*, tertia *Iaiagua*. Posterior hæc carne est candida, gustu vinoso, sed acido & acerbo. *Bonama* carne est candida, gustu dulci & quodammodo fatuo. *Iaiama* reliquis oblongior est, & bonitate illis præstat, carne fulvescente, dulci & suavi gustu. Per omnium tamen carnem sparsæ sunt veluti fibræ quædam tenuissimæ, quæ tamen si palatum inter edendum non offendant; gingivas tamen lædunt, si crebrius quis eis vescatur. Quibusdam locis nascuntur etiam hæc genera sponte in agris abundanter: at quibus cultura accessit, longè sunt illis suauiores, & cultoris beneficium abunde compensant. Huius fructus abundantia auctoritatem eius minuit: Sed tamen & his insularibus cum bonitate, tum magnitudine præstât qui in continenti nascuntur. Maturus fructus quindecim tantum aut viginti diebus conservari potest. Hætenus *Ouicidus*.

Nana.

Hæc *Theuctus* lib. Singularium Americ. cap. 46. *Nana* à *Brasiliensis* vocari tradit, eoq. plurimum in suis ægritudinibus vesci. Alium item huic similem describit nomine *Hoyri* cap. 33. eiusdem libri.

De Musa. CAP. X.

Musæ historia.

Hæc planta non nisi semel seritur. Nam semel sata, ex trunci pede multos stolones producit, qui in arbusculas evadunt. Truncus ex squamoso foliorum cortice constat: foliis amplissimis, binorum cubitorum vel amplius longitudine, cubiti latitudine, excurrente per medium lata crassaq. costa. Nullis constat ramis, sed è germine flores quosdam coniunctim profert, subrufos, ovi effigie, & palmi longitudine, è quibus circumeminent pediculi, centum, interdum ducentos aut plures ficius sustinentes.

Quelli, Palan, Piçan.

Guinea.

Bananas.

Musa, Amusa.

NASCITVR in Canara, Decan, Guzarate, & Bègala: vocaturq. illis *Quelli*. Nasitur etiã in *Maluar*, vbi *Palan*; & in *Malayo*, vbi *Piçan* dicitur. Prouenit etiam plerisq. aliis locis, & in ea Africa parte quã *Guineam* appellant, vbi *Bananas* nuncupantur. Arabes eum fructum *Musa*, aut *Amusa* vocant. Sic & *Auicēna*, & *Serapio*, & *Rhases*, qui de hoc fructu peculiari capite scripserunt. Scripserunt foriè & alij, quos mihi videre non contigit.

Ficus Martabana.

COMMENDANTVR ij fructus qui in *Martabā* proueniunt: primum enim è *Bègala* eò delati sunt, deinde sat vt gratiores euaderēt: vocantur nunc, *ficus Martabanis*. Alij adhuc inueniuntur meo palato gratiores & odorati, *Cenoris* appellant: sunt laues, flauis, & plenis. In *Maluar* sunt

Chio-

Chincapalones dicti, suaves & palato grati, pleni, colore Chincapa-
lones.
virescentes. Laudantur etiam in Sofala nati, Aethiopibus
Iminga dicti. Inuenitur etiam in Baçaim alijsq; prouincijs Iminga.
genus quoddam amplum, plenum, palmi longitudine. Id as-
satum & vino deinde maceratum inspersa Canella, multo
melius sapit quam malum cydoniũ assatum. Idem fructus
per medium sectus, & in sartagine cum saccharo probè fri-
ctus, insperso postea cinnamomo, gratissimus est. ibus.

SCRIBIT Aucēna lib. 2. cap. 491. paucũ præbere ali- Musa facul-
tate
mentũ, bilem generare & pituitã: prodesse tamen aduersus
pectoris & pulmonum incendia, stomachum autẽ offendere.
Idcirco biliosis, ab huius esu, oxymel cũ seminibus propinan-
dum esse; pituitosis verò mel. Vtilis est renibus, & urinã ciet.

SCRIBIT Rhases lib. de re med. 3 ad Almã. cap. 20.
noxium esse stomacho, appetentiam deicere; subducere ta-
men aluum, & gutturis exasperationes lenire.

SERAPIO autem lib. simp. cap. 84. ex aliorũ aucto-
ritate Musam in fine primi calis. ciētium & humectātiũ
ordinis esse asserit, & utilem esse aduersus pectoris & pul-
monum ardores, eiq; qui liberalius hac vescuntur, stoma-
chum pragrauari: augere tamen fœtum in utero, renibus
opitulari, urinas ciere, & venerem exstimulare.

PRÆSCRIBUNT medici Indi hunc fructum in
febris alijsq; morbis.

RIDICVLVM autẽ est quod scripsit quidã Francis- Ridiculum
Musæ cy-
don.
canus. Appellatur, inquit, hic laudabilis fructus Musa, quod
dignus sit Musis, aut quod earũ sit cibus. Addit præterea eũ
esse fructum quẽ degustauerit Adã in Paradiso terrestri.

Et iam aliquot annis in ea opinione fui, vt existimãt Musam Arz-
bum eã esse plantã cuius Plinius lib. 12 cap. 6 meminit his verbis: Ma-
ior aia pomo. & suauitate præcellentior quo sapientes Indorum vi-
vunt. Folium alas autium imitatur. longitudine triũ cubitorum, lati-
tudine duũ. Fructum cortice [caudice] leger dum fortasse, nam
sunt o. itupre fructum profert] emittit, admirabilem succi dul-
cedine, vt vno quaternos satiet. Arbori nomen Pa'x, pomo Ane-
nã. Iuxta est in Sydracis, expeditionum Alexandri termino, &c.
Nam ferẽ omnia pulcherrimẽ ad Musæ descriptionem quadrant. Huc
accedis,

accedit, quod in prouincia Malauar, quæ supra Indum flumen est, intra uero Gangem, Palan nomen adhuc retineat, à quo Launi suum Pala mutuati videntur.

**Figuera Ba-
nana.**

6 Vlysiopone ubi aliquot plantas vidi, minimè tamen fructiferas, nomen hoc retinet; vocant enim etiamnum Figuera Banana, id est, ficum Bananas ferentem. Eius iconem satis affabrè pictam inuenies apud Matthiolum commentariis in lib. 1. Dioscoridis cap. de Palma.

**Poma Para-
disi.
Pacona.
Paquouere.**

CETERVM meministi huius fructus Lud. Rom. lib. nauigationum suarum 3. cap. 15 ac tria eius genera constituit. Meminit item F. Brocardus qui Terram sanctam descripsit, sub nomine Pomorum paradisi, quem per omnia secutus est Cardan lib. de subtilitatibus. Sed & Theuetus lib. Singularium Americæ cap. 33. eundem describit, atque Pacona, arborè verò Paquouere Americis vocari tradit. Lenius verò cap. 13. suæ Historiæ fructum Taco, arborè Pace aere nominat. Qui edus verò nomine improprio Platanum appellat lib. Historiæ Indiæ 8. cap. 1. cuius descriptionem tamquam pleniorè omiſſis ceteris (ne toties repetita lectori fastidium pariant) hic subiungemus.

Platanus.

INVENITVR, inquit, hic fructus Platani nomine, tametsi neque arbor dici possit, neque vera sit Platanus: sed planta quædam huic Indiæ haudquaquam peculiaris, & aliunde translata sub Platani nomine. Interdum autem hæc improprie dicta Platanus in arboris celsitudine excreſcit, & hominis crassitiem intumescit; aliàs verò coræ humanæ crassitie conspicitur, pro soli natura & vbertate augescens. Ab infimo ad summum folia fert amplissima, interdum duodecim palmos longa, ternos aut quaternos lata, plerumque minora. Hæc ventorum flatibus facile multifariam dissecantur, & ex costa illa per folij longitudinem excurrente pendere spectantur cum in modum dissecta. Tota planta veluti germen est aut surculus, in cuius summo enascitur pediculus aut malleolus brachiali crassitudine, qui vuam producit, vicenos tricenos, interdum centenos & plures fructus palmarum longitudine brachiali quæ crassitudine sustinentem, nonnumquam minores, quandoque etiam ampliores, pro plantæ ipsius & soli fertilitate. Cortex huic satis crassus, sed qui facile eximatur, continens pulpam sive carnem bubulæ medullæ perſimilem. Integra vva ante maturitatem colligenda est, cum videlicet aliquis fructus flauescere incipit; deinde in arboribus suspendenda, illic enim plenam maturitatem consequitur. Hic fructus in duas partes per longitudinem apertus & utrimque incisus, deinde insolatus, gratissimus est saporis, & caricas succi bonitate superat. Trigulæ item impositus, & in clybano coctus, cor reficit, & suauissimus est. Sunt qui cum carnibus elixent, cortice exempto ollæ imponentes cum carnes ferè coctæ sunt, diutinam enim coctionem non ferunt sed neque maturus nimium, neque omnino acerbus delendus est. Sunt qui crudum edant, at maturum, sine pane aliòve aliquo condimento, gratissimum etenim est saporis, nec minus salubris, & facilis coctionis. Caudex qui vuam profert, annuus est, & semel dumtaxat in vita fructus gignit: verum ad radices consurgunt quinque, sex, aut plures surculi, qui parentem renouant, & subsequente anno fructum perficiunt. Exempta vva abiicitur planta, utpote inutilis. Adeo verò fecunda est hæc planta, ut numquam intercidat, sed subinde nouas proles gignat, ut fructus toto anno vberissime legere liceat. Formicæ huic plantæ admodum infestæ sunt, idèoque plurimæ his initio penerunt, an-

tequam

aequam aduersus eas inuenta essent remedia. Peregrina enim, ut initio diximus est haec planta, & huc ex magna Canaria anno Domini 1516. primum translata. Haec ex proluxa Ouedi descriptione desumpta.

* Quid si Palmae genus illud sit quod Theophr. lib. 2. Hist. cap. 8. in Cypro natum prodidit, folio ceteris ampliore, & fructu longè maiore, magnitudine mali punici & figura oblongo? An verò ea arbor, quam idem lib. 4. Hist. cap. 1. folium praelongum habere ait simile pennis Struthionum quae galeis imponuntur, longitudine duorum cubitorum? Sed & arboris praecedentis fructus satis conuenit.

De Doriones. CAP. XI.

INTER celeberrimos India fructus recensentur à Doriones
plerisque Doriones in Malaca vocitati, fructus Melope-
ponis magnitudine, denso cortice rostratisq; tuberculis plu-
rimis obductus, veluti is quem Iaca Goæ vocant, de quo
cap. 4. diximus, foris virescens, intus verò concameratus,
seminaq; exigui cui gallinacei magnitudine in singulis ca-
meris continens, coloris & saporis eius condimenti quod ex
amygdalis confusis, lacte, farina, aqua rosacea, & saccharo
fit, Manger blanc Galli vocant, non tamen ita mollescen-
tia aut glutinosa: in nonnullis verò non candida sunt, sed
pallidi coloris. Ossiculum haec in se continent mali persici os-
siculis persimile, sed rotundum. Folia huius planta medium
palmum oblonga, acuta, salso gustu, colore viridi dilutiore
parte auersa, interna verò parte admodum virescentia: flos
è candido flavescebat. Arborem Iuglandis modo praegran-
dem esse aiunt, foliis laurinis.

Alia Dorio-
nes descri-
ptio.

SUNT alij qui hunc in modum describunt: Fructus est
Strobili siue nucis pineae magnitudine, interdū multo ma-
ior, & eiusdem ferè formae, nisi tubercula illi siue aculeos
multo tenuiores acutioresq; haberet, Erinacei spinis ferè si-
miles. Intus quatuor concamerationibus siue cavitatibus
constat, medullamque siue pulpam continet cremori la-
ctis, quem Hispani Nata, Galli Crème, Itali Capo di lat-
te vocant, similem. Folio est virente, cuspidis lanceae effigie,
ducto per longitudinem duplici nervo, è quo deinde aliae
venulae per folij latitudinem emanant. Arborem ipsam in-
gentem ferant, nec nisi post quadagesimum annum fru-

etum edere; alij verò post quartum annum fructiferam esse. Fructus maturus viridis est quidem coloris, sed diluti & elanguescentis.

* Cum hoc fructu planè convenit Guanabanus Ouiedi, quem lib. 8. suæ historiæ cap. 17 describit, quemque per vniuersam ferè Americam siue nouum ortum nasci tradunt.

Guanaba-
nus.

GUANABANVS igitur procera arbor est, & formosa, folio eius Medici mali, quam Limoneram appellant, virente: fructu pulcherrimo, mediocri Melonis magnitudine, qui tamen interdum in capitis pueri crassitudinem excreseat. Cortex huic fructui viridis, & qui certis quibusdā squāmis distinctus videatur, vt Strobilus, lenioribus tamen, neque ita tumentibus, quandoquidem totus cortex tenuis sit, neque crassior quàm in pyris. Caro cā liliisima, saporisque delicatissimi, quæ facile cremoris lactis instat, in ore dissoluitur. Per eius carnem sparsa sunt semina magna, Cucurbitarū seminibus aliquāto maiora & nigricantia. Frigidus est hic fructus, & per æstus utilis. Nam tametsi quis integrum Guanabanum deuoret, nullum inde sentiet nocumentum. Infirma est ligari materies. Hæc Ouiedus.

CETERVM hic Guanabanus diuersus est ab eo cuius Cæsar Scalliger, lib. de Subanat. aduersus Cardanū exercitatione 281. parte 6. n. enūciat hunc modum:

Guanaba-
nus.

GUANABANVS arbor est Pini stipite, procera, folio magno oblongoque, fructus Melonis magnitudine: cortici color viridis, splendor Cydonij, digitalis crassitudo. Caro intus candida, dulcedine lactis coacti, semina continet chasiolacea.

CVM Scalligeri Guanabano magnam affinitatem habet, qui superioribus annis ex Æthiopiz Mozambique Antuerpam a'latus est fructus crassus, sesquipedali longitudine, cui densus durū, quæ cortex tenui mollique, vt in cydonis, sed viridi lanugine obductus, aliquot per longitudinem excurrentibus venis, siue potius sulcis, vt in Melonibus Extrema parte in mucronem definit: superiori verò, quæ videlicet est rami dependet, pediculo inhaeret firmo, duro, & fibroso. Continet hic fructus pulpam candicantē, quæ Æthiopes in febrium ardoribus vuntur sitis sedandæ gratia, incunda etenim aciditate prædita est. Hæc siccata friabilis est, sic vt digitis trita in pollinem resoluitur, remanente tantū perpetuò aciditate. Per hæc sparsa sunt semina renibus, aut Anagyridis legitimæ fructui simillima, nigro tamen colore nientia, ac ex umbilico fibris quibusdam suspensia, vt in eius icone cōspicere est. Hæc terræ commissa, plantulas folio Laurinis simili produerunt, sed quæ subsequente hieme perierint.

HVC etiam simillimum foliis tamen ab hoc diuersis describit Theuetus cap. 10. lib. Singularium Americæ, his verbis: Tres sunt Hesperidum insulæ ad Æthiopum promontorium, Caput vnde vulgo appellant. In harum vna arbor inuenitur, folio nostris ficis, fructu duorum ferè pedum longitudine, crasso, magnis oblongisque Cypriis cucurbitis haud absimili. Nonnulli eo fructu vescuntur vt nos Melonibus: continet verò semina fabæ magnitudine leporinis renibus similia. Hi: quidam simias alunt. Alij monilia ex his collo aptanda faciunt: siccata enim & bene matura, aspectu pulcherrima sunt.

Sed & alium fructum apud Canibales Thevetus & alij tradunt, cuius historia non malè nostro fructui quadrare videtur, præsertim si interiora, quæ à nemine describuntur, demas: idcirco num semina cōtineat phasiolacea, incertum. Talis autem est descriptio. Inter reliquas arbores quas apud Caribales inuenire est, Cohyne est folio lauri, fructu Citrulli mediocri magnitudine, oui Strutho-cameli forma, qui edulis non est aspectu tamen pulcher, præsertim onusta arbore. Canibales ex eo vascula conficiunt: præterea ad arcanum quoddam, & planè stupendum mysterium vtuntur. Nam excauatum mayzo aliive semini- bus aut lapillis implēt, variisq. plumarum generibus supernè exornāt: deinde inferiori parte pertusum bacillo adaptantes terræ infigunt. Hu- iusmodi fructus binos aut ternos in singulis tuguriis seruare magna cum veneratione apud eos moris est. Existimant enim, cum hunc fru- ctum (*Maraka*, & *Tamaraka* ab ipsis nuncupatum) manibus pertrahāt, *Maraka*, crepitante nque ob Mayzi grana iniecta audiunt, cum suo se Toupan, id est, Deo sermones contere, atque ab eo quædam responsa accipere, sic à suis Targi (Diuinatorū genus est, qui suffitu herbæ Petun, de qua nos aliās, & quibusdam obmurmurationibus illorum Tamaraka di- uinam facultatem tribuere perhibent) persuasi.

O v r e d v s lib. indicæ historiz 8. cap. 4. suum Higuëro tetrasyl- labum describit in hunc modum: *Higuëro* arbor est prægrandis, veluti *Higuëro*, Morus nigra: Fructum fert Cucurbitæ rotundæ, interdum verò ob- longæ similem. Sed qui rotundus est, summa rotunditate spectatur. Ex eo pateras & alterius generis vasa conficiunt. Materie est robusta, atq. apta sedibus, subsellis, ephippiis, aliisque operibus fabricandis; mali etenim medicæ aut punicæ materiam esse diceres. Cortice facile deli- bratur. Folio est oblongo, angusto, per extremum latiore, à quo ad pe- diculum usque paulatim angustius fit. Indi nonnumquam præ alio- rum fructuum penuria hoc veicuntur, hoc est, eius carne, quæ cucur- bitæ carni, cum adhuc virescit, similis est. Corticis color & forma Cucur- bitæ. Maximus eius fructus libram aquæ continere potest: minimus verò pugnæ magnitudine non excedit. Vulgaris est hæc arbor in Hi- spaniola, reliquisque insulis, & huius Indiz continençe.

CETERVM hunc fructum, quocumq; tandem nomine appelleretur, quod rarus esset & peregrinus, non negligendum, sed huic nostræ Epitome adiciendum putavi in gratiam studiosorum rei herbariæ, qui cum Goldebergo, à quo mihi communicatus est, acceptum ferent.

PORRO

P o r r o apud me seruo ex huius fructus aut huius similis semi-
nibus, quibus exempta est medulla, lora duo filo xylino contexta: alia
item hina est fructu quodam anguloso. Constant verò singula lora du-
plici aut triplici fitorum xylinorum ordine reticuli modo contexto-
rum, è quibus dependent variis fructus eo quem exprimi iussimus
modo. His Canibales ad crura alligant in suis satisfactionibus uti solent,

quemadmodum apud Mauritanos atque etiam Hispanos nolarum & tintianabulorum usus est: mirum etenim quantum hi fructus ex mutua collisione sonitum edant. Posterioris meminit Thevetus cap. 36. Singular. Americæ in hunc modum,

AHOVAI THEVETI.

A H O V A T nomen est arboris fructu venenoso & lethali, magnitudine meliocris castanæ, candido, forma literâ Græcam A referente. Huius nucleus prætentissimum est venenum, quod alter alteri in mutuis odiis & dissidiis, præsertim verò viri leuissima occasione vxoribus infensi, aut cōtrâ vxores viris indignatæ dare solēt. Peregrinis sanè nullo modo cū fructum recens collectum cōmunicant, atq. ab eius etiam contactu liberos suos arcant, nisi cui exemptus sit nucleus. Ex etenim exēpto, fructu pro nolis vtantur, quas è ceteribus suspendunt, tantum enim scitū edunt, quantū tintinnabula aut nolæ nostrates. Arboriosa Pyri magnitudinis, foliū ternos aut quaternos digitos longū, duos latū, toto anno virens: cortex ligno candicans. Abscissi rami lactum emittūt album & quasi lacteū. Arbor præcisa terribilissimum spirat odorem: quam ob causam nullius est vsus, imo ne igni quidem struendo idonea.

De Mangostans. CAP. XII.

S E D & inter celeberrimos huius India fructus recensent quendam Mangostans incolis nuncupatum, gustus Mangostans. suauitate commendabilem. Eum exigui mali aurei magni. Mangostans. tudine esse ferunt, cortice cinereo (alijs è viridi nigricante) descriptio. pulpa quæ malorum aureorū pulpa similis sit, sed quæ cortici non adhæreat.

N A S C I T V R hic fructus in pusilla arbore, Malo vulgari simili. Foliis est laurinis, floribus luteis. Hunc fructum dulcissimum esse perhibent, non tamen adeò, vt sua dulcedine nauseam moueat.

De Iambos. CAP. XIII.

M A G N A apud Indos in estimatione est is fructus, cuius nunc mentionem facturi sumus, primum è Malacca (vbi plurimus nascitur) paucos ante annos huc tralatus.

E S T autem is fructus oui anserini magnitudine, aut Iambos historia. paulo maior, colore ex candido purpurascente, pulcherrimo, odore rosaceo. Vel, vt verius dicā, similis est hic fructus magnis Gallis recentibus (quas poma de Cuquo nuncupamus) cū in odore, tum in colore: gustu suauissimo, sed humidio. Iambos. Vocatur in Malacca & hac regione Iambos.

A R B V S C V L A ipsa in Pruni magnitudinē assurgit, folia ferens magnam similitudinem habentia cum cuspide ferrea maioris alicuius læcæ, viridia, aspectu pulcherrima: flos ruber, odoratissimus, gustu acido. Firmis nititur radici-

Iambos post
4. annum
fructifera.

bus hac arbor, quoniam admodum fertilis est. Post quartum enim annum fructifera, nec semel dumtaxat fert in anno ut pleraq. omnes ferè arbores, sed pluries singulis annis novos edit fructus.

CONDIVNTVR tum fructus, tum flores, atque ita asseruantur.

* Nisi noster auctor Gallas illas maiores, quæ in Robore passim per Hispaniam & Lusitaniam nascuntur, intelligat per Bugualhas grandes, quid sibi velit, ignorare me fateor. Ceterum eas exigua pila palmaria maiores numquam vidi, colore pulcherrimo rubicantes dum recentes sunt, & odoratas. Vel fortè prægrandes illas iuglandes vult, quæ vulgaribus duplo maiores sunt: quandoquidem vulgares suo operimento nudatas *Bugalho* appellare videatur cap. 20. de Maci, Lib. 1.

De Cydoniis Bengalenſibus. CAP. XIII.

Marmelos
de Bengala.

APPELLAVIMVS hunc fructum Lusitanica lingua Marmelos de Bengala, id est, Mala cydonia è Bengala; quoniã saccharo condita primùm ad me perlata sunt è Bengala, cum hac inscriptione, utilia sunt aduerſus alui profluuia. Intellexi autem ab amico, qui frequenter in proximas silvas venationis causa excurrit, hunc fructum non modò in Bengala nasci, sed eius multas arbores in continenti huius prouincia inueniri.

Sirifole, Beli.

CETERVM legitimum huius fructus nomen tum in Bengala, tum in reliquis ubi prouenit regionibus, est Sirifole & Beli: Sirifole quidem nomine vulgo cognitus est, Beli verò appellatione medicis dumtaxat, qui in suis scriptis hoc vocabulum sese inuenire aiunt.

Beli historia.

EST verò ipsa arbor Olea magnitudine, aut amplior, foliis Persicæ mali, eiusdemq. odoris, floribus paucis & statim deciduis: fructu per ipſia tenero, colore ex viridi nigricante, cortice tenui, magnitudine exigui mali aurei: sensim verò matureſcens fructus auctior fit, donec, iam plenam maturitatem consecutus, in Cydonij mali magnitudinem euadat; cortex autem densatur, exsiccatur, & indureſcit veluti putamen nucis Indicæ, quam Coccum vocant.

FRUCTV maturo pulpa sine medulla eximitur, quam
in la-

in laminas sectam saccharo condiunt. Aut tener adhuc & immaturus muria asseruatur in usum.

SOLENT Gazaratenses medici uti hoc fructu tenero adhuc & immaturo, aceto vel saccharo condito, in inuenteratis alui profluvii sistendis: adstrictionem enim illam semper conseruant, tametsi matura, cydonia. Beli facultates.

RETULIT mihi clarissimus vir Dymas Bosque, Valentinus medicus, rei herbariae peritus, & nunc hic medicus nam faciens, se, cum castra Illustrissimi Principis Domini Constantini in India pro Rege sequeretur in Iasanapatan, magno & admirabili successu usum esse in profliganda dysenteria, quae vniuersum eius exercitum affligebat, cum ad manus non essent usitata remedia. Etenim nunc ex huius fructus succo & saccharo minam parabat, quam agris daret: nunc pulpam eius emplastri modo ventriculo & aluo applicabat; modò pulpam saccharo exceptam, ut in cydonis solet, agris exhibebat: interdum fructum assum insperso saccharo: nonnumquam cortices exempta pulpa decoquebat, atque id decoctum per clysteres iniiciebat; simile verò effectum praebebant, qualē balaustiorum aliorumque adstringentium medicamentorum, quibus uti solemus, decocta praestare solent. Dymas Bosque Medicus.

AT silentio praetereundum non est, quod eadem castra sequenti contigisse refert. Dederat seruo Aethiopi binas huiusmodi mala assanda, ut cuidam militi dysenteria laboranti edenda praberet: verum dum assantur, crepuerunt, ipsaque pulpa Aethiopi faciem, pectus & brachia sic adussit, ut puluere tormētario vstulatus videretur: quod contigisse puto ob pulpa lentorem & visciditatem simul & adstrictionem, quae semel accensa vehementius urit, quam sicca aliqua materia; quemadmodum ferrum incensum magis quam lignum aut stupam urere videmus.

Scribit Fragosus in sua Rhapsodia (& alij ante eum) in Guatimala fructum nasci Guayaas ab incolis nuncupatum, non minus adstringentem quam Cydonia ista Bengalēsis, eumque ad similem morbum (qui incolis eius regionis admodum familiaris est) propinati solere, sed prius tostum.

De Carombolas. CAP. XV.

Carambo-
las
Camariz,
Balimba.
Carambolas
facultates.

FRUCTVS est in Goa magnitudine minoris oui gallinacei, in quatuor, ut videtur, partes distinctus, flavescentes, qui in Malabar Carombolas vocatur, in Canara & Decan Camariz, in Malayo Balimba.

NULLVS eius in medicina vsus, praterquam quod in febribus quotidianis exhibetur, & ex eius succo, cum aliis idoneis, fiunt collyria ad oculorum lippitudines utilia.

PLERISQVE bene sapit hic fructus, praesertim qui vinosus est. Saccharo conditur, gratissimusque est palato. Eo verò utor syrupi acetosi loco.

De Ber. CAP. XVI.

Bor. Ber.
Vidaras.

VOCATUR hic fructus in Canara Bor, in Decan Ber, in Malayo Vidaras, praestantior quidem nostrate, sed ei qui in Balaguata nascitur bonitate cedens.

ALIUS alio suavior est, sed tamē aliquid adstrictoriae facultatis retinet, quoniam numquam ita maturescit, ut commodè exsiccare possit, quemadmodum is qui in Anasegua provenit. Hanc ob causam, expectorantem facultatem obtinere non potest ut Zizipha, e quibus syrupum conficimus. Sed cum aliis esui aptis malis careamus, uti sunt Caninese Hispanis dictae, commendantur hi apud nos.

DIFFERT arbor à Ziziphis, magnitudine Mali, eiusdemque foliis, minus tamen rotundis: verum nonnihil spinosa est.

De Ambare. CAP. XVII.

Amba.
Magna.

FRUCTVS est hic in India, Ambare vocant, nucis magnitudine, nullius in medicina vsus. Sed eo solent cibos condire, ut palato gratiores reddantur: maturus enim, odoratus est, gratamque aciditatem retinet. Cartilagineo quodam integitur cortice, virescente, dum immaturus est, ut in maturo fulvus color.

* Lud. Roman lib. navigat. s. cap. 15. hūc fructum, Amba nominat. Est uē inquit, alius fructus Amba nomine. Fuit caudex Magna dicitur, similis est arbori, frequentesque, ut Pyro, fructus. Is iuglandem nu-
cem

cem ē nostris effingit, cū iam sunt absoluti. Cū marurescit, fului, eiūdemq. splendentis coloris est. Intra corticem occultatur fructus, vt amygdalæ aridæ. Damasceno, gustu suauior est fructus: conduntur in cadis, vt apud nos oliuæ, sed sunt longè meliores.

De Iambolones. CAP. XVIIII.

NASCITVR sponte frutex quidem in agris, Myrti effigie, sed foliis Arbuti. Fert is fructum maioribus oliuis persimilem, sed gustu admodum adstringentem; incolæ Iambolones vocant. *Muria conditur oliuarum modo.* Iambolones.

CETERVM neque hic fructus, neque Iaca admodum salubres ab huius regionis incolis æstimantur.

De Brindones. CAP. XIX.

IN hac regione est fructus quidam Brindones vocatus. Is foris aliquantulum rubicat, intus verò sanguinis modo rubet: gustu admodum acido. Brindones.

INVENITVR interdum foris nigricans (qui color maturitate conciliatur) nec adeò acidus vti superior, qui tamen non minùs quàm ille intus rubeat.

MULTORVM palato sapidus est hic fructus, meo verò minimè, ob nimiam aciditatem. Eo tinctorum vtuntur. Cortex verò asseruatur, atque mari aliò transuehitur, aceti conficiendi gratia: quod à Lusitanis quibusdam etiam in Lusitania factum est. Acetum ē Brindones.

De Indico Melone. CAP. XX.

EST apud Indos Melonis genus prægrande & rotundum, oblongius tamen aliquantulum, formaq. quodammodo ouali, quod Lusitanis Indiam incolentibus Pateca (corrupto ab Indorum Baticec vocabulo) dicitur. Hūc Melonem per longitudinem non aperiunt, vt melopepones nostrates comesturi aperimus: sed per transversum secant. Et licet dulcedine à nostris superetur hic Melo, attamen suavis est, refrigeratq. mirum in modum & humectat, tota carne sese in quendam liquorem resolvente. Melo Indi- cus. Pateca, Baticec.

VTI LIS est in biliosis febribus, & ardentibus, aduersus iecoris & renum ardores, vt experientia didicimus. Melonis Indici facultates.

nas ciet: solentq; sani eum fructum edere, quatuor horis à ientaculo, quoniam tum maximè sit infestus calor. Melius tamen mihi facere viderentur, si ab eis suas mensas auspicarentur.

H V I V S semina (quæ ante maturitatem cædida sunt, per maturitatem verò nigra) somnum prouocant, eaq; reliquis seminibus frigidis, tametsi eis non careamus, præstantiora æstimamus.

Batiec indi. **REFERVNT** Arabes & Persæ primū ex India hūc fructum ad se delatum, eamque ob causam Batiec indi appellant, id est, Melonem indicum; quo nomine etiam Auicenna appellatur multis locis. Batiec enim eorū lingua Melonē sonat. In India verò ab ipsis incolis Calāgari dicitur.

Calangari. **MEMINIT** huius Auicenna libr. 4. fen. 1. cap. 39. cap. de Tertianā pura, ac eum multis laudibus commendat.

Budiecas. **PVTARVNT** nōnulli id Melonis genus quod in Hispania Castellā nascitur, quodque Budiecas vocant, esse hunc Melonem indicum, & deprauato à Batiec nomine Budiecas appellatum. Sed valde falluntur. Nam plurimum ab hoc differt cum foliis, tum planta tota, quæ Melonum indicorum modo per solum non extenditur & serpit, sed sese in altum attollit.

AIVNT etiam in Africa Indiciā similem nasci: sed cum non viderim, affirmare non ausim.

IGNORABANT eruditi huius regionis medici, istius Melonis in Medicina vsum: (non solēt enim ad huiusmodi minutias sese abicere, & in suis curationibus experientia & consuetudine duntaxat nituntur) sed à me edocti, eis vti cœperunt.

Comolange. * Cum hoc fructu similitudinem quandam habere videretur, quam Ludou. Roman. lib. 5. nauazar. cap. 15. describit in hunc modum: Habent in Calcut fructus quosdam Cucurbitis similes, sed conditi ræ aptiores. Res est non indig. a memorata, huic nomen est Comolange. Oritur in eadem regione Peponum modo. An autem id eius necum Turcæ & Vngari in deliciis habent existig. endæ sitis grata? Næpeca Belonay lib. 12. obser. cap. v. 1. quatuor vulgari Arabica a, pe. auose Copous nominari scribit.

De Mungo. CAP. XXI.

EST verò Mungo semen viride, quod per maturitatem fit nigrum, Coriandri sicci magnitudine. Pabulum est Mungo. equorum; interdum tamē etiam ab hominibus editur. Guzarate & Decan incotā in febribus hoc modo vtuntur.

FEBRICITANS cibo abstinet per decem, nonnumquā per quindecim dies: post quos huius fructus decoctum illi propinatur, in quo nonnihil pulpa remanserit: deinde cortice delibratum Mūgo & instar Orizæ coctum febricitanti exhibent: Panem verò triticeum non nisi post multos dies: non quòd frumento careant hæc prouincia; nam ei si non stercorentur & colantur agri, quemadmodum apud nos, sed superficie tenus dumtaxat arentur, natua sua pinguedine & vberitate etiam interdum sine pluuia, frumentum Nouembri mense sibi commissum, medio Ianuario colligendum & maturum exhibet.

NASCI etiam ferunt in Palaestina hoc Mungo. Eius meminit Auicenna, lib. 2. cap. 488. vocatq; Meisse*, Belunensis eius interpretes Mens: (Mex autem dei ere dici ab eruditis medicis Arabibus edoctus sum.) Ite alio loco lib. 1. Fen. 3. cap. 7. vbi prohibet auiculas cum Mex edi, quoniam cum facilius sint concoctionis quàm mex, periculum sit ne crudum adhuc mex cum earum chylo ad hepat rapiatur.

*Meisse habent nostra exemplaria. Mex.

* Missus est Walerando Dourzo ex Ormuz, fructus quidam exiguus Piperis magnitudine, rotundus, striatus, qui Coriandri grana ita amulatur, ut primū inuentibus Coriandrum videatur, maius tamen & nigrum: membrana superior granum continet nigricans calidi gustus. Non ineptè quadrare videtur Negundo, tertio huius libri cap. descripto, sed neque etiam huic Mungo, cui exactissimè conueniret, nisi calidus esset, Mungo verò frigidus, quantum ex eius facultatibus colligere licet. Ne tamen locum non haberet, eius iconem cum breui descriptione hic inseruimus: atque alterius cui. Nam pusilli fructus, quem ad me superiore ætate clariss. vir D. Alphonsus Pancius Medicus, ac publicus in Academia Ferrariensi Professor, misit, quemq; Bonononnullis, aliis verò Elæne nuncupari tradit.

BUNIA igitur Fagaræ est magnitudine, aut paulo amplior, oblongior plerumque, colore ex cinereo nigricante, cortice tenui, & veluti sulcum quendam per longitudinem vtrinque habente, per quem facile in duas æquales partes diuiditur, quæ singula grana continent, oblonga, altera parte plana, fuluifcencia, gustu acido. Aiunt in Alexandria portionem quandam ex ea fieri, vnde refrigerandi non mediocrem obtinentem. Hunc fructum describere videtur *Rauwolfius* in suo *Hortoposico*, nomine *Bunni*, quod ex appellatione, forma, & facultatibus, *Bancho* Auicenna, & *Bunca* Rhasis ad *Almansorem* simillimum esse censet.

De Curcas. CAP. XXII.

Curcas descriptio.

Chiuquilinga.

Curcas.

Carpata.

NASCITVR in Malauar fructus quidam magnitudine *Anellana* cum suo putamine, nõ tamen adeo rotundus: candidus est, gustu quali sunt tubera cocta: hunc *Chiuquilinga* vocant, id est, exiguum *Inhame*: in *Cairo*, ubi frequens est, *Curcas* (sic etiam in quibusdam *Malauar* locis) in *Cambaya* *Carpata*. Dependet ex ramis cuiusdam plantæ, quæ scribitur: nullius, quod sciam, in medicina vsus.

QVANTVM coniectura consequi possum, videtur *Serapio* libr. simp. cap. 225. huius meminisse, vocasseque *Habel-*

Habelculcul^b corrupto vocabulo, cum Hab. alculcul Habelculcul
dixisse deberet, quod Curcas significat (nisi nos ipsi fortè
Curcas corruptè vocemus) Hab enim magnum semē so-
nat, al articulus est genitivi, quemadmodum aliquando di-
ximus. Scribit autem Serapio eius frequētem vsum seminis
quidem copiam facere, sed cholericam quam vocant passio-
nem excitare: quæ omnia Malauares huic fructui tribuūt.

Eius meminit Rhazes, de re med. lib. 3. cap. 20. vo-
catq; Kilkil, sed forsitan corruptè.

Kilkil.

SED quoniam in Cholericæ passionis mentionē incidi-
mus, eius causas, signa, & curā rationē hic subiiciemus.

Χολέρα Græcis, Cholera Latinis (vulgus mediocrū Cho-
lericam passionem nominat) Indus Mordexi, id est, malum ob
nimiam cibi ingurgitationem contractum, Lusitanis voca-
bulū corrupētib; Mordexi, Arabibus Hachaiza, tamen-
si corruptè legatur apud Rbazem Saida, morbus est acutis-
simus, his præsertim regionibus, præsentib;que eget re-
mediis. Nam plerumque intra viginii quatuor, interdum
verò decem horarum spatium hominem necat; & quando
tardissimè, quarto die.

Χολέρα.

Mordexi.

Mordexi.

Hachaiza.

SOLET accidere ob multam cruditatem, aut alimen-
torum prauitatem, interdum etiam ob immodicum veneris
vsum, idq; magna ex parte Iunio & Iulio, qui sunt Indis
menses hiberni.

Causæ.

PULSUS languidus est & concisus, difficilis respira-
tio: sequitur frigidus sudor foris, intus verò inēdium & si-
ris, oculi conuulsi, vigilæ torquent, frequens vomitus, &
per inferna excretio, ut eādem virtus expultrix planè con-
cidat, & subsequatur musculorum contractio & tensio.

Signa.

DANDA est opera, ut confestim & sine mora succur-
ratur: ventriculus vitiosis humoribus primū euacuetur
medicamento vomitum ciēte, quale est quod hordei & cu-
mini decocto (quod in hoc morbo efficax remediū esse com-
peri) constat: alius verò clystere ex hordei & fursuris de-
cocto,

Curatio.

cocto,

cocto, oleo rosarum & melle rosaceo colato eluatur: corpus vniuersum pannis asperis & calefactis fricetur, collum, dorsum, & crura calidis oleis inungantur, quale est castorium & rutaceum.

VBI exacta apparuerit concoctio, datur egro stillatius liquor perdicis, aut gallina pinguis, è qua pinguedo exempta sit; deinde cum pauxilla aqua Canella & rosacea, momentoq; corallij & auri, iniecta cydonia frustulatim concisa; quæ si recentia non inueniatur, muria condita, prius tamẽ albo vino diluta. Aqua nulla propinetur, aut, si omnino opus est, pauxillum detur, in qua aurũ ignitum exstinctum sit: interdum vinum cum Canella, tamen si in victus ratione huiusmodi calida raro præscribam, sed foris dumtaxat admoueam (roborando videlicet ventriculo) inunctione ex oleo mastichino & nardino, deinde Canella facta.

PECULIARIA verò sunt remedia Theriaca vino aut aqua rosacea, aut stillatino Canella liquore macerata, pro necessitatis ratione, unicornu, lignum colubrinum, radix Malacensis, de quibus libro primo. Præsentius verò remedium non inueni tribus granis lapidis Bezar, cuius suprà memini: mirum enim in modum cordis vires reficit.

PORRO eum morbum Indici medici hac ratione curant. Propinant agris aquam decoctionis orizæ cum pipere & cumino: pedibus cauteria admouent, piper longum in oculos iniiciunt: aduersus autem musculorum contractiones & tensiones, validis ligaturis brachia, cruræque ad genua, deinde ad pedes vsque constringunt, & suum Berro edendum exhibent.

Inhame.

Inhame Lusitanis vocatur p'anta quædam amplissimis foliis iuxta aquas, & inaptis aquis nascens. Verũ non ponte prouenit, sed feri debet: at semel facta, radice se propagat. Eam tamen nonnulli Arum Aegyptiũ esse censeant, Colocasiam potiùs nobis videri, Deo annuente, aliquando demonstrabimus. At hoc Inhame non id est, quod alio nomine Yuca vocatur, ex qua Americi farinam conficiunt.

Videtur Serapio eo loco (quod tamen pace nostri Auctoris dictum volo) non Curcas intelligere, sed suum potiùs Secacul.

De

De Cáceras. CAP. XXIII.

I N V E N I T V R híc radix Trasium modo in ipsis ter- Cáceras de-
scriptio.
ra visceribus nascens, quæ deinde per siccitates cauliculum
emittit drodrantale, folia simul implicata, viridia, Iridi lu-
tea aquatica, siue Gladiolo similia. Dehiscente per siccitates
terra, exilit tuberum modo: deinde siccata, castanearum sa-
porem refert: non siccata autem, ingrati saporis est. Cace-
ras híc vocant.

De Datura. CAP. XXIIII.

P L A N T A quam huius regionis incolæ Datura ap- Datura de-
scriptio.
pellant, caule est crasso & alto, foliis Acanthi similibus, mi-
noribus tamen, per extrema & in ambitu acuminatis seu
angulosis, multosq; secundum longitudinem nervos haben-
tibus, insipidis ferè, nisi quòd admodum sint humida, & gustu
nonnihil amara, odoremq; foliorum Raphani aliquantulum
emulentur. Flos in extremis ramis provenit colore Roris-
marini, magna ex parte rotundus. Nas citur in Malabar.
Ex odore iudicare licet hanc stirpem insalubrem esse.

I N I I C I T V R à furibus hic flos, aut eius semen, in
cibos eorum quos deprædari volunt: mente enim quodam-
modo alienantur, quotquot id medicamentum sumunt, &
in risum solvuntur, magna cum libertate sinentes quod lu-
bitum est deprædari. Durat verò hac mentis alienatio vi- Datura præ-
ter offendit.
ginti quatuor horarum spatium.

P R I M A cura esto, vomitum cientia exhibere, ut quid- Curatio.
quid in stomacho remansit, una cum cibo eiciatur: deinde
euacuare & divertere oportet validis clysteribus, & fortis
brachiorum & crurum paulo supra pedem confricatione,
fortibusq; ligaturis; interdum etiam cucurbitulas applicare:
quæ si non iuvent, venam secare in maiore pedis articulo
necesse est.

H O R V M remediorum usu, nemo ex meis unquam pe-
riclitatus est: sed omnes Dei beneficio intra viginti qua-
tuor horarum spatium curavi.

PROPINATUR à plerisq. hoc medicamentum tîdendi & relaxandi animi gratia, cùm videt eos, qui id sumpserunt, velut amentes & ebrios ferri. Attamen non placet hic ludus, & ne in seruis quidem experiri velim.

De Bangu. CAP. XXV.

Bangu.
Ofium.

QUIA nonnulli in ea opinione fuerunt, vt putarent Bangu Indis dictum ab Opio, quod illis corruptè Ofium vocari dixi, non differre; non abs re fore duxi, pauca de Bangu differere.

Bangu de-
scriptio.

EST igitur Bangu planta Cannabi haud absimilis, at huius semen Cannabino minus est, nec ita candicans: deinde stolones lignosi nullo ferè corrice vestiuntur, cōtrā quàm in Cannabi. Postremò Indi huius semen & folia edunt vt fiant in venerem procliuiiores, cùm Auctores contrarias facultates Cannabino semini tribuant, videlicet, quòd genitale semen exsiccet.

Bangu suc-
cus.

COGITVR autem hic succus è foliis contusis, interdum ex semine, cui nonnulli admiscēt faufel virentē (nam inebriant, & quodammodo sensus cerebri ladunt) aut nucem moschatam, & macim, interdum garyophyllos, interdum caphutam de Burneo cognominatam, alij ambarum & moschum, pleriq; opium, vt potētiōres Mauritanii. Nullam verò ex eo aliam vtilitatem capiunt, nisi quòd in extasin quodammodo rapiantur, atque omni sollicitudine liberentur, tenue quiddam ridentes.

CETERVM eius vsus primùm excogitatus esse dicitur, vt Imperatores exercituum & militares homines, qui perpetuis vigiliis torquerentur, hoc Bangu, aut vino, aut opio epoto, veluti ebrj ferrentur, & omni velut sollicitudine & labore soluti, alius dormirent.

Sultanus Ba-
dar.

SOLEBAT enim dicere magnus Sultanus Badar Marino Alfonso de Sousa regio consiliario, quē plurimum diligebat, & cui secretiora consilia credebat, quòd cùm in somnis adire vellet Lusitaniam, Brasiliā, Asiam minorem,

Arabiam, vel Persiam, pauxillum Bangué dumtaxat sumebat, quod saccharo conditum, & suprà recitatis simpli- Maju.
cibus permistum, Maju vocant.

* Huius rei causa suspicatur Fragosus, an herba illa sit ab Indo alata, cuius meminit Theophrastus lib. 9. cap. 20. Plant. Hist.

De Anil. CAP. XXVI.

ANIL Arabibus, Turcis, omnibusq, iis nationibus Anil.
dictum, vocatur in Guzarate, ubi fit, Gali, nunc verò ple- Gali.
risque Nil. Nil.

HERBA est quæ seritur singulis annis, Ocymo* si-
milis: eodem enim modo colligitur, & siccata maceratur.
Hanc deinde probè contusam, & in panes coactam, per ali-
quot dies siccandam exponit, & siccata, viridi colore præ-
dita videtur: quòque magis exsiccatur, eo magis ad ceru-
leum tendit, donec tandem in caruleum exsaturatum sine
venetum colorem euadat.

Id Anil probatur, quod maximè purum est, quodq, Anil delec-
vstum arena modo non remanet, sed in tenuissimam fari- tus.
nam diffunditur. Alij id præferunt, quod in aquam conie-
ctum fluitat. Leue igitur esse debet, & bene coloratum.

* Mangiriquam habet Auctor, quod vocabulum, quorquor Lusita- Mangiri-
nos consului, Basilicum seu Ocymum interpretati sunt. At mihi ini- quam.
qua admodum ista comparatio videtur. Siquidè non solemus ex Ocy-
mo pastillos conficere, sed potiùs ex Isaride, quæ cum huius plantæ
descriptione multo elegantius quadrat.

Sed hic Fragosi inscitiam mirari licet, qui in Rhapsodia sua (quam
ex Orta, meisque in illum annotatunculis, tum etià ex Monardis ma-
xima ex parte contextit (malignè tamen suppleo omnem nomine,
sed cui si alienæ plumæ detrahantur, cornix Aescopica fiet fatuus nu-
data coloribus) nugatur me velle Mangiriquam eandem plantam esse
cum Isaride, quam existimo pluribus notis cum Anil nostro Auctori
descripto potiùs convenire, quam Ocymum, cuius foliis suum Anil
depingit. Sed an quæso, Anil quod meus hæc calūniator postea descri-
bit, quodque in Occidentali India coli asserit, cum Ocymo peculiare
quidquam habet? Imò ipsum nil nisi Isaridem describere, vel medio-
crer in re herbaria versatus facile iudicabit. Memini ante aliquot
annos ex Anil semine Alexandria misso, cuius planta illic magno
in vso est, natas mihi stirpes, quæ Lentus seu Colutæ minoris fo-
lis conspicerentur, floresque luteolos spati Græcorum (quod Hi- spati

spani Retama vocant) omnino similes proferrent, quas subsequen-
tis hiemis asperitas sustulit.

De Anonymo. CAP. XXVII.

Planta pere-
grina.

Planta in Pe-
ru nascens.

N A S C I T V R in Malauar planta mira natura: nam
si quis manum admoueat, ilico contrahitur. Folia Polypo-
dij, flores verò luteos habet. Nullus veterum huius, ^a quod
sciam, mentionem fecit. Eam verò intelligere videtur, qui
Americam descripsit ^b, quoniam in Peru provincia plan-
tam nasci asserit, cuius folia solo contactu siccantur.

^a Huic tamē non admodum absimilis videtur *Æschynomene*, cu-
ius Theoph. Hist. plant. lib. 4 cap. 3 meminit. Nascitur, inquit, pecu-
liaris quædam arbor circa Memphim, nō foliis, vel ramis, vel tota for-
ma peculiare quid sortita, sed euentu: facies enim eius spinosa, tolium
filici simile, ut Gaza vertit, vel pennis, ut Plinius: sed cum ramulos
quispiam contigerit, folia veluti arescentia ac languescentia contrahi
ajunt, deinde paulo post ad vitam redire.

^b Frācisus Lopez de Gomara in Historia generali cap. 194 & 205.

De quibusdam Indiæ Regibus.

CAP. XXVIII.

C E T E R V M, quoniam plerumque *Nizamoxa* &
& quorundam Indiæ Regum in his nostris commentariis
mentionem fecimus: non alienum à nostro instituto fore in-
dicaui, si quid de his aliisq; nonnullis Orientis Regibus
commemorarem.

E L A P S I sunt igitur circiter trecenti anni, quòd po-
tens quidam Rex in regno Dely, magnam illius Indiæ, quæ
intra Gangem est, partē occupauit, & regnum Balagua-
te siue Balagate, quibusdam Regulis Gentilibus ademit.

E O D E M tempore tyrannidem in Cambaya occupa-
runt quidam Mauritani, expulsis legitimis dominis Gen-
tilibus, quos Reisbutos vocant.

A R E G V L I S Balaguate originem ducere credun-
tur, quos nunc Venezaras appellant; tum alij hanc regio-
nem incolentes, Colles nuncupati. Sed tum hi, tum quos
Reisbutos vocant, prada & latrocinii vitam in hunc vsq;
diem sustentant. Illis totum regnum Decan; his Reisbutis
scilicet, Cambaya regnum tributum pendent, ut ab eorum

incur-

incurſionibus ſe redimant . Nec hætenus à vicinis Regibus domari potuerunt : nam ſtrenui ſunt & militares viri . Sed etiam ipſi Reges , pecuniarum auidi , illos impunè graſſari ſinunt , modò prædæ partem auferant .

EST verò hoc regnum Dely procul in continēti ſitum Regnum
Dely. Septentrionem verſus , & Coraſone uſque extenditur . Frigida admodum eſt regio , niuib. & gelu per hiemem non minùs diu exata , quàm noſtra Europa .

HOC regnum occuparunt , elapſi ſunt triginta amplius anni , Mogores , quos Tartaros nuncupamus (eius Mogores,
Tartari. verò Regis Dely fratrem in aula Sultani Bhadur Regis Cambaya , magno honore affectum vidi) ſed aliquanto poſt tempore Tartaris ademptum eſt idem Regnum ab vno Equite , qui inſenſus Regi Bengala , quòd ipſius fratrem occidiſſet , ſeditionem aduerſus Regem mouit , eoq; trucidato regnum Dely aliq; multa regna occupauit , ita vt omnium ſui temporis potentiſſimus Rex fuerit exiſtimatus . Nam à viris fide dignis accepi , eius diuionem octingentæ leucas ambitu occupaffe .

ERAT hic eques initid dominus montium quorundam vicinorum regno Bēgala , vocatusq; fuit Xaholam , Xaholam. id eſt , Rex mundi .

DE huius geſtis maior hiſtoria conſcribi poſſet , quàm de magno Tamirhan , quem nos corrupto nomine Tamberlanem vocamus , nonnulli Tamir- langue , idq; melius , quòd Tamir proprium eius nomen fuerit , & Lāgue* Tamirhan.
Tāberlanes,
Tamir-lan-
gue. claudum ſignificet , quemadmodum ipſe erat .

CETERVM cum hic Rex Xa holam occupaffet Xa-holam. Decan & Cuncam , nec poſſet tantum imperium continere , rediit ad ſua : & his poſtremò occupatis regnis ſuum conſobrinum præfecit .

DELECTATVS eſt ſemper eius cōſobrinus peregrinationibus , quales Turci , Aſia minoris , quam nunc Natoliā appellant , incolæ : Rumes , qui Thraces ſunt : Coraſones ,

rasones, quos nonnulli Arios putant, & Arabes.

DIVISIT autē regnum in prouincias, quibus praefectos dedit. Maritimā eam regionē qua ab Angediuā vsque ad Cifardam per sexaginta leucas extenditur, deinde interiori regione cum aliis terminatur prouinciis, gubernandam dedit Adelham, quē nos Idalcam appellamus. Ei prouincia qua à Cifardam vsque ad Negatona extenditur per viginti leucas, interiori verò regione aliis prouinciis, & Cambaya, iungitur, praefecit Nizamaluco.

HI solū duo praefecturam obtinuerunt in Cuncam, qui tractus est maritimus vsque ad montē Guate appellatum. Latē patet hic mons, & multis locis praaltus est: illud autem mirum, eius fastigium in pulcherriam planitiem desinere. Et quoniam lingua Persica Bala fastigium significat, Guate verò montem, vasta illa ultra eum montem prouincia, nomen Balaguatē inuenit, quasi dicas, supra-montanam vel ultramontanam.

BALAGVATE igitur prouincia praefecti sunt Imadmaluco, quem nos Madremaluco appellamus, & Cotalmaluco, & Verido.

ERANT verò omnes isti Praefecti, peregrini natione, praeter Nizamaluco, quē ex Decan oriundū predicāt, & filiū esse vnus Tocha Regis Daquem, cū cuius vxore stupri consuetudinē habuerit Rex Daquem. Hinc fit ut Nizamaluco ex regia stirpe se prognatum predicet: reliquos verò Praefectos, Regis esse seruos & regia pecunia emptos.

SUCCESSV verò temporis factum est, ut hos omnes Praefectos taderet obsequiū regij. Coniuratione itaq. inter se facta, prouincias, quibus praefecti erāt, singuli sibi occuparūt, & captū Regē Daquem, in Beder primaria regni Decan vrbe, Verido vni ex Praefectis custodiendū dederūt.

HVIVS coniurationis etiā participes fuerunt Gentiles quidam, veluti Mohadum coja & Veriche, quibus cesserunt regiones amplae cum aliquot opulentis vrbibus,

vide-

Adelham.
Idalcam.

Nizamalu-
co.

Guatē mōs.

Bala, fasti-
gium.

Imadma-
luco, Ma-
dremaluco,
Cotalmalu-
co, Verido.

Rex Da-
quem.

Mohadum
coja.
Veriche.

videlicet Mohadum, vrbs Visapor, quæ nunc est regia Idalcam, & Solapor & Paranda, quas postea illi ademit Nizamaluco. Veriche suam prouinciam retinuit, quæ Cambaya & Nizamaluco prouincia contermina est.

PROAVVS eius Adelham, qui nunc vivit, vnus è Adelham, cõiuratoribus fuit natione Turcus: mortuus est anno quingentesimo trigesimo quinto supra millesimum. Valde potens is semper fuit: at ei bis ademerunt Lusitani ciuitatem Goa, quæ ducentis leucis ab ostiis fluminis Indi, quem incolæ Diul vocant, abest.

AVVS eius Nizamaluco qui nunc rerum potitur, Nizamaluco pater illius mei amici, quem aliquoties curavi (à quo plus ^{co.} duodecies mille pardaons accepi; & si aliquot mensibus singulis annis apud eum harere vellem, in stipedium annuum offerebat quadraginta millia, quod accipere nolui; obiit anno nono supra millesimum & quingentesimum. Hic erat, vt supra dixi, ex Decan.

IMADMALVCO, vel Madremaluco, natione Imadmalo- ^{co.} Circassius fuit, initio Christianus: mortuus is est anno millesimo quingentesimo quadragesimo sexto.

COTALMALVCO, natione Corasone: mortuus ^{Cotalma-} ^{luco.} est anno quadragesimo octauo supra millesimum & quingentesimum.

VERIDO, natione Hungarus, & initio Christianus, Verdo. anno millesimo quingentesimo & decimo mortuus est.

CETERVM antè quàm ad horum nominum interpretationem accedamus, quædam præmutere lubet huic nostro proposito deseruientia.

RAO lingua indigena Regem significat: Naique ^{Rao.} ^{Naique.} verò Tribunal militum, aut Capitaneum vulgo vocatum. Admissuri ergo hi Reges aliquem Gentilem indigenam in suum famulatu & ministerium, si exiguo honore dignum illum censent, proprio eius nomini vocabulum Naique adnectere solent, vt Salua-naique, Acem-naique:

Rex Bisna-
ger.

Si verò multo honore, Rao vocabulum adiciunt, ut Chita-rao, quem ego noui: magnificum verò est nomen, nam Chita Lynce sonat: igitur Chita-rao, Rex Lynceis fortitudine. Sed Rao simpliciter & sine additione prolatum, Regem Bisnager per excellentiam significat, qui olim certè ab Adel-ham multum diuexatus est: nunc verò, reliquis totius Decan regulis potentior est, & ab eis fidelitatem accipit, ut omnium rerum est vicissitudo.

Adel-ham.

Sabayo.

Saibo.

SED ut ad rem redeamus. Adel lingua Persica Iustitiam significat: Ham verò apud Tartaros Regem sonat: & quia eos, quibus fauent, Ham vocant; hinc factum est, ut Adel-ham, quasi Rex iustus dictus sit, cum ipse & eius similes iustitiam minimè coluerint. Hunc Hispani Sabayo appellant; nam, ut intelligo, Arabica & Persica lingua Saibo Dominum sonat, quo nomine per excellentiam vocatur.

Maluco.
Neza.

Cota.

Imad.

Verido.

Melique.

MALVCO regnū sonat, & Neza lanceam lingua Persica: hinc dictus est Nizamaluco, quasi lancea regni.

SIC Cota idem est Arabibus quod Arx Latinis: inde Cotalmaluco, id est, arx regni.

IMAD eadem lingua Solium sonat: hinc Imadmaluco, id est, Solium regni.

VERIDO conseruationem significat: inde Meliquo verido, tanquam Rex conseruationis dictus. Vocati sunt autem à nonnullis hi Praefecti, non Maluci, sed Meliques, quasi Reguli. At nec Maluco propriè regnum significat, sed regionem aut prouinciam.

Nizamoxa.

Xa-Ismaël.
Xa-tamas.

PORRO quoniam Nizamaluco interdum à me Nizamoxa appellatur, huius vocabuli significationem minimè pratermittendam esse duco.

XA-ISMAEL pater eius Xa-tamas, qui nūc rerum in Persia potitur, ex humili genere euectus est in summum Imperatorem: & controuersiam cum Turcorum Imperatore habuit super sua religione. Is omnibus vicinis regionibus,

bus, quæ eius religionē excipere non vellēt, cruentum intulit bellū. Huic succedēs filius Xa-tamas, idem mandatū dedit Regulis regionis Decan: & eos titulo Xa, quod Regē Persi- Xa. ca lingua sonat, decoravit. Hinc factū est, ut nunc Adel- Adel-xa. xa, Nizamo-xa, Cotumi-xa appellētur, nomēq; regiū Cotumi-xa. saltē retineant: tamen si monetā cudendi facultatē non habeāt, nisi arēā. Huius religionē amplexus est Nizamo-xa: at reliqui Reguli, post Legati eius abitum, eam reiecerunt.

H V N C Xa Imaël appellarunt etiam Turci Sofy: sofy. quoniam sui exercitus Imperatorem virum strenuum habuit nomine Sufy.

S V N T qui Xequæ non xa dicendum putent: sed er- ^{sufy.} Xequæ. rant. Nā tamen si Xequæ dignitatis sit nomē, quippe Xequæ senem significat (vnde dicuntur Xequæ Arabes) tamen Xa-Imaël dicendum, id est, Rex Ismaël.

X A vocabulum me inuitat, ut aliquid de ludo latrunculorum hic addā, qui admodum familiaris est Persis, & Mauritanis, tamen si apud eos alia sit ludendi ratio.

R E G E M Xa nuncupant; quoties verò eum impetūt, minimè Xaque dicunt, sed xa, quasi dicerent, Moneo te Rex, ut loco te moueas. Reginam appellant Goazir, id Goazir. est, Praefectum regni, seu quem Conestabilem vocāt: Delphinum siue Sagittarium, Fil, id est, Elephantum: Equi- Fil. rem, Guora, id est, Equū: Turrim autem, seu quem Ele- Guora. phantum dicimus, Rochha, id est, Tigridē: peditem, Pia- Rochha. da, hoc est, virum qui pedes præliatur. Piada.

* Matthias à Michou, lib. 1. de Sarmatia Asiana, cap. 10. paulo aliter, vbi de Tattarorum Imperatoribus agit: Quartus, inquit, Imperator ex Ba-lu generis fuit. Temir cutlu, & interpretatur ex Tartarico felix ferrum, temir felix, & cutlu ferrum: erat liquidem felix & bellicosus. Iste est Tamerlanus in historiis celebratus, qui totam Asiam vastavit, & usque ad Aegyptū pertransiit, &c. Et paulo post: Fuit & alius princeps Tattarorū eo tempore Asa cutlu, quod in Latino sonat claudus, vel claudum ferrum: quoniam claudus erat, sed ferox. Is multa bella feliciter gessit, &c.

INDEX EORVM QVÆ HOC LIBRO CONTINENTVR.

A.					
Aberim regio	29	amusa	190	Bala	114
Abohali	11	anacardium	120	Balador	120
Acem-naique	216	Andanager Decā em-		Balaguare	214
acete	49	porium	70	balaius	175
agibar	9	anc	49	Balimba	202
agorum	126	Angedjua insula	5	bananas	190
Aclac culu	217	angridan	15	Baneanes	20.38.66
adamas	170. & seq.	angelica	20	Bangue	210
Adel	216	anil	211	Barbaria	151
Adelham	215.216	anime	34.35	barcaman	141
Adelxa	217	anjuden	15	baro	49
adhar	133	anonymos	212	batice	203
adras	155	anthrax	175	bauasimga, bauasim-	
æc	27	antispoda	48	gua	118
agallochi historia	67	antit	15	bazar	166
agallochum	65.67	anuale	113	Bdellium	36
agalugen	67	arare	113	besbase	80
ahouay	197	arata	125	belenizan	24
alad	152	arboris flores violarū		beleregi	111
alaf	133	loco	123	beli	200. & seq.
alaqueca	177	Arbor tristis	182	Belzaar	168
aldinra	125	arboris tristis aqua ibid.		ben album & rubrum	
aled	152	areaa	9	160	
Alep Syriæ emporium		ateca	99	Benjaoy	14
17		aretea	113	ben Iudzum	20
algalia	19	ariuqui	113	Benjui amygdaloides	
alaa	155	asmenus lapis	178	25	
aliofar	179	armufel	82	benjui de boninas	25
almaz	170	arnabo	160	benjuifera arbor	26
alcharur	15	arroba	175	benjunum 20.23.24	
aloë	9.10.11.12.	asa	15.16.17.18	25.26, &c.	
13.14		astabeldiriri	115	ber	201
alōu	ibidem	asuat	111	berifera arbor	32
aloë fossilis	14	ati	49	beryllus	171
aluth	15.16	auacari	187	betre 71.72. & seq.	
alypum	143	Auellana Indica	100	betre historia	74
Amba	202	auzuba	186	Bezaar	168
ambar	5.6.7.8	azel piscis	6	bezar lapis	165. &
ambare	202	azeure	9	seq.	
ambari delectus	8	azfar	111	Boam	167
ambarum	5.6			Bodoias	29
ambili	115	B		bola	203
amham	21			bor	137
amimum	122	Bache	125	bortax	21
		Bade-frangi	145	Bramenes	
		Bahco	118	brasilium	

INDEX.

brasiliu lignum	69	carpara	206	coccus de Maldia	107
brasma	90	carpesium	93.160	Colles	212
brechinasia	90	carrumfel	82	comdaca	218
brindones	203	caferhendar	154	cominha m	126
budicca:	204	cassab	125	coniolange	204
hunapalla	80	cassia	59.& seq.	Comorim promonto-	
bybo	120	cassia sol.	117.& seq.	rium	7
C.		cast	137	conder	28
Caceras	209	cate quid sit	44	copra	105
Cachoraa	158	cate comer	9	oleum ex copra	105
Cadegi Indi	76. & 77	cate Lycium	42. & seq.	coquo	104
cafur	37	cate ponderis genus	8	cordumeni	97
cahzgara	129	cato	43	coru	186
cajous	111	caxcax	12	cost	137
cairo	106	cebar	9	costi	137
Cairum vrbs	15	çembul	128	costi historia	137.138
cais manis	59	cenalfil	49	costus	137
calafur	83	cenorins	39	cota	216
calambac	67	charani	99	Cotalmaluco	214.215
calambuco	78	chaledfium	152	Couchin Indiae empo-	
calamus	124.& seq.	chalidunium	152	rium	70
calandares	158	chamelza	66	croci Indici historia	
calangati	204	chamderros	39	153	
calugiam	153	champ:	183	crocus Indic.	152.157
çanac	28	chandama	68	çua	159
çamacaraby	ibid.	chanque	82	cubabchini	92
camariz	202	chanquo	180	cubebe	91.& 92
cameaa	59	cheichem	33	culungem	158
cancamum	33.34	chelidonium	152	cuminum rusticum	
candil	118	cheripo	180	125	
canel'a	56.& seq.	chermes	33	cumuc	92
canella est cassia	58	china ra lix	145. &	cunhet	151
canella aqua	62	sequent.		çupari	99
canella oleum	62	chine Schitz	Asiatici	çara	104
canje	187	151		curcas	206
caphura	37.38.	Chinarum regio	147	curcuma	152
caphura aschap.	37.38	chincapalones	191	curcumani	ibid.
caphura historia	36.	Chingalx	63	cuurdo	59
& seq.		chiuquilenga	206	cydonia de Bégala	200
capficum	93	ch ofolus	19		
capir, cafur	37	cholera morbus	161.	D.	
carabe	32	207		Darchini	59
çarambolas	202	cholericapassio	ibid.	darfulul	88
çaran las	185	chrysobalanus	80	darshahan	59
carate	170	chulem	137	darzard	152
carbunculus	175	cinnamomũ	60.& seq.	datura	209
çurça parilla	151	cobras de capelo	163	daulalfil	123
cardamomum	94.&	Coca	75	delegi	111
seq.		cocci oleum	105	Dely regnum	213
caril	105	coccus	104	Dialacca, dallacca	34
				Dumas	

I N D E X.

Dimas Bosque medie. 201		gandas 51	hil 94
dirimguo 125		Gandis 77	hilbane 94
dirire 125		Ganga fl. 23	hirculus 131
Diu insula 133		Ganges fl. 68. 130	hyacinthus lapis 177
dore 94		ganta 147	
doriones 193		garro 67	I.
E.		garyophylli 83. & se- quentib.	laca 184. 185
Ebur 49. & seq.		geiduar. 153. & seq.	Iacerus 185
ebur fossile 55		gemmæ 169	jagra 105
elachi 94		gengibil 155	jaiama 189
elæomeli 106		gingiber 155. & seq.	jaifol 80
eleni 104		gingiberis historia ibid.	jambolones 203
elephantidens 49		gingiber silvestre 159	jambos 199. & seq.
elephantorū carne ve- scūtur Aethiopes 50		Goa Indiae emporium 70	jamgomas 185
elephantus 51. & seq.		goan arbor 48	japatri 80
Eikane 205		Goazir 217	jaralnare 102
embelgi 111		golfam 79	jaspis 177
ençal 94		gorim 113	jausialindi 102
etremelli 94		gramalha 118	jausiband 81
F.		granatus lapis 177	Idalcam 214
Fagara 93		guayacum lignū 146	ihumani 21
Faua de Malaqua 120		Guanabanus 194. & seq.	Imad 216
faufel 99		guate 214	Imademaluco 214
faufel histor. 101		Gubera 33	imgara 15
faufel aqua stillatiua 102		Guinea 57. 190	imgi 155
feruzegi 174		Guora 217	imgu 15
ficus martabanis 190		guti 113	iminga 191
figuera banana 192		H.	imperatoria 120
fil 49. 217		Habalculcul 207	Indi odoramentis de- ditissimi 183
filfel 99		habelculcul ibid.	Indiæ Reges aliquot 212
filfil 88		habet 152	inhame 208
foca 133		hacchie 43	jogues 158. 163
folij historia 75. & seq.		hacchaiza 207	iraa 170
folium Indum 78. & seq.		hadhadh 44	itam 170
formicæ Laccam ela- borant 32		hager armini 168. 178	Iulfar portus 179
fufel 99		halilig 111	junci historia 135
fula 104		Ham 216	iuncus odoratus 132
fulful 88		hamama 222	iuncus rotundus 134
fusti 84		haud 67	K.
G.		haxis cachule 133	Kilkil 207
Galanga 153. & se- quentib.		heger 125	L.
Gali 211		herba Malauarica 186	Lac 29
galungen 153		herba Mezcarēsis 133	lacca 29. & seq. 88
		Herodoti fabulæ 56	Lada 150
		hiarxamber 188	lamparam 154
		higuero 195	lancuaz 104
			lanha 18. & seq. lascris

INDEX.

laferis descriptio ibid.		manus	142.169	Nalediuz insula	5
laferpicium Gallicum		manus auri	176	Nana	190
20		Maraka	195	nardus	129. & seq.
lauandon	154	marazalquelbe	123	narel	103
insula D. Laurentij	58	margarita	179. &	negundo	184
lengibeb	151	seq.		Neza	216
ligni Colubtini descri-		marmelos de Benga-		nigella	97
ptio	164	la	200	nihoc	104
lignum aloës	64. 65	maro	102	nil	211
lignum colubrinū	161	mazafrani	70	nilaa	176
lignum semperuium		meceri	21	nilacandi	176
43		meisce	205	nimbo	183
quidambar	90	melato	28	nimbo historia	ibid.
Luporemporium	170	melegueta	97. 98	Nizamaluco	214
loe sumutri	29	melique	216	Nizamoxz horti	70
louan	28	melo Indicus	203	Nizamoxa rex	122,
louan jahoy	26	Menxus	11	216	
luc	13	meriche	88	noche	184
lulu	179	Mesera	15	nux Indica	102. & seq.
lues venerea	146	Mesue Arabicus	11	nucis myristicx histo-	
lycij historia	43. &	mex	205	ria	97. 80
seq.		mexir	123	O.	
lycium	43. & seq.	mexquetera	ibid.	Ocila portu	63
M.		Moalis	73. 101	Ocosoil	9
Macer	79	moçebat medicamen-		oculus cattigemma	
macis	81	tum	11	177	
machazari	70	Mogaraby	16	ofium	21. 210
Madremaluco	214	Mogores	213	opium	21
Magna	203	mogori	182	orraqua	104
magnes	178. 179	Mohadum coja	214	oxyphœnix	117
è Magnete patinæ	179	molanga	88	P.	
maju	211	Mombaim insula	99	Pac	99
malabarrum	71. &	monoceros	51	pacona	192
seq.		mordexi	161. 206	pachec	174
Malacensis lapidis de-		morais	88	palan	190
scriptio	168. 169	moti	179	palea de Mecha	113
Malacensis lapis	168	morxi	207	palla	80
Malauarica herba	186	mungo	205. & seq.	palma Indica	107
insulæ de Maldina	6	murthina vasa	177	palma siluestris	116
Maluccæ insulæ	84	musa	190. 191	palmitos	107
Maluco	216	murū	179	pam	73
mambu	52	myrobalana	111. &	panaz	185
mangas	188	seq.		paquouere	192
manguriquam	211	myrtha	29. 35	pardaon	118
mangostans	199	N.		Pariza aci filia	182
mangelis	170	Nabathæa	134	Parizatæco	ibid.
manjale	152	nachani	44	pastus camelorū	133
manica	176	Naifes	170	pateca	103
manna	45. 46	Naique	215	pazan	166
Manfarunge	106	Nairee	50	pazar	

I N D E X.

pazar	166	reimones	27	Sian Rex	98
perdan	42	Reisbutoz	212	tingadi	182
peruzaa	174	Rex Bisnager	216	fracost	45
peruzegi	174	Rex Daquem	214	firi	73
pes columbinus	122	Rex Pegu	53	firifole	200
petrozan	25	Rex Sian	53	smaragdus	174
piada	217	rezanuale	113	Socotora insula	9
piçan	190	rhabarbarum	144	Sofy	217
piluanæ	52	Rhasis catapotia	13	sorbus	33.14
pimpilim	88	Rhauan Chini	145	sperma balenæ	5
pinan	99	rhinoceros	51	spinellus gemma	176
piper	86. & seq.	robalçuz	16	spodium	46
piper canarinum	90	roçamalha	26	σποδός	48
piperis historia	88	rochha	217	styrax	24
pisum toxicum	131	rodolho	188	styrax liquida	19. 24
Planta peregrina	212	ronder	28	& 25	
Plantain Peru nascens		rosa Hierichūtina	122	sucte	155
212		rubinus	175. 176	Sufy	217
platanus	192	rubinus de Coria	175	Sultanus Badur	210
Poaz	99	Rufi porio	13	sumbel	130
porcellanæ	177	Rumes	24	sura	21
poma paradisi	192	S.		T.	
promontorium Bonæ		Sabayo	216	Tabarget	174
spei	57	Sac	30	tabaxir	46. & seq.
promōtorium Como-		Sacarmambu	46	tabaxir hist.	47
rima	7	faccolaa	94. & seq.	talififar	80
promontoriū Cori	65	faccolaa historia	96	tamalapatra	76
promontoriū de Cur-		fachbar	133	tamarindi	115
rentes	51	sahelefram	78	& 116	
pseudoopalus	178	Saibo	216	Tamberlanes	213
pucho	43. 137	saiffram	78	tambul	73
puli	115	salihaca	58	Tambuldar	72
Q.		Saluanaique	215	Tamirham	213
Quabeb	91	Samarra insula	40	Tamir-langue	213
quabebe Chini	ibid.	sambali	184	tanga	142. 143. 144
quebulgi	111	sam barane	71	Taprobana insula	40
quelli	190	sandal	68	63	
quequi	177	sandali historia	69	Tartari	213
quertaa	59	è sandalo idola	69	Temir cutu	217
querse	59	Sandalo simile lignum		tenga	103. 104
quil	163	ibid.		tengamaran	103
quirpele	163	sandalū 68 69. & seq.		terbet	141
R.		sanguis draconis	33	thalifasar	78
Radix Chinæ	145	sapphiro rubinus	176	thapsia	140
& seq.		sapphirus	176. & seq.	thoris planta	29
rametul	163. 164	saraifeir	47	thus	28
Rao	215	satiach	131	thymelea	22
rauan	145	satiech	ibid.	Tigris	27
rauan Chini	ibid.	seni	111	tiguar	141
regulus serpens	162	sercanda	68	Timor insula	69
				Tinca	

INDEX.

Tinocal	138	Vaz	125	Xatamas	216
tincar	137	Vazabu	125	Xeque	217
xiriambiama	45	Vd	67	xylaloës filueſtre	66
tree	30	vdo	26	xir	45
arican	103	Venerealues	146	xircaſt	45
tripolium	143	Venezaras	212	xirqueſt	45
Troglodytæ	156	Veriche	214.215	Y.	
trungibim	45	Verido	214.215.216	Yacut	176
turbic	141. & ſeq.	vidaras	202	ytembo	49
turcheſagēma	174.175	virex	93	Z.	
turperum	140.141	vnio	179. & ſeq.	Zabarget	174
tutia	48	vplot	43.137	zamarrue	174
typographica apud		Vzbeque provincia	16	zedoaria	157.159
Chinas	151	X.		Zeilan inſula	63
V.		Xa	216	zeruba	158
Vaſa murrhina ex iaf-		Xaholam	213	zerumba	157
pide	177	Xa-Iſmaël	216	zerumbes	157.158
Vaticam	125	xarabdar	72	zigir	62

F I N I S.